EPISTOLARI DE JOSEP TORRAS I BAGES

I

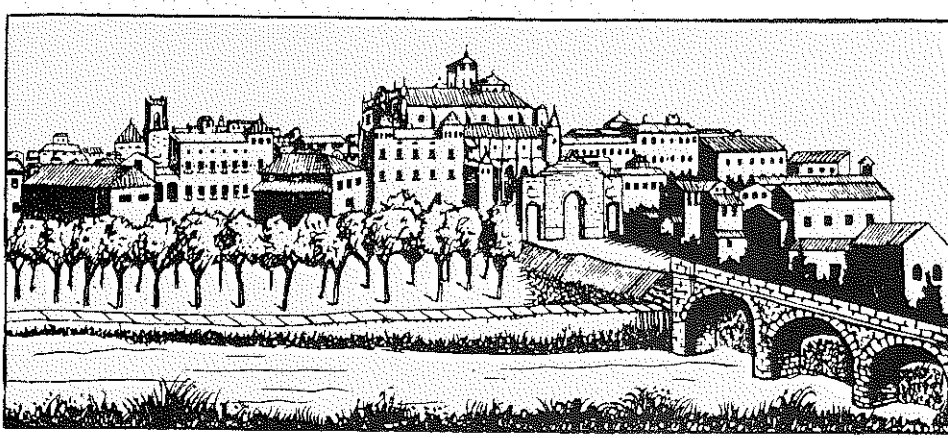

BIBLIOTECA ABAT OLIBA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Com digué el pare Ignasi Casanovas, l'epistolari del bisbe Josep Torras i Bages és «una part essencialíssima de la seva obra», alhora que «un gran tresor». D'ençà de la mateixa data de la seva mort no han mancat els qui han anat recollint els milers de cartes escrites per Torras i Bages al llarg de la seva vida i hi ha hagut diversos intents de publicar-les d'una manera sistemàtica. Fins avui, però, no ha estat possible d'emprendre aquesta gran empresa, que constarà de cinc volums. Josep Benet ja posà en relleu el 1967 que «la publicació d'aquest epistolari és necessària per a conèixer la personalitat» del doctor Torras i Bages. «Però, a més, afegia, l'epistolari proporciona documentació molt important per a situar el doctor Torras en el marc del seu temps i per a comprendre els esdeveniments i la mentalitat de la seva època a Catalunya». Estem segurs que aquest epistolari constituirà una eina de primer ordre per a totes les persones que s'interessen per la història política i religiosa de Catalunya durant els segles XIX i XX.

EPISTOLARI DE JOSEP TORRAS I BAGES

Biblioteca Abat Oliba, 142

EPISTOLARI DE JOSEP TORRAS I BAGES

Pròleg, transcripció i anotació de
Jaume Medina

Volum I

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
1994

Aquesta obra ha comptat amb l'assessorament del Centre d'Història Contemporània de Catalunya i amb el suport del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.

Primera edició, setembre de 1994
La propietat d'aquesta edició és de Publicacions
de l'Abadia de Montserrat, S.A.
Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona
ISBN: 84-7826-534-1 (volum I)
ISBN: 84-7826-535-X (obra completa)
Dipòsit legal: B. 21.189-1994
Imprès a Novagràfik, S.L. - Puigcerdà, 127 - 08019 Barcelona

PRÒLEG

*L'*Epistolari *de Josep Torras i Bages és —tal com digué el P. Ignasi Casanovas, S.J., en prologar el primer volum de l'edició «definitiva» de les* Obres Completes, *que conté la biografia del bisbe, volum aparegut a Barcelona el 1935— «una part essencialíssima de la seva obra» (p. VII), alhora que «un gran tresor» (p. IX). I ho justificava dient: «qui ha llegit alguna carta particular de les que ell escrivia quan s'ho comportava el ministeri sacerdotal, o l'ofici pastoral, o l'esplai de l'amistat, o qualsevol de les obligacions i conveniències socials que el voltaven, enyora no tenir a les mans aquest tresor, el més íntim, el més preciós i el més desconegut. Nosaltres vàrem sentir molt de bona hora aquest enyor i el convertírem, tot seguit de la mort del Doctor Torras, en una recerca activa i perseverant. Abans encara que nosaltres i amb infinits avantatges va començar l'arreplec el Dr. Josep Dachs, Secretari de Cambra, el qual, a mesura que el senyor Bisbe anava escrivint cartes que sense imprudència podien ésser conservades, les col·leccionava amb gran amor i fidelitat. Després amb una generositat que provoca en nosaltres tot agraïment i sinceres accions de gràcies, va voler ajuntar al nostre el seu riquíssim tresor».*

El mateix biògraf del bisbe, Mn. Fortià Solà, explicava al

*volum IV de la seva obra (B. 1935, p. 267-268) tot de coses referents a l'*Epistolari. *Deia:*

> *«Bell indici de la santedat torrasiana és, sens dubte, l'amor a les seves relíquies. Del bon pa les engrunes en són bones. Del Doctor Torras, qui en podia haver sols fos un petit record, el guardava amorosament. Bones recordances d'ell eren les cartes. Les cartes del Bisbe Torras tothom les conservava, tant si eren en bé dels interessats com si contenien una repulsa. I perquè no sembli que l'interès els provenia d'ésser lletres episcopals, s'ha d'afegir que igualment s'han guardat les cartes del Torras sacerdot, quan la gent no el somniaven candidat a la mitra.*
>
> *Arran del seu traspàs una ànima devota i previsora clama per aquestes relíquies disperses que el temps i cent atzars més farien fonedisses. El 10 de febrer, diada del sepeli, el canonge Serra i Esturí des d'*El Correo Catalán *anuncia de manera imprecisa, com si l'hi escapés de la ploma, la conveniència de recollir l'Epistolari. Després de dir que el Doctor Torras no és, com podria semblar, un intel·lectualista pur, sinó que té molt escalf de sentiment, afegeix: «En les pastorals n'hi ha bons exemples. I encara més en les cartes particulars. L'Epistolari, si mai s'arriba a publicar —i hauria de publicar-se—, revelaria caires desconeguts d'aquesta personalitat tan complexa. Aqueix Epistolari, ara tresor amagat, enclou tanta o més riquesa doctrinal que les pastorals mateixes». La idea no cau pas a terra, i sobretot refermada els mateixos dies per la premsa, i assenyalant com el més natural recol·lector de les cartes el secretari del Bisbe, doctor Dachs.*
>
> *A ruixat fet plouen les cartes; la majoria exigint el retorn, pel que per part dels posseïdors tenen de tresors. I així ha estat possible la recollida de llargs centenars de lletres que, l'autor, tan cortès i tan correcte, no escatimava. Prodigi a remarcar. L'Epistolari és realment el que el doctor Serra ha previst, un tresor doctrinal, una riquesa de santedat. La carta lleugera no ha aparegut, senzillament perquè no hi és; totes elles pesen i diuen el que han de dir, i ho diuen en la forma sacerdotal pròpia del ministre de l'Evangeli. I aquesta exemplaritat i aquest apostolat tan constant, en la més secreta intimitat, és tal volta la nota principal de la santedat epistolar del Doctor Torras».*

*De fet, la tasca de recol·lecció de les cartes del bisbe començà quan hom introduí la seva causa de beatificació. Així ho deia el P. Casanovas (*loc. cit. *p. VII): «L'ocasió ha vingut*

a punt i expressa amb la introducció de la Causa de Beatificació pel procés informatiu obert en les cúries episcopals de Vic i Barcelona, no solament perquè aquesta és l'hora propícia de propagar les obres del Doctor Torras, sinó també perquè la mateixa Causa ajuda a completar, ordenar i revisar tots els seus escrits. Efectivament, una part molt important d'aquest procés consisteix en la diligentíssima perquisició de tots els escrits del Servent de Déu, per tal d'ésser presentats a la Seu Apostòlica i examinats jurídicament com a condició prèvia a l'estudi de les virtuts i fama de santedat. El sotasignat, com a vice-Postulador de la Causa, ha fet jurament, abans i després de la perquisició, prometent i afirmant, en les sessions respectives, tota diligència a cercar els escrits i presentar-los al tribunal. El fruit d'aquests treballs, que, pel gran esment imposat pel Dret Canònic, antonomàsticament són anomenats Processus diligentiarum, *ha estat el recull de molts escrits desconeguts, amb el consegüent eixamplament de l'àrea de les* Obres Completes». *I després (*loc. cit. *p. IX) deia: «Mes el gran tresor recollit en el* Processus diligentiarum *és l'*Epistolari, *com suposaran tots els coneixedors i estimadors del Doctor Torras». I deia encara: «Així, en arribar l'hora de buscar amb tota diligència l'epistolari familiar del Doctor Torras, per presentar-lo al tribunal eclesiàstic, el nostre dossier tenia ja unes mil quatre-centes peces. Els decrets episcopals plantats a les portes de les esglésies demanant canònicament tots els escrits, han fet sortir encara col·leccions molt estimables, que la ignorància o un amor massa gelós guardava amagades i recloses. / Tenim, doncs, una nova secció de les Obres Completes, que és l'Epistolari, el valor del qual es revelarà per si mateix. Per conèixer el Doctor Torras en les seves fonts més íntimes i més autèntiques, cap secció de les* Obres Completes, *ni totes plegades, no guanyen l'*Epistolari. *Allí se'ns dóna aquella intel·ligència, aquell cor, aquell mestre, aquell amic, aquell pare, aquella ànima tota sencera, sense cap convencionalisme, i no pensant ell mateix que es donava sinó a una persona particular. Sobretot allí es manifesta aquell abundós tresor de doctrina espiritual i aquell zel*

de santificar tothom mentre se santificava a si mateix. Moltes cartes no tenen altra finalitat que sembrar bona llavor, mes fins quan es tracta de complir altres oficis, rares vegades manca el paràgraf espiritual o la paraula apostòlica, com si li requés agafar la ploma si no era per la glòria de Déu i la salvació de les ànimes. La màxima part de les cartes han estat conservades per motius espirituals, és a dir, pel profit i consol que proporcionava la seva lectura moltes vegades repetida» (loc. cit. *p. IX-XI).*

Algunes cartes del bisbe Torras havien estat publicades fins i tot en vida seva; altres ho foren arran del seu traspàs. Però el primer corpus *epistolar fou el llibre del vigatà canonge Collell,* Dulcis Amicitia *(Vic, 1926), que recollia la «Correspondència del Doctor Torras i Bages a Mossèn Jaume Collell, qui publica eix epistolari ab prefaci i notes aclaratòries». Tal com feia constar Fortià Solà en un pròleg inèdit a l'*Epistolari *de Torras i Bages (pròleg que reproduirem íntegrament en aquesta presentació de la primera edició de les cartes del bisbe), les cartes recollides a* Dulcis Amicitia *omplen una bona part de l'època anterior a l'episcopat. Ja Fortià Solà havia incorporat aquestes cartes amb les notes redactades pel canonge Collell. Ara nosaltres creiem que també serà interessant de reproduirne el pròleg (que explica alguns aspectes ben importants de l'activitat juvenil del bisbe i del canonge), per tal com es tracta d'un llibre pràcticament inaccessible. Així estava la cosa el 1935, any de l'aparició del quart volum de la biografia de Torras i Bages, amb la qual era encapçalada l'edició de les* Obres Completes *publicades per la Biblioteca Balmes, de Barcelona, que fou interrompuda per la guerra (el 1936 va aparèixer el volum XXII) i culminada el 1954 (vol. XXV).*

El 26 d'abril del 1936, mentre eren, doncs, en curs de publicació les Obres Completes, *el diari barceloní «El Matí» anava tot dedicat a commemorar el* XX Aniversari del Bisbe Torras i Bages. *Entre molts altres escrits, n'hi havia un de Fortià Solà sobre* L'Epistolari del Dr. Torras i Bages, *que deia:*

> *«De totes les peces literàries que figuren en la segona edició de les Obres completes del Dr. Torras, actualment en curs de publica-*

ció, cap no és esperada amb tanta ànsia com l'Espistolari. El seu caràcter íntim, més que tots els altres manuscrits d'ús particular del Bisbe de Vic, tots ells recollits i aparellats en els respectius volums de les obres que mensualment van apareixent, el fa desitjar més. Per això (i ho dic per experiència) no és possible parlar de les Obres Completes, en l'anunci de les quals hi ha, naturalment, l'Epistolari, sense que la conversa deixi de caure en aquesta peça.

La col·lecció de les cartes començà ran de la mort del gran Bisbe. De seguida es va veure que d'una ploma que tant i tan bé havia escrit, àdhuc les seves cartes, respectant i tot el particularisme de quasi totes elles, no podien deixar d'interessar el públic. I la feina de recollida ha durat vint anys, i entorn de l'Epistolari ja s'hi ha amuntegat un altre feix de correspondència oral i escrita ben considerable. Si fos oportú de retreure les resistències, no sempre justificades, que ha calgut de vèncer, per tal d'obtenir cartes, que són un veritable honor per llurs posseïdors i que constitueixen sengles capítols de doctrina torresiana, que seria injust de tenir-la amagada, escriuria ací tot un enfillal d'anècdotes. Sovint penso, i n'estic convençut, que l'Epistolari començarà el dia que serà publicat. Quan la gent vegi i passi els ulls pels llargs centenars de cartes ara minses i curtes de dues ratlles, de faisó telegràfica, i adés feixuges i llargues com una pastoral, sempre, però, segellades amb l'encuny torresià, i contempli, a més, la igualment llarga i dignissima processó de noms i més noms de destinataris, difunts i vivents, que cooperen a la glorificació del sant sacerdot i al monument literari del savi mestre de Catalunya, ací i allà se sentiran veus penedides que diran: «De cartes com aquestes jo també en tinc alguna». I serà de doldre que per una preocupació incomprensible, si ve el cas per no prendre's la molèstia de regirar una estona els lligalls de la vella correspondència, hagin de quedar excloses de l'Epistolari cartes segurament valuoses.

El Dr. Torras va escriure moltes cartes, i dins el seu retraïment social, la comunicació epistolar és abundantíssima. I són pocs relativament els casos de cartes destruïdes o deixades de guardar. Els seus amics han guardat les cartes, no sols les episcopals, sinó, i això és més significatiu, les anteriors a la prelatura. Sigui per la vàlua intrínseca, sigui per un pressentiment, i de tota manera per divina providència, els escrits han sobreviscut el seu autor.

Els qui sospiren per la lectura de l'Epistolari, no han de quedar decebuts. Doctrina ascètica, doctrina social, doctrina política, episodis casolans, direcció espiritual, magisteri episcopal, amistat de la més sincera i cent coses més que no es poden resumir en pocs mots, constitueixen el fons d'aquesta col·lecció torresiana admira-

ble, que si es publiqués a part de les Obres Completes, crec que seria no poc sol·licitada. I tot això presentat en la forma epistolar, tan suggestiva, tan natural, que no té ni aquell mínimum de posa que sense temeritat es podria buscar en les paraules del Bisbe de Vic.

Passen de dues mil cartes fins ara col·leccionades, i des de la primera, datada del 18 de maig de 1862, quan el Dr. Torres és jove de quinze anys, fins a la darrera, escrita el dia mateix d'enllitar-se, totes són de la mateixa ploma, en totes hi ha el mateix seny. L'autor, que no es preocupà mai d'esmenar el caràcter de la lletra, après en una aula elemental d'aquell temps, i que sense ésser indesxifrable podria haver estat millor, tampoc no va disfressar mai la seva persona, la seva senzillesa, el seu amor a la veritat i aquell sentit autòcton tan propi d'ell. Vir sibi constans. *La constància, la igualtat que diu ell més d'una vegada, tan remarcable en tota la vida torresiana, enlloc més no s'aprecia tant com en l'Epistolari. Pensar que no ha calgut suprimir ni una carta, ni un sol mot, per desdedificant, per lleuger! Ni dels manuscrits inèdits ni de les cartes no n'han quedat triadures. Tot queda inventariat, estotjat al peu de la lletra en les Obres Completes.*

A més de les cartes del Dr. Torras, figura en l'Epistolari una altra sèrie de cartes amb ell relacionades. Sovint aquestes supleixen una carta torresiana que no hi ha hagut manera de trobar, o completen moments interessants.

Catalunya no té gaires epistolaris. El del Dr. Torras valdrà per molts, i haurà d'ésser consultat per a formar un criteri just de la vida catalana del seu temps».

*Vingué, al cap de tres mesos, la guerra, i quedà aturada, com dèiem, l'edició de les Obres Completes de la Biblioteca Balmes. I l'*Epistolari *restava en suspens. Però Fortià Solà ja havia redactat una* Nota editorial *per a la seva edició de l'*Epistolari.

Mentrestant, pel maig o pel juny del 1936, havia estat enviat a Roma tot l'expedient del procés de beatificació del bisbe Torras i Bages. I aquest fet contribuí a salvar més d'un dels seus escrits (algunes de les cartes que poden figurar avui en aquest epistolari es conserven només en la còpia tramesa a Roma).

Tota l'operació editorial de les Obres Completes *de Torras i Bages era dirigida pel P. Ignasi Casanovas, que supervisà també l'ordenació de materials, la transcripció de les cartes feta*

*per mossèn Fortià Solà i l'edició en general. Treballaven a la Biblioteca Balmes, de Barcelona (que era la societat editora de l'obra de Torras i Bages), i era allí on guardaven els originals manuscrits que posseïen (tanmateix, algunes de les cartes del bisbe desaparegueren de l'arxiu de la Balmesiana i anaren a parar a casa del llibreter de vell Miquel Porter, que les retornà a l'arxiu). Els escrits del prelat enviats a Roma anaven acompanyats de les transcripcions mecanografiades de les seves cartes ja preparades per a l'edició (en totes elles hi ha el segell del bisbe Irurita i l'*Ita est *de mossèn Ginebra: són, doncs, autentificades). Aquestes transcripcions, fetes segons la normativa fabriana, van ser elaborades per Fortià Solà (que en normalitzà l'ortografia i, de vegades, fins catalanitzà alguns castellanismes).*

Amb posterioritat a la guerra, mossèn Joan Bonet i Baltà, vilafranquí com el bisbe, començà a interessar-se per Torras i Bages, i promogué l'edició de les obres completes d'aquest a la Biblioteca Perenne *de l'Editorial Selecta (Barcelona 1948), edició commemorativa del centenari del bisbe que ell mateix prologà. Bonet i Baltà es posà en contacte amb Fortià Solà, que continuava treballant en les obres del prelat i que aconseguí de les autoritats franquistes el permís per a la publicació del volum XXIII (1948) de les* Obres Completes *de la Biblioteca Balmes. Hi hagué, però, un moment en què Fortià Solà perdé el contacte amb l'Epistolari torrasià, com ho indica una carta datada a Barcelona, 13-XII-1943, i adreçada a J. Bonet i Baltà, que diu: «Ben amat: segona carta, segona contrarietat. Ahir, parlant amb els dirigents de la Balmesiana sobre l'oportunitat de facilitar la consulta de l'Epistolari del bisbe Torras, hi hagué el criteri de tenir-lo reservat, amb tota la documentació torrasiana, fins que sigui publicat. I jo vaig demanar que fos tret del meu poder, com realment un d'aquests dies serà recollit i custodiat en lloc especial. Ho he volgut fer avinent a Vostè, perquè qualsevol dia que passi tindrà un desaire, i jo sentiré molt de no poder-lo complaure, com ja ha vist que ho desitjo. / I quedo com sempre afm. s. i c. / Fortià Solà, prev.»*

Per a completar l'edició de la Balmesiana calia, tanmateix, publicar encara el Sermonari: *no se n'obtingué el permís fins al 1954, any en què es publicaren els volums XXIV i XXV. I havia de venir després l'*Epistolari. *Però això no fou ja possible: no per manca de recursos econòmics —com féu córrer la versió «oficial» dels fets— sinó per manca de permís: un sermonari era una obra espiritual; a l'Epistolari, en canvi, hi sortien un reguitzell de noms ben significats en el món de la nostra Renaixença i de la política catalana de principis del segle XX.*

Després de la mort de F. Solà, el P. Miquel Batllori i Munné, S.J., treballà un temps sobre l'Epistolari. En traslladar-se aquest a Roma, l'Epistolari tornà a quedar aturat, i ningú més no en tingué ja cura. A partir d'aleshores s'anà perdent fins i tot la noció del lloc on es guardava aquesta part inèdita de l'obra del bisbe de Vic. Però els estudiosos i els admiradors del bisbe Torras continuaven tenint present el que faltava per culminar l'edició de les obres d'aquell.

El 1961 l'editorial Ariel publicava l'obra Torras i Bages Joan Maragall. Un diàleg començat abans de conèixer-se i que transcendí a la mort, *recull de textos de l'un i de l'altre, entre els quals ocupen un lloc ben important les cartes que es van creuar i que serveixen per a entendre el procés de confecció d'alguns escrits publicats pel bisbe i pel poeta, així com per a comprendre més bé la realitat social d'aquells anys o el nivell més reservat de la intimitat familiar. El llibre, preparat tot ell per J.A. Maragall, amb comentaris i referències en nota a peu de pàgina, s'obre amb una* Nota editorial *(redactada pel mateix J.A. Maragall), que situa en el seu context històric les figures del bisbe i del poeta, i és seguida d'una* Introducció *ben interessant, consistent en la reproducció d'un escrit del secretari del prelat, doctor Josep Dachs, aparegut a «La Veu de Catalunya» el 21-XII-1923 (any de la commemoració del dotzè aniversari de la mort de Maragall) i titulat* L'esperit del poeta.

Un quant temps després, Josep Benet va fer una nova crida en pro de la publicació de l'epistolari de Torras i Bages: el

19-V-1967 aquell pronuncià una conferència al Seminari Conciliar de Barcelona, i el següent dia 21 a la Sala Newman de l'Oratori de Sant Felip Neri, de la mateixa ciutat, amb motiu de cloure la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat els actes commemoratius del cinquantenari de la mort del seu fundador, el doctor Torras i Bages, bisbe de Vic, conferència que fou publicada de primer per l'Editorial Estela, l'any 1968, i posteriorment recollida a l'obra de Josep Benet, Fets i personatges *(Barcelona 1981) p. 94-124. Benet començava dient: «Em sembla que els actes commemoratius del cinquantenari de la mort del doctor Torras no han aconseguit la brillantor, ni la profunditat, que mereixia el record d'aquesta alta personalitat. Certament que allò que, des de fa tants d'anys, ens hem avesat a denominar, amb curiós eufemisme, les circumstàncies, continuen essent desfavorables a l'organització d'actes públics dedicats a recordar i exaltar personalitats com la del doctor Torras. Però, tanmateix, em sembla que hauria estat possible, i a més escaient, per exemple, d'aprofitar l'avinentesa per a facilitar al nostre poble una bona biografia moderna del doctor Torras, que el situés en el marc del seu temps, i per a encomanar la redacció d'alguns estudis aprofundits sobre la seva obra en general, o, almenys, sobre alguns dels seus aspectes fonamentals. Així hauríem contribuït a combatre la superficialitat amb què habitualment hom parla i escriu sobre el doctor Torras, tant des de la dreta, com des de l'esquerra, com des del centre. No ha estat així, malauradament. Com tampoc no ha existit la decisió o l'empenta necessària —no ho sé— per a enllestir, d'una vegada, l'edició de les seves* Obres Completes, *amb la publicació del gran tresor que representen els volums del seu epistolari que el pare Ignasi Casanovas i mossèn Fortià Solà ja tenien preparat, segons crec, quan esclataren els fets de 1936». Després afirmava: «La publicació d'aquest epistolari, doncs, és necessària per a conèixer la seva personalitat. Però, a més, l'epistolari proporciona documentació molt important per a situar el doctor Torras en el marc del seu temps i per a comprendre els esdeveniments i la mentalitat de la seva*

època a Catalunya». I encara: «És natural, doncs, que en intentar avui de situar el doctor Torras en el marc del seu temps, deplori que el seu epistolari romangui inèdit, per causes que no acabo de comprendre, i que em pregunti —i que pregunti a qui correspon— si no seria ja hora de publicar-lo».

Cap al 1982, Josep Rafael Carreras de Nadal tingué contactes amb mossèn Àngel Miralda (el vice-postulador per Vic de la causa de beatificació de Torras i Bages), que l'animà a emprendre una edició «definitiva» de les Obres Completes *del bisbe: és la d'aquesta col·lecció, el primer volum de la qual veié la llum el 1984. I tornà, llavors, a suscitar-se el tema de l'*Epistolari. *A la Balmesiana, en aquells moments, ningú no sabia res de l'existència de cartes originals i de l'edició preparada per Fortià Solà. Després d'una laboriosa recerca, en la qual participaren el mateix Carreras, mossèn Bonet i Baltà i el P. Batllori, entre altres, fou novament localitzat el material de l'Epistolari, que va ser fotocopiat íntegrament per Carreras i posteriorment ordenat. Al mateix temps van ser demanades també a Roma fotocòpies de les cartes incloses dins la causa de beatificació del bisbe, que foren obtingudes gràcies a la col·laboració de monsenyor Valentí Miserachs, postulador a Roma de la causa de beatificiació de Torras i Bages. Tot aquest material va ser ordenat i catalogat en 18 gruixudes carpetes per Antoni Móra i Lladó, que fou qui primer es féu càrrec d'aquest nou i definitiu intent d'edició de l'*Epistolari *de Torras i Bages.*

És en aquest punt que va arribar a les mans del qui signa aquest pròleg i es responsabilitza de l'actual transcripció i, en part, anotació de les cartes del bisbe de Vic. Això ocorregué el dia 4 de maig del 1991, després que, a través de l'amic Albert Manent, va ser presentat a l'entusiasta impulsor d'aquesta nova edició de les Obres de Torras i Bages.

Ara finalment, doncs, surt a la llum pública un Epistolari *—si no el primer, almenys sí un dels primers projectats a Catalunya durant el nostre segle— llargament esperat i sol·licitat. L'atzarosa trajectòria del seu procés d'edició deu fer que sigui*

un dels que més força de voluntat han requerit tant per part dels editors com per part dels recol·lectors.

*A partir del moment que l'actual editor de l'*Epistolari *es féu càrrec d'aquest nou intent, la feina feta ha consistit principalment a transcriure de cap i de nou tot el corpus epistolar, fet segons el criteri de la normalització únicament ortogràfica (sempre que ha estat possible comptar amb una fotocòpia de l'original: en els casos en què només s'ha pogut comptar amb una transcripció —preferentment ha estat seguida la manuscrita de Fortià Solà, quan existia—, ha calgut acontentar-se a acceptar aquesta lectura). Però també el signant ha col·laborat a eixamplar el nombre de cartes incorporades a l'*Epistolari: *paral·lelament al treball de transcripció, ha dut a terme no solament una crida a través de la ràdio i de la premsa, sinó també una consulta personal als arxius o a les publicacions on hi havia o semblava que podia haver-hi cartes fins ara no recollides o els originals d'algunes d'aquelles de les quals només comptàvem amb la transcripció. Així, ha estat notablement augmentat el nombre total de les cartes. Malgrat tot, un bon nombre d'arxius, als quals havia estat demanat si tenien cartes del bisbe de Vic, no han tingut ni la gentilesa de tornar una contesta.*

L'ordenació de les cartes en la present edició obeeix, sempre que ha estat possible de comptar amb la datació de l'original o amb indicis que la facilitessin (com ha ocorregut en gairebé totes les cartes no datades), a un rigorós criteri cronològic (les cartes no datades que Fortià Solà intercalava discrecionalment en alguna banda han romàs al lloc que ell els assignà; les escassíssimes que ha estat del tot impossible de datar han estat guardades per al final del corpus*). Així ordenades, han rebut finalment una numeració. Totes elles van introduïdes pel nom de la persona o institució a qui van adreçades (el títol que hi havia posat Fortià Solà ha estat sovint incorporat com a nota) i porten al peu la indicació del lloc d'on procedeixen. Han estat incorporades, en llur totalitat, les notes que redactaren el canonge Jaume Collell i mossèn Fortià Solà (l'autoritat dels quals ha estat sempre indicada), i a aquestes se n'hi*

han afegit altres de noves, confegides sovint a base de cartes d'altri que poden servir per a explicar factors importants de la correspondència torrasiana.

Només ens resta afegir que el millor complement d'aquest Epistolari *és la* Biografia *del Bisbe Torras i Bages redactada per Fortià Solà (que es troba als volums 120 i 129 de la col·lecció Biblioteca Abat Oliba): és en ella que el lector trobarà una bona descripció de les persones relacionades amb el bisbe de Vic, de les diverses circumstàncies històriques travessades per ell i dels afers que hagué de resoldre en la seva vida. Remetent-nos, doncs, a aquest treball, alleugerim de notes innecessàries la nostra edició.*

Pel que fa a la procedència de les cartes, aquesta ha estat indicada al peu de cada una d'elles. Le sigles emprades han estat les següents:

F: Foment de Pietat.

R: Roma (del procés de beatificació).

V: Arxiu episcopal de Vic.

C: Arxiu dels Caputxins.

DA: Dulcis Amicitia. Correspondència del doctor Torras i Bages a mossèn Jaume Collell, qui publica eix epistolari ab prefaci i notes aclaratòries, *Vic 1926*

H. Arxiu Històric S.I. Catalunya.

VP. Fons Verdaguer-Panadès.

E. Jacint Verdaguer, Epistolari *(10 volums). A cura de J.M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas, Barcelona (Editorial Barcino), 1959-1987 (en curs de publicació).*

N. Arxiu Nacional de Catalunya.

BC. Biblioteca de Catalunya.

T. Arxiu Diocesà de Tarragona.

SM. Arxiu Soler i March.

M. Arxiu de Montserrat.

AG.CMF. Arxiu General dels Missioners Claretians (Roma).

ST. Arxiu de les Carmelites Descalces de Santa Teresa (Vic).

SH: Seminari d'Història Contemporània de l'Església Catalana. Fons de Mossèn Joan Bonet i Balià, dipositat a la Biblioteca Episcopal de Barcelona.

ACC: Arxiu de la Casa Provincial de les Carmelites de la Caritat-Vedruna.

Vic.

ASV: Arxiu Secret del Vaticà.

Però no hem d'acabar aquesta presentació sense haver agraït abans l'amable col·laboració de tots aquells qui ens han fet planera la tasca de localització i edició de les cartes de Torras i Bages. En primer lloc, hem de manifestar el nostre agraïment a Josep-Rafael Carreras de Nadal, l'entusiasta impulsor d'aquesta edició, sense l'empenta del qual de segur que no s'hauria pogut fer realitat aquest projecte d'edició iniciat l'any 1916. També l'hem de manifestar a Josep Benet, director del Centre d'Història Contemporània de la Generalitat de Catalunya, des del qual ha ofert un important ajut econòmic. Alhora volem també palesar la nostra gratitud a Albert Manent, que ens acompanyà a Tarragona, on localitzàrem més d'un centenar de noves cartes, i amb el qual hem fet nombroses visites a mossèn Josep Bonet i Baltà, torrasià de primera fila, que ens deixà un bon nombre de fotocòpies de cartes originals de Torras i Bages. A mossèn Ramon Corts i Blay, que ens facilità còpies dels regestos on es troben les cartes del bisbe guardades a l'Arxiu Secret del Vaticà. I, en fi, a tots aquells que ens han ajudat a localitzar un bon nombre de les cartes que encara no havien estat recopilades: el doctor Àngel Miralda, que constantment ha anat remetent de Vic estant tot el que hi ha anat trobant fins al present; la senyora Pilar Martínez Carner, que ens facilità una còpia de totes les cartes adreçades a Leonci Soler i March; el P. Jordi Roca, S.J, que ens obrí el fons Sardà i Salvany a l'Arxiu de la Companyia de Jesús, de Sant Cugat del Vallès; el doctor Casimir Martí, que ens fotocopià diligentment les cartes a M. Duran i Bas, E. Prat de la Riba, R. Rucabado, N. Verdaguer i Callís, de l'Arxiu Nacional de Catalunya, i que ens facilità la consulta dels microfilms de l'Arxiu Secret del Vaticà; Josep M. Sans Travé, que ens féu arribar també de l'Arxiu Nacional la correspondència amb M. Serrahima i Palà; el P. Marc Taxonera, O.S.B., que ens proporcionà les cartes a l'abat Deàs, de l'Arxiu de Montserrat; el P. Josep Massot i Mun-

taner, O.S.B., que ens donà pistes sobre les cartes a Unamuno i una còpia de la carta a Ll. Nicolau d'Olwer; Amadeu Soberanas que ens deixà copiar les de la Biblioteca de Catalunya a J. Morgades, A. Aguiló, J. Bofill i Mates, F. Clascar, F. Matheu, S. Bové i J. Miret i Sans; Josep M. Solà i Camps, que ens passà una transcripció de diverses cartes a Verdaguer; mossèn Salvador Ramon, que ens facilità la consulta a l'Arxiu Diocesà de Tarragona; Ignàsia Font, de l'Arxiu Episcopal de Vic; Josep Cardús, de Granollers; mossèn Josep Gasol, cronista de la ciutat de Manresa, que generosament ens envià una fotocòpia d'una carta en poder seu; sor Pilar Menal, que ens trameté còpia de les cartes a les Carmelites, el P. Jesús Bermejo, C.M.F., que ens envià l'adreçada a J. Xifré, i Jordi Figuerola, que ens facilità alguns documents de l'Arxiu Secret del Vaticà. A tots ells, repetim, moltes gràcies.

JAUME MEDINA
(maig del 1993)

PREFACI*

Vull començar aqueix Prefaci, amb un parrafet de la *Conclusió* de mon llibre de Memòries titulat *Del meu fadrinatge*, publicat com altre dels volums de la *Biblioteca d'Autors Vigatans*, en 1920. Diguí aleshores: «Però no són aqueixes les Memòries que molts esperen de mi i que m'han sigut amb insistència demanades i quasi diré manades, en ocasions solemnes per superiors jeràrquics i altres varons respectables. La vegada que més forta se'm féu la comminació, fou en un dels dies del *Congrés litúrgic* celebrat a Montserrat pel mes de juliol de l'any 1915. Estant a taula amb los senyors Bisbes i sos acompanyants, baix la presidència del Nunci de Sa Santedat, Monsenyor Ragonesi, l'animada conversa donà son tomb sobre aqueix punt de les Memòries que hauria d'escriure el canonge Collell. I fou sobre això tan explícit i categòric en les raons que donà lo Dr. Torras i Bages, que el senyor Nunci vingué a dir-me que tenia l'obligació de redactar-les, buidant mon arxiu; i si no volia per motius atendibles publicar-les en vida, deixar-les escrites per ésser estampades després de ma mort». I més endavant jo hi afegia: «al llibre que hauria de fer, si volia que respongués a

* *Prefaci* del canonge Jaume Collell a *Dulcis amicitia* (Vic 1926).

la idea que jo en tinc preconcebuda, deuria titular-lo: *Les nostres campanyes*».

I vet aquí, estimat lector, com amb eix volum vinc a complir en part lo que em fou ordenat carinyosament per mon Superior jeràrquic, qui no podia pas ni somiar, que fossen ses Cartes íntimes les que donassen matèria per un tomet de Memòries. Per molts motius jo no podia condemnar-les al sepitern oblit eixes expansions d'una amistat que en bona hora començà, en los primers albors de la nostra joventut i s'anà refermant, any per any, fins arribar a la posta de sol de la nostra vellesa.

Entre els beneficis que som rebut de la divina Providència, lo de les eletes amistats, i entre elles la del Dr. Torras i Bages, lo considero com lo major de ma vida, en l'ordre natural; i per ço he volgut titular aqueix Epistolari: *Dulcis Amicitia*. Providencial fou per mi lo primer encontre amb l'amic vilafranquí. A Barcelona, abans de la Revolució del 1868, entre el jovent universitari hi havia dues colles que es reunien setmanalment per entrenar-se en l'oratòria, diguem-li parlamentària: l'una s'anomenava *El Buen Deseo* i l'altra, *El Estímulo*. Aquesta es reunia en una saleta d'un col·legi particular del carrer de les Eures, darrera de la iglésia de Sant Jaume, i allí fiu coneixença amb en Riera i Bertran, Botet i Sisó, i altres, tots ells ben calificats en les aules de la Universitat que era al vell edifici dels carmelites, en lo carrer del Carme. Amb quinze dies d'anticipació lo qui havia de dissertar anunciava el tema de son discurs que era de sa lliure elecció. Jo vaig, un dia del 1867, anunciar que parlaria de la decadència d'Espanya en lo sigle XVIII, especialment en lo que toca al conreu de les ciències i de la literatura. Quan jo estava en lo més calent de la meva peroració, parlant de l'Escolàstica decadent i degenerada, citant allò de Melcior Cano, que de certes formes d'argumentar ne diu *canyes llargues* «arundines longas», vaig sentir un modest, *pido la palabra,* que sortia d'un llavis sombrejats per un sedós petit bigoti; i era el Dr. Torras. Al cap de poca es-

tona salta un eixerit i esprimatxat minyó de Girona, en Riera i Bertran, qui també demanà la paraula. I lo bo del cas fou que si el Torras me va atacar per la censura de l'Escolasticisme, en Riera i Bertran trobà poc lliberal i atenuada la crítica de l'època borbònica. Moguda fou aquella acadèmia i en ella nos donàrem la primera afectuosa estreta de mà amb el Torras, qui entre els condeixebles de Dret i de Filosofia i Lletres gosava de ben merescuda fama.

I perquè no ens perdéssem de vista, volgué el Senyor que en lo curs 1870-71, nos trobéssem tots dos estudiant Teologia en lo Seminari de Vic; i com les nostres celdes eren molt veïnes, el Dr. Torras, amb sa gravedat habitual, venia cada dia a les cinc a despertar-me i prendre's la molèstia d'encendre el llum d'oli, anant repetint una carrandella de *Jaumes* que algun dia em féu perdre un xic la paciència. No cal dir com se relligaria l'amistat amb l'íntima comunicació d'idees i d'afectes en l'ordenada vida de col·legials.

Però lo que havia de posar lo segell inesborrable i deixar perpètuament espiritualitzada, i per tant indestructible, la nostra amistat, fou lo viatge a Itàlia i estada d'un mes a Roma, en 1874, ordenats ja tots dos de sacerdots. Oh! quina dolçor remintola en tot mon ser, recordant aquells dos mesos de vida comuna, de tracte íntim, de companyia inseparable, tot visitant els grans monuments d'aquella terra privilegiada de l'art, i sobretot de l'Eterna Roma! Si vull retemplar mon esperit sacerdotal, no he de fer més que recordar aquella capella interior del temple dominicà, de la Minerva, capella formada per les parets allí transportades de la celda on morí Santa Caterina de Sena, a on tots los dies dèiem la missa ajudant-se-la l'un a l'altre; i sobretot recordar l'audiència familiar que ens concedí lo Papa Pio IX en la vesprada del dia 27 de febrer, conversant de les coses d'Espanya, posant Sa Santedat per record de la visita en nostres breviaris dos autògrafs, beneint-nos amb efusió paternal i agraint amb amoroses frases l'almoina de 37.000 rals, en peces d'or, que m'entregaren per lo *Diner de Sant*

Pere lo Director de la *Revista Popular,* Dr. Sardà i Salvany i l'editor benemèrit de la propaganda catòlica D. Primitiu Sanmartí. De tot això n'han passat més de cinquanta anys, i em sembla que era ahir que baixàvem les escales del Vaticà, commoguts, silenciosos, i pensant que *havíem de ser uns bons capellans.*

Ell, lo Dr. Torras, ho ha sigut i ben exemplar. I crec que per conèixer millor i més a fons la sua noble fisonomia sacerdotal, és oportuna i fins necessària, la publicació d'aqueixa *Correspondència epistolar* que jo guardava gelosament, com tinc en sengles paquets i lligalls, les cartes de Mossèn Verdaguer, del mestre Aguiló, de Sardà i Salvany, i de tants altres, Prelats, lletrats de fama, periodistes de cap de brot, hòmens d'acció i també mestres d'esperit que m'honraren amb ses amicals comunicacions. Si visc encara algun temps, potser hi espigolaré en eix munt de correspondència; i si no, quan jo sia mort, espero que voldran donar-li un raconet en la nostra Biblioteca pública episcopal.

A on eren més dolces i atractívoles les comunicacions fou durant alguns anys en les reunions freqüents que la colla dels *minyons* solia tenir en la casa i despatx del Dr. Ricardo Cortès, en un primer pis del carrer de Santa Anna de Barcelona. Els minyons de qui fa menció en ses cartes lo Dr. Torras, eren ell, el Cortès, lo Dr. Antoni Estalella, lo Dr. Jaume Almera, lo Dr. Gaietà Barraquer, lo Dr. Manuel de Ros, i més tard quan se traslladà de la Seu de Tarragona a la de Barcelona, lo Dr. Celestí Ribera. De vegades també hi treia el nas algun seglar tafaner, o algun personatge que li convenia entrar al despatx de quelcom urgent. I aquí serà molt oportú recordar una visita històrica. Mentres estàvem un dia discutint, entrà de sobte lo Sr. Escolano, director del Banc de Barcelona, qui tot somogut ens contà que acabaven d'arribar-li de França unes monges d'un novell Institut, que es deien Reparadores, i que li havien suplicat les protegís i encaminàs per la fundació que projectaven fer a Barcelona. Lo Dr. Cortès coneixia superficialment aqueixa nova

Congregació de dones, per haver visitat la seva casa de Tolosa de França, i en féu una descripció que dava la idea, pel vestuari i per les seves pràctiques de religioses adoratrius, de que la novella fundació era d'un aire tot aristocràtic. Al cap de pocs dies ja tenien una casa llogada, i després d'algun temps hi entrava de novícia una filla del Sr. Escolano; de lo qual se'n queixava el pare piadosament i amb molta gràcia, dient que, per agraïment als bons serveis, aquelles franceses li havien pres la filla. I per completar aquesta digressió recordaré que el Dr. Cortès fou l'home de confiança d'aquella observantíssima i edificant Comunitat.

De la colla dels *minyons* els més assidus i constants en les sentades del carrer de Santa Anna eren el Cortès que feia bon paper en el Seminari i pertot arreu, l'Estalella que ja gosava fama de legista i versat en l'especialitat del Dret canònic, l'Almera que havia d'ésser una autoritat en ciències geològiques i el Torres que per ses condicions personals i per la situació de sa família, creia que havia de manternirse independent de tot càrrec que l'obligàs a residència contínua. Ell era el qui portava el *pondus* en les disquisicions d'aquella casolana acadèmia, a la qual jo procurava assistir sempre que, per un motiu o altre, havia d'anar a la capital. I veus aquí que un dia, quan ja havia entrat jo de canonge a la Seu de Vic, al saludar a la reunió dels *minyons*, i preguntar-me com de costum, què duia de nou, els vaig dir que els volia comunicar una espècie de profecia. ¿Què?, preguntaren tots intrigats. «Doncs vinc a dir-vos, que tinc la seguritat de que dels cinc que aquí som, ne sortiran quatre canonges i un bisbe. Els canonges seran Cortès, Estalella, Almera i Collell; el bisbe serà Torras». La predicció tingué son compliment, essent ademés honrats amb la Mitra episcopal, Cortès auxiliar de Barcelona i Estalella bisbe de Teruel.

La predicció sobre el Dr. Torras la vaig repetir un dia, estant de sobretaula a sa casa de Vilafranca. «Senyor Francisco, diguí a son pare, si viu uns quants anys, veurà bisbe

al Pepet». Poc me pensava que això dit amb ingenuïtat ben amistosa, hagués de dar-li al bon pare una punyida al cor. Arrencà el plor quasi inconsolable, perquè ell creia que el seu fill ningú li havia de prendre, sobretot després que tots els altres se li havien mort. Després tot anant a descansar, que era quan solíem tenir un ressopó d'amena conversa, me digué el Dr. Josep: «D'això de ser bisbe, no en parlis mai a casa». Altrament, era tan estreta la unió dels *minyons* que venia a ser com una germanor en la qual era possible entregar-se *a la borratxera de l'amistat,* com diu en una de ses cartes, el Torras; qui en altre lloc manifesta la temença de la pena que li causaria el desfer-se aquella històrica penya clerical, de la qual tan sovint se'n fa al·lusió en aquesta *Correspondència epistolar.*

Aquest recull de cartes escrites sense ni remotament poder imaginar que un dia haurien de veure la llum pública, donaran una llum singular per jutjar de la fisonomia moral del Dr. Torras i Bages, en qui resplendia una afectuositat dintre les relacions amicals, que verament contrastava amb el seu posat habitualment grave i fins sever. Coneixent la seva idiosincràsia, l'educació que havia tingut dintre la vida de família, i fins la miopia que en sa primera joventut li dava, segons m'havia contat, una propensió a la tristesa i a l'encongiment; no és estrany que les relacions a l'exterior fossen limitades, i per tant busqués com una compensació en les santes i dolces expansions de l'amistat, en les quals trobava, són ses paraules, l'*exquisit amor de la franquesa.* I per ço recordant les nostres excursions per la ciutat de Roma, deia: «Entre dos cors similars, les converses són més sabroses, i l'ànima gosa més en els passeigs amb companyia que amb lo sol espectacle de la naturalesa». I en la carta 53 diu: «puix per mi, si la llum de la fe no em fes descobrir noves esferes, i em quedés com ells (*los antics filosops*) en un terreno purament natural, l'experiència m'hauria ja ensenyat que no hi ha res superior en lo humà a la tranquil·la conversa dels companys».

No en tenia encara prou amb eixes lloances a l'amistat, que en la carta 90, ne dóna com una definició descriptiva dels seus efectes, dient en frase exaltada: «Tu dius que ens enyores, i nosaltres també desitgem una temporada, per a rabejar-nos en la coral conversa dels amics, únic plaer del capellà, fora dels que deriven del compliment del nostre ministeri... Mes de tots modos l'amigable conversa és un gran bé, refresca l'ànima, anima al desanimat, trau lo pes dels pensaments tristos, nos fa socials si l'hàbit de la soledat nos té taciturnos, i fa reviure en lo cor l'amor als hòmens, esmortuït molts cops per desenganys i agravis».

Aquest sentit apologètic de l'amistat és lo *leit-motiv* inspirador d'aquest enfilall de cartes dictades a la bona de Déu, i per tant sense pretensions d'estil literari, però sempre animades d'esperit sacerdotal del més bon encuny. Diferents de caràcter i de temperament, ens enteníem perfectament i eren *similars els nostres cors,* com ell deia, i concordaven quasi sempre les nostres opinions i judicis sobre fets i persones tant d'altres temps, com de la nostra època que hagué de registrar pertorbacions i lluites deplorables. Ja en trobarà el lector indicis i referències ben clares i podrà conèixer que la nostra colla del carrer de Santa Anna era *labii unius,* i es mantingué ferma i decidida enmig de tantes claudicacions i febleses, sempre tenint per nord invariable i guia segura les ensenyances pontifícies. Quan s'apaivagaren les dissidències i s'esvaïren les preocupacions, més o menys sinceres, fou de tothom reconeguda i per molts aplaudida, la nostra constant llealtat.

La influència que en la nostra formació tingueren i el sediment que en nostres esperits depositaren eixes comunicacions tan seguides, difícil seria esbrinar-ho; però per ma part puc assegurar que el tracte amb el Dr. Torras i els demés companys, ademés del pler amb que se revé i s'esponja el cor, donà a mon esperit sempre obert i agosarat, un tremp especial que m'ha posat en condicions de superar dificultats de la vida i anar fent mon camí, amb serenitat impertorba-

ble i fins amb expansiva jovialitat, que Déu me la mantinga fins a l'hora de la mort.

En una de les últimes romeries a Montserrat, per la inauguració del Tercer Misteri de Dolor, mentres jo procurava que la gent anàs desfilant davant d'aquell grup escultòric tan encertat, se m'acostà una senyora d'aire pagesívol, i em digué amb un to misteriós: *tot són morts*. No poguí averiguar qui era ella i de quins morts parlava; mes ara, a l'escriure aqueixes ralles prologant la *Correspondència epistolar* del Dr. Torras i Bages, també acut a mos llavis i a la punta de la ploma la trista frase: *tots són morts!* Ni un me'n queda d'aquella tan aimada com distingida colla d'íntims i verdaders amics, hòmens de ciència i de virtut probada que donaren, tots, quiscun en son lloc d'honor i en sa esfera d'acció, exemples de zel fervorós i de sacrifici per la glòria de Déu, defensa de la Fe i edificació del poble.

I al fer memòria de tots ells aixís en públic, com ho faig sovint en lo secret de la pregària, sia'm permès repetir que entre els molts i grans beneficis que el Senyor pròdigament m'ha dispensat en ma llarga vida; he de considerar i estimar com a molt principals i de gran eficàcia les amistats de que donen testimoni ben eloqüent eixes Cartes del Dr. Josep Torras i Bages; esperant que per la misericòrdia divina un dia he de trobar-los altra volta reunits *in regione vivorum*, veient-nos mútuament resplendir amb lo brill hermós de la unció sacerdotal. / Jaume Collell, Pvre. / Vic, març de 1926.

[El canonge acabava, encara, l'edició del seu epistolari amb aquests mots:]

I sia aquesta recordança com el colofon d'aqueixa interessantíssima *Correspondència epistolar* que naturalment havia de terminar, quan essent mon Bisbe lo Dr. Torras, vivíem els dos amics ja entrats en anys a redós del vell cloquer de la Seu de Vic, i era per tant sovintejada la comunicació verbal.

I abans de tancar eixes planes, plau-me fer constar que aquesta edició ha sigut munificament subvencionada per lo Excm. Sr. D. Joan Antoni Güell i López, segon Comte de Güell, qui ha volgut aixís palesar la seva veneració al gran Prelat i l'afecte a les nostres campanyes culturals, contribuint a la publicació del volum XX de la ja vistosa *Biblioteca d'Autors Vigatans.*

Aixís lo digne fill del primer Comte de Güell ha seguit l'exemple de son pare qui volgué donar una pública mostra de la seva afectuosa admiració envers lo Dr. Torras i Bages, fent-li ofrena de la magnífica estàtua de Crist jacent, obra notabilíssima de l'Agapit Vallmitjana que obtingué premi en una exposició de Viena.

En lo plinte d'eixa obra escultòrica s'hi llegeix: AQUESTA IMATGE DE JESUCRIST FOU OFERTA AL DOCTOR MOSSEN JOSEP TORRAS I BAGES, QUAN FOU PRECONITZAT BISBE DE VIC, PER D. EUSEBI GUELL I BACIGALUPI, ANY 1899.

Eixa estàtua la tenia en l'Oratori del Palau lo Sr. Bisbe Torras, i ara pot venerar-se i admirar-se en una edícula arcosoli on hi han pintades les figures de la sepultura de Jesús, en la Capella de Nostra Senyora de Montserrat de la nostra Catedral, a on en sumptuós mausoleu jauen les mortals despulles de l'insigne Prelat que ha deixat, en la Diòcesis de Vic i en tot Catalunya, una estela lluminosa inesborrable.

JAUME COLLELL

NOTA EDITORIAL*

De tots els documents rigorosament inèdits del Doctor Torras que per primera volta es publiquen en aquesta edició d'*Obres Completes,* la part més important, en quantitat almenys, és, sens dubte, l'*Epistolari.*

La primera edició d'*Obres Completes* va ésser empresa comptant solament amb la producció literària del Bisbe de Vic impresa o amb mires a la llum pública, no, però amb les seves cartes particulars, emmarcades, naturalment, en un ambient de pura intimitat. És clar que altres documents, com el *Sermonari* i els reculls de notes inèdites, apareguts després del traspàs del Prelat i inclosos en aquella edició tenen molt d'íntims; mes tots ells fan referència ja a doctrina predicada, ja a matèria publicada, o sigui que han perdut més o menys aquella tan rigorosa intimitat en què romanen les cartes particulars.

Aquestes cartes, ara, en aquesta nova edició d'*Obres Completes*, han d'arribar a les mans del públic, i han de completar la llarga sèrie dels volums torrasians; i això no solament pel que aquesta empresa editorial representa de màxim esforç de recollida dels escrits del gran Bisbe, sinó

* Nota inèdita de mossèn Fortià Solà (1936).

demés per la nova altura espiritual que aquest ha assolit darrerament amb el procés canònic de les seves virtuts.

* * *

El pensament de publicar un dia o altre l'Epistolari del Doctor Torras floreix ja arran de la seva mort triomfal, que mogué tantes plomes a dir d'ell belles coses. I l'assiduïtat de tants devots seus que, atents a la convocatòria, s'apressen a trametre els estocs de cartes amb què havien estat afavorits, fa entreveure la compilació d'un Epistolari esplèndid.

La primera base d'aquesta col·lecció la dóna el Doctor Josep Dachs, canceller del Prelat, el qual en els llargs anys de secretariat tingué cura de recollir i estojar de la correspondència epistolar que passava per les seves mans quant discretament i sense perill de compromisos es podia conservar, i que d'altra manera, atès el temperament del Doctor Torras de no conservar més que l'estrictament necessari, hauria parat indefectiblement al foc. Això ha salvat un tresor valuosíssim de cartes, en gran part d'altes corporacions i personalitats eclesiàstiques i civils, que en un moment o altre freturaren el contacte del Bisbe de Vic, d'irradiació tan eficaç com extensa. I consti que aquesta afició col·leccionista del seu secretari, la providencialitat de la qual ara es veu manifesta, al Prelat no sols no li és desconeguda, sinó que en mantes ocasions la fomenta, segons es desprèn d'alguna de les cartes al seu familiar adreçades.

Naturalment l'indicat per a col·leccionar l'Epistolari és el mateix doctor Dachs, i ell fa la primera recollida de les cartes que a pluja menuda retornen a Vic, on en gran part havien estat escrites. En ésser ja voluminós el lligall, i quan cal pensar en la seva estampació, aquest passa a Foment de Pietat, que és a qui per dret ben propi pertoca de fer-ho. Llargues anyades el gros munt de cartes espera l'hora d'anar a la impremta; i tot aquest temps que és d'impacient es-

pera pels devots del Prelat que sospiren pel doll inefable de doctrina en forma nova —la tan suggestiva forma epistolar— presentada, i per un immens enfilall de sorpreses pressentida, és evidentment beneficiós pel mateix Epistolari, que no cessa de rublir-se amb nous plecs de correspondència torrasiana, eixits, alguns d'ells, de llocs semiamagats i no sense més o menys explicables resistències. Una d'aquestes resistències és la del Canonge Collell, de Vic, l'amic íntim de jovenesa del Doctor Torras, amb el qual aquest es carteja més que amb ningú més, i en moments i sobre punts de gran interès. Afortunadament, influint-hi les instàncies del compiladors de l'Espistolari el Canonge vigatà es decidí a publicar les cartes torrasianes per ell tan devotament guardades, reunint-les en un dels volums de la «Biblioteca d'Autors Vigatans» per ell gentilment titulat *Dulcis Amicitia*, i il·lustrat amb un llarg prefaci i notes explicatives i amb sengles gravats del Bisbe i propi. Aquest volum, que conté 150 cartes, i sense el qual la col·lecció epistolar torrasiana hauria resultat molt deficient, ha estat incorporat íntegrament —cartes i notes— a l'Epistolari, en la convicció que les dites notes hi faran el mateix servei que el que es proposà l'autor del *Dulcis Amicitia*. I tot i essent tan fornida aquesta col·lecció del canonge vigatà, encara s'ha de reconèixer que no és pas completa de bon tros; car uns moments de viva activitat epistolar, ocasionada en part per la col·laboració del Doctor Torras en *La Veu del Montserrat*, hi ha lapsus molt notables, un d'ells de quatre anys (25 setembre 1887 - 24 juliol 1891), sense una sola de les cartes que sens dubte sovintegen, com evidentment ve corroborat en alguna carta d'aquest temps (12 agost 1888) de Collell a Torras.

* * *

Si és abundosa la producció literària del Doctor Torras, la seva obra epistolar no se li queda endarrera. El prestigi i la més delicada cortesia li posen diàriament la ploma als

dits per a escriure un nombre de cartes verament extraordinari, oimés si es té en compte el seu temperament poc comunicatiu. En assabentar-se de les prosperitats i encara més dels dols dels amics i coneguts, és amatent a trametre'ls la seva espiritual participació, en lletres esponjoses d'un sant afecte que edifica i conhorta. Cartes onomàstiques i de felicitació pels moments usuals de la vida, en té poques relativament la ploma torrasiana; deixant de banda les felicitacions anuals reglamentàries a determinades corporacions religioses evidentment encaminades al foment de la vida espiritual, tan sols d'alguna molt alta personalitat té costum de recordar-se, segurament per a correspondre, atencions que, llevat d'aquests casos comptats, el Prelat considera innecessàries i supèrflues. En canvi, les lletres de condol sovintegen, malgrat el propòsit en contra que es desprèn d'alguna d'elles del principi del pontificat. Les cartes del Doctor Torras diuen sempre el que han de dir, i ho diuen sense cap mena de formulismes, si no és el de la sempre senzilla naturalitat i de la dolça majestat del *vir sibi constans* que presideix tota la seva vida. I aquesta llei, que si en cap dels seus escrits pogués ésser negligida fóra en aquests, aquí principalment ha d'ésser remarcada: la carta fluixa, insubstanciosa, sobrera... no hi és.

* * *

Corrent el temps l'Epistolari ha crescut; i si no es pot dir complet en el sentit de la totalitat de les cartes, com ja no és cosa de pensar, ho és en el de revelar aquest perfil especial de la fesomia torrasiana inconegut fins ara. Demés, cada any que ha passat ha permès de reduir els parèntesis i les reserves que forçosament ha de tenir una publicació així, encara no lliurada, per part de molts interessats als dominis de la història.

* * *

Entre les vàries formes d'ordenació de l'Epistolari hi havia la ben suggestiva d'acoblar les cartes en seccions distintes, que es podien retolar «cartes de família», «cartes d'amistat», «cartes de direcció espiritual», «de direcció cultural», etc., etc.; i ja en un principi aquesta classificació no exempta de dificultats havia estat adoptada. Fet i fet, però, ha semblat que el desplegament més natural d'una sèrie tan llarga és el rigorosament cronològic, amb el qual els esdeveniments eclesiàstics, socials i polítics intervinguts pel Doctor Torras apareixen degudament ordenats i amb tot el relleu que poden tenir en un epistolari. Les cartes sense data, que no són moltes relativament, van intercalades en llocs discrecionals.

Demés de les cartes del Doctor Torras ha semblat oportú d'incloure en la col·lecció una porció no petita d'altres cartes amb elles relacionades. Sens dubte ajuden molt a aclarir certs esdeveniments, i mantes voltes elles supleixen la carta torrasiana desapareguda, i tal vegada projecten tanta llum com ella mateixa. Per a major claredat, aquestes cartes figuren en lletra distinta.

La doble numeració que va al principi de cada carta respon, la de la banda esquerra, al número corresponent de l'Epistolari, i la de la dreta, al número corresponent ja del Doctor Torras, ja d'altres persones.

FORTIÀ SOLÀ

1. A Francesc Torras i Gomar.

Barcelona, 18 de maig de 1862.

A Don Francisco Torres y Gomar.

Mi querido padre: pienso ya habrán recibido la ropa por Purrej, y me supo mal el no saber que vendría aquel día porque por la mañana les había escrito, y por ella les habría enviado la carta; me probé las botinas que me llevó y ya están bien, solamente que son un poco largas.

Ya pienso que madre está también curada del cuello, lo que podrán decir al escribirme.

El otro día fuí a casa Milá, y me explicaron la muerte del Sr. Ristol (E.P.D.) y sus deudas y deudores y también su honradez y su irreprensible conducta moral en cuanto al cargo de juez; según me dijeron ellos mismos los Sellents estarán a tiempo aquí, porque Doña Pepa dijo confiaba que aún pasarían aquí San Feliciano que es por junio, la señora Milá ya está bien, y su padre también, su sobrina Marieta estaba planchando a más y mejor.

Expresiones a toda la familia, a Carbó y Ramona y su marido y usted mande a su hijo y servidor.

José Torras y Bages

F

2. A Antoni Torras i Bages.

Barcelona, 18 de maig de 1862.

Mi querido Antonio: con mucho gusto oí tus razones de que no comiera tanto, y con más gusto lo leí cuando aquello me hizo pensar que como buen aleccionador, me querrías enseñar tú por medio del ejemplo, cuando este estío te vea comer, pues las cosas siempre se aprenden mucho más con el ejemplo.

Como tú me alegré que Pablo Castany haya podido entrar en la Guardia Civil, mas no iré a verle, primero porque ya ves que sería difícil hallarle, y ahora que se acercan los exámenes, más que sobrarnos tiempo nos falta, y en segundo lugar porque me repugna muchísimo entrar en cuarteles, mas aún por eso si fuera otro tiempo iría.

Me alegro que podais divertiros con coros y con teatro.

Adiós.

José Torras y Bages

F

3. A Jaume Collell.

Vilafranca, 23 de juliol 1871

Amic Jaume: a últims de juny t'escriguí i fins a l'hora present no he rebut contesta; espero que aquesta vegada faràs més bondat i que sisquera sia per quatre mots de lletra només, donaràs alguna senyal de vida.

Com que la nostra festa major se va acostant, és precís que comences a fer lo plan de campanya, proveir la capsa, centre de nostres nasals delícies, i preparar-te per venir uns quants dies, abans del de St. Feliu, que confio no et doldran ni els tindràs per mal empleats.

Penso que el *Venturós Pelegrí* estarà ja a punt de sortir a fer sa ruta, que li desitjo tan venturosa com a son germà *Fra Anselm*. Entretant tu, vivint i tractant amb persones tan religioses i respectables, me presumo trobar-te convertit, quan te torne a veure, en un *padre grave*. —S. Jaume, patró dels pelegrins i patró teu, li do bon pelegrinatge, i a tu t'alcance, en sa pròxima festivitat, la santedat de la vida, la salut del cos i t'augmente l'afecte, que fa fraternal la vocació, al teu perdurable amic,

Josep Torras i Bages, subdiaca.

Saluda molt als germans Masferrer, al Rt. Serra i a l'Andreu si és aquí, i demés companys.
DA

«Parla en eixa carta de dos llibrets meus que tingueren lo seu bon quart d'hora: *Lo Nou Fra Anselm*, i el *Venturós Pelegrí*; imitacions dels vells llibrets que havien per molt temps servit de lectura en moltes escoles, sobretot rurals de Catalunya. Del *Nou Fra Anselm* se'n feren vàries edicions en la Casa Anglada de Vic, i el *Venturós Pelegrí* era una relació, seguint el mateix aire i metre del vell, de les bullangues sagnants i incendiàries de la *Commune* de París» (Nota de Jaume Collell).

4. A Jaume Collell

Barcelona, 16 de desembre de 1871

Estimat Jaume: t'escric aquesta carta tot corrent per trobar-me ple de feina i al mateix temps fent exercicis. Temps ha t'hauria escrit, però fa poc tinguí que estar una porció de dies en Vilafranca per una grave enfermetat del meu avi de la qual arribà sacramentat i de resultes de la qual encara no ha sortit del llit. Això, com comprendràs, me mig refredà de cantar missa, però com sembla que Déu Ntre. Sr. me'l guarda, la cantaré si va seguint millor. No sé encara

de cert lo dia que serà, però t'escric avui per demanar-te que ja que no vingueres a casa per la festa major, vinguis per Nadal; voldria menjar lo gall amb tu l'any primer d'ésser sacerdot. Després d'ordenats, qui sap on la Providència ens destinarà, i de consegüent, qui sap quan nos podrem tornar a veure en una mateixa taula.

Com lo dijous compto marxar a Girona, desitjaria contestesses aviat. Jo el dissabte al vespre, o al matí del diumenge, compto tornar de Girona.

Digues a Mossèn Joan que si no li escric no és per falta de ganes sinó per sobres de feina, saluda'l molt com també a Mossèn Serra i demés companys i tu disposa de ton amic i germà en lo cor de Cristo.

Josep Torras i Bages, Diaca.

Saluda molt al Sr. Rector i digues-li que dintre pocs dies espero li podré fer saber haver rebut lo presbiterat. Encomana'm a Déu, perquè faig uns exercicis que Déu se n'apiadi.

DA

5. A Jaume Collell.

Vilafranca, 25 de desembre de 1871

Estimat Jaume: rebí ahir al vespre la teva carta d'enhorabona que ja també hauria pogut ésser de pèsam; puix que el meu estimat avi entregà l'ànima al Senyor lo dia vint-i-dos, vigília de ma ordenació. Déu Nostre Senyor no li volgué deixar veure amb ulls de carn aquest dia que ell tant desitjava i que jo esperava hauria vist encara. Encomana'l a Déu i encomana-m'hi també a mi.

Com comprendràs, he resolt dir la primera missa resada; mes com encara que hi falti sermó, música i tot altre se-

nyal de goig, la cosa és la mateixa, espero que no faltaràs a oir-la, i que de consegüent dintre pocs dies podrà abraçar-te ton entranyable amic en els sagrats cors de Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Desitjaria vinguesses abans del dissabte. Lo tren surt de Barcelona a les 6 del matí poca diferència. He escrit també al Sr. Rector avui. Memòries als de casa teva i que tingueu bones festes. En cas de venir abans del dissabte, escriu que et vindria a esperar.

DA

«Encara que pel dol tan fresc, la primera missa del Dr. Torras no fos una gran solemnitat, fou un acte de dolça intimitat en la devota Capella dels Dolors, de Vilafranca. Li feren companyia en aquella diada, a més dels seus parents, sos conterranis, els catedràtics de la Universitat de Barcelona D. Manuel Milà i Fontanals i D. Xavier Llorens i Barba. Ademés hi assistiren lo Dr. Josep Morgades, penitencier de Barcelona, lo Rnt. Dr. Antoni Estalella, tots dos vilafranquins i el Dr. Ricart Cortès, tres homes que portaren després la Mitra, com son amic qui celebrava la primera missa. No he de passar per alt una anècdota interessant. Al arribar a Vilafranca, el Dr. Llorens me suplicà que aquella nit de Cap d'Any li fes companyia a casa seva, i a la vora de la llar tinguérem llarga conversa sobre temes de l'actualitat espanyola; i parlant dels partits que s'anaven formant, i de les dissidències que es dibuixaven entre els elements catòlics, pronuncià aquell gran filosop i bon cristià aquesta sentència: *És trist que hi hagin discòrdies entre catòlics, quan aviat s'hauran d'unir los qui creuen en Déu, per contrarestar als qui no hi creuen*» (Nota de Jaume Collell).

6. A Jaume Collell.

Barcelona, 16 de gener de 1872

Amic Jaume: acabo de rebre la teva carta i l'he llegida amb molta alegria; espero que tu també al dissabte podràs tenir-la completa i donar gràcies a Déu que t'ha posat en la tribulació i te n'ha tret, tot pel teu profit.

Demà, si Déu vol, començaré a encomanar-te especialment a Déu en la Santa missa i tu no t'oblides d'encoma-

nar-m'hi també molt a mi, per a que pugue complir bé el sant ministeri.

Ton ver amic i servidor en Jesús i Maria

Josep Torras, Pvre.

Ara visc al carrer Condal, 3, 3er; de consegüent pots dirigir-m'hi les cartes.

Memòries a Mossèn Joan i demés companys.

DA

7. A Jaume Collell.

Barcelona, 15 de febrer de 1872

Amic Jaume: rebí la teua molt apreciada a son degut temps i ahir los dos llibrets, l'un dels quals entregaré demà al Dr. Cortès.

La carta d'una part m'entristí, pel combat que m'explicaves, però com dels combats surten los valents, compto, com tu ja comptes també, que no t'haurà fet cap mal. Tal volta et valdran més que els aplausos. Paciència i perdó sobretot te recomano, i com als afligits d'un modo especial Déu los mira i escolta, te demano que no m'oblidis en tes oracions.

En quant al llibret, no l'he llegit encara, però m'ha agradat l'estil; m'ha fet molta gràcia la traducció del *sit terra levis*. Com lo llibre tracta d'antigualles i tu ets home també d'antigualles, m'ha acudit que ningú com tu podrà proporcionar-me'n una que he resolt adoptar i és *tabaco* de pols que en eixa terra encara corre bastant. Espero de consegüent que si t'és possible me'n compraràs la cantitat que et sembli, puix que jo no sé en quals cantitats se ven. No obstant, per la primera vegada me sembla millor que no siga molt;

però t'ho deixo a la teva mà. Espero que a l'enviar-me'l m'explicaràs lo modo de conservar-lo que jo ignoro completament i no t'oblidis de dir-me el preu.

Los de casa te saluden molt i tu saluda també cordialment als de casa teva de part de ton amic en Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages. P.

Escriu-me si continues a casa teva.

DA

«Eixa al·lusió de les *antigualles* se refereix a un llibret de propaganda de la *Revista Popular* que vaig titular *La Revolució i les Antigualles*» (Nota de Jaume Collell).

8. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 de març de 1872

Amic Jaume: rebí la teva molt apreciada i la gerreta de polvo, a la tornada de Vilafranca, puix passí la festa de St. Josep gloriós a casa. Te'n dono les gràcies, però et descuidares de posar lo que t'havia costat i aixís espero que en la teva pròxima m'ho diràs. Aquell dia em trasladí a Vic, puix los bons companys del Seminari m'escrigueren, recordant lo bon temps de l'any passat. A tots els donaràs memòries i digue'ls que a son torn los aniré escrivint.

Desitjo molt que et posis bo i per això et recomano el descans i fins si és necessari que facis callar la musa una temporada.

Estic molt enfeinat perquè a última hora he resolt fer una plàtica en la tarda del dijous Sant sobre la Passió de Nostre Senyor Jesucrist; i com ademés me tinc d'enterar de les rúbriques dels oficis d'aquells dies, no em falta feina. No t'oblidis de mi en aqueixos dies de gràcies divines.

Moltes memòries dels de casa. Tu saluda també als de casa teva i al Dr. Ramon i rep lo carinyós abraç que t'envia ton amic en los sagrats cors de Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

9. A Jaume Collell.

Barcelona, abril de 1872.

Amic Jaume: t'escric en primer lloc per a participar-te que havem trasladat l'habitació al carrer del Governador nº 4, pis 3er, 2ª porta. De consegüent ja saps on me tens com sempre disposat a servir-te. Com se va acostant el dia dels Jocs Florals, tinc esperances de veure't prompte i en tot cas, al menos, de poder llegir lletra teva.

Ja veuries en el diari la mort de l'inolvidable catedràtic i amic nostre Dr. Xavier Llorens, (q.e.p.d.). Tinguí l'amarguíssim consol de veure'l morir i sa mort fou la d'un cristià fervorós com havia sigut la seva vida.

Les persones estimades van desfilant de la vida, i ens deixen massa amples; llàstima que no ens sabem aprofitar d'aquestes lliçons que de tant en tant Déu nos envia. És una de les morts que m'han causat més impressió, puix el difunt que per fora semblava poc afectuós, era un home amantíssim dels seus amics, i el sentiment egoista que coneix lo que valia no se sap conformar amb la seva falta.

Saluda molt a tots los de casa teva i al doctor Ramon quan el vegis, de part de ton verdader amic i germà en los cors de Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages.

En lo mes de Maria recorda't de mi.

DA

10. A Jacint Verdaguer.

(abril de 1872).[1]

Estimat Mossèn Cinto: Aquí li deixo les proves de la seva poesia que deu anar en lo pròxim número del *Missatger del Sagrat Cor*. M'han dit convindria molt que demà al matí estés ja corretgida, i aixís és que espero que o bé la portarà a Betlem on seré pels funerals del Sr. Llorens, o bé la deixarà a casa sua que jo passaré a buscar-la.

Espero veure'l abans no torni a Vic.

Som afm. amic,

Josep Torras i Bages Pvre.

F

1. Vegeu la carta anterior, on parla de la mort de X. Llorens.

11. A Jaume Collell.

Barcelona, 8 de juny de 1872.

Amic Jaume: Suposo ja rebries expressions, puix diguí a Mossèn Cinto que te'n donés, quan últimament vingué a Barcelona. Quan lo vegis, pots dir-li que no he rebut les cobles al Sagrat Cor que prometé enviar: no sé si encara me les ha enviades o si les ha remeses directament al Canonge Penitencier.

Ahir celebràrem d'un modo solemne lo dia del Sagrat Cor en la Capella d'Escolàpies. Pel matí diguí l'ofici amb tota solemnitat, amb plàtica de comunió, que distribuí a una multitud de noies; i per la tarda professó del Sagrament

que portava un senyor canonge, amb gran cantúria de part de les mateixes noies del col·legi.

Penso que estaràs pròxim a exàmens i de consegüent ocupat en repassar els Cànons i la Sagrada Escriptura; però això no obstant espero que no faràs esperar molt la contesta a ton servidor i amic affm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Saluda molt a la teva família, al Dr. Ramon i col·legues del Seminari i als jesuïtes. Ja et pararies en un article biogràfic del Dr. Xavier Llorens que portava la «Renaixensa» o que al menos sé que devia portar.

DA

«Eixos jesuïtes a qui al·ludeix, eren una bona partida de jóvens estudiants de la Companyia de Jesús que hagueren de marxar de França, al esclatar la guerra franco-prussiana, del 1870, com havien hagut d'emigrar, quan tinguérem la Revolució del Setembre del 68. Expulsats de França, establiren los de la província de Catalunya i Aragó son noviciat a Meritxell (Andorra) i els demés s'allotjaren en residències no molt numeroses en diversos indrets. Los que vingueren a Vic no passaven de la vintena, i tots estaven ja molt avançats en sos estudis, i en lo Seminari feren bona companyia» (Nota de Jaume Collell).

«L'article aquí al·ludit no és, com podria semblar, del Doctor Torras, sinó del jove il·lustrat vigatà Francesc Masferrer. És titulat *En Xavier Llorens i Barba i la filosofia catalana* («La Renaixensa», Barcelona, 15 de juny del 1872. Any II, núm. 10)» (Nota de Fortià Solà).

12. A Jaume Collell.

Vilafranca, 12 d'agost de 1872.

Amic Jaume: fa una porció de dies que estic a Vilafranca a on vinguí corrents i de pressa a conseqüència d'una gravíssima enfermetat de mon germà, que el té en lo llit des d'avui fa tres setmanes i sense que per ara hi hagi verdadera

millora, i de conseqüent continuant en gran perill. Son mal és un reumatisme que després d'haver-li seguit els òrgans més interessants, se li ha fixat en lo ventre i bufeta fent-lo patir terriblement i posant-lo en una gran prostració. Sobretot encomana'l a Déu i al gloriós St. Josep, perquè si desgraciadament morís, no tardaria molt temps en seguir-lo la mare.

No tinc humor d'escriure més i per això te recomano altra vegada que l'encomanis a Déu.

Saluda a la teva família i demés coneguts i disposa de ton amic en los Sagrats cors de Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

13. A Jaume Collell.

Vilafranca, 19 d'agost de 1872.

Amic Jaume: tinc el sentiment de participar-te que el divendres dia 16, entregà son esperit al Senyor, el meu estimat germà Antonet. El dilluns rebé el Santíssim Viàtic i al mateix dia de la mort l'Extremaunció. Espero que en les teves oracions demanaràs a Déu el seu etern descans, i també que derrame en el cor dels meus desconsolats pares lo seu sant consol.

Com que t'he escrit dos o tres cartes i no he rebut contesta, espero que ara no la faràs esperar molt a fi d'assegurar-me al menos que no estàs malalt.

Expressions a tota la família i demés coneguts i mana de ton amic en lo Sagrat Cor de Jesús.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

14. A Jaume Collell.

Vilafranca, 16 d'octubre de 1872.

Amic Jaume: desitjo que l'estat eclesiàstic que tens ara ja irrevocable, te prove i que cantes les epístoles tan a gust com esperaves cantar-les i que reses sempre amb la solemnitat que em digueres.

Com ja et diguí a Barcelona, molt me plauria veure't per ací alguns dies, i me sembla que ara cabalment que s'acosta Tots Sants, que aquest any porta tres festes, te vindria molt bé per no haver de fer tantes campanes. Una quinzenada, m'afiguro que no et desagradaria passar-la aquí, a on encara trobaries algun raïm.

Lo divendres, dia 25, tinc de predicar en honor del Sagrat Cor que aquí se fan los trenta-tres dies en l'octubre i amb bastanta solemnitat.

Tots los de casa te saluden cordialment i en particular ton amic affm. en Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages

DA

15. A Jaume Collell.

Vilafranca, 13 de novembre de 1872.

Estimat Jaume: Rebí la tua el dia de Difunts i complí l'encàrrec de pregar pel teu germà.

En quant a lo que em preguntes del remei que em feia pel dolor, dec dir-te que mentres estiguí en aqueix Seminari, com no m'apretava molt, no em feia res. Antes que l'havia tingut molt fort en el cap, prenguí los banys de Caldes. No obstant la mare s'ha fet vàries vegades un remei molt

senzill i que sol donar bons resultats. Prendràs una cullerada de llard i lo faràs fondre en una cassoleta amb un poc de ron, i aixís calent te fregaràs la part adolorida, posant-hi sobre un drap de llana ben calent perfumat amb flor de saüc. Aquest remei se sol fer abans d'anar-se'n al llit; desitjaria que el fesses.

Comprenc molt bé que el pobre Andreu estigue afligit, puix per experiència sé lo que és trobar-se amb la vocació trencada.

Estic bastant ocupat, puix després del sermó de què et parlava, les monges Carmelites d'aquesta vila me demanaren que els fes un dia de retiro, i com les monges sempre demanen, ara volen que els faci en lo pròxim Advent una plàtica cada dia dels set o vuit que tenen d'exercicis. Com ja et presumiràs, coneguent lo meu modo de pensar, al locutori no hi he estat més que un dia per a saludar a la Priora. El diumenge vinent tinc de predicar en la nostra parròquia.

Escriu-me si s'olora ja alguna cosa d'ordres per les témpores de Nadal, i si penses sortir amb la teva. Encara que no haguem començat l'Advent, te demano que pensis d'arbitrar algun medi per a venir a passar Nadal aquí. Desitjo molt tenir conversa llarga, i tots los de casa se n'alegrarien de veure't aquí aquella temporadeta.

Moltes memòries als de casa teva, als companys i Superiors del Seminari i en particular al Dr. Ramon, de part del teu amic i germà en lo Sagrat Cor de Jesús.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

16. A Jaume Collell.

Vilafranca, 10 de gener de 1873.

Amic Jaume: a pesar de que Cap d'any ja ha passat fa

dies, veig que no has comparegut, i de conseqüent ja dono per avortada la teva promesa de venir a esta vila; lo qual no m'ha estranyat, perquè els temps que corren no conviden molt a anar pel món. Compto que ja sabràs que en Camilo Palau[1] ha tornat d'Andorra, perquè segons m'escrigueren no li provà la vida de la Companyia. En tinguí un cert pressentiment, irracional tal volta, però que ha sortit complert.

Per aquí jo vaig trescant un poc en sermonets i plàtiques; però en quant a l'estudi faig poc i sort encara de la Revista de Lovaina que, enmig d'aquesta soledat literària, me manté un xic encesa l'afició a les lletres; bé és cert no obstant que aquestes de res ens serviran en lo dia del balanç de totes les nostres obres.

Saluda molt al Dr. Ramon, Mn. Serra i demés del Seminari i en les teves oracions no t'oblidis del teu ver amic en el Cor de Jesús.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. «Camil Palau ha estat company del Doctor Torras al Seminari de Barcelona» (Nota de Fortià Solà).

17. A Jaume Collell.

Vilafranca, 18 d'abril de 1873.

Amic Jaume: la teva carta rebuda ahir, fou per mi un verdader consol, en aquests temps de tan desconsol per un cor cristià. En primer lloc t'envio un abraç per lo nou pas que has donat en l'estat eclesiàstic, i desitjo que el Senyor te done la virtut dels gloriosos diaques dels primers temps de la Iglésia. Veig que ja has començat a exercir l'ordre, i jo

també aquesta Quaresma he procurat treballar lo possible per la glòria de Déu i de la sua Santa Iglésia. He distribuït uns quatre-cents butlletins, i he fet los sermons de la Quaresma a les monges Carmelites; i dono gràcies d'haver pogut fer l'una cosa i l'altra, perquè aixís al menos he lograt tenir un cor relativament tranquil, estant ocupat amb lo sant ministeri.

No et detallo les desgràcies succeïdes a alguns pàrrocos i vicaris d'aquesta comarca, perquè compto que ja en tindràs notícies. Lo resultat ha sigut que una gran part de parròquies d'est deganat i moltíssimes del de Piera han quedat òrfenes i fins de Piera ha marxat lo mateix degà. El diumenge de Pasqua hi havia aquí quatre bateigs de St. Quintí, vila que dista d'aquí unes tres hores.

Dintre de Vilafranca no hi ha hagut cap insult, al menos de fet, gràcies a l'energia de l'alcalde; però hi ha hagut molta por, puix tothom s'aplicava el refran, «quan vegis la barba del veí cremar, posa la teva a remullar». Les funcions de Setmana Santa s'han fet en totes les iglésies, i el diumenge vinent hi haurà la comunió general pels impedits, puix l'alcalde ha dit que es podia fer sens cap obstacle.

En quant als dos germans Morgades, el canonge escrigué dies enrera a son oncle des de Marsella, i el vicari continua a Barcelona.

Entremig d'aquestes tristes notícies t'he de comunicar que ma germana ha contret matrimoni lo dia 22 de març. S'ha casat amb un jove fill d'un farmacèutic d'aquesta vila, que estava de dependent en una casa de comerç de Barcelona. No és ric perquè no el buscàrem ric, però és un bon cristià que freqüenta els sagraments, cosa molt rara entre el jovent d'ara, i al mateix temps entès en l'administració d'una casa; encomana a Déu els dos esposos, per a que els dongui les virtuts necessàries per a poguer portar lo jou matrimonial.

Per lo demés estimo moltíssim la teva oferta, però per ara no penso sortir d'aquí resignat a la voluntat de Déu; més

perill del que hi ha hagut, sembla que per ara no hi serà, i de tots modos ens tenim de fer amb un estat de coses que és fàcil que dure molt i que ens confortem amb l'exemple d'aquells eclesiàstics que en altres terres suporten tribulacions semblants, i sobretot amb l'exemple d'aquells que en altres temps les suportaren molt més grans. El bon Jesús ens consolarà.

No et dic que vinguis com altres vegades, a pesar de que tinc un vivíssim desig d'abraçar-te; perquè és un temps que sols per necessitat se surt de casa; però lo que sí et demano és que ens confortem mútuament per l'oració i que no et descuidis d'enviar una carta de tant en tant.

Los de casa, tots bons, te saluden cordialment, i tu donaràs afectuoses memòries als teus pares i germana i altres coneguts de part del teu affm. amic i germà in corde Jesu.

Josep.

DA

18. A Jaume Collell.

Vilafranca, 1 de juny de 1873.

Dia de Pasqua de l'Esperit Sant.

Amic Jaume: rebí la tua carta, tota espiritual com no podia menos d'ésser sortint del retiro de uns exercicis. No he descuidat d'encomanar-te a Déu com me demanaves i continuaré fent lo mateix per a que el Senyor te faça un exemplar sacerdot. Però tu tampoc m'oblidis a mi, perquè els darrers entrats solen ésser més fervorosos i sembla que han d'ésser també més mimats de Déu.

Participo enterament de la teva alegria. La nostra amistat començada en època pels dos encara de vida profana i

consumada en el Seminari, me sembla que ha de rebre son sello en lo sacerdoci que vas a rebre; ojalà que els nostres cors estiguessen encadenats, servint-los de vincle el cor de Jesús!

¿Quan ens veurem? Vet aquí lo que desitjaria saber i que en l'actual estat és difícil de dir. De tots modos si celebres la missa immediatament després d'ordenat i no tens espai per a escriure, ja des d'ara et demano que em guardes un raconet en la teua memòria aquell dia solemníssim, i sense perdre aires de pare grave ni d'home espiritual (encara que tot sacerdot deu ésser espiritual) permete'm que amb la llibertat d'amic te digue que mai te penediràs de celebrar la missa amb tota la reverència, devoció, preparació i acció de gràcies que es deuen a Déu per aquell acte que és el més important de tota la vida sacerdotal.

Saluda molt cordialment als teus pares i germana, als Drs. Sala, Suaña, Mn. Serra i demés del Seminari, de part de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Memòries dels de casa i de Mn. Ignasi.

DA

19. A Jaume Collell.

Vilafranca, 12 de juny de 1873.

Dia del Corpus Christi.

Amic Jaume: Déu Senyor nostre te doni molts anys de vida, i gràcia per a servir-lo en lo ministeri sacerdotal que acabes de rebre. Ja em represento lo teu entusiasme, l'alegria de la teua família i els brincos de content que farien els

nostres antics companys de Seminari més menuts, quan els animaries a veure. Jo no podré gosar de tot això, perquè amb les presents circumstàncies no crec prudent venir sense haver-n'hi necessitat: però creu-me, que també interiorment estaré amb tu el dia solemne de ta missa. Quina felicitat poder celebrar la primera missa dintre de l'octava del Corpus Christi!

Crec molt bé lo que em dius de que el Sr. Bisbe estava commogut en l'ordenació; perquè verament fa plorar de ternura el veure que, quan el clero està perseguit i maltractat i condemnat a la misèria, encara hi ha molts joves fidels a la vocació de Déu; lo qual fa veure que el torrent de la misericòrdia divina envers nosaltres no s'ha secat encara.

Quan ens veurem, estimat Jaume? Quan ens podrem ajudar la missa mútuament i resar plegats l'ofici? Quan podrem tenir aquelles converses o xerrades, si més te plau, tan *sui generis*, i que sols se poden tenir amb poquíssims amics, d'aquells que comprenen l'exquisit aroma de la franquesa? Vet aquí una idea que de vegades me fa migrar i patir, i que encara me faria patir més en altre temps que el present, en el qual la gran amargura de les notícies que cada dia llegim, fa que sigui una veritat pràctica, aquella sentència de l'Evangeli: «*sufficit diei malitia sua*». Déu faci que prompte pugui guanyar les indulgències besant-te la mà i abraçar-te cordialment.

Dóna l'enhorabona als teus pares i germana; ja em considero l'alegria que han de tenir, després de les desgràcies que han tingut; saluda al Dr. Sala, a Mn. Cinto i demés, i em despedeixo demanant-te un memento per mi en la primera missa.

Els de casa també et feliciten i desitjarien veure't.

Ton ver amic en Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«Per estar la Sede de Vic vacant per la mort de l'Ilm. Jordà i Soler, els tres ordres sagrats ani a rebre'ls de mans de l'Ilm. i Rvm. Sr. D. Constantí Bonet, bisbe de Girona. Lo presbiterat me fou conferit lo dia 7 de juny de 1873 i celebrí la primera missa el dia 15, Dominica *infraoctavam* de Corpus, en la iglesia de Sant Domingo, de Vic, fent lo sermó lo Iltre. Dr. D. Ramon Sala, canonge penitencier i rector del Seminari» (Nota de Jaume Collell).

20. A Jaume Collell.

Vinçà, 5 d'agost de 1873.

Amic Jaume: per fi he fet lo que no tenia ganes de fer, lo que és contra el meu geni, contra el meu cor i fins contra les meues conviccions; he deixat la nostra estimada Espanya per a venir-me'n a aquesta terra de França, des d'a on encara estimo molt més el nostre país. El motiu de ma partida de Vilafranca no fou cap insult, ni cosa semblant; però els de casa marxaren a una altra població, espantats i temerosos de que no passés allí lo que passà a Igualada, i jo creguí que puix que havia de sortir de casa, no era prudent anar-me'n amb els de la família, sinó que valia més venir-me'n a aquestes terres que actualment estan plenes de catalans.

Visc en companyia del dr. Barraquer i un germà seu a Vinçà, poble d'unes dos mil ànimes, al peu del Canigó i a unes set hores de Perpinyà. El diumenge tinguí el goig de sentir cantar els mateixos goigs del Roser que cantem en nostres parròquies; però a pesar d'això, a pesar de que la gent, com saps, parla en català, si bé molt brut de francès; el nostre antic caràcter català queda totalment ofegat per l'èmfasis francès, i per aquella cultura excessiva i maneres afectades, pròpies d'aquesta nació. Espero que m'escriuràs i llargament, puix aquí es necessita, si bé t'encarrego que ho facis en paper ben prim, puix aquí sembla que són molt escrupolosos en lo pes.

Encomana'm a Déu i saluda molt cordialment als de casa

teva i demés amics de Vic, de part de ton afm. amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages.

Per la direcció, basta: Vinçà — Pirinées Orientales.

Aquest tonto d'en Torres usa el *Rabà* com si fos un gavatx. «Yo visto sotana francesa, es verdad, pero sin el distintivo gallicano».

Aperiatur terra et germinet Salvatorem. Rorate coeli desuper et nubes pluant justum. Quiero decir, el día de la paz y de mi regreso a España y al seno de mis amigos tan buenos como V., de los cuales no es digno este su affmo. — C. Barraquer.[1]

DA

1. «L'emigració del Doctor Torras al Rosselló respon, com ja es desprèn d'aquesta carta i les següents, a la situació compromesa que entorn dels catòlics, eclesiàstics sobretot, han creat els esdeveniments polítics del temps. — Vegeu *Biografia*, vol. I, pàg. 94» (Nota de Fortià Solà).

21. A Francesc Torras i Gomar.

Vinçà, 14 d'agost (1873).

Sr. Dn. Francisco Torras.

Estimado padre: he recibido su muy agradecida fecha del nueve, la cual me ha sacado del verdadero cuidado en que me tenía la carencia de cartas de ustedes, pues a pesar de que veo me hablan de otras cartas yo no había recibido ninguna. Esta ha llegado hoy quizás con algún retraso porque los sellos que pusieron no eran suficientes de modo que yo he debido pagar el restante hasta cuarenta céntimos que es lo que cuesta el franqueo.

Me alegro que los aires del mar les prueben, pues temía que el mucho calor de esta villa, la falta de comodidades

que hay fuera de casa y las malas aguas de Sitges no fueran perjudiciales a la delicada salud de madre y al estado de Marieta. Dios quiera que puedan disfrutar de buena salud mientras estén fuera de casa. Nosotros gracias a Dios todos buenos; sólo al principio el cambio de aguas nos dió a todos algun día de cólicos pero sin que fuera cosa notable; ahora ya estamos acostumbrados y la alimentación que es casi lo mismo que en nuestro país, no tiene los inconvenientes de la que se usa en el interior de Francia. Como no quiero pasar por emigrado, porque no lo soy, digan a los que les pregunten por mí y por mi vuelta que tal vez no tarde mucho en volver si hay tranquilidad.

Ayer fuimos otra vez a Prades en donde me encargaron muchas expresiones para ustedes el dr. Estalella y la Señora Cristina y su sobrina. Ellos se van a Font Romeu algunos días y a haber recibido carta de ustedes algunos días antes hubiera ido con ellos, pero ahora, tarde de la vigilia de la Virgen no es tiempo para ello.— Procuren estar alegres en Sitges como nosotros lo estamos en Vinçà y den muchas expresiones a la familia Casals, a abuela, madre, Tomás y Marieta y usted disponga de su hijo

José

Para las cartas tal vez valdría mas pusiesen Mr. y no l'abbé.

F

22. A Francesc Torras i Gomar.

Vinçà, 15 d'agost (1873).

Sr. Dn. Francisco Torras.
Estimado padre: he recibido su muy apreciada del día

11 en la cual veo que estan en perfecta salud, como igualmente Dios nos la concede a nosotros. Creo ya habrán recibido la mía contestando a la suya del nueve y en ella les advertía (por si no llegase a sus manos) que no ponían el franqueo suficiente, que es de cuarenta céntimos, razón por la cual yo debo pagar al recibirlas una especie de multa de cinco sueldos. — Hoy he recibido carta del P. Mariano Baltá en que me habla de un recién llegado de Vilafranca que no sé quien será.

En Vinçà estamos perfectamente bien, sobre todo desde que han cesado algo los calores, mayores al principio, que los que había experimentado en Vilafranca en todo el verano. Hoy hemos tenido procesión a la cual he asistido con mis compañeros; mañana este cantón de Vinçà, que viene a ser una especie de deanato, celebra una romería a un santuario de la Virgen distante una hora de aquí y que se llama de Doma nova. También pensamos asistir pues nos han convidado y saliendo a las cinco de la mañana no hay que temer el sol. Estos buenos franceses son para nosotros sumamente amables y finos y nos tienen todas las deferencias, nos proporcionan diarios y su buena compañía para salir a pasear. No obstante como somos bastantes con los compañeros y tenemos estando solos más libertad muchas veces vamos solos charlando de las cosas de España y criticando las de Francia, como si las nuestras fueran las mejores del mundo. Las cosas de la Iglesia, sin embargo, que son las que más hemos visto, no tienen en realidad la gravedad que en España; tienen algo de teatral, cantan mucho y rezan poco, y en el canto toma parte todo el mundo, lo que a veces produce buen efecto pues como ya se lo enseña a los chicos y a las muchachas desde pequeños cantan con afinamiento.[1] — Salude a abuela, madre, Tomás, Marieta y los de casa Casals.

Suyo

José

Cuando vean a los Tarridas denles el pésame.

F

1. «En aquells anys la participació del poble en el cant litúrgic constitueix una novetat per als espanyols. No obstant, alguns dels cants a què al·ludeix la carta no deuen ésser pròpiament litúrgics» (Nota de Fortià Solà).

23. A Francesc Torras i Gomar.

Vinçà, 21 d'agost (1873).

Sr. Dn. Francisco Torras.

Estimado padre: desde su carta fechada en el día 11 no he recibido otra de usted; en ella vi su buena salud como nosotros también gracias a Dios disfrutamos, y más comodidad desde que una lluvia nos ha aligerado algo del calor que se hacía sentir en este país pero que aún sería mayor en Sitges.

Estos días han sido de peregrinaciones por este Rosellón y por todo el Obispado de Perpiñán. La de este pueblo de que les hablaba en mi última tuvo lugar con una concurrencia de fieles numerosa, unos tres mil según los inteligentes. En ella cantaron hasta reventar, y nosotros también la seguíamos, un cántico que han compuesto expresamente para peregrinaciones y cuyo estribillo o tornada dice: Dieu de clemence — Dieu protecteur — sauvez Rome et la France — au nom du Sacré Coeur. Algunos pasos antes de llegar al Santuario estaba el cura de la parroquia a que el mismo pertenece, revestido con alba y estola y distribuía a los eclesiásticos, y a los hombres seglares una cruz roja que cada uno colocaba después sobre el pecho, y que estaba bendecida por el Papa. El trabajo estaba en decir las misas porque había diez y nueve eclesiásticos y sólo tres altares y aun uno de estos fuera de la Iglesia y en el cual yo celebré la santa misa. En este mismo altar se cantó el oficio y por la tarde

vísperas en las cuales cantaban una gran multitud de gente. La procesión se hizo por la montaña, concurriendo a ella hombres y mujeres, como aquí suelen hacerlo, con un sol de agosto que tostaba la cabeza de los pobres clérigos que como nosotros no traían bonete; y después de ella volvimos a Vinçà a las cuatro de la tarde, adonde llegamos completamente sudados. Aquel día conocí que la gente de este país son más decididos que nosotros, pues a pesar de las incomodidades que todo el mundo sabía que se habían de pasar estaban en la peregrinación todas las señoras y caballeros principales de la villa. Hoy ha pasado por aquí otra peregrinación que se dirigía al mismo santuario de Doma nova y parece que aún durarán algunos días.— Dios quiera conceder a los franceses la prosperidad y la paz de su país que tanto la piden y que ellos dicen con fundamento que tienen próxima.

Ya les explicaría mi compañero de viaje Pablo los malos ratos que pasamos durante el camino y sobre todo en la frontera por la falta de previsión que tuvimos o por mejor decir la ignorancia en llevarnos pasaporte, esto me tiene aún algo inquieto, no por mientras permanezca en Francia, sino por el día en que debiese volver indocumentado lo cual en estos tiempos revueltos podría ocasionar algun disgusto; por ahora puedo pasar pero creo que será necesario que me provea de él, más o menos tarde. En tal caso ya les remitiría la cédula de vecindad y con ella podrían fácilmente sacarlo en Barcelona; sólo temo que al remitirles la cédula, por una de esas casualidades posibles la perdiese y que de consiguiente me quedase sin la una y sin el otro. En fin ya les diré después lo que resuelva.

Saluden mucho a la familia Casals y usted, madre, abuela, Tomás, Marieta y Rosa reciban el saludo que les envía su afmo. hijo y servidor.

José.

He recibido carta de Pancho Bolet.

La adjunta es para Mosén Ignacio y se la podéis dar cualquier día.

F

24. A Francesc Torras i Gomar.

Vinçà, 23 d'agost (1873).

Sr. Dn. Francisco Torras

Estimado padre: he recibido ayer su carta y me alegro de su buena salud y del restablecimiento de Marieta.

Pocas noticias son las que aquí tenemos de España pues si bien vemos los periódicos franceses están por lo regular mal enterados y exageran las noticias cada cual según su devoción. En cartas particulares no se suelen dar noticias políticas, lo cual es muy prudente y por lo tanto estamos enteramente a oscuras. No por esto nos aburrimos pues pasamos hablando y leyendo algo con los compañeros y con los de esta villa que son sumamente amables.

Recuerdo que en su última me decía que Madre me recomendaba que pensase en la ropa. Aún no he pensado bien lo que haré; pero me parece que lo más fácil es que pediré que me la remitan, lo cual es muy fácil. En cuanto al frío dicen los de aquí que no hace frío notable, y lo creo porque hace ya una porción de días que comemos higos y cosas completamente sazonados, y dicen que aquí la vendimia empieza antes de concluir agosto.— También nos dan a veces para postres un fruto desconocido en nuestro país que es la frambuesa, en catalan *gers*, de las cuales se extrae el jarabe de este nombre. Son muy parecidos a la fresa, y aun mejores.

Pienso que la temporada de vendimia que va a empezar será para ustedes de malestar en estas circunstancias; pero no hay más que tomar las cosas como vienen.

Saluden a madre, abuela, Tomás, Marieta y la familia Casals de parte de su hijo y servidor.

José.

F

25. A Tomàs Mestre.

Vinçà, 23 d'agost (1873).

Sr. Dn. Tomás Mestre.

Querido Tomás: leí la tuya con tristeza pero no sorprendido, porque desde que partí de casa tenía la convicción o al menos el presentimiento de lo que ha sucedido a tu esposa; la temporada que al principio pasé sin recibir cartas vuestras me fue más dolorosa ya cabalmente por este presentimiento que veo desgraciadamente confirmado en tu última carta. Dios que todo lo hace bien quiera dar fecundidad a vuestro matrimonio si es para gloria suya, y reparar de consiguiente la pérdida sufrida.

Veo también las tristes nuevas de la muerte de Mariano Abella, y de la grave enfermedad de tu cuñado Sala; a ambos encomiendo al Señor para que les dé lo que más necesitan.

Te recomiendo que en cuanto sea posible me recojas todos los cuadernos de la Revista de Lovaina que vayan llegando.

Aunque no os lo escriba alguna vez, saludad siempre que recibáis cartas mías a Carbó, y sobretodo al Rdo. Ignacio Gili y al Regente & &.

Consérvate bueno y dispon de tu cuñado que te aprecia,

José

F

26. A Jaume Collell.

Vinçà, 25 de setembre de 1873.

Amic Jaume: t'escric quatre ratlles tan sols per a refermar-te en la idea de que per a empendre nostre pelegrinatge a Roma crec que és molt prudent proveir-se de passaport, no precisament per la França, sinó per la Itàlia. No et deuen doldre els dos o tres duros que costa, puix d'esta manera anirem més tranquils i segurs.

Sobretot no tardis; el còlera sembla que no fa por a ningú, tan benigne es presenta; tinc tantes ganes d'anar a Roma que em sembla que m'ha d'escapar l'ocasió; fes de manera per ta part de que no siga aixís. No et deixis enganyar per cap altra idea ni interès, perquè pel sacerdot no n'hi ha cap de més entranyable que veure al Vicari de Cristo.

Teu de cor

Josep

DA

«Aquesta carta requereix una nota més llarga i expressiva. A primers de setembre de dit any 1873, em vingué un dia a Vic Mossèn Jacinto Verdaguer, a qui els superiors havien destinat de Vicari a Vinyoles d'Orís, d'a on era rector Mossèn Josep Galceran, qui en aquells dies ja estava preocupat i enfeinat amb l'alçament carlista. Mossèn Cinto aprofità uns dies d'estiu per anar a passar-los a Viladecans de Sant Boi de Lluçanès, i allí tranquil treballar de ferm en la feina del poema, *L'Atlàntida*, que anava planejant, tot alternant amb la composició dels *Idilis*. De tal manera s'hi llençaria a l'obra, que un dia, estant ajagut al bosc, va sentir unes punyides tan fortes al cap, que hagué de plegar del treball; i veient que amb uns quants dies aquells dolors no minvaven, se'n vingué a casa meva, on sempre tenia llit i taula parada; i parlant del seu mal li aconsellí que reposés, i per millor fer-ho, li vaig proposar una passejada a Rosselló, amb l'ocasió d'anar a visitar al Torras i Bages. Gran il·lusió li féu aquesta anada, i part a peu i part a cavall, travessàrem la frontera i entràrem al Rosselló pel Coll d'Ares. Perpinyà era ple de capellans del Bisbat de Barcelona, que havien fugit d'aquella persecució tan vil dels republicans, que deixa indicada en una carta anterior lo Dr. Torras. Era un espectacle trist veure allí tants sacerdots catalans, algùns dels quals vivien, com en comunitat, en un convent de Caputxins que aleshores estava deshabitat des de la guerra franco-prussiana i revolució conse-

güent. Passàrem a Vinçà, població tranquil·la, i més tranquil·la encara era la posada on vivia el Torras amb pocs companys més, entre ells lo Dr. Gaietà Barraquer. Mossèn Cinto aprofità la circumstància d'estiuejar a Vinçà un catedràtic de Medicina de la Facultat de Montpeller, qui li donà un diagnòstic encertat i li proposà un tractament més encertat encara, com fou lo de repòs mental i bona alimentació. En nostres converses amb lo Dr. Torras sortí la idea d'anar a Roma tots dos, aprofitant aquell temps tan insegur a Espanya, i quedàrem mig entesos com es veurà per lo que diu en cartes posteriors» (Nota de Jaume Collell).

27. A Jaume Collell.

Vinçà, 1 d'octubre de 1873.

Amic Jaume: ja se'm fa llarg el que no m'hages escrit participant-me el dia que vindràs per a empendre nostre pelegrinatge; espero per tant que ho faràs promptament i més desitjo encara que et poses en ruta prompte per a venir cap ací. Si no creus prudent anar encara a Roma, podrem passar encara per aquí alguns dies fins que el temps refresqui, i aprofitar el temps visitant Tolosa, Lourdes i si vols Bordeus; o bé, com tu desitjaves, algunes ciutats de la Provença.

Sobretot no deixis de portar passaport, crec que seria imprudent anar a Itàlia sense tal document.— Mon company Gaietà et saluda cordialment i espera dintre de pocs dies sortir per a Barcelona.— Tu saluda de part meua a la teua família i demés amics d'aquí.— Ton ver amic in corde Jesu.

Josep

DA

28. A Jaume Collell.

Vinçà, 12 d'octubre de 1873.

Amic Jaume: rebí ahir la teua molt apreciada en la qual

veig els escrúpols que tens d'anar a Roma. Dic escrúpols, en primer lloc en quant a lo del còlera en els ports de França, puix jo que hi som, no sento parlar de tal cosa sinó com d'una cosa insignificantíssima. En fi no intento per això ferte cap mena de violència, però desitjaria que prompte em contestessis, i em diguessis si penses dilatar la teua vinguda més allà de Tots Sants, puix aleshores jo me'n vindria a Espanya i esperaria l'hora de marxar.

La setmana entrant segurament aniré a Tolosa i Lourdes, i espero a la tornada trobar carta aquí i saber resoltament una cosa o altra, puix ja saps que no estic de gens bona gana en aquesta terra, sens fer més que dir missa i sense siquiera tenir els pocs llibres que un té a casa per a emplear bé el temps.

Encara em dec examinar del tercer any de Teologia dogmàtica, i per tant ho aprofitaria per fer-ho; a pesar de no trobar-me preparat.

En Barraquer pensa marxar tal volta demà; en Ros és fora fa prop de quinze dies, i ara de poc era a Tolosa, la seua família pensa que tornarà un dia d'aquests; lo primer que m'acaba de donar una reguinyada et saluda cordialment, i jo espero acabar d'escriure per a donar-li una fregada de clepsa.

Dóna memòries a la teua família i digue'ls-hi que em perdonin, dóna'n també al Dr. Ramon i tu encomana'm a Déu.

Josep.

DA

29. A Jaume Collell.

Barcelona, 16 de novembre de 1873.

Estimat Jaume: rebí la tua última a Vinçà casi a la vi-

gília de marxar cap a Barcelona i amb molts dies de retràs. He estat a Vilafranca a veure els de casa i després he tornat a Barcelona, a on penso estar-me per ara. T'adverteixo que he canviat d'habitació i estic junt amb un altre capellà condeixeble i amic, en lo carrer del Pom d'or nº 7, pis 2on.

Aquests dies estic preparant-me per a examinar-me de tercer any de Teologia; ja pots pensar que portaré una teologia molt aigualida. Qui és capaç en aquests temps de dedicar-se a estudis profundos! Estic pensant que si aquests temps duren, ens quedarem no sabent altra cosa que el catecisme. El nostre pòbre seminari, a on hi havia hagut prop de cent col·legials, ara es troba amb un primer curs de gramàtica compost de set nois. Si Déu i el teu Patró ens ajuden, a la iglésia d'Espanya li espera un pervenir molt trist.

M'alegro de que vinguis a predicar per la Concepció; ja et desitjava sentir predicar, que davant de Déu val més que fer versos; Ell t'hi doni bona traça i verdader zel.

Espero que la resolució que tinguis feta d'anar a Roma, me la comunicaràs amb temps a fi d'estar previngut.

Dóna moltes memòries als teus pares i germana, a tots els coneguts i especialment a Mossèn Cinto, i tu encomana'm bé a Déu.

Josep Torras i Bages.

Si tens proporció porta'm un poc de polvo; no ha d'arribar a gerreta.

DA

«Com ja queda insinuat en eixa carta, el dia 8 de desembre de 1873, per primera vegada prediquí en una iglésia de Barcelona, la de la Concepció, que havia estat la iglésia de Jonqueres a l'interior de la Ciutat, i que aterrada, pedra per pedra, fou reconstruïda en lloc apartat de l'*Ensanche*, convertint-la en iglésia parroquial amb lo títol de la Concepció. L'ànima d'eixa reconstrucció i erecció de la nova parròquia fou lo meritíssim sacerdot D. Eduard Mª Vilarrasa. En 1873, encara la refeta iglésia no estava del tot arreglada, i pot dir-se que semblava una parròquia rural, puix poques cases hi havia edificades en lo que és

ara carrer d'Aragó i circumveïnat. Després d'aquest sermó de la Concepció, lo Rnt. Dr. D. Salvador Cassanyas, Ecònomo de la parròquia del Pi i sa Junta d'obra, m'oferiren lo sermó de la festa Patronal, o sia el dia dels Reis, 6 de gener de 1874; i com a Madrid hi havia hagut lo colp d'Estat d'en Pavia, la festa del Pi se celebrà amb un xic de temença de lo que podia esdevenir per les notícies que corrien de moviment de revolta. Pugí a la trona, i en essent una mica més enllà de la meitat del sermó, lo celebrant que era lo mateix Dr. Cassanyas, m'envià apressuradament un sagristà amb lo recadet poc tranquilisador de que m'afanyés a acabar la prèdica, *perquè al carrer de Ponent es feien barricades.* Vaig abreviar dissimuladament, i l'ofici es terminà de pressa i sense solemnitat, i de seguit es tancà la iglésia del Pi, que com moltes altres estigué tres dies tancada, per haver-se posat Barcelona en estat de siti. Mentres això passava a la capital, a la muntanya els carlistes aprofitant la conjuntura, atacaren ferm i s'apoderaren de la Ciutat de Vic. Dades eixes circumstàncies, creguérem amb lo Dr. Torras que era bona ocasió per realisar la projectada anada a Roma; i fets los preparatius i lograts amb certa dificultat per part del Governador els passaports, el dia 21 de gener, vestits de paisans, embarcàrem cap a Marsella. Del viatge a Itàlia i de l'estada d'un mes a Roma, no en diré res més sinó que tots dos ho consideràrem com una regalada benedicció del Cel que havia d'influir en lo restant de la nostra vida, tant per les fruïcions de l'art, com principalment per les emocions ben fondes de la vida religiosa que en la Ciutat Eterna entren molt endins d'un cor sacerdotal. Com aqueix viatge ja ha sigut relatat en la *Biografia del Ilm. Dr. D. Joseph Torras y Bages*, publicada en Vic (Imp. de Llucià Anglada, 1916) no referiré més que dos fets: l'un fou durant les grans festes celebrades en la Minerva de Roma per lo sisè Centenari de la mort de Sant Tomàs d'Aquino, l'haver fet el Dr. Torras la professió de Terciari Dominicà i jo haver pres lo hàbit, de mans del P. Mestre General Larroca; i l'altre fou l'audiència íntima i familiar que ens concedí Sa Santedat el Papa Pio Novè, en la vesprada del dia 27 de febrer. I aquí dec posar punt a eixa Nota que podria resultar un dels més interessants episodis de la nostra autobiografia» (Nota de Jaume Collell).

30. A Francesc Torras i Gomar.

Barcelona, 21 de gener (1874).

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi muy querido Padre: a las tres de esta tarde debemos estar a bordo para salir a las cuatro con el vapor Meandro de las Mensajerías imperiales para Marsella.[1] Cuando lleguemos a este punto ya les escribiré; de todos modos no extrañen ustedes si tardaban en recibir carta pues ya saben como van ahora los correos y hasta podría ser que si par-

tíamos inmediatamente de Marsella, cosa que no creo, no tuviera tiempo de hacerlo.

Consérvense buenos, no pasen cuidado por mí que ya sabré tener prudencia y salude cordialmente a todos los de casa y amigos.

Su hijo,

José.

F

1. «A principis de l'any 1874 el doctor Torras i son amic Mossèn Jaume Collell, emprenen junts un viatge a Roma, projectat ja durant la permanència de Vinçà» (Nota de Fortià Solà).

31. A Francesc Torras i Gomar.

Marsella, 22 de gener (1874).

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi querido padre: acabamos de llegar a Marsella con un viaje de veinte horas completamente feliz. Ni Jaime ni yo nos hemos mareado; un poco de incomodidad pero que ha cesado completamente al llegar al puerto. — El vapor en que hemos ido es muy bueno y el trato de la mesa también y cuesta sólo nueve duros el pasaje. Aunque vamos vestidos de paisano, hemos hecho nuestro rezo a la vista de todo el mundo sin que nadie nos haya molestado.

Parece que recuerdo que preguntaban en su última cuantos iríamos. Voy solo con Mosén Collell pues el Sr. Esteve partió antes y creo que ninguna falta nos hará y de otra parte él quería ir muy atropelladamente.

No sé cuando partiremos de Marsella. En donde volvamos a parar ya les escribiré. Los dos nos encontramos perfectamente bien.

Jaime os saluda muy cordialmente; y yo hago lo mismo

con madre y abuela, Tomás, Marieta, los Casals y demás amigos y parientes de parte de su afmo. hijo y servidor,

José.

Ustedes no escriban hasta que yo les escriba desde Roma.

F

32. A Francesc Torras i Gomar.

Gènova, 28 de gener de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi muy querido padre: pienso que habrán recibido la carta que desde Marsella les escribí participándoles nuestro viaje feliz por mar.

Hemos llegado a Génova, habiéndonos detenido un día en Mónaco para no hacer tan pesado el viaje, la noche del lunes, 26. En Mónaco vimos la célebre banca o casino de juego que es una de las más famosas de Europa por consejo y recomendación del Sr. Dr. Dou que está allí de Vicario general. El casino es realmente fascinador por su riqueza y elegancia y no extraño que los que allí van jueguen todos como nos decía un joven que comía a nuestro lado en el Hotel. Por las mesas del juego se ve correr el oro de tal manera que bastará decirle que el máximum de la partida es doce mil francos, y las partidas de ruleta y treinta y cuarenta que allí se juegan, se hacen en un instante. Vimos en las mesas personas de todas las edades, desde viejos de ochenta años que debían ir acompañados ya por un ama, hasta jóvenes de menos de veinte años; las señoras estaban casi en igual número que los hombres, vestidas con un lujo extraordinario iban solas y decididas como que estuviesen ya hechas también a la vida del juego. Había alguna vieja que me daba cólera y niñas o casi niñas que inspiraban lástima. Nos dijo el Vica-

rio general que el año pasado un polaco perdió en una sola noche la cantidad de ciento cincuenta mil francos. Para que comprenda la importancia de esta banca baste decirle que el propietario del casino paga cada año la cantidad de ciento cincuenta mil francos al príncipe, debe emplear una cantidad igual en obras públicas, sostiene una escuela de hermanos de la doctrina cristiana, un hospital con sus correspondientes hermanas, y como decía el Dr. Dou lo paga todo porque allí parece que no se pagan contribuciones. Si el príncipe debiese vivir de éstas lo pasaría muy mal, porque todo el principado no creo que sea tan grande como muchas haciendas que hay en la montaña de Cataluña, porque consiste en un pedazo de la pendiente de una montaña de donde derivan dos pequeños montecillos que se meten en el mar y en uno de los cuales está Mónaco que será una población de unas dos mil almas, sin contar los extranjeros; y en el otro montecillo está el casino o Monte-Carlo como ellos llaman. — Este príncipe tiene un ejército de 60 soldados y aún creo que los tiene de sobras.

Salimos de Mónaco admirados pero tristes por haber visto el lujo y la elegancia para seducir a los incautos. Todo es bello en aquella colina; el casino parece un verdadero palacio, y toca allí dos veces al día una orquesta que dicen que no hay ninguna de mejor en París.

En Génova gracias a Dios hemos tenido impresiones más piadosas y conformes a nuestras inclinaciones. Hemos visto por las calles de esta bella ciudad multitud de frailes y clérigos. Hemos visitado Iglesias preciosísimas, llenas de cuadros y estatuas de mármol y mosaicos. Parece que en esta ciudad el mármol anda como en nuestra tierra el yeso; tanta es la profusión con que se gasta. Las Iglesias están llenas de reliquias, porque los genoveses que en la edad media fueron de los primeros comerciantes de Europa, las traían con sus naves de Tierra Santa. Hoy hemos dicho misa en el sepulcro de Sn. Juan Bta. y besado las cadenas con que Herodes tenía preso al Santo Precursor de Jesucristo.

Aquí en Génova nos hemos encontrado con una caravana de franceses y un norteamericano y dos españoles que se van a la Tierra Santa. Casi hemos estado tentados de irnos con ellos, pues por un precio bastante reducido para tan largo viaje les tratan según hemos visto muy bien.

Nosotros tal vez salgamos de aquí esta noche o mañana por la mañana. Ya les escribiré dentro de algunos días no extrañen que alguna vez tarde, porque corriendo la ciudad pasan las horas y cuando llega la noche, debemos cumplir nuestras obligaciones de eclesiástico y de consiguiente queda poco tiempo.

Salude mucho a abuela, madre, Tomás, Marieta, Rosa, la Sra. Teresa y los del segundo piso y a los de casa Casals de parte de su hijo y servidor,

José.

F

33. A Francesc Torras i Gomar.

Florència, 2 de febrer de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi muy querido padre: pienso habrán recibido las dos cartas anteriores, fechada la una en Marsella y la otra en Génova en que les participaba nuestro buen viaje y les comunicaba alguna de las cosas que vamos viendo en nuestro viaje a Roma. El sábado, día 31, llegamos a esta ciudad de Florencia, habiéndonos detenido algo en Pisa para ver los célebres monumentos que en ella existen. La tan celebrada torre inclinada que casi da temor de estar cerca de ella, es un campanario gótico precioso; su inclinación es tal que tirando una cuerda desde la cima del mismo cae a cinco metros de distancia de su base. Enfrente de la torre está el baptis-

terio, que es una riquísima Capilla en forma de rotonda gótica también, y en la cual hay la particularidad de lo que llaman eco armónico de modo que el eco va contestando a las voces que se dan con tal melodía que parece un órgano. Estos dos monumentos están de lado a la Catedral que es también muy notable, cubierta de mármoles y dorados con una multitud de grandes cuadros. — En la misma Pisa hay también varias casas de gran gusto y aunque no son grandes merecen bien el nombre de palacios que ellos les dan por su belleza y proporción.

Desde Pisa a Florencia se va por el ferrocarril por una gran llanura de campos y árboles, lo cual nos produjo buena impresión pues hemos pasado trozos de ferrocarril que casi parecían subterráneos por los muchos túneles. En Florencia hemos sentido el fresco más que en ninguna otra parte; pero andando se pasa fácilmente, así es que no ha llegado a incomodarnos. En esta ciudad hemos visto ya a un religioso de Sto. Domingo catalán para el cual el P. Romualdo Espinás me dió una carta y otra le ha traído Collell por ser natural de Vic. Junto a su Iglesia hemos visitado el Museo de Sn. Marcos que fué convento de los Dominicos y en el cual se hallan la célebres pinturas religiosas del Beato Angélico que fue religioso de aquel convento, y otras todas religiosas. Causa no obstante verdadera tristeza el pensar que de aquel edificio construído por los frailes, adornados con pinturas en su mayor parte de frailes, hayan sido éstos echados y relegados a una pequeña casa que hay cerca de la Iglesia. — Aprovechamos el día de ayer para visitarlo porque los domingos es gratis, no obstante tal vez volvamos otro día porque tuvimos poco tiempo y por lo tanto anduvimos muy aprisa.

Aún nos falta mucho que ver sin embargo saldremos pronto porque tenemos muchas ganas de llegar a Roma. Hemos andado no obstante una buena parte de ciudad que es bellísima y en todos los edificios tanto Iglesias, como edificios públicos y casas se ve el gran gusto que tienen los ita-

lianos así como la riqueza que tanto esta ciudad como Pisa tuvieron en la edad Media en cuya época venían a ser como la Inglaterra en nuestro tiempo. Ahora me acuerdo que no les he dicho que en Pisa vimos el tan célebre cementerio lleno de tierra, de la Tierra Santa pero donde actualmente hay enterrados personajes italianos que no tienen nada de Santos.

El religioso dominico de que les he hablado nos ha convidado mañana a almorzar; hoy continuaremos viendo la ciudad y tal vez pasado mañana salgamos. No lo sabemos aún.

Por todas las partes donde hemos estado de Italia hemos visto muchos ingleses; lo cual prueba que es un país bello porque aquella gente tiene buen gusto. Me parece que cuando los extranjeros vienen a España la han de encontrar muy pobre, y que aún nuestras grandes ciudades les han de parecer cosa insignificante a lo menos en cuanto a la belleza de los edificios y la riqueza y ornato.

Nosotros gracias a Dios buenos y muy buenos; ni hemos tenido siquiera una indisposición cosa tan fácil en tanta diversidad de manjares; yo pido cada día a Dios que les conceda a ustedes igual gracia y deseo mucho tener noticias de ustedes, por esto al recibo de la presente ya pueden escribir a Roma con la siguiente dirección. — Italia. R.P. Paolo Carbó per Giuseppe Torras. — Casa Generalizia Minerva. — Roma. De esta manera al llegar a Roma no tardaremos tantos días en tener noticias suyas. — Memorias a Madre, abuela, Tomás, Marieta, Rosa Casals, etc. y usted mande a su hijo

José.

F

34. A Francesc Torras i Gomar.

Roma, 6 de febrer de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi muy querido padre: ayer, jueves hemos entrado a Roma cerca de las siete de la noche, procedentes de Asís donde fuimos a visitar el sepulcro del glorioso Sn. Francisco y el célebre santuario de Ntra. Señora de los Angeles o de la Porciúncula. Asís está en la línea férrea de Roma y de consiguiente nos vino perfectamente hacer esta escala.

Poca cosa podré decirles aún hoy de Roma porque llegados ayer noche nos metimos en cama luego de desocupados y esta mañana la hemos pasado entre decir misa y ver al Rdo. P. Carbó que nos ha recibido con una gran cordialidad y nos ha hecho tomar chocolate en su celda; cosa que no habíamos tomado desde que salimos de Barcelona. Mañana tal vez ya vayamos a una casa que él nos ha buscado para dormir yendo a comer a la fonda o restaurant. Hemos salido con él un poco y por lo que hemos andado se ve que Roma tiene verdaderamente el aire de una gran ciudad y digna cabeza del catolicismo, por sus grandiosos monumentos o iglesias. Esta tarde hemos ido a la Iglesia de Sn. Pedro que nos ha producido una grandísima impresión. Todos los elogios que había oído decir me han parecido pocos para esta incomparable Iglesia, digno sepulcro de los Santos apóstoles Pedro y Pablo cuyos huesos se hallan en ella. Hoy nos hemos entretenido en discurrir por la Iglesia mirando sus preciosidades sino que como a buenos católicos y sacerdotes hemos ido a orar al pié de la sepultura de Sn. Pedro, delante de la cual arden seguidamente un gran número de lámparas que producen un bellísimo efecto. En la Iglesia había como suele acontecer muchos visitantes y sólo causaba mal efecto ver que algunos de éstos que tal vez ni siquiera son católicos están sin la devoción que aquel lugar sagrado se merece.

Sólo entristece el pensar que esta grande y religiosa ciudad haya venido a parar en manos de un reyezuelo y de una turba de malvados que están en ella con desprecio del mundo católico echando a los frailes de sus conventos convir-

tiendo en escuelas del gobierno los grandes seminarios extranjeros y hasta derribando las cruces que para hacer el Vía-Crucis había en el Coliseo o Circo donde murieron tantos millares de mártires de la fe cristiana. Del grandioso convento de la Minerva donde vive el padre Carbó, sólo queda una tercera parte para los frailes; de lo restante se ha apoderado el gobierno, incluso la magnífica biblioteca, y ha instalado allí el ministerio de hacienda. Creo que amarguras de éstas tendremos muchas a medida que vayamos siguiendo la ciudad porque la revolución aunque lentamente intenta destruir el Pontificado, no obstante aquí los frailes tienen a lo menos la ventaja material de que van con sus hábitos y nadie les dice nada sin duda por lo muy acostumbrados que están a verlos y porque el carácter italiano tiene una cierta cortesía exterior hasta en las personas de malos sentimientos.

Pienso que ya habrán recibido tres cartas que les he escrito desde que estoy fuera de Barcelona, la primera en Marsella, la segunda en Génova y la otra en Florencia. En esta última les indicaba la dirección que debían dar a las cartas que me escribiesen y que les repetiré para el caso de que no la hubiesen recibido — Italia — R.P. Paolo Carbó per Giuseppe Torras — Casa Generalizia Minerva — Roma.

En la próxima carta cuando estemos instalados en la casa que dicho Padre nos ha buscado ya les diré la dirección.

Desearía que las cartas que les escriba desde Roma las conservasen hasta mi venida.

Salude muy cordialmente a la madre, abuela, Tomás, Marieta, Rosa, los de casa Casals y amigos y usted, querido padre disponga de su afectísimo hijo y servidor

José.

F

35. A Francesc Torras i Gomar.

Roma, 14 de febrer de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi muy querido padre: aunque no he tenido contestación de ustedes pienso habrán recibido alguna de las cartas que les he escrito desde mi partida en Marsella, Génova, Florencia y Roma, en cuyas dos últimas ya les decía donde debían dirigirme las cartas y que ahora les repetiré por si no las hubiesen recibido. Italia — R.P.M. Paolo Carbó per Giuseppe Torras — Casa Generalizia Minerva — Roma. Podrían también dirigirlas adonde vivimos via Cesarini-8-3; pero creo que vale más que la dirijan al P. Carbó en la Minerva pues me parece ha de ser más seguro. Pienso que mis cartas habrán tenido retraso, y lo mismo las de Mosén Collell que tampoco han tenido contestación, y los muchos españoles que hay en esta ciudad nos dicen que les sucede esto a menudo.

Estos días hemos continuado viendo iglesias, entre ellas las célebres de Sn. Juan de Letrán y Sn. Pablo. Esta última está bastante distante de Roma, sin embargo fuimos a pie, para ir viendo las cosas notables que aquí a cada paso se encuentran. Sn. Pablo es sin duda la Iglesia más rica de Roma y tal vez por lo que dicen de la tierra; de tan rica ni casi parece Iglesia, pues los bellíssimos mármoles y otras piedras de que está contruída más que ganas de orar dan ganas de mirar y observar, y la mucha luz que es necesario que haya para ver los distintos colores de las piedras distrae, sobre todo a los que como nosotros estamos acostumbrados a Iglesias oscuras. En esta iglesia es donde hay los altares de malaquita de que han oído ustedes hablar, y algunas columnas de pórfido, regaladas por el Sultán a Pio 9°. A una media hora de la Iglesia están las tres fuentes nacidas de los saltos que dió la cabeza del Santo Apóstol cuando se la cortaron. Nosotros no fuimos porque íbamos a pie; pero tal vez vayamos algun día que tomemos coche. — Estos en Roma son

muy baratos, cuestan sólo 80 céntimos de peseta por lo que ellos llaman una cursa. Nosotros sin embargo hasta ahora nada hemos gastado en coche porque gracias a Dios los dos tenemos buena pierna; sin embargo en Roma es la ciudad en que he visto más coches, y así como en Barcelona nunca se ve a la gente del pueblo que vaya en coche aquí es muy común, lo cual prueba lo muy grande que es esta ciudad.

También hemos visto, le decía, Sn. Juan de Letrán, famosa más aún que por su belleza, por haber sido fundada por Constantino, el primer emperador cristiano, el cual fué bautizado, siendo ya viejo, en el bautisterio de la misma Iglesia. La inscripción de la Iglesia dice que es la madre y la cabeza de todas las iglesias de la ciudad y del mundo, pues ella ha sido la primera en que se ha dado culto al Dios verdadero, cuando los cristianos pudieron salir de las catacumbas. — La actual iglesia es moderna porque la antigua fué destruída por un incendio en el siglo décimo tercio; sólo se conservan algunas cosas de la antigua, y sobre todo preciosas reliquias entre otras los trozos de la mesa en que el Señor instituyó la Sagrada Eucaristía en la cena Pascual.

Junto a Sn. Juan de Letrán está una iglesia que llaman el Sancta Sanctorum, con muchas reliquias insignes y sobre todo allí está colocada la escala santa, que el Señor subió y bajó tantas veces y regó con su sangre. La trajo de Jerusalén la emperatriz Sta. Elena, madre de Constantino, y tuvimos la dicha de subirla de rodillas como hacen todos los fieles con mucha devoción. Aquel día sin embargo había unos ingleses que desde abajo de la escalera estaban charlando, pues para ellos protestantes, sin duda, no sería ningún motivo de devoción. La escala Santa está cubierta de madera porque con el tiempo iba gastándose el mármol, pero en cada escalón hay una rendija que permite verlo bien y hasta tocarlo.

Ayer leímos algunos números del Diario de Barcelona y vimos que por ahora, a lo menos hasta el seis, de cuyo día era el último, no había cosa particular. Pienso que en Sit-

ges estarán ustedes bien, lo mismo que cuando les dejé; nosotros dos todos buenos y alegres, vemos alguna vez a Esteve, y muchas veces a los buenos frailes catalanes que hay aquí que nos aprecian mucho, y nos sirven en todo lo necesario. Sobre todo les suplico que no hagan caso de retardo de cartas. Salude mucho a madre, abuela, Tomás, Marieta, Casals y demás amigos y usted querido padre mande a su hijo y servidor

José.

F

36. A Francesc Torras i Gomar.

Roma, 21 de febrer de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Por si no hubiéseis recibido mis anteriores cartas os pongo otra vez la dirección. Italia — R.P. Paolo Carbó per Giuseppe Torras — Casa Generalizia della Minerva — Roma.

Mi querido padre: pienso habrán recibido alguna de las diversas cartas que les he escrito durante el viaje y tres o cuatro ya desde que estamos en Roma aunque a ninguna de ellas he recibido contestación lo cual no me extraña de otra parte atendido a que lo mismo pasa a mi compañero y a los demás españoles que hay aquí según dicen. Hoy haré certificar esta carta, lo cual sólo cuesta dos reales para ver si de esta manera irá más segura; el Padre Fargas nos ha dicho que él lo hacía así en casi todas sus cartas por poco interés que tuviesen.

Gracias a Dios Jaime y yo estamos completamente buenos y en disposición de concluir los ayunos de la Santa Cuaresma que ya hemos principiado. Los Padres trinitarios españoles nos hacen el favor de que podamos ir allí a hacer

colación por la noche y de esta manera no tenemos necesidad de meternos en una fonda o tratoria como aquí dicen para pedir un plato de patatas o de habichuelas. Aquí tienen los fieles dos días de abstinencia todo el año que son los viernes y el sábado, y durante la cuaresma tienen además prohibición de comer huevos y lacticinios en algunos pocos días pero en cambio en los demás hasta en la colación puede comer manjares guisados con manteca. Hemos ya oído también un sermón de Cuaresma, el día del miércoles de ceniza, en la Iglesia de la Minerva que es en donde decimos misa por ser la de los frailes dominicos en que vive el P. Carbó. El predicador nos gustó mucho y se conoce que es muy buen orador; había mucha gente y sobre todo alumnos de los colegios eclesiásticos extranjeros que hay en Roma por lo cual conocimos que era predicador de fama. Es un fraile dominico de Turín y observamos el distinto modo de predicar del nuestro. Aquí el púlpito suele ser grande y el sacerdote se pasea de una parte a otra, alguna vez se sienta y descansa un rato pero hacen el sermón mucho más largo que nosotros. Procuraremos oir alguna vez otro predicador, porque en Cuaresma solían las diferentes órdenes hacer predicar a sus principales oradores, pero ahora los pobres frailes andan tan perseguidos y dispersos que se conoce que no tienen humor de hacer funciones solemnes. — También vimos el domingo último una procesión de Sacramento por el interior de la Iglesia de Sn. Pedro. Había mucho clero que presidía un Cardenal. Abrían la procesión tres hombres vestidos con cotas encarnadas y llevando en las manos un gran farol muy hermoso y con varias luces dentro. Seguían luego el pendón muy diverso de los de aquí porque es muy grande y sostenido no por una vara en medio sino por dos, una a cada lado y cuatro cordones dos delante y dos detrás. Venían luego una porción de hombres con sus cotas encarnadas que parecían algo a nuestras *vestas* y luego el clero y el Santísimo Sacramento debajo palio. Nos agradó mucho ver detrás del Santísimo mucha gente de to-

das clases mezclada, lo mismo señores y señoras extranjeros que se conocían que eran de distinción que campesinos pobres de la comarca de Roma y hasta mendigos; me parece que esta santa igualdad de nuestra religión ha de impresionar mucho a los protestantes ingleses que tan orgullosos suelen ser y que aquí abundan tanto.

Los dos compañeros encontramos mucho a faltar las cartas de nuestros familiares y les encomiendo que para poner el sello hagan mirar la tarifa en la administración de correos pues ya recordarán que cuando estaba en Francia por haberles enterado mal el expendedor de sellos tardé más de lo regular en recibir la carta y esto en Francia que es un modelo de administración.

Nada hemos resuelto aún acerca de la vuelta porque nos faltan muchísimas cosas que ver y de aquellas de que no puede prescindir el que viene a Roma. Sobre todo el Santo Padre al cual pensamos pedir luego audiencia. Después iremos dos o tres días a Nápoles; ahora estamos visitando museos que para verse bien y con provecho deberían ser visitas muy largas y continuadas. Algunas veces pensamos que tal vez podremos venir a pasar la Pascua en su compañía ya que estando Roma en poder de los enemigos de la Religión no hace las solemnes fiestas que hacía antes. De todos modos les suplico que no se impacienten porque tardemos un poco más o menos, pues ya que hemos hecho el gasto y el sacrificio de venir a Roma más vale que lo aprovechemos. No han de pasar por nosotros ningún cuidado porque los buenos y respetables frailes catalanes que hay aquí nos aman mucho y ni Jaime ni yo hemos tenido siquiera una indisposición desde que estamos en Roma. Yo suplico también al Señor cada día que conceda a ustedes igual beneficio. — Ahora estamos haciendo provisión de rosarios y medallas sencillas para hacerles bendecir por el Santo Padre; los que me encargó Munda lo mismo que los mosaicos, los traeré sin montar porque temo que estos pícaros italianos no me engañen en la calidad del metal. — A pesar de todo

el cuidado en que vamos, gastamos mucho, sin embargo tendré dinero de sobras, me parece. — Memorias a madre, abuela, Tomás, Marieta, Rosa, los de casa Casals y demás parientes y amigos de parte de su hijo

José.

F

37. A Francesc Torras i Gomar.

Roma, 28 de febrer de 1874.

Sr. Dn. Francisco Torras.

Mi querido padre: después de mucho esperar por fin llegó la carta de usted fechada en 12 del corriente, y que recibí el día veinte y cinco. Pienso irán recibiendo las que les he yo escrito desde Roma que creo son tres o cuatro. Me alegro de la buena salud de todos ustedes y de que estén tranquilos en esta villa. Comuniqué al Padre Forgas las noticias que me daba usted de su hermano, lo cual agradeció mucho, y me encargó que les saludase, al escribirles. Una feliz casualidad hizo que mi compañero y yo que estábamos esperando carta la recibiésemos el mismo día.

Vamos por Roma viendo lo más notable que es mucho, pero todo lo que hemos visto hasta ahora no nos ha causado una satisfacción tan grande como la que tuvimos ayer al ser recibidos por el Santo Padre. No sé si les había ya escrito que mi compañero tenía una cantidad que la Revista popular le había encargado que entregase al Papa y que era producto de la suscripción abierta en aquel periódico. Con este motivo pedimos una audiencia privada y ayer por la mañana, viernes, nos pasaron la esquela en que se nos comunicaba que su Santidad se dignaría recibirnos a las seis y media de la tarde del mismo día. Hicimos o mejor acaba-

mos de hacer provisión de rosarios, medallas y un pequeño Crucifijo cada uno para asistir a los moribundos, y nos dirigimos a la hora señalada hacia el Vaticano. El Papa vive en la parte posterior del palacio y muy alto al menos entrando desde la plaza. Como ya casi era noche, en el palacio había ya las luces encendidas, y se conoce al momento que es palacio de Papa por el sosiego y quietud que hay. Fuimos enseñando el billete a las diferentes guardias hasta llegar a las salas donde estaban los servidores, en donde entregamos la papeleta y dejamos los sombreros. Entonces nos introdujeron en un salón muy bueno pero muy serio, en donde había una especie de trono (porque hará allí a veces recepción el Papa) y que estaba iluminado sólo por dos grandes lámparas de aceite; me pareció y creo que en el Vaticano no hay luces de gas. Estaba allí también esperando un arzobispo, el cual nos invitó para que nos sentásemos, como en efecto lo hicimos y me gustó mucho ver aquellas sillas tan hermosas pero con asiento de madera en el Palacio del Papa. Allí aguardamos cosa de media hora y entró el sacerdote que asiste al Papa y nos dijo que tuviésemos la bondad de pasar, conduciéndonos al despacho particular del Santo Padre. Entramos muy conmovidos con la idea de que íbamos a ver al hombre de más autoridad sobre la tierra, al Vicario de Jesucristo, que es nuestro padre y superior. Hicimos las tres genuflexiones de costumbre y en la última le besamos el pie. Desde que entramos en su aposento ya empezó a decir: «Dos sacerdotes de Barcelona, no es verdad?» Después de besado el pie nos levantamos y Jaime le dijo la comisión que traíamos y le entregó la cantidad. Entonces le presentamos nuestro breviario para que se sirviese escribir en él alguna palabra como efectivamente lo hizo, con mucha bondad y como antes ya había escrito alguna línea para la Revista popular nos dijo con aquella santa sencillez que tiene: «Vamos, que queréis hacer cansar mucho al pobre viejo». Luego sacamos las medallas y rosarios para que los bendijese y concediese indulgencias y yo le presenté los Crucifi-

jos pidiéndole los bendijese y concediese indulgencia plenaria *in articulo mortis* para todos aquellos moribundos que con dicho Crucifijo asistiésemos, para los individuos de nuestras familias y para nosotros mismos en igual caso, a todo lo cual accedió bondadosamente. Entonces nos preguntó cómo iban las cosas de España y nos habló con tanta sencillez y franqueza como si hubiese hablado con unos amigos. Nos habló de varias cosas referentes al actual Estado de España, y después hablando del mal estado de todo el mundo dijo: «Las cosas se van poniendo difíciles, pero hemos de tener mucha confianza en Dios». Se conoce que Pio 9º está enteramente desprendido de la tierra y por ésto sin duda es tan valiente, y que tiene una gran confianza en Dios, y por ésto está alegre y hasta jovial. Nunca he visto unos ojos más dulces que los suyos cuando los levantaba al cielo, y con su sotana de lana blanca y solideo y hasta *maitenas* de lo mismo y con sus cabellos blancos y su cara de viejo pero tan bella parecía un ángel y se encontraba un gusto especial en besarle la mano. A pesar de sus más de ochenta años tiene una voz robusta y muy sonora; pero en su cara se conoce que está quebrantado por los años y las fatigas. Su despacho es pequeño. Está sentado delante de un escritorio donde tenía un Crucifijo y un cuadro de la Virgen y para luz cuatro bujías o velas en candeleros encima del escritorio. Se conoce que es muy limpio; cuando estábamos tomó un polvo y para no ensuciarse sacó la cabeza fuera de la silla al tomarlo. Pero de lo que uno sale convencido cuando ha hablado con Pio 9º es de su santidad. Nos preguntó si estaríamos mucho en Roma y contestamos que habíamos venido con intención de pasar la semana Santa, pero que viendo que las funciones religiosas casi no se hacían, saldríamos tal vez antes. Entonces pareció conmoverse y juntó las manos y alzó los ojos diciendo: «Pobre Roma», como doliéndose más de ver esta ciudad víctima de tantas impiedades que de estar él mismo como prisionero en el Vaticano. Entonces nos arrodillamos y nos dió la bendición y salimos

fortalecidos de su presencia y de sus palabras. — Me parece que estuvimos con él como un cuarto de hora.[1]

José.

F

1. «La forma seca de tancar aquesta carta és deguda a la manca d'espai. Totes les quatre pàgines del paper són plenes de lletra espessa, com ja esdevé poc més o menys en les cartes anteriors» (Nota de Fortià Solà).

38. A Jaume Collell.

Barcelona, 1 d'abril de 1874.

Amic Jaume: rebí els llibres que compràrem a Roma, i si fins avui no t'ho he escrit és perquè a Barcelona he trobat als de casa, amb ma germana un poc malalta, lo qual m'ha entretingut; gràcies a Déu està ja bé. Els de casa continuaran, per ara, aquí; han llogat una caseta d'aquelles del Passatge Permanyer i pensen anar-hi dintre de poc.

Suposo que ja estaràs descansat de la passejada, i els de casa teva restablerts; jo a l'arribada ja he trobat feina, puix m'han ficat en un confessionari de la Catedral, per lo temps de Quaresma s'entén, i allí me tenen engabiat fins a les deu o més del dematí, en què puc dir la santa missa. La gent, a pesar dels temps que correm, se recorda encara de que estem en Quaresma, i el diumenge passat la capella de St. Oleguer estava ben proveïda d'hòmens.

He anat complint els teus encàrrecs, i no crec haver-me oblidat de cap; els minyons en particular En Cortès, diuen que et volen estirar les orelles pel teu silenci envers la *Revista*; com pots pensar jo t'he excusat i s'han convençut, però crec que convé que lo més prompte possible escriguis un article o correspondència, amb fetxa atrassada, donant compte del teu encàrrec.[1]

Ahir vaig veure a Mossèn Cinto trempat, i encara que em

digué que traginava el dolor lo mateix que abans a poca diferència, me semblà molt animat i expansiu, i fins amb grans ganes de traballar si Nostre Senyor algun dia li treu aquesta plaga.

Jo, a pesar del *meu garbo* i de no haver estat a Vilafranca, he distribuït una porció de medalles i rosaris, i alguna vegada m'he fet el càrrec de que tu estaràs plomat de tants objectes com portares; de manera que em fa por no hagis ja distribuït aquelles estampes de Loreto i la de les monges franceses que et descuidares de donar-me quan sortí de Vic. Si encara les tens no te les dono, i reclamo la seua propietat.

Contesta'm luego i dóna'm notícies de la salut del teu pare i de la teua germana, als quals lo mateix que a la teua mare saludaràs molt cordialment de part de ton amic in corde Jesu.

Josep Torras, Pvre.

Havent-me descuidat de tirar la carta al correu ahir, te l'envio avui junt amb una que rebí ahir mateix entre algunes meues que de Roma me remeté el Pare Carbó. Aquest senyor està bo, lo mateix que els Reverendíssims i reverents que allí coneguérem.

DA

1. «Al·lusió, sembla, a la comanda de posar als peus del Papa l'òbol de *Revista Popular*» (Nota de Fortià Solà).

39. A Jaume Collell.

Barcelona, 16 de juliol de 1874.

Amic Jaume: aprofito l'ocasió de pujar per aquí dalt en Ricardo Cortès, per a escriure't algunes ratlles, ja que per

ara no podem fer aquelles xerrades tan sabroses que solem fer petar, quan podem estar l'un al costat de l'altre.

No sé si rebries una carta que t'escriguí per conducto del cotxe; ells me prometeren molt formalment que arribaria a les teues mans. Desitjo que la Marieta vagi millor; com m'encarregaves l'he encomanada a Déu. Llàstima que la sua enfermetat t'haurà tal volta privat d'escriure arran del viatge i amb les idees fresques i l'entusiasme original. En lo que et siga possible te conjuro a que ho faces; per força t'has de sentir inclinat a fer-ho, majorment no havent-hi res en català referent a Roma i a Pio IX. És una de les ocasions en què he desitjat ser poeta, i és de les vegades en què més se'n pot ésser *ad majorem Dei gloriam*.

De segur que hauràs covat molt els pensaments, les idees i les impressions allí rebudes; no he fet tant jo amb la fressa i les distraccions de Barcelona; no obstant l'altre dia en què la calor me privava de tota lectura un xic sòlida, passí la matinada mirant los àlbums i llegint lo folleto del Pare Marchese, de modo que vaig fer una espècie d'excursió a Roma.

¿Quan ens veurem, estimat Jaume, per a poder parlar del Papa, de St. Pere, del Coliseu, de les Catacumbes, del B. Angèlico i de tants altres capítols nous de conversa com ara tenim? Al menos fes bondat i escriu-me sovint; puix ademés d'això m'agradaria de saber lo que fa la teva germana.

Alguna vegada he trobat a Mossèn Francesc Cortès que m'ha parlat dels seus Breus que t'encarregà; per lo tant si no ho has fet ja, pots escriure-li puix sembla que estava desitjós de saber-ne alguna cosa.

Per Barcelona estem en tota tranquil·litat, com t'explicarà En Cortès. A Vilafranca ha millorat un xic la situació; molts capellans hi han tornat, però sembla que no estan amb molta tranquil·litat.

Los de casa tots bons, a excepció de ma germana que està un poc delicada, si bé la fístula sembla que es pot dar per resolta. Tots te saluden molt afectuosament. Saluda tu

també molt afectuosament als teus pares i germana i disposa de ton ver amic en Jesús i Maria,

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

40. A Jaume Collell.

Barcelona, 22 de juliol de 1874.

Amic Jaume: ja pots pensar que no ha sigut per faltar-me'n ganes que no t'he escrit en tan llarga temporada; sinó per no saber de quin medi valer-me per fer arribar la carta a les teues mans. Avui t'escric i encara no sé com enviar-te-la, però serà molt que d'un modo o altre no arribi a Vic.

Desitjo molt que la teva germana se refaci prompte; jo també he tingut la meva molt malalta a conseqüència d'una espècie de fístula que li sortí; però ara sembla, segons el cirurgià, que ja quasi se pot donar per curada.

No visc encara en companyia de la família com tu presumies, puix ells són a Barcelona sols interinament, si bé me temo molt que aquesta interinitat ha d'ésser bastant llarga. Vilafranca, no obstant, sembla que ha millorat un poc de situació, pel motiu d'haver-hi posat un alcalde més racional i prudent; no obstant los dos pàrrocos són encara fora, lo mateix que la major part d'eclesiàstics.

A Barcelona ja saps que hi ha completa tranquil·litat, puix els barcelonins, mentres les fàbriques treballin i tinguin diversions, ja estan contents; no obstant la gent de Borsa han d'estar molt poc satisfets; i lo altre dia un corredor deia amb molta gràcia que luego sortiria més a comodo empaperar pisos amb papers de crèdit que amb papers pintats.

Lo mateix que tu, me recordo sovint de nostra passejada; però fins ara no m'ha valgut cap nombrament, i per lo

tant no es compleix la profecia del capellà canari; a no ser que consideri com a tal l'encàrrec que em feren d'un sermó en la catedral, pel diumenge primer de juliol. Te demano que m'encomanis a Déu, puix ja saps el meu caràcter un xic tímid, i per lo tant me fa certa impressió, més i més quan estava molt lluny de pensar amb semblant cosa que per mi no té cap atractiu, si no exclusivament lo del dever; que quan un no és verdaderament virtuós és ben poc afalagador, (no sé si uso aquest terme clàssic amb propietat).

Desitjo que les hermoses vores del Ter facin florir la teua poètica imaginació i que et facin reviure les impressions rebudes en los, en general, pobríssims màrgens del Tíber. En quant a mi s'ha complert lo que et deia, que sols *per participationem* havia de sentir algom de poesia i així és que un vespre que la Teologia me feia son, vaig escriure un soneto, que si el recordo te l'enviaré. Son origen te dirà que sort d'ésser curt, que si no faria dormir també.

Els minyons sembla que tenen ganes de pujar aquí dalt una temporadeta; jo penso passar la calor a Barcelona, cosa que no he fet mai encara.

T'encarrego molt que et cuidis, i que no te deixis enganyar per les muses, que de vegades fan bogejar a qui les segueix; fes lo que bonament puguis i no t'atropellis.

Saluda molt a tots els de casa teva, al Dr. Ramon i demés amics i tu encomana'm a Déu i envia'm alguna carta quan tinguis proporció.

Amic afm. in corde Jesu.

Josep.

DA

«Aqueixa referència a *una profecia del capellà canari*, val la pena d'ésser explicada. Tot anant de Marsella cap a Gènova, trobàrem en lo ferrocarril dos sacerdots que anaven com nosaltres vestits de seculars. Fetes les primeres salutacions, ells ens digueren que anaven a Terra Santa; i a l'enterar-se de que nosaltres anàvem a passar temporada a Roma, començaren a temptar-nos per a que

els acompanyéssim en la Peregrinació als Sants Llocs. Mentres estiguérem a Gènova plegats, a cada moment sortia la idea d'embarcar-se a Brindis per lo viatge a Terra Santa. Pels carrers de Gènova era notada la nostra presència. El *capellà canari* era un tipo andalusat, se deia Alejandro González i servia de capellà a un hospital de Las Palmas, i era la primera vegada que es movia de l'illa. Lo seu company se deia Montes de Oca, persona il·lustrada i de conversa interessant. Tothom se girava a mirar-lo; puix completava la seva indumentària de persona acomodada, amb una gorra magnífica de pell de guilla, de la qual penjaven dues orelleres de la mateixa pell, que semblaven dos pellons de castanya, per resguardar les orelles del fred, puix estàvem a gener. Cregueu que era una figura estranya, puix ademés, lo dr. Montes de Oca era petitet i espatlla-vestit. Lo seu company sempre parlava en broma, i deia que quan passarien per Atenes, telegrafiaria a Canàries, dient: *Alejandro ha llegado a Atenas*. Veient que no ens deixàvem convèncer de seguir-los, se li ocorregué la idea de que anàvem a Roma a buscar alguna prebenda, i d'aquí ve la *profecia del capellà canari*, a què fa referència el Dr. Torras. És d'advertir per la intel·ligència d'algunes al·lusions que fa en ses cartes lo Dr. Torras i Bages, que quan parla *dels minyons*, fa referència als bons amics sacerdots Ricardo Cortès, Antoni Estalella, Jaume Almera i Gaietà Barraquer assidus concurrents a unes reunions que se solien tenir a casa del primer. Més tard hi acudia també el Dr. Celestí Ribera, i jo no hi faltava sempre que, per motius de predicació o altres, havia de passar uns dies a Barcelona» (Nota de Jaume Collell).

41. A Jaume Collell.

Barcelona, 25 d'agost de 1874.

Amic Jaume: acabo de rebre per mans d'en Cortès la teva dolorosa carta que no m'ha sorprès, perquè ahir me donà la trista nova Mossèn Cinto a qui vegí casualment.

Comprenc molt bé ton dolor i lo encara més intens dels teus pares; ja saps que els meus han tingut igual pena, puix han vist morir dos fills joves, robustos i virtuosos en la flor de l'edat. Digue'ls que ditxós l'arbre de qui Déu ne vol lo fruit.

Res dec dir-te a tu que, sacerdot com jo, saps a on se deu acudir en aquestes ocasions per adormir la ferida. Com se coneix en aqueixos casos, estimat Jaume, la gràcia del sacerdoci que portem imprès en nostres ànimes! Com se sent el doll de la gràcia que fortifica, i com se donen gràcies a Déu d'haver-nos cridat a un estat que, per son principi im-

mediatament diví, per ses ocupacions oposades a les terrenes i pel comerç quasi contínuo amb les coses celestials, ens deixa suportar aquestes terribles amputacions, que sol tot sovint fer-nos el Metge celestial, sempre per nostre bé, amb una conformitat desconeguda dels mundans!

Sempre he estat convençut de que no sens un particularíssim fi, nostre amorosíssim Pare ens va trencant, a nosaltres sacerdots, els llaços que a les coses humanes ens uneixen; ¿qui pot deixar de pensar que ho fa perquè Ell vol ésser, com diu l'Escriptura, nostra mare, nostre germà, nostre espòs i nostre amic? Llàstima que siguem tan torpes que passada la impressió de l'assot, ja se'ns desvaneixen també aquests saludables pensaments.

També desitjaria poder estar a ton costat alguns dies, per ésser el dipositari de tes tristeses. Al menos no vos oblidaré en mes pobres oracions.

Verdaderament, ¿qui havia de pensar que el Sant Cristo del Papa, havia de servir la primera vegada en favor de la teva germana? Lo mateix passà a n'en Barraquer; lo seu fou per sa mare. Vet aquí un nou motiu de devoció a la piadosa Imatge. Lo meu encara no ha servit, Déu sap per qui servirà; sembla que el Senyor vol que estrenem en persones interessants per nosaltres les indulgències que ens concedí son Vicari.

Suposo que hauràs rebut una o dues cartes que t'escriguí després de la teua anterior.

Te recomano molt que no facis abusos en lo treball; crec que ara te convé un repòs bastant llarg. L'altre dia me vaig verdaderament enfadar amb tu, puix me digueren que estant ja molt als últims la difunta Marieta, havies acceptat los sermons d'un septenari dels Dolors. ¿És possible major imprudència? o bé tal vegada hi ha falta de predicadors a Vic, perquè tingues de fer tan gran sacrifici? En fi te demano pels teus pares que no facis disbarats; més val que no ho facis tan plegat i que puguis fer-ho per més temps. Potser si perdies la salut i te veies condemnat a no fer res, te pene-

diries després de la imprevisió. De moltes maneres se pot servir a Déu.

T'envio, estimat Jaume, un cordialíssim abraç, saluda molt cordialment als teus pares als quals desitjo verdader i sant consol.

Sempre amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

42. A Jaume Collell.

Barcelona, 22 de setembre de 1874.

Amic Jaume: rebí la tua que m'entregaren lo diumenge i he complert los encàrrecs que en ella me feies. Vaig tirar al correu la carta pel P. Carbó i entrí a preguntar per les dues que et faltaven. Lo administrador, per cert molt amable, me féu entrar en l'oficina i en lo departament corresponent a Vic, sols tenien la correspondència arribada a Barcelona des d'aquest mes de setembre; com dites cartes teues han d'ésser anteriors, ni sisquera els fiu mirar les cartes, i preguntant-los jo a on eren doncs les anteriors que no s'havien rebut a Vic, me digueren que ells les havien anat remetent a Granollers per temporades i que ells creien que les columnes les havien pujat a Vic; i si aquí no havien vingut devien trobar-se en l'administració, de Granollers; per lo tant quan tinguis proporció, pots fer mirar dita administració, que si en algun lloc són, sens dubte és allí. Havent-los preguntat quin document era necessari per a recollir-les, me digueren que bastava la cèdula, per lo tant la pots deixar al qui encarreguis que les reculli i com a l'administrador no li constarà que no siguis tu mateix, sens dubte les entregarà.

També he donat al Rnt. Dasca la cantitat que em deies.

Respecte a pujar aquí dalt moltes ganes ne tindria, no per mi que gràcies a Déu estic ben bo, sinó per poder estar a ton costat alguns dies; però el pare i el cunyat pensen anar una temporadeta a Vilafranca per arreglar lo vi, i no m'atreveixo a deixar soles les dones, majorment estant delicades de salut, en especial ma germana que sembla que està embarassada.

Sobretot, Jaume, estigue't de tot treball per una llarga temporada, procura distreure't i ja que no podem fer petar alguna xerrada, al menos fes-hi petar de tant en tant alguna *cartada*. Ara ja crec que és aquí dalt Mossèn Cinto que et farà companyia. Ja et contarà son projecte; si no és que ja el sàpigues.

Lo Dr. Estalella m'encarrega moltes memòries i que de sa part te dongui el pèsam.

Suposo ja sabràs la mort del P. Leandro de Dou; puix ja fa temps que succeí, sens dubte nosaltres fórem els darrers catalans amb qui parlà. Morí en l'hospital a on lo deixàrem.

Temps atràs estigué a Barcelona Mossèn Miquel Portabella i me digué que nostre company Mossèn Serra s'havia fet o anava a fer-se jesuïta; si per cas encara no hagués marxat dóna-li l'enhorabona de part meua. Com s'han escampat los pocs col·legials del Seminari de Vic en l'any setanta; Mossèn Joan a Saragossa i el petit Badia, a Sant Sulpici de París.

Dóna moltes memòries al doctor Sala i digues-li que la mare Rosa, escolàpia, està traslladada a St. Martí, per a Superiora.

Saluda moltíssim als teus pares, i desitjo que la teua mare se trobi millor del braç. Els de casa també te saluden. Conserva't bo i disposa de ton company i amic in corde Jesu.

Josep Torras i B. pvre.

P.D. Respecte dels breus que et remetia el P. Carbó, si

no es troben, me sembla que en Roma sense dificultat t'expedirien duplicats.

DA

«Per eixes cartes del 74 se veu quan dificultoses eren les comunicacions, estant el país transtornat per la guerra civil. A Vic arribà a donar-se el cas de que estàvem bloquejats per dins i per fora, o sia que l'autoritat militar no deixava sortir sense un permís especial, i per fora sostenien un bloqueig bastant rigorós les partides carlistes. De resultes dels espants de les 36 hores de foc que durà l'atac dels carlistes, els dies 9 i 10 de gener, la meva germana Maria única que em quedava, contragué una enfermetat que no es pogué vèncer, morint per l'agost a l'edat de 20 anys. Aqueix D. Leandro de Dou de qui parla en eixa carta el Dr. Torras bé mereix que li dedique un record. Era un fill de Casa Dou de Barcelona, i el seu nom de seglar, Francisquet, era ben conegut i estimat en los círcols aristocràtics i literaris de Barcelona. De resultes d'un accident d'un carro bolcat que podia costar-li la vida i el deixà malmès i ben coix d'una cama, se deia que havia pres la resolució d'entrar en lo sacerdoci. Si estimat era de seglar, més ho fou de capellà, dedicant-se amb fruit al ministeri de la predicació. Jo recordo com un aconteixement notable un Octavari de Sagrament que predicà en la Catedral de Vic. Més tard se sentí cridat a la vida monàstica i vestí el sant hàbit benedictí en lo Monestir de Montserrat, prenent lo nom de Leandro. Si el seu desig era d'estar al servei de la nostra *Moreneta*, li fou contrariada la vocació; puix que l'abat Muntadas lo féu anar per la professió a Roma, i allí se'l quedaren, i coneixent ses dots eminents de bon religiós i d'home expert, los Superiors de l'orde de Sant Benet, lo destinaren a ésser Vicari General a Mònaco, lloc on convervaren la jurisdicció els monjos benedictins fins que s'hi erigí un nou bisbat, de modo que Don Leandro de Dou fou lo darrer Vicari de Mònaco, més conegut en nostres temps per la casa de joc de Monte-Carlo. Sabent nostre viatge, la família Dou nos encarregà uns papers interessants per Don Leandro, i aquest nos rebé amb vera cordialitat en una celda d'una Casa-hospital on s'havia recollit per malalt i per la falta de personal en son vicariat. Volgué, donant-nos una tarjeta de recomanació, que visitàssem aquell Casino de Monte-Carlo on tant de mal s'hi ha fet pel joc. Al regrés de nostre viatge a Roma, tornàrem a veure'l i recollir los al·ludits documents, i el trobàrem ja tan aperduat de salut, que fins havia perdut aquella seva característica jovialitat. Nos despedírem amb mútues expressions d'afecte sacerdotal, i al cap de poc temps se sapigué la seva santa mort, morint en terra estranya un dels hòmens més catalans i més barcelonins que he conegut» (Nota de Jaume Collell).

43. A Jaume Collell.

Barcelona, 9 d'abril de 1875.

Amic Jaume: rebí la tua molt apreciada i amb goig vegí

els bons resultats que t'ha donat l'estada a Barcelona, aixís com tos passeigs per la plana en aqueix temps tan hermosa que sembla un cistellet de flors, com diu nostre amic Mossèn Cinto. Déu vulgui que algun dia puguem fer-ne de semblants tots dos junts pujant muntanyes i corrent plans, com junts havem pujat los *urbans* puigs de l'eterna Roma i recorregut sos carrers. Entre dos cors similars, les converses són més sabroses i l'ànima gosa més en los passeigs amb companyia, que amb lo sol espectacle de la naturalesa. Però en fi, ditxós al menos tu que, encara que sol, pots passejarte per camps i muntanyes; lo contrari de nosaltres que no coneixem la primavera més que per les francesilles i camèlies dels raquítics jardins de nostre Passatge.

Molt m'alegro del nombrament del doctor Lluís Suaña pel canonicat del Papa; i encara que en lo Capítol no els faci favor per la sua estampa, en los dies de ceremònia, me sembla que els ha d'honrar amb ses virtuts i talents. Verdaderament seria el qui ho mereixeria més, i me sembla que els hi ha de fer bon favor. Espero que el felicitaràs de ma part.

Aquí tenim parades les conferències que com saps cada diumenge donava el dr. Casañas en sa parròquia; no obstant, l'altre dia me digué que pensava tornar-les luego a començar, crec que obrà amb molta prudència al suspendreles. Crec igualment que ja sabràs que nostre governador civil passà ordre a totes les iglésies de que li enviessin nota dels predicadors que en elles predicaven i de son domicili. Sols faltava que exigís la prèvia censura i que nombrés un fiscal de sermons.

Lo temps per la Iglésia és trist, al menos per ací baix, i no hi ha altra veu que la defensi que la del dr. Sardà des de la *Revista Popular* i en algun folletet. Ara n'acaba de publicar un que encara no he llegit, però que diuen que és molt bo i sobretot molt intencionat.

En Cortès me digué que havia anat a casa en Pons; però que encara no eren aquí les teues Revistes. Tant ell com els demés minyons te saluden molt i pregunten com va lo del

tomo de poesies. Veig que no me'n parles, lo qual si no fos que escrivies tot just passada la Setmana Santa, en què los capellans tenim altra feina, m'hauria sigut mal símptoma; per Déu no ho descuidis, i més val que per ara deixis lo predicar i confessar, que no dita publicació. Ja et quedarà temps amb l'ajuda de Déu per fer de capellà.

Tots los de casa m'encarreguen moltes coses per tu, inclosa la tia Munda i ses filles i les nostres minyones amb les quals vas quedar del modo que devies. La mare ha estat malalta uns quants dies, però amb l'ajuda del gloriós Sant Josep s'ha posat bastant bé, de modo que si hagués fet bon dia ja hauria sortit ahir. Encomana-la a Déu i al gloriós Pare adoptiu de Jesucrist perquè l'ajudi a recobrar sa salut tan trencada.

Tinc no obstant algunes més confiances des de que l'ha vista lo dr. Letamendi que li coneix bastant la naturalesa, i perquè com deia dit metge, lo cos és egoista i no amic de sublimitats i a l'últim se cansa de patir, per moltes tribulacions que s'hagin tingut, i vol reposar. Déu fes que aixís passés en ma pobre mare.

Lo Rnt. P. Carbó encara és per ací; l'altre dia li vaig donar la carta que hi havia dintre la meua i me digué que pensava encara estar alguns dies a Barcelona i passar-ne alguns a Tarragona.

Me quedo quasi sense polvo, i com lo vent revolucionari quasi no en deixa per ací baix, espero me n'adreçaràs quan te vingui bé.

Amb D. Marian Aguiló ja complí l'encàrrec que em feres, i digué que era molt fàcil d'entregar lo tomo que demanàveu.

Saluda molt als teus pares, al nou Sr. Canonge, al Rnt. Serra i altres amics i disposa com sempre de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

44. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de juny de 1875.

Amic Jaume: rebí la tua molt apreciada junt amb lo polvo. No l'he provat encara, però lo he posat a la gerra seguint les teues instruccions i me sembla que ha de sortir capaç de fer argumentar i filar sil·logismes a l'enteniment més dur.

Res puc dir-te de l'anada a València; els companys estan ocupats en exàmens; jo amb la mare, sempre a poca diferència de salut; de manera que en quant a mi, tinc molta por de que el grau se'm quedi a la lluna de València.

Ja que amb ta carta última me parlaves de les coses de Sant Felip Neri, vull contar-te que aquest any li he fet jo el sermó i després, segons costum antic, fui convidat a dinar amb los Pares, lo qual me complagué molt. Se coneix que no són molt amics d'excepcions, puix conforme sa regla, hi hagué també resolució de casos, en lo qual també prenguí part. Lo dinar tingué lloc en lo pis del carrer de Ripoll, en què viuen, i aquell dia se reuniren tots; Déu fes la gràcia de que poguessen prompte ocupar sa antiga casa.

Avui tenim professó aquí a la Concepció; perquè lo dia de l'Octava en què devia sortir, no pogué per causa de la pluja; ja veus que són moltes ganes de fer passejar a nostre Senyor i potser sense que a Ell li vingui molt bé.

Penso que t'hauràs enterat de la polèmica entre el Dr. Casañas i en Mañé; se va acabar, no per son natural sinó per altres consideracions segons tinc entès. De tots modos n'hi ha hagut prou perquè en Mañé perdés completament l'equilibri, i per veure que un capellà sabia molt bé picar la cresta al que fins ara era el *gallo* de Barcelona, que picava a tothom, i semblava invulnerable.

Lo doctor Estalella me diu que ha anat a casa en López, però que trobant-se fora els principals, ha tingut d'entendre's amb los dependents, los quals no sabent el nom del vapor en què va Mossèn Cinto, no poden donar-n'hi raó. Igual-

ment me diu que la teua poesia al Ss. Cor sortirà o ha sortit ja en lo *Mensajero*.

Com a cua de la carta, ha de venir un xic de repulsa per tes calaverades fetes amb mala fe, lo qual les fa menos disculpables; si coneixes que el predicar te perjudica, ¿per què prediques? Comprenc que és molt pesat estar en vaga, però crec que fora del predicar, trobaries altres distraccions que no et perjudicarien tant.

Molt desitjaria uns quants dies per aquí dalt, però me sembla que em quedaré amb les ganes. Si el carril vingués, aleshores tal vegada vindria per raó de la mare a algun poble de muntanya a veure si se reforçava i potser ens podríem estar junts una temporada. Més la cosa me sembla lluny.

Dóna moltes memòries als teus pares i demés coneguts, especialment al nou canonge, a Mossèn Serra i als Masferrer, i rep tu bambé les que t'envien tots los de casa, que es recorden molt de tu.

Sempre teu in corde Jesu,

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«Com haurà notat el llegidor en eixa carta se fa al·lusió a Mossèn Cinto qui ja estava viatjant com a capellà de barco de la Transatlàntica; i com sia que algú ha suposat i escrit la forma amb què Mossèn Cinto entrà al servei de dita companyia, crec oportú aprofitar l'ocasió per completar la versió a què al·ludim. Després de lo que hem referit de la nostra anada a França i visita a un metge de Montpeller, Mossèn Cinto se vegé obligat a deixar la parròquia de Vinyoles, i passar temporades a Vic i a Barcelona. Consultà varis metges, entre ells al Dr. Letamendi, i l'opinió de tots fou la de que el medi més apte per reposar i tenir bona alimentació era viatjar algun temps per mar. Naturalment pensàrem en la Transatlàntica, i com s'esqueia que aleshores estava el Dr. Estalella donant conferències als dos fills de D. Antoni López, Claudi i Anton, d'ells ens valguérem per fer la recomanació a favor del nostre malalt. I fou tan eficaç que els dos joves demanaren a son pare que amb urgència se li donàs plaça a Mossèn Cinto; com així s'efectuà, podent anar a Cadis a últims de l'any 1875, com veurà el lector per la següent carta, la primera que ens escrigué essent ja capellà de barco.

"Cadis, l'endemà de Nadal (1875).

Estimat Jaume: en nostres passejadetes a Cabrera i a Sant Segimon i en nos-

tres primeres volades per nostre bressol de la plana de Vic, qui ens hagués hagut de dir que un dia ens hauríem d'escriure de tan lluny i que jo estava destinat a capellà de barco, i a volar sense repòs de port en port com un que no sap què són amor a sos pares, a sos amics i a sa pàtria. Mes puix Déu ho vol, faça's sempre la seva santa voluntat. Lo dia de la sortida de Barcelona de pocs amics me poguí despedir, mes de ningú em sapigué tan greu com de tu, que hauries pogut portar ma despedida a mos pares i amics de Muntanya; mes ja els explicaràs com me va per eixes mars i terres estranyes. Com no sabia si ets a Barcelona o a Vic, no he gosat enviar-te a tu les llicències de confessar i de missa que voldria lo Secretari de Cadis; ho he enviat a nostre amic Serra, mes si el Dr. Codina te les dóna, emvia-me-les. Digue-li si me'n vol enviar de missa, puix aquí no es fien de comendatícies. Aquí me só hagut d'examinar de tot això com és costum, i encara que venia tan mal preparat vaig sortir-ne bé, puix me donaren per examinador un canonge "català", qui s'ha encarregat de rebre mes cartes si me n'envien. T'envio la llista de llibres del Canonge Codina i si estàs algun dia a Vic t'estimaré que te'n cuides. Digues a en Francesc que rebí son encàrrec i que m'escriga. Al 30 surto cap a Cuba. Expressions al Sr. Salarich, a tos pares i a M. Andreu qui penso m'encomanarà a D. especialment en la Santa missa. No t'escric com m'ha anat el viatge; sols te diré que de passada vaig estar a València i Màlaga que em tenen lo cor robat. Fins a un altre dia se despedeix de tu ton A. Jacinto, Pbre.

Saluda a la reunió de Doctors de la Llei, en particular al D. Torras i Cortès, al Dr. Estalella penso escriure-li un dia d'aquests. Mon adrés: Lectoral de Cádiz, que rep mes cartes."[1]

1. Aqueix Lectoral fou després Bisbe de Lleida i Arquebisbe de Tarragona, Dr. Costa i Fornaguera» (Nota de Jaume Collell).

45. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de juliol de 1875.

Amic Jaume: rebí la tua i no m'alegrà gens per la melancolia que manifestaves. És precís ésser valent i no deixarse dominar per la tristesa que és enemiga de l'ànima i del cos. Conforme me demanaves t'encomano a Déu en la Santa missa i espero que tu també me tindràs present en les teues oracions.

Complí lo teu encàrrec amb lo P. Pau Comas i me digué que ja ho diria al Sr. Càrcer. No obstant posteriorment i sense que jo preguntés tal cosa, un capellà conegut me digué

que pensava anar a fer un viatge amb un marit i muller que després me digué eren dits senyors.

Aquest capellà sembla que és amic d'uns parents d'ells i tal vegada aquests parents serien causa de que prenguessen un nou company de viatge. Tal vegada encara t'escriuran, però com en aquest món no abunda massa la formalitat, t'ho escric, per a que no posis massa confiança en lo projectat viatge.

Jo compto que això no provinga d'haver encarregat lo senyor Càrcer a dos distintes persones el buscar-li company i que després s'ha trobat amb dos. T'encarrego per això la reserva, puix podria succeir que tu fosses el preferit i aleshores l'altre capellà se'n podria sentir.

Ja fiu lo sermó el dia de St. Joan. Me sembla que la trona ja no em fa tanta por; però no obstant no tinc encara prou desembaràs per entregar-me a l'excitació d'afectes.

Saluda molt a la teua família, al dr. Ramon i demés amics i tu disposa del teu amic en lo sagrat cor de Jesús.

Josep Torras i Bages, Pvre.

És probable que a principis del mes entrant vagi a casa, de consegüent si no t'atreveixes a anar a muntanya per les circumstàncies en què ens trobem, crec que no estaries malament a Vilafranca.

DA

46. A Jaume Collell.

Barcelona, 18 de juliol de 1875.

Amic Jaume: penso ja rebries l'última carta que t'escriguí; ara hi torno per dir-te que després d'haver recordat segona vegada ton encàrrec al Pare Pau de St. Felip, fa quatre o cinc dies me digué que havia parlat amb los senyors Càr-

cer i li havien dit que en cas de passar avant la cosa ja t'escriurien, però que era més probable que no, que no pas que sí, i que des d'ara quedaves ja deslligat per a qualsevol altre projecte o expedició que volguesses emprendre. Jo tinc datos per a creure que a estes hores ja són fora, puix lo capellà que devia acompanyar-los se despedí ja d'un col·legi a on estava ensenyant.

Ja et diguí que pensava anar a casa per l'agost. A Vilafranca ja saps que no hi fa la fresca de Camprodon; però la nostra casa no és calenta, i com d'altra part St. Fèlix és a últims del mes, és ocasió favorable per a passar una temporada junts. Saluda molt al Dr. Ramon, a Mossèn Cinto, Mossèn Serra i en particular als de casa teva de part de ton afm. amic en Jesús i Maria

Josep Torras i Bages.

Si tens proporció i no t'és violent, demana al P. Llucià Costa, que em donga facultats per a beneir rosaris, roses, aplicar la indulgència a l'hora de la mort als confrares del Roser i altres facultats que puga delegar respecte aquesta santa devoció. Ell tal volta no tinga notícia de mi, però com a mèrit li pots dir que som devot afectíssim del Sant Rosari i de l'apostòlic St. Domingo.- Encomana'm a Déu.

DA

47. A Jaume Collell.

Torelló, 6 d'agost de 1875.

Amic Jaume: rebí la tua molt apreciada en la que em demanaves notícies de la mare i que vingués a passar en vostra companyia la festa del gloriós St. Domingo; en quant a la mare ha anat millorant bastant i fins compto que amb

una llarga temporada de prendre l'aigua de Ribes, des de la font mateixa, s'hauria refet força; però en aquests temps, ¿qui puja amb una persona malaltissa per aquelles terres?

Volia venir lo dia de N.P. (Sant Domingo) però cap al vespre em digueren que a Vic embargaven tartanes i cotxes i per lo tant no em paregué prudent lo baixar, no havent-hi vera necessitat.

I tu quan vindràs? Si no t'haguesses mogut hauries vist més gent d'armes de la que s'ha vist des de molt temps en aquesta terra, més disciplinada que la nostra i jefes de posat més distingit que els que solen córrer per aquí.

Com tu envejo la sort dels minyons de Barcelona que marxen cap a Tuïr i me recordo amb dol de que ja fa dos anys que no he fet la feina que ells van a fer; jo aquí passo el temps bastant bestialment, los dits se'm tornen grocs de tant de fumar per a matar el temps i si no fos pel St. Francisco de Sales del calaix de la taula, ni casi me recordaria de llegir. Déu vulga al menos que aquest hivern la salut de la mare me deixi un poc més libre per a les atencions del nostre ministeri.

M'agradaria saber quan marxen los minyons puix desitjo escriure'ls per a evitar al menos l'estirada d'orelles amb què m'amenaça en Ricardo.

Dóna moltes memòries als teus pares de part de tots los de casa i sobretot no tardis molt en venir, puix desitja estretament abraçar-te ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«Durant l'estiu de 1875, lo Dr. Torras passà temporada en la nostra Plana de Vic, acompanyant a sa mare molt delicada de salut. Los temps no eren gaire propicis per a transitar, estant encara el país afectat per les vicissituds de la guerra civil; però no els succeí res desagradable, i la malalta va semblar que amb els aires de muntanya s'anava refent, si bé que son semblant i son caràcter duien una ombra de fonda tristesa» (Nota de Jaume Collell).

48. A Jaume Collell.

Barcelona, 14 d'octubre de 1875.

Amic Jaume: acabem d'arribar de visitar la Sta. Cova de St. Ignasi i abans Ntra. Sra. de Montserrat, junt amb la mare. L'estada a Montserrat li va anar bé, fora de que als últims dies se li va indigestar alguna cosa, i aixís és que a Manresa, no vàrem poder córrer la ciutat.

Espero que quant antes enviaràs el fato que et vàrem deixar. No et puc escriure més; altre dia seré més llarg perquè avui tinc feina.— Memòries als teus pares i als de can Pere Metus si els veus.— Adéu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

49. A Jaume Collell.

Barcelona, 20 d'octubre de 1875.

Estimat Jaume: el dia 14 en què arribàrem de Manresa t'escriguí participant-te l'arribada i que podies enviar lo fato que et deixàrem. Com no he rebut contestació ni dit fato tampoc, t'escric altra volta a fi de que ho envies tan prompte com te sia possible.— Si no et recordaves del número de la casa, és lo 13.

La mare va seguint un xic millor; los demés sens novetat.

Expressions als teus pares i amics de Vic i rep també les que afectuosament vos envien tots los de casa i en especial ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

50. A Jaume Collell.

Barcelona, 23 de novembre de 1875.

Amic Jaume: rebí la tua junt amb una pel dr. Estalella, que li entreguí immediatament, i dit doctor m'encarrega te digui que no pot haver-hi lloc a la tua recomendació en quant les places del Col·legi Galavotti estan totes ocupades.

Te dono gràcies per la descripció que em fas de les oposicions a la magistral i he llegit la teua carta als companys. Sabia tan solament d'elles alguna cosa, però després de la teua, me decidí a escriure l'enhorabona al dr. Duran, per sos actes gloriosos, encara que fossen poc profitosos pel fi. Què hi farem, Jaume! estem en una època de misèries i fins los capellans participem del contagi dominant. També a Barcelona veiem petiteses i exemples de poca virilitat de caràcter; sembla que els grans homes del nostre estat que hi hagué en los temps passats, hagin agotat la virtut de la grandesa i pobresa ensems d'esperit, a lo menos en nostre país. Sembla que el *consortes divinae naturae*, a lo menos per lo que toca a la vida pública i a la dignitat de les costums socials, s'hagi vingut a perdre.

Per lo demés els minyons senten molt la teua resolució d'aplaçar el prendre lo grau. Jo també ho sento i encara t'instaria més vivament si tingués la seguretat de poder-los acompanyar; la qual com tu comprens no puc tenir ateses les condicions de la mare i de tota la família d'una banda i d'altra el no tenir motiu ni raó especials per acompanyar-los; no obstant si puc hi aniré. Al llegir la teua carta al Ricardo, se'ns acudiren vàries reflexions que jo m'encarreguí de donar-te per a facilitar-te la cosa. En primer lloc no té res d'estrany que el Billuart te cansés ¿a qui de la nostra generació raquítica no cansen aquells llibres? per lo tant i atès el teu temperament de poeta, crec que el millor llibre pel repàs fóra lo compendi del Perrone; per a graduar-te basta que no se t'escapin heretgies en los tractats principals; ¿no

coneixes tu per ventura molts graduats que són zeros a l'esquerra i no obstant sortiren amb la seua? Per la part de preparació no t'has d'espantar. Si lo passar-te batxiller a Vic te repugna, per ser lo teu país, fàcilment te'n passaries a Barcelona, i els minyons creuen que amb molta benignitat de part dels examinadors. Si tu venies, fins seria més fàcil que jo seguís per poc que ho permetés l'estat de la mare. D'altra part a tu te convé; un dia o altre, més o menos tard, de segur que entraràs al Seminari, i sembla conforme que un tal tingui grau en Teologia.

La mare estava bastant bé, però ha agafat un constipat molt fort i s'ha posat altra vegada un xic delicada; ja abans d'estar tan delicada, un constipat fort li durava tot l'hivern; encomana-la a Déu. Desitjaria que quan contestis, si saps si el metge Parés ve luego, m'ho escriguessis.

Tots los de casa te saluden molt cordialment i també als teus pares, i de part meua també los saludaràs i igualment al Dr. Sala i als antics camarades del Seminari.

No t'oblides d'encomanar a Déu a ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

51. A Jaume Collell.

Barcelona, 18 de gener de 1876.

Amic Jaume: en la nit del dissabte, dia 15, morí la mare, a la qual ja tu vegeres en gravíssim estat. En la matinada del mateix dia, li havia administrat la Santa Unció que rebé amb exemplar tranquil·litat, i més tard rebé per segona vegada el Santíssim Viàtic amb una tal efusió d'esperit, com jo no havia vist mai en ella que, a pesar de tenir un cor

amantíssim, estava ocult baix un exterior sèrio. — Per lo demés estic amb certa tranquil·litat, que no sé com calificar; crec que la mort de la mare ha tret del meu cor més que no pas hi ha posat.

T'estimaria que baixessis una temporadeta a fer-nos companyia, si no és vexar-te tractant de que luego vindrà el nou prelat. — Espero que comunicaràs aquesta notícia als coneguts i encomaneu-la a Déu. — Ton amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

52. A Jaume Collell.

Barcelona, 15 de març de 1877. (1876?)[1]

Estimat Jaume: complerts ja queden los encàrrecs que em feies amb ta última carta, conforme ja ho veuries respecte del donatiu al Papa en la *Revista Popular*; igualment entreguí l'import del breu pontifici de què em parlaves a Mossèn Dasca. Crec que em preguntaves també per Mossèn Cinto, i al rebre la teua carta, lo dr. Estalella havia vist los nois López, los quals li digueren que feia pocs dies lo havien vist i no sabien que des d'aleshores tingués novetat. Aquesta notícia és ja un xic estantissa, puix és fàcil que des d'aleshores ja vos hagi escrit, però te la dono per lo que valgui.

Los minyons estan molt empenyats en anar a València;[2] jo encara no els he dit que sí; ells me'n fan càrrec de consciència, puix diuen que per mi han anat passant, i que per lo tant estic obligat a seguir. Encara no sé lo que faré, i en tal cas de fer-ho serà únicament un acte de condescendència; puix de verdaderes ganes no en tinc cap mica. Fins ara no n'he parlat al pare i si al parlar-n'hi veia que li feia mala

impressió la separació per uns quants dies, després de la mort tan fresca encara de la mare, no accediria als desitjos dels dos companys. —¿I tu què vols fer? Pasca s'acosta, i per tant mira de dir una cosa o altra. En fi jo encara tinc por de que no s'hi anirà, després de tants projectes contradits i frustrats.

Per ací corre que el vostre Bisbe se llueix; jo he llegit la pastoral i me va agradar, sobretot perquè conserva encara l'estil eclesiàstic, que fa més impressió en los fiels que no pas l'estil rumbós dels literats, que per desgràcia va invadint la *jurisdicció eclesiàstica*.

Me recordo que una de les últimes vegades que ens havem vist me parlaves de si volia polvo que n'hi havia de bo; com quasi lo tinc acabat, t'estimaré que me n'envies, puix en certes situacions d'esperit és un company bo, encara que sigui un xic brut i poc elegant.

Lo pare i los demés de casa van seguit; i com comprendràs, la necessitat de fer-li companyia fa que pugui aprofitar poc lo temps; bé que és cert per això que no es perd fent companyia als tristos i desconsolats.

Tots te saluden, i tu saluda de part meua als teus pares (i escriu ta mare lo que fa) i als altres amics i disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. «En *Dulcis Amicitia* aquesta carta porta equivocadament l'any 1877, i figura en el lloc corresponent al dit any.»
2. «El viatge a València és per a fer el grau en Teologia» (Notes de Fortià Solà).

53. A Jaume Collell.

Barcelona, 19 de juny de 1876.

Amic Jaume: rebí la tua molt apreciada i he complert l'encàrrec que em feies per l'hermano Llorenç de l'Hospital, i a casa trobaràs los instruments consabuts. ¿T'has tornat revenedor d'aquella mercaderia, o bé t'ha caigut a sobre la desgràcia que a mi m'ha vingut de nombrar-te confessor de monges?

Perquè has de saber que a mi que tantes desgràcies me persegueixen, m'ha vingut des del maig lo càrrec de confessor ordinari de monges, com si hagués sigut una flor de mortificació que la Verge m'enviés en aquell mes que els cristians li consagrem. Però no cregues que m'hagin fet capellà d'algun convent de Beates o Terciàries; nada menos m'han fet capellà del Real Monestir Cisterciense de Valldonzella, és a dir d'una pila de monges *donyas* i d'una molt il·lustre abadessa *mitrada*. Ja veus que no em moco amb mitja mànega, com se sol dir; però lo pitjor és que aquesta prebenda no em convé, que s'acosta lo temps de calors fortes en lo qual és molt fàcil que el pare vulga anar a fora i m'embarrassarà de mala manera; puix a pesar de que diguí al Sr. Vicari gral. que ho acceptava però sols interinament, i lo mateix he dit vàries vegades a mes il·lustres confessades, no obstant veig que per ara no es mouen.

Lo pare i lo Tomàs són fora a Vilafranca, per raó d'unes obres que estan fent. — Lo Tomàs res ha conegut amb los banys de la cera.

No t'escric més, puix dintre de pocs dies ens veurem. — Memòries als teus pares i demés coneguts i disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras, Pvre.

Los PP. de St. Felip són ja a casa seva.

DA

«Donades les qualitats, tant de doctrina com de virtut que adornaven al jove sacerdot, encara que ell per raó de circumstàncies de família evitava nombraments i càrrecs que el tinguessen molt lligat, no pogué evitar que els Superiors lo elegissen per confessor de les monges Bernardes de Valldonzella de Barcelona. No podien dar-li càrrec que li fos més adequat a son caràcter i més plaent a ses aficions monàstiques. Les *missenyores*, com ell solia anomenar-les, lo reberen com un enviat del cel; i ell, durant els anys que portà la direcció espiritual de l'antic Monestir, donà proves d'una admirable aptitud i sobretot d'una discreció summa en lo govern d'aquell escollit ramat que vegé reflorir totes les bones tradicions del Císter. No hi planyia zel ni esperit de sacrifici, i talment se pot dir que, més que un simple confessor de la Comunitat, era una espècie d'abat del tot identificat amb la vida monàstica que procurà conèixer a fons i vetllar per lo seu perfet compliment. A Valldonzella durarà molt temps lo record del Dr. Torras i en son arxiu deuen guardar com un tresor les cartes i documents espirituals que després, quan ja no podia ser son director, solia trametre a la M. R. M. Abadessa» (Nota de Jaume Collell).

54. A Jaume Collell.

Barcelona, 11 de juliol, 1876.

Amic Jaume: desitjo que aquestes quatre ratlles te troben descansat de les fatigues del sermó de la vostra festa major i altres treballs que durant les dites festes hauràs tingut.

Com te deia en una altra carta, tinc recollit el recado de l'hermano Llorenç de l'Hospital, lo qual esperava hauries recollit al baixar a predicar a Barcelona per lo dia del Sagrat Cor de Jesús; no havent baixat, ¿què vols que en faci? Perquè nosaltres tal volta a la setmana entrant marxarem a Vilafranca a passar lo istiu, puix lo pare conec que sent molta calor a Barcelona. De conseqüent espero que immediatament me contestaràs lo que vols que en faci, si te·l'enviaré, o bé si vols que el deixi per exemple a cal dr. Estalella qui per raó de son càrrec en la Cúria sortirà molt poc, i aleshores recollir-lo tu si tens ganes de baixar. — Jo per raó de les monges tindré que baixar alguna vegada a Barcelona, però m'hi estaré tan sols lo temps precís.

Lo Cortès i molt fàcilment lo Tano pensen anar a Ribes pròximament, per lo qual és fàcil que els vegis per Vic.

Saluda molt cordialment als teus pares, i demés coneguts de Vic i tu disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

55. A Jaume Collell.

Vilafranca, 23 d'agost de 1876.

Amic Jaume: he tingut notícies de tu per lo Cortès, i segons me digué estàs trempat i amb afany de treballar; m'alegrí de saber que vas treballant en arreglar les poesies per l'estampa; puix actualment és lo més pràctic, útil i faedor de lo que tens entre mans, després de la tua pròpia santificació. Avant, doncs, i *fortiter et suaviter*, no emprenguis res més fins haver consumat aquesta obra. En quant a mi, enrotllat per un cercle de monges, quasi me tapen lo pas per altres estudis sèrios; bé és veritat que l'istiu sembla que ens roba les forces del discurs, i agregant-se al calor altres destorbs que a casa no poden faltar, tot fa que quasi no faci altra cosa que aquelles lectures que lo capellà pròpiament mai hauria de deixar.

Aquestos dies passats estiguí a Barcelona a veure l'escollit ramat confiat als meus cuidados, i per a celebrar la festa del gloriós St. Bernat, amb qual motiu sentí tanta calor que no era difícil fer-se la composició de lloc per a la meditació del martiri del gloriós St. Llorenç; però en fi tot en lo món té la seua compensació; al migdia de la festa del primer Abat de Claraval ens hauries vist amb lo Cortès i lo Marcer petit del Seminari, assentats en una taula en lo parlador gran del monestir, servint-nos lo dinar una monja llega amb tot lo compliment dels bons temps de l'Orde, donantnos conversa al principi i a la fi Missenyora l'abadessa i la

priora amb tot l'aplom de nostra part, com si haguéssim sigut tres monjos eixits de Poblet, per anar a celebrar la festa del Patriarca.

Però després del goig lo dolor, o al menos després de la tranquil·litat l'amargura. Ara s'acosten los dies de festa major tan bulliciosa, que al menos pel pare i per mi seran dies de verdader turment; i ens és difícil eixir, puix l'àvia ni pot ésser fàcilment traslladada, ni la podem deixar. En fi haurem de tragar-la com tantes n'havem tragades, encara que per poc que puguem, sortirem a lo menos los dos dies.

Si t'és possible venir a passar una temporada al setembre, al mateix temps que ens faries companyia, podries menjar raïms que a tu tan t'agraden, si no grossos i hermosos com altres anys, al menos més frescos que los que mengeu a Vic. Aquest any los freds han mort la major part dels raïms.

En fi, de tots modos escriu; saluda molt als de casa teua i rep expressions de tots los de casa i en especial de ton ver amic en Jesús i Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

56. A Jaume Collell.

Barcelona, 23 de desembre de 1876.

Amic Jaume: la proximitat de Nadal me recorda lo escriure't quatre ratlles, esperant a cap d'any en què crec has de venir, per fer-hi petar una xerrada de les acostumades. Ja t'imagino rector de St. Miquel, entusiasmat pel Sant Vigatà i amb algun projecte referent a Ell, com per exemple lo d'alçar-lo a una categoria superior a la de Sant, aixís com de Beato pujà a Sant, si ho permet lo dret canònic.

Te dic això perquè conec que verdaderament l'home s'a-

ficiona a lo que tracta, que és lo que vulgarment diem, un animal de costums; de manera que el savi aixís com s'aficiona als llibres de filosofia, s'aficionaria també a fer esclops, si la desgràcia o potser l'estrella li portava. Considerava jo al capellà de monges un mortal infeliç, *damnatus ad bestias*, perdent miserablement l'espurna d'enginy que de Déu hagués rebut, tornant-se superficial i doneta amb puntes de cançoner; i a pesar d'aquestes grans prevencions, amic Jaume, m'he anat acostumant a l'ofici, com lo matxo a voltar la sínia.

Ja em tens en lo ple del càrrec, ja he entrat una novícia, i n'esperen d'altres i dintre de poc una professió. En aquell vaig pensar en tu. T'hauria agradat veure aquelles dues rengles de monges blanques en la porteria; al costat de la porta l'abadessa amb son bàcul i estolon riquíssimament brodat posat de través com faixa de general de joguina; més allà la cantora bordó en mà, i en lo fondo, portant la creu i cirials tres converses amb sos hàbits negres. T'hauria agradat després, com l'abadessa sentada en son silló, proveïda d'unes grosses estisores anava tallant les trenes d'aquella noia tretes prèviament, arracades, agulles i altres penjarelles i despullada de les mundanals gales i vestida amb lo Sant hàbit, posant en son cap la corona, abadessa i mestra de novícies, cantant la comunitat l'antifona *Veni Sponsa*, i per últim hauries vist la gravetat amb què ma reverència, a petició de l'abadessa beneí la comunitat, amb lo qual se terminà l'acte, menos una tassa de caldo que em portaren després i que necessitava ben bé, puix era ja cerca de la una.

En fi, Jaume, veig que ningú se pot deseixir de sa estrella; aquesta devia ésser la meua preuada planeta, prega per mi per a que no sigui temps perdut lo que dec passar en la cadira de la paciència.

Que tu i els teus pares tingueu unes bones santes festes, més que nosaltres que en tindrem amarguíssim record; tots te saluden; la Munda i les seues noies desitgen sentir-te en lo sermó de la missa nova, per lo tant mira si pots fer-me

arribar alguna targeta, i tu no et cansis massa en preparar-te.

Ton fiel i amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

57. A Jaume Collell.

Barcelona, 30 de gener de 1877.

Amic Jaume: l'altre dia m'entregà lo doctor Estalella un cartell de convit per a fer una corona poètica al Sant Pare, amb motiu de son aniversari episcopal quinquagèsim; ¿què vols que hi faci aquest miserable pecador? En fi, m'alegro que envieu a Roma lo testimoni d'amor a Pio novè, de la terra catalana, però los capellans me sembla que poc de bo hi podrem fer.

Tot lo dia d'ahir, festa de St. Francisco de Sales, vaig ésser felipó, puix per haver-los fet lo panegíric del Sant, me vaig quedar a dinar a la casa. Te dic que és una comunitat que fa goig, puix a pesar d'ésser pocs, hi veuries una verdadera formalitat i observància. També me va tocar lo cas de consciència o moral que, conforme saps, acostumen proposar i al qual deuen contestar per torn, tots los indivíduos; pràctica de que ni sisquera se dispensen en les festivitats de St. Felip i de St. Francisco de Sales. Vet aquí un medi per no deixar posar pols a la moral i a la Sagrada Escriptura sens gran treball.

Per lo demés un altre motiu me fa posar mà a la ploma; ahir vaig omplir la capsa de tabaco, i figura't qual seria ma sorpresa al veure tan sols en lo pot unes quantes escorreries, i qual lo temor de que mon nas quedés privat d'aquell excitatiu, que tant serveix per a descarregar lo cap i fins a ve-

gades l'ànima, per més que el polvo no arribi fins a ella! Això vol dir, estimat Jaume, que pots practicar una obra de misericòrdia envers ton pròxim capellà, enviant-li quan te sigui possible un poc de tabaco vigatà, com ho has fet en altres ocasions apurades; per això no és necessari una gran pressa, que tot en lo món té espera, i més lo nas que no es pot morir de fam.

Quan te veurem per ací a Barcelona? No prenguis les mides tan justes com l'altra vegada, perquè puguis estar-te alguns dies per la terra baixa, ja que durant l'hivern te prova tant.

A St. Felip ja hi havia lo nou Pare, al qual coneguí jo per la fesomia, pel temps que m'havia estat a Vic.

Moltes memòries de tots los de casa als teus pares i tu saluda als amics i rep l'abraç que t'envia ton ver amic in corde Jesu

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

58. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 de febrer de 1877.

Amic Jaume: rebí la tua en la qual veig que vas a posar mà a l'obra i me demanes oracions per a son bon èxit; no dubtis de que demanaré al Senyor que et beneeixi i t'ajudi.

M'agrada que hagis perdut les il·lusions, aixís entraràs amb més coneixement en la cosa, no et donaràs per desenganyat ni desesperat, si no reïx i obraràs amb més cordura. Per ço mateix que crec tan necessari lo desengany i lo desprendre's de les il·lusions, t'aconsello de que comenceu molt en petit i sens aspiracions. Lo gran St. Benet, diuen los seus historiaires, que no es proposà la creació d'un Orde sinó úni-

cament d'un Monestir; i no obstant aquest fou soca de l'Orde més estesa i admirable que ha tingut la iglésia catòlica. Proposa't únicament ser un mestre de minyons grans i treballadors, fer lo que fan tants altres capellans i seglars d'Espanya i fora d'ella amb una mira religiosa, però que tu ademés faràs baix l'advocació i tutela del gloriós St. Domingo de Guzmán. Creu-te complir una de les missions del terciari, i no solament guanyaràs les moltes indulgències concedides a les obres de la propagació de la Fe; sinó que tal vegàda en eixa ciutat en què tant abunda el clero, trobaràs companys que s'allistaran a la mateixa bandera, logrant d'aquesta manera constituir una petita tercera orde de gran profit per a los que a ella perteneixin i pels minyons de l'escola. En fi tot lo que puga dir-te ton company, t'ho dirà molt millor ton savi director; jo no obstant, acceptant l'oferta que em fas, t'ofereixo deu duros que tu diràs si vols que te'ls envii i com, o bé que et faci portar llibres en qual cas diràs los que te semblin més convenients.

Respecte del títol crec que has estat acertat; moltíssim serveix el nom de la Mare de Déu com a escut o emblema de qualsevol empresa cristiana; però, ¿per ventura hi ha diferència entre el Santíssim Rosari i la Mare de Déu? Lo rosari o Roser ¿no és místicament la Verge? I en canvi lo rosari té les ventatges que en la teua carta enumeres, i ademés sembla que indica que el fi i resultat de la institució ha de ser mantenir lo Sant Rosari i l'oració i pietat cristianes dintre de les famílies. D'altra banda, posar lo nom de la Mare de Déu a l'escola és cosa de cada dia; moltes vegades perquè un nom o altre se li ha de posar; i en canvi lo nom de l'Escola del Santíssim Rosari és més vivent i parla més al cor de la gent senzilla que encara no ha perdut la fe.

En fi, Déu te beneeixi i t'ajudi; quan menos si la cosa no surt, hauràs donat un exemple de zel i laboriositat als capellans de la ciutat, i un bon exemple mai se perd.

Penso que a pesar de tes ocupacions tindràs un ratet per

a buscar-me un poc de tabac i enviar-lo, puix veig que a pesar d'haver-ho encomanat en la carta anterior, res me dius en la teua i el cas és que ja dec rascar la capsa amb les ungles; me consola lo pensar que som en temps d'abstinència.

Los de casa bons; lo Pare i lo Tomàs són a Vilafranca uns quants dies; m'alegro de la salut dels teus pares als quals saludaràs, lo mateix que als altres amics; i tu associa'm al mèrit de les bones obres que et proposes desde luego començar.

Ton ver amic in corde Jesu.

Josep, Pvre.

DA

«Aquesta carta necessita llarga i clara explicació. En vista de que mos superiors diocesans no em donaven càrrec especial, i sols tenia les ocupacions que jo em donava en la iglésia de Sant Domingo, confessant i predicant sovint a la ciutat i a fora, me vingué el pensament d'obrir una escola pels obrers amb el títol d'*Escola del Sant Rosari*. Com a Vic aleshores no n'hi havia cap d'escola nocturna gratuïta pels minyons treballadors, no tardaren a omplir-se els bancs que de mon peculi vaig fer construir ben arranjats. Prompte arribaren al centenar i n'hi havia de tots los oficis. He de fer constar que engrescats amb la idea se'm posaren al costat els joves Joaquim d'Abadal, Anton Arumí i Pere Casellas que acabava de tornar dels sis anys de servei militar al Nord d'Espanya. Aquest més tard sentí reviure la seva vocació i en temps del Bisbe Morgades s'ordenà i arribà a ésser lo rector de la Parròquia de la Pietat. Prestà ademés bons serveis en l'escola Mossèn Eduard Masvidal. Com jo ademés de l'ensenyança volia instal·lar-hi una petita biblioteca popular, els 10 duros que m'envià el Dr. Torras, els vaig destinar a comprar una col·lecció de llibrets de propaganda dels que editava la *Revista Popular* del Dr. Sardà i Salvany. Tres cursos donàrem; però al venir lo nou bisbe, Dr. D. Pere Colomer i Mestres, a instàncies d'alguns seglars i eclesiàstics se cregué convenient establir aquí la *Joventut Catòlica* com en altres poblacions; i en conseqüència me demanaren i en cert modo me manaren que jo plegàs l'Escola, i entregàs tot lo material a la Junta de la dita Societat que s'encarregaria de continuar i ampliar la meva obra. Coneixedor jo dels elements i del personal de la novella *Joventut Catòlica*, me vaig permetre fer al Prelat algunes oportunes reflexions preveient el fracàs inevitable. Haguí d'entregar lo que era ben meu, inclús els llibrets ben enquadernats de la Biblioteca popular; i la cosa va anar com jo havia augurat. A mi em quedava la satisfacció d'haver intentat una obra que jo creia necessària, i més en aquell temps després de la guerra civil; i Déu Nostre Senyor me premià a no tardar llargament lo meu bon intent i el desinterès amb què havia sostingut l'*Escola Popu-*

lar del Sant Rosari. Són ja morts alguns bons treballadors que de vegades al trobar-me me deien: "Mossèn Jaume, si sé de llegir i d'escriure ho dec a vostè"» (Nota de Jaume Collell).

59. A Jaume Collell.

Barcelona, 12 d'abril de 1877.

Estimat Jaume: compto que a son temps degueres rebre lo retrato de Pio IX, que demaní t'enviassen los de la *Revista Popular* a l'anar a pagar lo compte que em deies. No és molt gran, però me semblà suficient per a vostra naixent escola. ¿Puja bé per ara? Aixís ho demano al Senyor, però crec que perquè ella puge, i tu no t'enfonses perdent la salut, deus procedir amb molt cuidado i desemparar una bona part de feina de la que t'ocupava i que a Vic molts altres poden fer, v. g. el confessionari. Recorda l'axioma, *pluribus intentus minor est ad singula sensus*. Treballa seguit, però sens precipitació, qui *va piano va lontano*; l'escola és indubtablement una mina pel regne dels cels, majorment en aquesta ciutat en què tindreu encara més llibertat per a treballar als joves i fer-los ésser francament catòlics; en què no haureu de fer fins lo mateix bé amb mida.

Fa cosa d'un parell de dies vegí a Mossèn Cinto tranquil i content a punt de botar a l'aigua l'*Atlàntida*, de la qual oí llegir alguns trossos, per los quals comprenguí que verdaderament és una obra de mèrit i de durada. Cada u per son cap; jo la setmana de Pasqua vestí lo blanc hàbit del Císter a dues noies, la una de l'opulenta família Martorell, arreglant en aquell dia la iglésia son oncle l'arquitecte constructor de la capella del sagrat Cor. Crec que Déu mateix és qui distribueix les feines en aquest gran taller del món; treballem, doncs, cada u amb diligència per a no perdre lo jornal.

Lo dilluns pròxim, mediant lo Senyor, penso anar a exercicis a Gràcia; veies de fer algun *memento* perquè aprofitin,

i després escriu-me i encara valdria més que baixessis alguns dies abans de que la calor apreti, puix ací baix encara que l'aire és fresquet a conseqüència de la pluja d'aquests dies, lo sol ja fibla.

Memòries al dr. Ramon i demés amics; saluda cordialment als teus pares (lo meu i lo Tomàs són a Vilafranca) i disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Me descuidava lo principal. Lo Pare Espinàs me digué dies atràs que estava per a arribar a Barcelona lo P. Mestre Larroca a fi de procurar la fundació d'un convent a Catalunya. No sé si ha arribat dit senyor, però crec que actualment està ja aquí lo Procurador de l'Orde, autorisat pel govern per a fer dita fundació, i no precisament amb la condició amb què fins ara s'han fet, és a dir per a Filipines, sinó que per iniciativa del mateix Cánovas, per Espanya. Alabat siga el Senyor. Sembla que ja compten amb algun jove.

DA

60. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de novembre de 1877.

Amic Jaume: he rebut les dues cartes, l'última avui, quan ja havia complert lo encàrrec d'anar a Gràcia, però no havia entregat los diners que m'encarregaves entregués al torner; puix hi vaig anar lo dilluns i trobí la casa tancada, deixant encarregat a una veïna digués al torner que passés a casa, com aixís ho féu ahir dient-me que tu ja los havies entregat a la seua dona que havia estat a Vic.

Per lo demés esperava una carta menos melancòlica que la teua primera després de l'expedició a Lourdes i a Sta. Te-

resa; me semblava que això havia d'ésser una pluja de més durada i que t'hauria fet reverdir més l'ànima per una llarga temporada, a pesar de l'aislament en què em figuro que et trobes, sobretot entre el jovent eclesiàstic. No vulgues deixar perdre de ton caràcter la jovialitat que el cel t'ha donat, i que és un verdader do, interessantíssim per aquesta vida i per l'altra.

És precís no deixar-se acovardir, i si falten els antics foments que sostenien en la teua ànima la verdor poètica; si et sembla que de repente s'ha ofegat aquell esperit que dintre de tu respirava, pensa que indubtablement això és la senyal de començar un canvi de naturalesa; i per lo tant, en lloc d'enyorar inútilment lo temps passat, prepara't per a emplear útilment lo venider, sinó en una forma tan halagüenya, més interessant a tu i al pròxim. Crec que no és convenient que et donguis totalment a la vida pràctica; deixa algun espai a l'estudi, al tracte dels llibres, ten paciència, pensa que la vida no és una poesia lírica, sinó un drama, potser encara més aviat una epopeia, qual desenllaç i terminació no es veu amb els ulls de la carn, sinó de la fe.

Permet-em aquesta llibertat d'interpretació de ton esperit a què em dóna dret lo to de la teua carta i l'antiga amistat. Algunes vegades me sembla t'he dit que faries bé de fixar ja la teua existència; crec que has de lligar la pedra de la teua vida en l'edifici de la Iglésia a què Déu t'ha portat; si et criden al Seminari crec que faràs bé de respondre al llamament, sobretot si és una assignatura que faci per tu; això sense destruir completament la part de vida activa, necessària per a contrapesar a la vida d'estudi, te posaria en l'obligació d'un estudi moderat cotidià, i te faria conreuar les lletres al mateix temps que l'esperit, segons lo consell del canonge Sala, que em sembla que és lo que et convé més a tu. — La vida de confessionari i de trona és llaminera, majorment per caràcters expansius com el teu; però crec que havem d'anar amb un gran cuidado a fi de no deixar-nos absorbir per ella exclusivament, convertint-nos ja des de joves

en una espècie de ràbules de la Iglésia. En fi, ja em deies, si no m'equivoco, que t'havies deixat en mans de l'obediència, de la qual el cristià, i més el sacerdot, ho ha d'esperar tot, desconfiant sempre humilment de si, i doblegant lo propi parer d'aquell que dirigeix la nostra consciència i té per obligació d'encaminar lo nostre esperit envers lo cel.

En quant a mi, a Barcelona me tens des d'abans de Tots Sants, però pocs dies abans, continuant lo que feia l'any passat, és dir treballant modestament, estudiant amb més parsimònia de lo que deuria; però gràcies a Déu, tranquil, a pesar d'haver-me sortit defraudats sempre els meus projectes i defraudades les aspiracions més fortes; què hi hem de fer? Déu ho fa tot, i Déu és savi i benvolent per les sues criatures. *Semper Deo gratias.* Nosaltres ens creiem amb dret de dirigir la nostra vida, i desgraciats de nosaltres, si Déu no ens prenia pel seu compte.

Desitjaria que baixessis a Barcelona alguns dies i aleshores la faríem petar més llargament.

Saluda molt a tots els de casa teua, e igualment al dr. Sala, Mn. Serra i altres amics. Los de casa te donen memòries i jo et demano una participació en tes oracions i sacrificis. — ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

61. A Jaume Collell.

Barcelona, 12 de febrer de 1878.

Amic Jaume: rebí la tua, i ja abans te volia escriure i fins tenia la carta feta, però tinguí que sortir de Barcelona i passaren alguns dies, quan me vaig adonar de que devia tirarla al correu i aleshores la vaig esqueixar per estantissa.

Nosaltres, gràcies a Déu, anem seguint amb salut, fora del noi de la Munda que fa quatre o cinc dies que està un xic de cuidado, i lo metge se temia que no fossen tifus; no obstant avui diuen que sembla que està bastant mellor. Amb aquest motiu tenim les noies petites a casa, i això junt amb alguna altra mica de feina que he tingut, ha fet que no escriguís immediatament com me demanaves amb la teua. — Celebro que la teua mare estigui ja millor i me sembla que anant ja de cara al bon temps com anem, fàcilment se posarà bé.

Ahir vaig veure a l'Alòs que em donà notícies teues i del Sr. Bisbe, i veig que vos ha fet a tots els vigatans molt bona impressió, de lo qual m'he alegrat molt, i me sembla per lo que tots diuen que tindreu un Prelat (com al principi deien) sant i savi, a lo menos lo últim en el sentit de prudent.

No t'escric llargament perquè veig que luego tindrem ocasió d'enraonar. Saluda molt cordialment als amics entre els quals molt especialment al dr. Pio Pi; als teus pares i recorda't de mi en les oracions i sacrificis.

Josep Torras i Bages, Pvre.

No estic aclaparat, com sens dubte lo carinyo li va fer semblar al Ricardo, i estic convençut de que l'home, amb l'ajuda de Déu, és com diuen los poetes de la carrasca, —*que al ser despedazada — vuelve más rica y esforzada.*

DA

62. A Jaume Collell.

Barcelona, 31 de març de 1878.

Amic Jaume: rebí la teua carta de bones festes per mans del Ricardo Cortès, i t'agraeixo que et recordis de mi en

aquell dia, que segons lo parer de la gent espiritual, lo dia del Sant Patró és dia d'alcançar beneficis per l'ànima. D'altra part ja pots pensar que quan una casa ha tingut les sacudides de la nostra, lo únic que deu sobreviure d'aquestes festes és la part espiritual, perquè l'alegria de la família ja ha fugit. — Déu ha volgut que tots dos fóssim sacerdots *secundum ordinem Melchisedech*, deixant-nos aïslats enmig del món.

Comprenc molt bé lo que em dius de que no et sobre temps per passar-lo en algun recó d'iglésia i gastar-lo en soliloquis místic-poètics; però aixís com lo exercici corporal torna la carn sòlida i la naturalesa límpia d'humors, crec que el treball corregeix molts defectes que la vida exclusivament teòrica té tendència a desarrollar. En fi has començat ja l'obra amb consell de sacerdots respectables i per lo tant crec que ha de tenir-te content lo pensar que treballes en profit de la Iglésia, donant lectura cristiana als subscriptors del teu periòdic; llàstima al meu entendre que no donguis més desarrollo a la narració de tradicions, llegendes, descripció d'antics monuments, relats d'història o fets locals i lo que altres vegades m'havies dit d'historiar los santuaris catalans; crec que tindria molt més interès que notícies que has de copiar d'altres diaris i que de precís en un setmanari han d'ésser estantisses, i que passat d'ocasions solemnes com ara per la mort i elecció del Papa, tenen poc interès per la major part de lectors que puga tenir la *Veu del Montserrat*.

Respecte a les preguntes que feies en la carta del Ricardo, crec que aquest ja t'haurà dit lo que en pensàrem.

Suposo que a Vic tornarà a fer fred de veres, perquè aquí s'ha despertat de nou, encara que em sembla que no tindreu necessitat de bufar-vos els dits, si fa la ventada que aquí a Barcelona.

Les *missenyores* no em donen gaire més feina a la Quaresma que en lo restant de l'any, exceptuades algunes plàtiques; i aquesta feina se podria fer de molt bona gana si to-

tes s'aprofitessin tant com una que n'hi ha de moribunda i desitjant amb gran manera anar-se'n al cel. Demanà ser combregada i extremunciada en lo cor, i se li concedí, i lo endemà de rebre dits sagraments ja es quedà al llit, esperant i desitjant la mort amb tanta tranquil·litat i consol, com si tractés només que de mudar-se el vestit.

Espero entregaràs al dr. Sala l'adjunta esquela. Memòries a la teua família, procura moderar les ganes de treballar i encomana a Déu a ton amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«Eixa carta senyala un dels moments que en la vida dels homes solen ser de forta i durada influència. Per l'estiu de l'any 1877, amb Mossèn Verdaguer férem una passejada a Lourdes, fent lo camí des de la frontera, o sia des de Puigcerdà, part a peu i part en carruatge. De Lourdes, on passàrem la diada de l'Assumpta (15 d'agost), entràrem a Espanya per Irún i baixant cap a Valladolid per dir missa en l'altar on hi han les relíquies del nostre Sant Miquel dels Sants, passàrem a Avila, per a juntar-nos allí amb l'edificant Romeria Teresiana que organisà lo Rnt. D. Enric de Ossó. A Alba de Tormes, lo Sr. Bisbe de Salamanca, aquell que després fou assassinat a Madrid, ens donà facultat a tres o quatre capellans per entrar al Convent i orar el temps que ens plagués en la beneïda celda a on morí Santa Teresa de Jesús. Jo no contaré aquí lo que allí em passà; però sí que vaig aprofitar l'estona per demanar amb major fervor que mai la protecció de la Santa Mare que sempre he tingut per ma especial Patrona. Al tornar d'aquell venturós viatge, a Vic disposà el Prelat uns Exercicis generals pel Clero, donant-los uns PP. de la Companyia de Jesús, tan ben triats com el famós Pare Mon i el Pare Joaquim Carles. En la Iglésia de Sant Just era tal l'espessor de capellans, que vaig determinar anar-me'n cada dia tot solet a la tribuna de les manxes de l'orgue. I vet aquí que un dels dies en què el P. Mon picà més fort, després de parlar de la necessitat de respondre a la vocació particular, aixecant la veu i en termes comminatoris, digué, *el que sepa predicar que predique; el que sepa escribir que tome la pluma*, etc. etc. El *Domine, quid me vis facere?* me vingué del cor als llavis; i conegui aleshores que era voluntat de Déu, que em consagrés a la bona empresa de periodista catòlic i català. I d'allí naixia *La Veu del Montserrat*, nom amb que batejàrem, a primers de l'any 1878, amb Mossèn Cinto, lo *Setmanari popular de Catalunya*, essent nombrat censor eclesiàstic lo qui era nostre director de consciència, lo Dr. D. Ramon Sala i Fugurull, Canonge Penitencier i Rector del Seminari» (Nota de Jaume Collell).

63. A Jaume Collell.

Barcelona, 30 de juny de 1878.

Amic Jaume: en vigílies de marxar a Vilafranca t'escric aquestes quatre ratlles, que molt poques podran ser, puix tinc una porció de coses que arreglar i penso que demà serà ja lo dia de la marxa. De consegüent mira de recordar-te d'avisar de que m'envien allí los números de la *Veu del Montserrat* que fins ara m'havien portat al passatge Permanyer.

I tu ¿què penses fer? ¿no et mouràs de Vic? ¿no deixaràs uns quants dies los assumptos periodístics, per a entregarte al descans, necessari fins per la vida literària, en què se necessita que no sempre corri lo riu, sinó que alguna vegada s'entolli a fi de que faci solatge? En fi ja saps que tant en lo temps dels raïms com fora d'ell, sempre és per mi un consol tenir-te al costat i que en la quietud i falta d'acció de la vida que es porta a fora hi cauen perfectament los col·loquis íntims.

Jo es pot dir que sols ne tinc amb los llibres lo temps que resideixo a Vilafranca; i com ells són amics sèrios i l'estiu és carregós, dits col·loquis han de ser un xic pesats i monòtonos; però per això, Déu nos conservi els llibres i los pocs ulls que tinc per llegir-los. Allí m'espera Bossuet del qual espero cruspir-me'n alguns trossos, si Déu vol i la peresa no m'enganya, puix la vida especulativa més sensible que l'activa no resisteix les calors com les flors delicades.

De totes maneres encomana'm a Déu, recorda't de ton company i amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Saluda molt afectuosament als teus pares i al dr. Sala.

DA

64. A Jaume Collell.

Vilafranca, 23 d'agost de 1878.

Amic Jaume: fa una porció de dies que et vull escriure i avui, després d'una entrevista amb lo Ricardo Cortès, ja no vull tardar més.

Recordo que quan me parlares de fundar la *Veu del Montserrat*, ja et diguí lo gran perill en què correries d'ésser confós entre els del bando o escola que no passa ni deu passar com a genuïnament catòlic; comprenia aleshores, ja que les relacions literàries de què estàs rodejat, i que crec que no deus rompre; que lo mateix caràcter teu campetxano, que ton catalanisme simpàtic i franc, que tal vegada fins lo do de saber presentar les coses santes en una forma rebedora pels resistents al catolicisme, t'havien de fer accepte als molts literats del nostre país, que és cert i notori, que si bé catòlics, ho són amb mida i no incondicionalment, i que per lo tant tots aquells que per sa senzillesa no arriben a comprendre com s'han d'entendre certes aliances i amistats, i altres per ser naturalment apassionats, havien de criticar-te per veure't agasajat per gent que tenen una cama a la Iglésia i una altra fora. Per això crec que els amics capellans que et volen bé, hauran sentit que D. Joan Mañé t'hagi fet com un nou Plàcido d'una campanya periodística que no sabem a on ha d'anar a parar, i que temia veure't aliat amb un escriptor que ha tingut sos ensopecs com a escriptor catòlic, i que com a director de periòdic ha donat gravíssims motius d'escàndol als catòlics piadosos i decidits.

En fi no et faltaran a Vic capellans graves e instruïts que et guiaran acerca com has de portar-te en aquestes ocasions verdaderament perilloses, en què és tan fàcil faltar al respecte i zel per la Iglésia com a la caritat al pròxim; si bé crec que en nostres temps de condescendència és més fàcil caure en lo vici oposat a la primera que a la segona de dites virtuts; i a pesar de que, com dic, no et faltaran a Vic bons

consellers, crec que no et farà nosa saber lo modo de pensar de capellans barcelonins i que han nascut i crescut en lo mateix rovell del sigle.

I ja que aquesta carta sembla que et vingui dirigida *quoad periodistam*, permet-em encara un *otrosí*. Los germans Masferrer han escrit dos articles en la *Veu* que, sobretot lo primer, m'estranya com no el vas fer retocar un poc; a pesar de sa matèria i forma també filosòfica, hi verinejava un cert odi al partit carlista i un despreci pels escriptors catòlics que em sembla que no s'havia de sentar bé a molts lectors de la plana de Vic i a tots aquells que conserven encara los gustos a l'antigua. Respecte a l'article d'en Francesc, qui li fa parlar de *filosofia mística*? Per ventura entre catòlics no és *teologia* i de la més rica que es cria en lo jardí de la Iglésia? Lo dir a la mística, filosofia, i volguer tractar-la com a tal, és treballar en la secularització de la ciència e indici cert de racionalisme o quan menos d'haver llegit les obres dels ascètics escriptors, a la manera que es llegeixen los escrits d'un romàntic i melancòlic exaltat. Si els llibres místics són filosofia, són una filosofia de somnis.

En fi perdona aquest sermó, que és per ton bé, i saluda als de casa teua, no et descuides en tes oracions de ton ver amic in corde Jesu i que firma depressa i corrents, perquè faig esperar a la gent de casa que són a taula fa estona.

Josep Torras i B. Pvre.

DA

65. A Jaume Collell.

Barcelona, 27 de març de 1879.

Amic Jaume: tens raó de que em vaig tornant dropo, i encara que sempre he estat mandra, cada dia tinc més peresa de sortir de dintre de la closca. D'altra part les circumstàn-

cies, o sia la Providència, m'han portat a la situació que tinc, en la que puc fer tota la feina, que en la Iglésia de Déu no deixa de tenir sa importància, dintre d'un espai fosc tancat entre quatre parets, sens altres testimonis que Déu i els seus àngels; això i altres atencions, per cert massa profanes i materials, però per mi imprescindibles, de família, me tenen ocupat i amb elles passo tranquil·lament aquesta vida que per desgràcia aprofito molt poc pel cel.

Aquesta situació especial d'esperit fa que si és cert que la llengua s'entorpeix, no lo cap, o a lo menos té una serenitat especial i un despejo particular per veure les coses amb més claredat que els que bregueu amb la corrent del món i esteu més en comerç amb los mundans; per això algunes vegades fiant-me de mi mateix, te faig algunes advertències sobre lo teu Setmanari, confiant sempre que les rebràs com a filles de la bona amistat i del zel per la bona causa.

En l'últim número hi vegí una cosa que em féu pensar en un altre gros perill que se't ve a sobre: les eleccions. No et fiquis a protegir candidatures; aquelles paraules d'elogi d'en Bosch i Labrús, crec que si han sigut advertides te seran censurades, puix se tracta d'una persona que suposo que serà excel·lent, mercantil e industrialment considerat, però que té lo pecat d'haver votat la llibertat religiosa; i com que lo que fa acceptable o no a un candidat és la fe, per condicions que tingui un a qui flaquegi algo aquesta virtut no pot de cap manera ésser apoiat.

T'escric potser en aquest to dogmàtic perquè acabo de llegir la Constitució *Pastor aeternus* i en tinc encara lo gust a la boca; no és, emperò, lo que t'he dit fruit de cap conversa amb los companys, puix fa dies que no els he vist, i t'he volgut escriure avui abans de veure'ls, per a fer-te aquestes advertències abans que s'estampés lo Setmanari.

¿Quan te veurem? Complí tos encàrrecs però espero la teua vinguda. No la facis esperar gaire i entretant conserva't bo i dóna recados als teus pares de part de ton ver amic en Cristo,

Josep Torras i Bages, Pvre.

Per descuit ahir me vaig deixar aquesta carta ja closa sobre de la taula, en lloc de tirar-la al correu com volia; però tal volta ha sigut millor, puix a la vetlla trobí a casa Cortès lo Ricardo i lo Tano que em parlaren, desde luego, de l'assumpto de les eleccions, encomanant-me que et prediqués molt i molt en lo sentit que ja ho faig. Mira per lo tant de no donar cap relliscada que podria ser fatal pel setmanari i fins per tu mateix. Lo Ricardo ademés m'encomanà moltíssim que escriguessis al P. Costa. *Vigilate et orate.*

DA

66. A Jaume Collell.

Barcelona, 8 de maig de 1879.

Estimat amic: després que vares ésser fora, al despedirnos ahir, me va passar lo que tantes vegades succeeix quan se tracta d'assumptos sèrios, que la primera impressió sempre és menos forta que la que després produeix la reflexió. En efecte, me sap molt greu que vagis marxar i crec que, fins ara, no faries mal de venir-te'n per aquí uns quants dies, amb anuència, per suposat, de l'autoritat, que em sembla que si la fundaves amb motius de salut no se t'hi negaria, majorment si al·legaves dictamen u opinió facultativa.

Te dic això, perquè no solament ho crec convenient per la teua salut corporal i espiritual, sinó també perquè en la situació en què estan les coses, tenint ausenta la persona que et podia assessorar en un cas d'apuro, no et trobis en necessitat d'obrar sense consell; de tots modos si no creus convenient lo sortir de Vic, t'encarrego moltíssim que no obris amb precipitació, ni sense consultar, que et deixis tallar de la capa per tots cantons i que et recordis que sempre que topen la pedra i el càntir, aquest és lo que es trenca.

No defalleixis per això d'esperit, recorda't que les tribu-

lacions proven al cristià i que en la vida espiritual són foments molt més poderosos que les satisfaccions; que el refranc castellà diu: *la verdad padece pero no perece* i que no et veuràs temptat més enllà de les teues forces, ni perderàs la tranquil·litat interior mentres tinguis cuidado de no deixar-te dominar per les passions. És inútil dir-te que t'encomano a Déu i que he fet que t'hi encomanessen persones a qui el Senyor escolta amb complacència; i en fi, perquè en les tempestats és quan més ens havem d'auxiliar los qui naveguem en lo mar de la vida; te recordo que ja saps que pots disposar per tot de ton ver amic in corde Jesu et Mariae,

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

67. A Jaume Collell.

Barcelona, 9 de maig de 1879.

Amic Jaume: t'escric quatre ratlles per dir-te que ahir me va encarregar lo Almera que et digués que la sessió dels catòlics en honor dels Bisbes se farà en los salons del Palau episcopal; per qual raó reviu la teua promesa de venir a llegir-hi alguna poesia o cosa per l'estil, puix sembla que aquesta sessió serà musical i poètica. Sembla que entre altres hi prendrà part lo Rubió i Ors.

M'alegraria de la millora de ta mare a la qual lo mateix que al teu pare, saludaràs de part de ton ver amic in corde Jesu,

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

68. A Jaume Collell.

Barcelona, 21 de maig de 1879.

Estimat Jaume: per lo doctor Estalella rebí notícies teues, i encara que ja em temia que devies passar una temporada amarga, més des de que el nostre company ha sigut a Vic. T'encomano a Déu d'un modo particular i tu procura en les teues resolucions tenir calma i sang freda; les situacions difícils passen, i en buscar-hi remeis ho havem de tenir molt en compte.

Lo doctor Feliu Sardà en una carta, i després en una conversa, me parlà molt de la conveniència de que et trasladesses a Barcelona a on podries fer bé en lo periodisme català; me donà raons que me convenceren bastant i que tenen autoritat per ser d'una persona de gran coneixement pràctic en la matèria i ademés d'una abnegació i desinterès admirable; crec que és una cosa que pot ser objecte de consideració, a qual fi guardo la carta esmentada per a fer-la tema d'una conferència amb tu quan nos vegem, segons la resolució que tu prengues. De totes maneres te repeteixo lo que ja t'he indicat: pensa't molt en escollir remeis perpètuos per a dificultats temporals. Lo tremp de la nostra ànima, per a estudiar per lo que és bona, no l'havem de considerar quan ella està commoguda per amargues o agradables commocions, sinó en estat de repòs i tranquil·litat; aleshores és quan és més difícil d'enganyar-nos.

Recomana'm a les oracions del novici Masferrer, puix les dels tals solen ésser fervoroses i tenir força davant de Déu.

L'àvia està un xic millor però amb poca gana, lo pare i lo Tomàs ahir marxaren a Vilafranca per uns quants dies.

Encomana'm tu també a Déu i per fi de la carta te recordo aquella sentencia del Kempis: «potser quan te trobes

més afligit és quan tens més a prop la ganància de merèixer».

Tuus in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

69. A Jaume Collell.

Barcelona, 23 de juny de 1879.

Estimat Jaume: per la *Veu* i després pel Ricardo he sapigut la solució de l'assumpto que per una llarga temporada ens ha tingut inquiets i apesarats; solució bona com totes les que procedeixen d'un acte de virtut, que matxaquen l'amor propi, però purifiquen la consciència ja neta.

M'alegrí sobretot del *suelto* de la Revista, fet amb la delicadesa d'un amic i amb la traça d'un ver periodista. En fi Déu t'ha protegit de tots cantons; i ara crec que després de dar-li gràcies, no et queda més que tenir un escrupolós cuidado de que amb res se't pugan agafar.

A Barcelona la calor ja abunda, per lo qual i per ser ja també lo temps acostumat, a últims de la setmana emprendrem lo camí de Vilafranca, com pots pensar més per a donar gust al pare que per gust meu. De consegüent espero cuidaràs de que se'm remeti allà la *Veu*, puix és a on me fa més servei. Quan bé hi anirien unes quantes xerrades amb tu! Però espero, mediant Déu, que compliràs la paraula i que podrem fer-les petar, *a solas sin testigo*, com diu lo poeta, d'aquelles tan sabroses que sols tenen la dificultat d'engolosinar l'esperit i deixar-li enyorança quan s'han d'interrompre.

Jo estranyo que els antics filosops tinguessin tants treballs per buscar lo *summum bonum*; puix per mi, si la llum de la fe no em fes descobrir noves esferes i me quedés com

ells en un terreno purament natural, l'experiència m'hauria ja ensenyat que no hi ha goig superior en lo humà a la tranquil·la conversa dels companys. Entretant pensa en encomanar-me a Déu, com jo també ho faig per tu, i saludant carinyosament als teus pares, disposa de ton amic i s. s. in C. Jesu.

Josep Torras i B.

DA

«Com en aquesta carta se parla de la *solució d'un assumpto que per una llarga temporada ens ha tingut inquiets i apesarats*, serà necessària una explicació que podria ser molt llarga, però que procuraré abreviar tant com puga. Lo Sr. Bisbe D. Pere Colomer i Mestres, sant home i ple de ciència eclesiàstica, qui ans de venir a Vic m'havia cridat per a tenir una llarga sentada junt amb lo qui portà de Vicari General, Dr. Pio Pi; aquí se trobà rodejat de certes persones de criteri estret i apassionat que li aconsellaren certes disposicions poc oportunes, encara que aparentment inspirades per un bon zel; com per exemple, la de manar que els músics de la Capella de la Catedral no poguessen anar a tocar en festes profanes com saraus i balls de festa major. Això naturalment era difícil de complir, perquè la feina que podia donar la Catedral als músics era insuficient per traure'n lo profit que de son art podien esperar pel manteniment de llurs famílies. Armada la qüestió, hi bufaren miserables passionetes, i de resultes d'un solt molt senzill de la *Veu del Montserrat*, els nostres èmuls que no en podien faltar, se valgueren de l'ocasió per lograr que del Palau episcopal ens vingués una ordre que equivalia a suspendre el periòdic. Per obediència i per prudència lo suspenguérem. A mi, en plena joventut, eixa contrarietat al segon any de la publicació de la meva revista, no em féu decaure l'esperit, i més quan al saberse per la ciutat el motiu de la suspensió se'm demostraren les simpaties dels nostres compatricis. Fins de les Comunitats religioses de més estreta observància, rebí cartes plenes d'afecte i de pesar per lo que succeïa, i reiterant-me les promeses de recordar-se de mi en les oracions. Jo lo que més sentia, era veure-hi compromesa en la qüestió la respectabilitat del Dr. D. Ramon Sala, canonge penitencier que era el Censor eclesiàstic del periòdic. Pensant que la suspensió podria durar molt temps, si nosaltres no ens bellugàvem, resolguérem anar a Tortosa a parlar amb lo Il.m. Dr. D. Benet Vilamitjana, qui aleshores ja estava disposant-se per traslladar-se a la Seu Metropolitana de Tarragona. Com lo venerable Prelat era un dels primers i més entusiastes suscriptors de *La Veu del Montserrat*, prompte se féu càrrec de les causes del conflicte; i al terminar la conversa, després d'haver-nos convidat a sa taula, nos digué eixes paraules: "Estigueu tranquils i no mogueu res. Jo abans de fer ma entrada a Tarragona vindré a Vic, i l'Arquebisbe resoldrà la qüestió". De retorn, lo Dr. Sala se volgué quedar a Barcelona per esbargir la boirada; jo sens demora torní a Vic, perquè havia de predicar sermons de Mes de Maria a Sant Domingo, i no volia que fos nota-

da la meva ausència. Al saber-se que havia tornat, vingué tot esverat a casa lo canonge Dr. Xavier Casadevall, estranyat de que jo no m'hagués quedat, com mon company, alguns dies a Barcelona, "perquè es corria que m'anaven a enviar de Vicari en una parròquia de la Segarra". "Bé i què? —diguí jo—, el mateix dia que em donguen el nombrament, a corre-cuita marxaré cap a la parròquia". "Doncs si penseu així —me digué l'amic—, *sou invulnerable*". Com havia promès, vingué el Sr. Arquebisbe Vilamitjana, i fórem cridats a una reunió al Palau, amb el Sr. Bisbe i el degà, Dr. Josep Homs. Escena interessant com poques n'he tingudes en ma vida. L'Arquebisbe féu un breu però substanciós parlament, manifestant que estranyava moltíssim que el Sr. Bisbe Colomer s'hagués deixat influir per gent apassionada, i que s'havia de donar per terminada la suspensió del periòdic, fent, tant lo Censor com lo director, una explícita manifestació d'obediència que ell portava escrita i que nosaltres *firmàvem en blanc*. "Això jo no ho hauria fet", deia repetint-ho amb calor, lo Dr. Vilamitjana. La protesta firmada per tots dos sortí en lletres versals al davant del número de *La Veu del Montserrat* del dijous dia 12 de juny de 1879. En lo mateix número se començava a publicar un treball meu que en lo Certamen de la Joventut Catòlica de Barcelona m'havia sigut premiat aquells dies amb una rica i simbòlica joia d'or i plata, ofrena del Sr. Bisbe Colomer qui havia dat el tema: "CATALANISME, LO QUE ÉS I LO QUE DEURIA SER". I seguí *La Veu del Montserrat* sense més entrebancs, honrada amb la col·laboració d'escriptors de cap de brot i particularment amb magistrals articles del Dr. Torras i Bages» (Nota de Jaume Collell).

70. A Jaume Collell.

Vilafranca, juliol de 1879.

Amic Jaume: aquí van quatre ratlles que poden valdre per bones festes un xic retrassades per la raó de que la vigília de St. Jaume a la nit arribí de Barcelona i no em fou possible fer-ho en temps oportú.

M'alegro de que la *Veu* torni a sortir tan sonora i garbosa com si res li hagués succeït; si bé hi trobo alguns pèls, lo qual tal vegada te farà pensar que jo só repelós. Però repelós o no, te'ls vull dir. Los articles *gent de sa llei* que superficialment he llegit, me semblen en alguna ocasió poc respectuosos pels monarques passats, i en altres un xic lliberalescos, com son mateix títol, que sembla un panegíric de la soberania de la terra; i la veritat del fet és que si bé los antics catalans eren zelosos de les llibertats guanyades

amb la seua sang, no tenien un rei al cos, com la gent de Martorell i son veïnat. En fi lo virus costa d'expel·lir una volta s'ha ficat a la sang, per lo qual convé de tant en tant que faces algun moviment enèrgic, a fi de que s'equilibrin los humors, i els que t'ajuden vegen que el periòdic vol ésser primàriament i essencialment catòlic. En una paraula, crec que convé també en lo periodisme, lo que en ascètica en diuen renovar la intenció, per a que no l'absorbeixe lo esperit dominant en l'època que nosaltres devem combatre amb totes les forces.

Lo Cortès me digué que havies estat a Barcelona i que estaves trempat i en millor situació que abans de la terrabastada. Aprofita-la, doncs, amb gran prudència i oblidant lo passat, mira si et pots fer benvolents los que abans te miraven amb prevenció, puix me sembla que ells mateixos no han de tenir ganes de tornar-hi, puix los ha succeït lo de *ir por lana y volver trasquilados*, encara que a primera vista no ho sembli.

¿Quan serà la teua vinguda? Jo desitjaria saber-la amb temps per a fer los meus plans i arreglar mos assumptos i per això t'estimaria que m'avisessis amb bastanta anticipació. No t'engresquis massa amb la *Veu*; deixa-la una temporada que ja et convé i vine-te'n a Vilafranca uns quants dies per a descansar de la vida freneticosa de periodista.

Dóna moltes memòries als teus pares, al canonge Sala, i tu procura en les teues oracions un *memento* i en les teues ocupacions un petit espai per a escriure a qui molt t'ama in S. Corde.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

71. A Antònia Mestre i Solà.

Vilafranca, 8 de setembre de 1879.

A la Sra. Dª. Antonia Mestre i Solà, Abadesa de Valldonzella.

Muy Sra. mía y de todo mi aprecio: Aquí va el horario o distribución del día (con las reformas indicadas). He pensado en V. y la he encomendado especialmente a Dios.

No tema V. absolutamente, pues haciendo las cosas únicamente por Dios, es imposible que salgan mal; y como creo firmemente que en este asunto no buscamos más que agradar a Dios, todo saldrá bien; y estoy seguro que S. Bernardo desde el Cielo se alegrará y bendecirá a su Comunidad de Valldonzella que se esmera en estos tiempos de corrupción y de frialdad espiritual en seguir las huellas de su vida.

Es claro que a la carne flaca le vendrá cuesta arriba el levantarse tan de madrugada para cantar las alabanzas divinas, pero todo lo vence una santa resolución; al último se reduce a poca cosa y si contáramos las personas que en Barcelona trasnochan únicamente para entregarse a la vanidad y al pecado, las encontraríamos a millares, y ¿por ventura no podrán hacer mucho menos, teniendo método y durmiendo siempre por esto el tiempo conveniente, unas cuantas vírgenes sagradas? No lo dudo. En la Iglesia de Dios, a medida que crecen las persecuciones y los peligros, crece la santidad, como batiendo el huevo y la leche sube la espuma; y nosotros debemos aprovecharnos de los tiempos calamitosos en que vivimos, para ser más observantes y piadosos en nuestro estado. Cuantas cantatrices pasan la noche entera desgañitándose para agradar a un público de miserables criaturas y se consideran felices si, al acabar el acto, oyen los aplausos y los bravos y las felicitaciones de los espectadores! Pues anímense Vdes. que son hijas de la luz, con el ejemplo de las hijas del siglo, y estén seguras de que su auditorio serán los ángeles que, como nos dice el sagrado libro del Apocalipsis, tomarán sus oraciones en copas de oro y las derramarán ante el trono del Altísimo. Ya saben Vdes. las numerosas conversiones producidas por el rezo noctur-

no de los monjes, la poderosa atracción que tiene aún para las personas seglares el canto de las alabanzas divinas, sobre todo hecho a sus tiempos; y como la Iglesia aprueba, bendice, alienta, exhorta y aplaude el santificar día y noche con la suavidad de la oración. Ahora si admiten esta distribución de horas, podrán decir con toda verdad aquellas palabras del Profeta David: *septies in die laudem dixi tibi* (siete veces al día diré tus alabanzas) y el Corazón Santísimo de Jesús les quedará eternamente agradecido, pues El y únicamente él es quien llama a las puertas de nuestro corazón cuando algo nos llama a perfeccionarnos en su servicio. Esa Comunidad si mal no recuerdo le está solemnemente consagrada. Y no duden que a esta consagración, a la devoción que se le profesa, se debe el buen espíritu, la verdadera devoción que a todas y a cada una de las Religiosas de ese Monasterio anima. El, pues, que ha sido el que ha comenzado la obra, la perfeccione. Por lo mismo que es un negocio del Buen Jesús, no nos metamos nosotros en él, no fuese caso que se lo estorbásemos. Habilidad tiene el Señor para salirse con la suya. De consiguiente, que se resuelvan las religiosas con toda libertad. — V. por su parte ya tendrá después la caridad y cuidados convenientes para dispensar a las ancianas y enfermas, a fin de que nadie quede gravado más allá de lo que sus fuerzas puedan soportar. — Nada más tengo que decirle, pero si son cortas las palabras, son abundantes los sentimientos y deseos que me animan de que cada día sean más santas; en esta parte yo les aseguro que nadie en el mundo me gana, lo cual tampoco tiene nada de particular, pues nadie como yo está tan obligado a mirar en el aumento de perfección y belleza interior de esas esposas de mi Señor Jesucristo. Me imagino que soy un jardinero, y que Valldonzella es el jardín que me tiene encomendado. La Sagrada Escritura nos dice en el Libro de Job, acomodándose al modo de los hombres, que el Señor después de medio día estaba paseándose al fresco y se recreaba con Job, cuando el demonio fué a pedirle permiso para tentar al pacientísi-

mo patriarca. ¡Ojalá Valldonzella fuese un lugar donde pudiesen descansar y alegrarse los ojos divinos en unos tiempos en que parece que el mundo sólo produce abrojos y espinas para su Creador! — Entre tanto encomiéndeme a Dios, y salude a todas las religiosas, en especial a la Señora Priora. — Se ofrece de V. capellán y servidor en el Corazón de Jesús.

José Torras y Bages, Pbro.

F

72. Al governador eclesiàstic de la diòcesi de Barcelona.

M. I. S.

José Torras y Bages, presbítero, acude a V.S. y reverentemente expone:

Que tiene compuesto un Mes del Sagrado Corazón de Jesús en lengua catalana y como cree conveniente darlo a luz desea, como es debido, para dicho escrito la censura y aprobación diocesana, por lo cual a V. S. suplica

Se sirva nombrar persona que lo examine y en caso de resultado favorable conceder la licencia necesaria para la publicación.

Gracia que espera de la reconocida bondad de V.S.

Barcelona trece de noviembre de mil ochocientos setenta y nueve.

José Torras y Bages, Pbro.

M.I.S. Gobernador eclesiástico de Barcelona.

SH

73. A Jaume Collell.

Barcelona, 31 de desembre de 1879.

Amic Jaume: des del dia 29 que som a Barcelona, després de quatre mesos d'ausència, i me va sapiguer molt mal quan lo Ricardo me digué ahir que tu havies marxat aquell mateix dia. I ara m'hauria agradat veure't per moltes raons; la primera perquè sí, per veure't, *tantum*; la segona, perquè t'hauria donat alguns papers referents al Bruc que em deixà Mossèn Cantarell; la tercera, perquè t'hauria ensenyat un *Mes del Sagrat Cor de Jesús* en català que aquest istiu he compost i que desitjo molt que el veges. Fins ara les poquíssimes persones que n'han vist algun tros los hi ha agradat, mes desitjo que tu lo veges, i com les tres raons damunt al·legades subsisteixen, espero que sens tardar molt te veurem per ací. ¿Quan serà? Desitjaria saber-ho.

Pensa d'aquí endavant a fer-me enviar la *Veu* al Passatge de Permanyer; los companys tots bons; lo Ricardo enfeinat amb l'Acadèmia, que em sembla que, si no lo ajuden los jesuïtes, anirà molt flaca; mes per això *más vale algo que nada*. Avui mateix llegia en la *Civiltà* que la filosofia de St. Tomàs no és *pane per tutti i denti ne facile di masticare*; ja sabem que els espanyols tenen les dents molt fines i sols los hi falten ganes de fer anar les barres.

Me criden per anar a dinar, per lo qual poso punt a la carta, encomanant-te moltes memòries pels teus pares i amics de part de ton ver amic consacerdot.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

74. A Jaume Collell.

Barcelona, 18 de febrer de 1880.

Estimat amic: suposo que hauràs rebut lo article que et

tenia promès per lo dia de Sant Tomàs; mes me dol molt que te'l tingués de remetre tan de pressa, puix me temo que no m'escapàs alguna cosa que de cop calent no advertís; per lo qual espero que lo dr. Sala i tu se'l mirareu, i en cas necessari lo retocareu. Me sembla ara que potser hi havia masses llatinades, i en tal cas, si tu ets d'aquest parer treu-ne alguna, mentres no sia algun text; potser podries treure aquelles que diuen *filii Dei* i *filii hominis* i posar-ho en català.[1]

Desitjo molt saber noves de la salut de la teua mare, puix les últimes que en donà lo Ricardo són poc satisfactòries; de totes maneres procura tenir molta serenitat d'ànimo i resignació a la voluntat d'Aquell que tot ho fa bé i al qual devem donar gràcies fins de les tribulacions.

Penso ja sabràs lo nombrament de nostre amic dr. Estalella pel càrrec de Provisor d'aquest bisbat, pel qual és lo nostre amic com tallat, i podem esperar que serà *ad majorem Dei gloriam*.

Pren-te la feina de Quaresma amb un xic de catxassa i no vulgues posar-te massa carga, puix l'última vegada que estigueres aquí, la gent de casa me digueren que feies la cara d'amoïnat, lo qual en lo teu caràcter alegre i campetxano suposa un excés de treball.

Dóna molts recados als teus pares i tu mana de ton ver amic i en Cristo germà.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. «El títol de l'article és *L'Àngel de les Escoles*, i és aquest el primer dels articles torrasians publicats en «La Veu del Montserrat». Vegeu *Biografia*, vol. I, pàg. 283» (Nota de Fortià Solà).

75. A Jaume Collell.

Barcelona, 20 de febrer de 1880.

Estimat: he rebut aquest matí la teua endolada carta que m'ha omplert de sorpresa, puix si creia grave lo estat de la teua difunta mare, no pas tant en extrem. Déu Senyor nostre vos console. Observo que aquestes tribulacions Déu nos les envia a tu i a mi, com alternant entre lo un i l'altre; Ell sabrà per què; mes sens dubte que lo efecte que deu produir en nosaltres sacerdots és disposar-nos més a *despicere terrena et amare coelestia*.

Procuraré encomanar-la a Déu i diré als coneguts que facen lo mateix. Moltes memòries al teu pare (lo meu i lo Tomàs són fora) de part de ton afm. amic que de cor t'acompanya en ta amargura.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Les monges de Valldonzella resaran un responso per l'ànima de la teua mare que al cel sia.

DA

76. A Jaume Collell.

Barcelona, 7 de maig de 1880.

Estimat amic: lo mateix dimecres passat vegí a D. Josep a fi d'encarregar-li que demanés a aquell senyor del Carrer del Bisbe, la carta que havíem quedat de demanar-li. Me prometé que aquella mateixa nit ho faria i lo motiu de no haver-te escrit fins ara és perquè volia saber lo resultat per a dir-te'l; mes a pesar d'haver fet passos amb aquest objecte no he lograt veure'l. Me digué ademés que ell escriuria a en Duran que lo creu de valiment en aquest cas.

Dues vegades he anat a casa de Mossèn Cinto i mai lo he trobat.

Crec, encara que no lo hagi pogut veure, que els passos de D. Josep no hauran sigut infructuosos.

Quan vingues, porta'm la carta del P. Martorell, i lo pròleg d'en Milà a l'*àlbum*.

Qualsevol novetat que tinguessis, escriu; puix d'avui en vuit tinc ganes d'anar a exercicis i me plauria anar-hi tenint bones notícies teues.

Per ací tothom bo i sens novetat, i tu saluda al teu pare i amics i disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Penso que a Sant Felip faran lo *Mes*, i a Vic ¿se farà també en alguna iglésia?[1]

DA

1. «Al·lusió al *Mes del Sagrat Cor de Jesús* escrit pel Doctor Torras» (Nota de Fortià Solà).

77. A Jaume Collell.

Barcelona, dia de St. Pere de 1880.

Amic Jaume: aquí t'envio un articlet per la *Veu*, per si vols publicar-lo. No hi he posat firma sinó simplement T., perquè me sembla més convenient, i amb sols inicial veig que surten la major part d'articles de ton Setmanari.

En lo últim número al donar compte de l'aparició d'un nou diari catòlic en Alemanya i publicar son programa, crec que devies haver posat alguna observació sobre el punt de la llibertat religiosa; puix és molt diferent la situació i los devers d'un Estat protestant i un catòlic. Aixís mateix me

sembla que has d'anar amb cuidado en donar lliçons als diaris catòlics, no solsament perquè no se n'aprofiten los diaris dolents, sinó també perquè també als primers no els puge la mosca al nas.

Demà, si Déu vol, marxarem a Vilafranca i per tant espero que allà me participaràs qualsevol cosa que t'esdevinga.

Moltes memòries al teu pare i demés coneguts i tu disposa de ton amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

78. A Jaume Collell.

Vilafranca, 9 d'agost de 1880.

Amic Jaume: ¿com tenim l'assumpto? Sembla que estiga morta la cosa i me temo que en això passi lo de malaltia llarga parenta de la mort. Lo Ricardo me digué, l'última vegada que lo he vist, que t'havia vist a l'anar a Sabadell i que estaves molt trempat. Crec que no deus dormir-te, puix si *jura non dormientibus sed vigilantibus constituta sunt,* molt més *gratiae* i ara me sembla que tens a la mà fer arribar fins a on corresponga una carretilla de bon efecte. Sens dubte que el causaria excel·lent, en altes regions, lo fet d'haver sigut tu nombrat per a redactar la biografia de Balmes, ab motiu de la col·locació de son retrato en la Galeria d'homes il·lustres de Catalunya. A voltes una petita empenta fa caure la cosa.

També me contà dit Ricardo que la cosa estava molt esbombada; jo no li diguí fins que ell me'n parlà. Això vol dir de que en cas de que la cosa surte *negative,* t'has de proveir lo sarró d'unes quantes sortides per a tapar la boca dels que no haurien vist amb bons ulls lo nombrament. Quan menos

tindràs lo consol d'haver anat en *terna*, lo qual ja vol dir home important i dignitat en potència.

Espero que la primera notícia que tingues me la participaràs.

Respecte de la citada biografia crec que és del cas que t'hi pares molt, puix lo home s'ho mereix i la cosa és difícil. Los hèroes del pensament costen molt de retratar i sobretot de posar-los al alcanç del públic; mes a tu que no et falta traça no et costarà de trobar-li la fesomia.

La pedregada d'aquest dia ha fet molt mal en alguns pobles del Penedès. Ahir deia un masover nostre que no comptava que allí se collís quasi res. Però a Les Cabanyes res hi ha fet i per lo tant si podies deixar a ton pare i no havies començat lo *noviciat*, me vindria molt bé de tenir-te aquí a raïmar. Quan temps que no havem tingut una llarga xerrada!

Conserva't bo i dóna memòries al teu pare i altres amics de part de ton ver amic,

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

79. A Jaume Collell.

Vilafranca, setembre de 1880.

Amic Jaume: acabo de rebre la teua molt estimada i amb gran goig he vist l'acte de virtut que has fet i que Déu, que tant te protegeix, te pagarà amb la lliberalitat que sol. Jo no sé lo que t'hauria dit en lo assumpto, mes ara la resolució del P. Feliu m'apar òptima i me deu semblar-ho per la raó poderosíssima de que los amics que t'aconsellaven la inversa, jo mateix, tenim en la teua amistat, en lo interès per tu, una part d'amor carnal; essent aixís que lo del P. Feliu

no pot ésser d'altra manera que purament espiritual, i que qui en aquest s'inspira és qui millor aconsella. Dono, doncs, gràcies al Senyor per la Providència que ha tingut tan especial de tu, estalviant-te un disbarat i fent-te guanyar un nou mèrit.

Jo precisament avui te volia escriure, puix los joves de la *Joventut Catòlica* d'esta vila amb moltes instàncies me demanaren que los alcancés que els enviesses la *Veu* de franc; mes quan vingues, ja veuràs aquesta modesta i útil societat i no hi haurà necessitat de demanar-t'ho.

Nosaltres, si a Déu plau, estarem aquí fins a últims d'octubre, per lo qual nos trobaràs aquí molt contents esperant-te per menjar raïms. La setmana entrant a mi me ve molt bé, puix aquesta aniré a Barcelona; estant, de consegüent, l'altre del tot desocupat. T'esperaria jo a Barcelona, perquè durant aquesta temporada procuro faltar lo menos possible de Vilafranca, a fi de deixar al pare amb més llibertat de córrer per les masies.

No deixaré de fer per tu, durant aquests dies, un *memento* especial en la *Missa*. Déu nos faça a tots dos uns sants.

No deixes per res de venir a Vilafranca, puix t'asseguro que et serà més profitós que lo que et destorbà lo P. Feliu. Quan hages llegit la present espero aniràs a fer a Sant Ignasi una petita visita a favor meu.

En lo Sagrat Cor amic teu afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Tots los de casa te saluden. Vine molt als principis de la setmana entrant per dues raons: la primera perquè en ella se veremaran la major part de vinyes, que és operació que aquí se fa molt de pressa; la segona, perquè en la següent tindré necessitat d'anar a Barcelona, puix segurament entrarà una noia per a probanda a Valldonzella.

DA

«Aquí sí que hi cal una nota aclaratòria per explicar l'*acte de virtut* a què al·ludeix mon amic. Ja en les cartes anteriors, des de maig, s'al·ludeix a un assumpto reservat que no era altre que les gestions oportunes per obtenir un canonicat en la nostra Seu. Quan morí lo Ardiaca Coronas, me vingué el canonge Dr. Xavier Casadevall, acompanyat del Dr. Ramon Sala, Penitencier, mon director, a comunicar-me que ell, lo Casadevall, qui ja era canonge, demanaria o demanava ja l'Ardiaconat vacant; i que per a assegurar lo resultat era precís que jo treballés per obtenir la resulta. Me vingué molt de nou la proposta, perquè lluny estava de pensar en una canongia; però el Dr. Sala no admetent cap de les observacions que jo feia, me digué resoludament: "doncs jo l'hi mano, perquè convé que vostè entre al Capítol". En vista del manament posí immediatament fil a l'agulla, i de moment aní a cercar dues influències de persones digníssimes: la del Bisbe de Barcelona, Ilm. Dr. Urquinaona, i la del primer Marquès de Comillas. Entretant se sabia per Vic i per fora quins eren los que sol·licitaven, i el Sr. D. Jaume Vernis, alcalde aleshores de la Ciutat, anava dient a qui ho volia sentir: «el canonge el porto jo a la butxaca, serà Mossèn Francisco Verdaguer i Balmes». Era aquest un bon capellà, un xic extravagant, dotat d'una memòria prodigiosa, qui passà molts anys ensenyant en un col·legi particular de Vilafranca i dedicant-se a la predicació per aquelles parròquies del Penedès. Amb eixes bravates de l'alcalde Vernis, vingueren altra vegada a trobar-me los dos ja citats capitulars i m'intimaren la necessitat d'anar a Madrid a assegurar la doble pretensió. Al fi em vaig deixar convèncer, i aní a Barcelona a parlar-ne amb Mossèn Jacinto; i determinàrem anar primer a Manresa per dir una Missa a l'altar de la Cova de Sant Ignasi, i mentre ell se quedaria a fer exercicis jo me n'aniria cap a Madrid. Dita la missa, mentre jo prenia el desdejuni, vingué a saludar-me el R. P. Feliu, venerable jesuïta que l'any anterior m'havia donat els Exercicis en la mateixa Cova. Al comunicar-li que me n'anava a la Cort a fer de *pretendiente*, m'ho desaprovà de tal manera i amb un to tan decidit que em va convèncer, i en lloc d'anar a Madrid, me quedí, amb mon company, a fer uns Exercicis que considero hauran sigut un dels millors que he fet en ma vida. Lo P. Feliu que en tenia l'art ignasià, plantà ja des del principi la bateria per a lograr que jo no sols me posàs en completa indiferència, sinó que fes lo propòsit de no acceptar en cas de que vingués lo nombrament, per quant ell creia que jo no devia quedar-me a Vic, sinó anar a fer obra de sacerdot i de periodista a Barcelona. Respecte d'aquest punt no volguí prendre resolució que considerava prematura, i em posí en estat de perfecta indiferència; tornant a Vic amb gran estupefacció i contrarietat del Dr. Xavier Casadevall. I veus aquí l'*acte de virtut* a què es refereix en eixa carta el Dr. Torras, qui en lo dia 10 de desembre del mateix any, tingué l'amabilitat de venir a actuar de testimoni en l'acte de prendre possessió de la Canongia, fent-li de company l'advocat D. Josep Font i Manxarell. De modo que en les Actes Capitulars de la Seu de Vic, en la de la meva possessió, hi figura per primera vegada el nom de Torras i Bages que havia d'ésser gloriós en los Annals de la nostra Diòcesi» (Nota de Jaume Collell).

80. A Jaume Collell.

Vilafranca, 15 d'octubre de 1880.

Estimat Jaume: no t'escric fins avui, perquè al rebre lo matí del dimarts la teua carta des de Barcelona, pensava encara trobar-te en aquesta ciutat a la tarda en què hi ani; mes a l'anar a casa Cortès me digueren que ja havies marxat, quedant defraudat mon desig de dar-te una estreta abraçada i de fer-hi una llarga xerrada. Verdaderament pots estar content i molt agraït a la bondat divina, que t'ha posat en situació en què amb tranquil·litat d'esperit pots treballar, *pro aris et focis*, dintre de la professió literària. Ningú millor que un Prebendat pot fer això, i la Iglésia a l'establir los beneficis i prebendes, ha tingut ja la mira de que sos ministres desembarassats de tot cuidado temporal, i sens necessitat de pensar en lo venider, poguessen emplear-se cada u en fer fructificar lo talent rebut. Moltes gràcies, doncs, a Déu.

Mes si bé tu ja feres exercicis abans de rebre la gràcia, crec (i perdona la batxilleria) que has de fer una verdadera composició de lloc, dat lo teu càrrec, per a no caure en los defectes que tots murmuram dels canonges, i que vénen a convertir a aquestos Senyors en figures d'adorno de les Seus dels Bisbes. Això per suposat sens que se't puga tatxar de pretensiós i de ser més que els altres, puix crec que en esta part hi has d'anar amb cuidado per ésser això un dels grans perills i fins molèsties de la vida corporativa. Però Déu t'ajudarà.

Lo Ricardo està ja quasi bé, al menos de la febre, mes l'erisipela també va millor. Son germà frare li arribà ahir, mes sens lo Bisbe que se li és mort a Nàpols, sens haver pogut celebrar una missa de Bisbe. *Velut umbra.*

Tots los de casa s'alegraren molt del nombrament i la gent de la vila que et coneixen i a qui he vist també. *Gaudeamus omnes in Domino.* Observo que des de que ets canonge me vénen més llatinades a l'escriure't, lo qual sens dubte serà *ratione dignitatis* i per ésser més canònic.

¿Quan nos veurem? Espero que no havem de tardar molt

i entretant encomana'm a Déu, que avui jo t'encomano a Santa Teresa. Demà segurament començaré a donar los exercicis a les Carmelites calçades.

Ton afm. amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Te recordo l'envio de la *Veu* a la Joventut Catòlica de Vilafranca.

DA

81. A Jaume Collell.

Vilafranca, 28 d'octubre de 1880.

Molt estimat amic: amb lo peu a l'estrep t'escric aquestes quatre ratlles per a participar-te lo nostre retorn a Barcelona demà, si a Déu plau; per lo qual espero que des de lo número vinent faràs dirigir al Passatge de Permanyer la *Veu del Montserrat*.

Me sembla que no havem de tardar en veure't per Barcelona i ho desitjo puix des de que has tingut aquesta novetat (com deia un vicari de la Trinitat d'aquesta vila parlant molt formalment de la teua prebenda) encara no havem fet cap xerrada i desitjo tenir-te'n una, si és cas que els canonges n'hi tinguen.

Aquesta carta anirà sens sobre, com carta de masover, puix no me n'he trobat cap per casa.

Dóna molts de recados a tots los amics, i tingues una bona diada de Tots Sants i un tranquil dia dels Morts.

Ton ver amic in Sacro Corde.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

82. A una religiosa professa del Monestir de Valldonzella.

...El holocausto agradable a Dios y propio del monje de que V. habla es el holocausto del espíritu, o sea la humildad, el desprecio, y la aniquilación de sí mismo. Esto es lo eterno en la vida contemplativa...[1]

1. «Copiada de *Vida Cristiana*: Quaresma MCMXVI» (Nota de Fortià Solà).

83. A la Senyora Dona N.N., Religiosa novícia del Císter del Monestir de Valldonzella.

...Entienda sin embargo que no todo está hecho con pronunciar el voto; al revés, entonces empieza la vida de espiritual matrimonio con Jesucristo, y, de consiguiente, el tiempo de la abnegación, del sacrificio, de la humillación, porque la esposa ha de conformarse con la situación y estado del esposo, y éste, ya lo sabe V., en la celda tiene su retrato, pero crucificado, y la corona nupcial, no de flores, sino de espinas. Pero ámele V. mucho y no tema ni humillaciones, ni cruz, ni espinas, porque padecer por el Amado es dulce al que verdaderamente ama; desprécielo V. todo, aun a sí misma, y quédese sólo con el amor de Jesucristo, que nadie puede arrebatarle....[1]

1. «Copiada de *Vida Cristiana*: Quaresma de 1916» (Nota de Fortià Solà).

84. A Jaume Collell.

Barcelona, 14 de gener de 1881.

Estimat amic: acabo de veure lo Diccionari d'en De Gobernatis en la llibreria del carrer del Pi, que per cert, a l'entrar en ella, m'ha fet més mala impressió que lo entrar en

un cafè. No et podré dar un judici precís de dit llibre per la raó de que los fulls no eren tallats, i no m'he atrevit a tallar-ne. Mes amb un botó n'hi ha prou mostra. De Victor Hugo ne parla sumàriament i me sembla que en general lo llibre és poc crític; mes lo alaba fins a l'hora present. Volia mirar Renan, mes no he pogut per la raó dita. De Castelar se'n fa llengües, i sobretot d'un escriptor italià diu que quan jove fou enviat a un col·legi de jesuïtes, los quals no haventse'l pogut fer seu amb blandura, veient les seues idees, procuraren no deixar-lo pujar als exàmens de grau de Jurisprudència, i conclou dient que la Sagrada Congregació ha prohibit les seues obres en decret de tal fetxa.

Mes encara té una altra mala senyal, i és que me sembla que és un d'aquells escriptors que formen part de la conspiració del silenci, que és la marca més característica dels escriptors sectaris. En efecte he mirat de buscar los articles de Liberatore i lo de Cornoldi, i a pesar d'ésser italians, no crec que sien en lo Diccionari, sobretot lo primer. En mon concepte, doncs, crec que es pot presumir que dit llibre no perteneix a la literatura catòlica, a pesar de tenir una apariència incolora.

En quant a lo de Santes Creus, l'últim número de la *Popular* deia que hi havia benedictins i és de creure que n'estava enterada. Respecte a l'edifici, lo que foren cases dels monjos, ara són de particulars; la iglésia antigua monacal serveix de parròquia des d'anys, mes la part de l'edifici que servia per la Comunitat, compto que deu estar en poder de l'Estat, puix los claustres i demés de caràcter artístic compto que hi està, ja que diferentes vegades ha consignat quantitats per a sa conservació.

M'alegro que et provi la vida canonical i no m'estranya, puix crec que has sigut tallat per canonge. No tardis massa a baixar.

Lo Pare i lo Tomàs són a Vilafranca a presidir la matança del porc (parlant amb perdó). Per aquí no hi ha novetat.

Saluda molt cordialment a la família i amics i tu disposa del que t'ho és in C. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

85. A Jaume Collell.

Barcelona, 20 de febrer de 1881.

Estimat amic: ¿Quan faràs baixar la teva pretendenta a monja? Puix l'Abadessa de Valldonzella l'està esperant, perquè havent-n'hi moltes que aspiren a lo mateix, desitja veure la teua recomanada, a qui tant alabares, abans de cridarne cap d'altra. Per lo tant escriu una cosa o altra, perquè si no feia pensament de venir, prendrien altres providències.

Ja veus la constància, a mon entendre digna de millor causa, amb què lo *Correu Català* i fins la mateixa *Revista* prossegueixen la campanya antiunionista. És cosa que fins m'estranya que els diaris dolents no explotin aquest fet singular del dualisme entre Bisbes i Periodistes, i de la guerra encoberta que aquests fan contra aquells, pretenent ells ésser los sentinelles de la casa d'Israel. Mes lo millor és la conducta que tu segueixes, és dir, no parlar-ne perquè encara s'hi perd; puix la gent bona i senzilla se n'estranya i los dolents se'n podrien valer en contra de la Iglésia, a la qual és indubtable que estimen molts dels enemics de la Unió.

Los minyons tots bons i tu contesta'm prompte i saludant als amics d'ací dalt se t'ofereix afm. servidor in C. Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

86. A Jaume Collell.

Barcelona, 1 de març de 1881.

Molt estimat amic: ja t'havia d'escriure per dir-te que de la Suma d'en Penyalver no se'n venen més que els dos primers tomos a conseqüència de l'intestat de l'autor; i de consegüent per a preguntar-te què és lo que vols fer; mes ara t'escric amb més goig, per a participar-te que aquesta tarda ha rebut lo nombrament i ha pres ja col·lació del cononicat vacant lo nostre amic dr. Estalella. En nom seu també t'ho participo i no dubto que t'alegraràs d'aquesta promoció que m'apar ha d'ésser per a major utilitat de la Iglésia.

L'adjunta espero l'entregaràs al doctor Pio Pi. Lo nou canonge sembla que prendrà possessió lo dijous; mes crec que encara no està determinat, puix tot lo assumpto no ha tingut lloc fins aquesta tarda.

Conserva't bo, mira que la Quaresma te provi i que Déu nos tinga a tots baix sa santa guarda.

Josep Torras i Bages.

DA

87. A Jaume Collell.

Barcelona, 7 d'abril de 1881.

Estimat amic: suposo que aquestes quatre ratlles te trobaran ja restablert de la malaltia del Beato Oriol, puix lo Ricardo me digué que tenia bones notícies teues.

Avui t'escric per encàrrec de la Sra. Abadessa de Valldonzella, puix segons m'havia dit t'escrigué participant-te que la teua confessada havia sigut admesa en aquella Comunitat; i a pesar de la seua carta s'estranya de no saber

cap contesta sobre lo pensament que fa la noia, perquè li sembla (i amb raó) que valia la pena i que és ja hora de dir alguna cosa per a posar-se d'acord, i d'altra part tractant-se d'una noia que ja té los seus anys, no convé que es faça esperar massa. Contesta'm, per lo tant, una cosa o altra, puix lo contrari podria produir mal efecte en lo Convent.

Quan nos vegérem parlàrem, amb motiu de la *Unió Catòlica*, de la desunió de la gent de Religió; i per desgràcia cada dia és més manifest lo desgavell entre los que deurien ser lo llevat de la societat del temps esdevenidor; lo qual indica que ha de ser molt i molt purificat per la tribulació i la penitència, puix de lo contrari sens dubte passaria lo del *modicum fermentum totam massam corrumpit*, i aixís preparem-nos per a aguantar los remeis enèrgics que Déu Sr. nostre tinga a bé enviar-nos. Gran sort que el cristià per a arribar a la consumació i perfecció de son destino, si bé necessita d'un auxili, no pas terrè ni provenient de la societat, per lo qual en totes situacions té conjuntura i cap l'en pot destorbar, i aquesta reflexió pròpia del Sant temps de Quaresma servesca per a que m'encomanes a Déu en los solemnes dies de Passió que anam a començar.

Molts recados als de casa teua i demés amics i tu disposa de ton S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Lo Ricardo ha estat malalt uns quants dies, mes ara ja està bé i a punt de tornar a fer la classe.

DA

88. A Jaume Collell.

Barcelona, 14 d'abril de 1881.

Amic Jaume: a pesar d'ésser dia de dijous Sant t'escric

des de casa Cortès a qui he trobat anant a fer les estacions.

Poc tinc que anyadir-te a lo que ja t'ha dit en Ricardo; mes crec que lo de la campanya no està prou pensat, me sembla que lo millor és un bon cop i prou, puix no penses traure a ningú dels seus tretze. Assegura lo cop, poc parlar perquè *in multiloquio* és més fàcil d'ésser collit; i començar una campanya te donaria molt disgustos i potser enredaria més la cosa i te posaria a tu en una posició menos simpàtica de la que actualment per sort tens, en los ulls d'alguns a qui engresquen los discursos furiosos.

Memòries d'En Ricardo i disposa de ton ver amic in corde Jesu.

Josep

DA

89. A Jaume Collell.

Barcelona, 17 de maig de 1881.

Estimat amic: t'escric aquestes quatre ratlles per a recordar-te lo que ja et diguí quan estigueres aquí baix, ço és, que t'estimaria fesses posar en la *Veu* lo anunci del *Mes del Sagrat Cor*. Desitjaria que en lo pròxim número ja sortís lo anunci.

Lo mateix dia que sortires de Barcelona, lo *Correo* complí la promesa que t'havia fet, mes quant capgirada! Però a pesar de tot, penso que has obrat perfectament no tornant la pilota. Lo millor sistema és lo de callar, perquè cada u se queda amb la seua i cada part més aferrada a son parer a proporció que dura més una disputa.

Tots los companys estan sens novetat i nosaltres també i desitjaria lo mateix de vosaltres, i encomanant-se a les

teues oracions se despedeix fins altre dia ton afm. amic i servidor.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

90. A Jaume Collell.

Barcelona, 20 de juny de 1881.

Estimat Jaume: ja saps que la teua vinguda és sempre motiu d'alegria, no sols per a mi sinó fins per tots los de casa, i aixís és que espero lo dia de St. Joan per a fer un poc de *Noche buena*, enraonant i tractant d'arreglar l'Espanya. Respecte de la família de què em parles per a anar a Tarragona no m'hi veig amb coratge, puix los parents que jo tinc en aquella ciutat, encara que em tenen molt bons afectes, ja no són de la família en un sentit estricte, i me sembla que seria emprendre-me'n massa. Jo no crec anar-hi.

La Roseta de Valldonzella continua sens novetat.

Digues al Pep Masferrer que sentí molt que no em trobés a casa lo altre diumenge, ¡quant m'hauria plagut tenir-hi una enraonada! mes ni sisquera poguí fer diligències per veure'l, puix aquell dia justament tenia una monja a qui vestia solemnement lo hàbit i una altra que estava prop de les portes de la mort. Dóna-li molts recados al nou diaca, i saludant molt afectuosament als de casa teua i demés amics t'encarrega calma i pau in corde Jesu

Josep Torras i B.

DA

91. A Jaume Collell.

Barcelona, 25 de juny de 1881.

Estimat Jaume: no obstant de que desitjaria molt tenir amb tu una bona enraonada abans de marxar a Vilafranca, venint, com tu em demanes, un parell de dies a Vic, m'és enterament impossible. Figura't que va uns vuit dies que el pare i lo Tomàs són a Vilafranca, lo qual és sempre per l'àvia un motiu d'inquietar-se, i que probablement marxarem l'endemà de St. Pere i ja en tens prou per a comprendre la impossibilitat en què estic de sortir de Barcelona.

En quant a l'assumpto d'aquell minyó conegut teu, me sembla que li anirà bé o a lo menos que no ho ha de donar per perdut. Després d'haver escrit aquell senyor que viu per allí a St. Felip Neri, com ja t'indicava i que segons diuen és home de coneixença, l'altre dia anant amb nostre amic Anton trobàrem al Duran i Bas i li parlàrem de l'assumpto i nos digué que escriuria altra volta i en especial al duc d'Almenara, que diu que és home de traça per aquestes qüestions. En fi sortirà lo que més convinga. En quant a mi m'apar que li fóra molt convenient a aquest jove, puix tenint-lo ocupat no és tan fàcil que fes la caparrada d'anar-se'n a Amèrica.

Los demés companys tots bons. Lo Ricardo estigué cinc o sis dies malalt, mes ja està restablert. L'àvia està un poc millor que quan vingueres i ha agafat gana, mes la carga dels anys cada dia és més grossa.

Lo número primer de juliol de la *Veu* ja lo pots remetre a Vilafranca.

En quant a tu, si per raó de ton pare no pots estiuar fora de la ciutat, a lo menos procura donar-te bé a la bona vida i agafar noves forces que prou se'n necessiten de cos i d'ànima per anar tirant en aquesta vida.

Conec que el *Mes* circularà; a lo menos aquest any se veu que ha tingut bastanta fortuna, i fins parlant amb claredat, te diré que a mi mateix ara que el faig me fa bona impressió i servei per a ajudar al coneixement i amor de Cristo.

Dóna moltes memòries al teu pare i altres amics i tu no t'oblides en tes oracions de ton ver amic in sacro Corde.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

92. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 de juliol de 1881.

Estimat Jaume: si no t'escriguí los bons dies ahir, dia de ton Sant Patró, t'escric avui, dia de Sta. Anna, lo qual no és un gran *adefesio*, dat lo parentiu que hi havia entre els dos Sants, lo teu bon geni i lo meu tarannà un xic descuidat.

Ja he vist que t'han fet predicaire del Proteccionisme, mes d'això convé ser-ne amb molta mida puix lo pa material prous ne té de conreuadors.

Jo em trobo encara sol a Barcelona amb l'àvia, i no sé encara quan marxaré, puix ella, a mon parer, li convé poc estar a Vilafranca i per lo tant miro de guardar les poques estelles que em queden del barco de casa. La calor és cert que se fa sentir una mica, mes aquell que no té gran precisió d'un treball continuat i habita una casa regular, veig que lo istiu a Barcelona no és tan pesat com diuen.

Ja veus la resolució d'en Pio Pi; no m'ha admirat puix ja me semblava que caminava per aquestos senders; mes de tots modos ha d'haver produït gran exemple entre el clero a on no abunda lo esperit d'abnegació i de pietat. Déu lo ajudi a complir son noble propòsit.

Avui he contestat una carta del Llobet de Tarragona en què em participava que anaven a imprimir los treballs premiats en lo certamen d'aquella ciutat; ja m'ho havia dit lo Canonge Grau que estava aquí, i que tal volta vegis, puix va a prendre les aigues de Ribes. Lo Ricardo Cortès dies atràs

també parlava d'anar-hi i crec que faria molt bon pensament.

I tu si no vas a prendre aigues, a lo menos no et canses massa, puix si abans te queixaves de la fadiga del predicar ¿què faràs ara convertit en predicador *in utroque*?

Dóna moltes memòries als de casa teua, al dr. Sala i al Pep Masferrer (i als altres també) i demés amics i tu mana a ton voler d'aquest afm. amic in corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

93. A Jaume Collell.

Barcelona, 30 d'agost de 1881.

Estimat Jaume: lo haver tingut notícies teues per medi d'en Ricardo Cortès a sa tornada de St. Joan de les Abadesses, ha sigut causa de que no t'haja escrit abans, contestant a la teua molt apreciada en què em convidaves a pujar algun dia aquí dalt. No penso aquest any moure'm, si a Déu plau; és cert que a voltes sembla que un desitja interrompre la monotonia de la vida i fer alguna sortida *ut allevet fastidium*; mes d'altra part la vida moderadament ocupada que porto, me desfà les excuses. Com penso que aniràs a Montserrat per la Coronació de la Mare de Déu, compto que baixaràs a Barcelona, tenint, aixís, ocasió d'apretar-hi una xerrada de les acostumades.

Avui precisament és la festa major de Vilafranca, la popularíssima i alegre festa de St. Fèlix; mes per mi és dia de tristes recordances; lo pare ha vingut a passar-lo aquí, fa cinc o sis dies que ha vingut i s'entornarà a últims d'aquesta setmana, puix s'acosta lo temps de les veremes, que aquest any se precipitarà més de lo acostumat per raó dels

sols tan forts i la sequia. Ara, no obstant, ha refrescat bastant lo temps.

Com a *memento canonice*, te participo que lo enterro del respectable Dr. Joan Palau tingué un acompanyament tan insignificant, que ningú hauria dit que aquell fos lo cadavre de qui per espai de trenta anys havia sigut Vicari general de Barcelona.

Procurem, com diuen los Goigs de les ànimes, fer lo bé abans no morim, i tu, estimat Jaume, recorda't davant de Déu d'aquest ton afm. amic i S.S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

94. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de setembre de 1881.

Estimat Jaume: lo veure l'altre dia en lo diari que per la festa de la Bonanova has de predicar dematí i tarda, junt amb lo que Estalella me digué que no t'havia trobat gaire bo, m'ha fet enfadar i entrar en ganes de fer-te un sermó, si jo fos tan amant com tu de predicar. ¿I encara te queixaràs de falta d'aliment per a la teua activitat? Jo crec que no et falta aliment, sinó que et sobra apetit. Sacia't enhorabona; mes no de manera que et perjudiques i que et poses en estat de no poder fer res dintre pocs anys.

En tot és necessària la sobrietat. En alguna cosa, emperò, conec que vols tenir-la, puix a l'eixir de casa hi deixares, com a penyores, la capsa i la petaca del tabaco.

L'altre dia estigué aquí, i lo vegí, lo Dr. J. Grau; crec que faries bé d'escriure-li, com me digueres que ho volies fer.

Que aquesta carta serveixi, a lo menos, per a que no et deixes carregar més de feina, en la pròxima sortida; en la

qual no cal dir-te quant m'alegraria de poder tenir una de les nostres acostumades *causeries*.

Tuus in corde Jesu.

Josep, Pvre.

DA

95. A Jaume Collell.

Barcelona, 16 de novembre de 1881.

Estimat amic: als sants i als minyons no els prometes que no els dons; per tant aquí va lo promès article «La Tebaida Catalana». A veure si et toca lo cor i deixant los arminyos canonicals, te vesteixes l'aspra cogulla.

Me sembla més convenient que no el publiquis lo número pròxim, perquè la Comunitat encara ha d'anar a son nou monestir; lo altre dissabte ja hi serà i me sembla que aleshores serà oportú. No cal dir-te que respecte de la part gramatical lo has de mirar, per si hi ha algun *adefesio*, i sobretot ten cuidado en les proves, perquè la meua lletra és terrible. Desitjo que surte tot en un número, puix partit, perdria tot l'interès.

Si Déu vol, dilluns entraré en exercicis. Encomana'm a Déu perquè sien profitosos.

T'estimaré que del número que porte lo article m'envies quatre exemplars, puix los enviaré als benefactors més generosos dels pobres monjos.

Tuus in corde Jesu

Josep

DA

«Fa referència el Dr. Torras, a la vinguda d'uns monjos Trapenses, proce-

dents de la Gran Trapa de França, que s'establiren en lo Santuari de Ntra. Sra. de l'Hort, propietat de la família Monegal. Per raó de la germandat amb les monges del Císter de Valldonzella, lo Dr. Torras s'hagué de posar en relació amb dits trapenses, que venien a restablir l'Orde a Espanya, essent son superior un que havia sigut oficial de graduació en la Marina espanyola, un tal García de Paredes, si no m'és infiel la memòria. Com al Santuari de l'Hort no tenien prous terres per conreuar, se traslladaren a l'antic Monestir de les Avellanes (Prov. de Lleida) i més tard crec que passaren a Getafe, prop de Madrid» (Nota de Jaume Collell).

96. A Jaume Collell.

Barcelona, 10 de desembre de 1881.

Estimadíssim Jaume: tinc de complir un encàrrec que no el faig de bona gana i sols per a complir lo que em tenen dit. Lo Capellà que cuida de la Congregació de les Dolors de Vilafranca, junt amb lo Rector de la Parròquia de Santa Maria, doctor Garriga, me vingueren a demanar que m'interessés amb tu a fi de que anesses allí per a predicar lo Septenari, que se celebra des d'últims de la Setmana de Passió fins a principis de la Setmana Santa. Com a pesar d'haverlos dit que a mal sant s'encomanaven encomanant-se a mi, i que los canonges en dies de la Quaresma no poden faltar de les seues iglésies sens causa grave, insistiren; te trasmiteixo la sua pretensió per a que tu resolgues lo que estimes oportú. Per qualsevol resolució contesta prompte, puix això m'ho encarregaren molt i verament los convé aixís.

Aquestos dies he pensat en la presa de possessió de la teua prebenda, que Déu te deixe posseir molts anys. Lo seu aniversari ha sigut de més fred, mes les pells també escalfen. ¿Què serà lo tap que impedeix la sortida del Bisbe de Vic quan tots han sortit? De segur que hi ha hagut alguna cosa grave.

Però més que aquesta sortida m'impressiona la del Papa de la Ciutat eterna, que me sembla que no ha de tardar molt temps. Aquell dia serà, és de creure, lo principi d'una nova

faç de la Societat, que sens dubte tindrà a causa d'això més d'un terratrèmol. De tots modos és tristíssim lo que avui passa; lo Pontífice insultat pels governs de les nacions catòliques i venerat per los de les nacions separades de la Iglésia. Me sembla que los capellans joves si no ens morim aviat (que seria lo millor que podríem fer) veurem més coses que no vegeren moltes generacions dels nostres antecessors, i que tenint menos ciència i sobretot menos fe que ells, ne necessitarem molta més per a complir dignament la nostra missió i vocació; això vol dir que ens havem d'aprofitar i encomanar-nos a Déu *alter alterius*, per lo qual no deixes de ferho en aquestos Sants dies per aquest ver amic teu in corde Jesu.

Josep Torras, Pvre.

DA

97. A Jaume Collell.

Barcelona, 5 de març de 1882.

Estimat amic: rebí la tua carta de pèsam per la mort de l'àvia, que encara que fos prevista no deixà d'impressionarme i que sens dubte és una altra pinzellada negra en lo quadro de la vida, que per a mi té son curs obstruït per freqüents casos de la mateixa mena. Mes a qui escric, altre tant li passa. Encomanem-los a Déu i sien per a nosaltres un *memento homo* enmig del desvaneixement del sigle.

Agraeixo al teu pare i a la Francisca sos bons records.

Me digué lo Ricardo que pensaves venir per a l'Acadèmia de St. Tomàs i aleshores nos veurem.

Adéu, estimat Jaume, i procurem cada dia ser més bons capellans.

Tuus in Sacro Corde

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

98. A Jaume Collell.

Barcelona, 15 de juny de 1882.

Estimat Jaume: avui he tingut carta del dr. Garriga Pàrroco de Santa Maria de Vilafranca, dient-me que en nom dels Senyors que formen la Junta de restauració de dita Iglésia me demanava que fes valdre ma influència sobre de tu, per a que anesses a predicar allí en una festa que es creu se farà dels 15 als 30 del mes entrant, celebrant de pontifical vostre bisbe, en celebració de la terminació de les obres o a lo menos de lo més principal. Mes a mi, usant de la llibertat apostòlica, se m'antoixa fer lo contrari de lo que em demanen los vilafranquins. Ocasions d'oir-te predicar tindrà lo Il·lm. Morgades, i tampoc te'n faltaran a tu de predicar en Vilafranca i en ocasions solemnes; mes enmig d'una ocasió en què hi ha tants caps calents i esgavellats, en què en lo vostre país germinen passions, i en què sens dubte d'aquí baix se bufa aquí dalt per a encendre més lo foc, no em sembla oportú que se us vegi tan junts, tu i lo Morgades, que precisament sou tal volta les dues personalitats eclesiàstiques més mortificades. Quan de fer una cosa no n'ha de resultar bé sensible, i de deixar-la de fer s'evitaran mals, crec val més la solució negativa; en fi, tu veuràs lo que et sembla més convenient, guardant emperò un absolut secret, perquè los vilafranquins me traurien los ulls si sabien la mala partida que els jugo.

La Munda penso que enviarà una feligresa al Bisbe vilafranquí. La seva noia gran (de les solteres) sembla que es casarà amb lo hereu Madirolas de Manlleu. Lo he vist alguna vegada i m'ha semblat un gran minyó i virtuós.

Los companys tots bons i no t'escric més llarg perquè tinc poc temps.

Tuus in Corde Jesus

Josep Torras Pvre.

DA

99. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de juny de 1882.

Estimat amic: suposo que per medi del doctor Sala ja sabràs he rebut les dues últimes teues i amb la primera los llibrets de Sant Tomàs. No sé si dit Senyor entendrà la meua lletra, i espero que si hi ha alguna dificultat tu ajudaràs a desfer-la; des de luego dintre de la present trobaràs un paperet amb una nota que tindreu la bondat d'afegir a la biografia, per via de nota, en lo lloc a on aquella parla de l'elecció del bisbe. És, en veritat, un dato interessant que m'oblidí de consignar.

Respecte al sermó de Vilafranca no sé altres datos a què et pugues referir, sinó que les obres principals fetes en aquella Iglésia són: lo altar major, lo descobriment de la Cripta, la neteja de l'àbsida d'a on se tragueren una espècie de galeries que lo enlletgien, la desaparició d'aquelles pilastres massoteres que tu recordaràs arrimades als murs, la restitució als arcs dels altars de la forma ogival. No em recordo de res més, perquè no hi he estat més que els brevíssims moments de portar-hi lo cadàver de l'àvia (E.P.D.). La restauració s'és feta amb fondos exclusivament de la vila, essent sempre un dels principals afavoridors lo vostre bisbe. L'empresa la començà lo doctor Pere Garriga, essent regent, i la va termenant ara que és Rector i degà del Penedès. Altra de les mellores és la de la col·locació de les vidrieres de colors,

mes me penso que encara ne falta alguna, i tu no necessites res més puix te sobra la inventiva.

Lo no haver-me cregut en aquest assumpto, tindrà per mi un bon resultat, qual és lo de tornar a veure't, i poguer fer-hi petar una de les converses acostumades. La calor va apretant, de modo que un no és bo per cap treball mental, majorment si li queda per lo istiu alguna obligació que complir; amb lo qual entendràs que lo petit treball que projectava, la calor o no el deixarà néixer o a lo menos créixer. Mes a pesar de tot, si et ve a mà alguna cosa que faci, no deixes d'enviar-me-la.

Lo pare i lo Tomàs són a Vilafranca i estan bons; i tu, estimat, conserva't trempat com sempre i no m'oblidis en tes oracions i sants sacrificis.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Si al parlar de la restauració parles del Rector parla també d'una junta d'arqueòlegs *(a la violeta)* que prenen part en los treballs. Mes lo d'entre parèntesis, no ho digues.

DA

100. A Jaume Collell.

Barcelona, 27 de juliol 1882.

Estimat amic: lo Senyor Bisbe de Vic desitjaria que poguesses escriure uns quants versos per a llegir en la sessió literària que la Joventut Catòlica de Vilafranca li dedicarà, i a la qual assistirà juntament amb lo Prelat de Barcelona; voldria doncs uns versos en lloança d'aquest últim Senyor, puix és possible que allí ningú se recorde d'ell i que quedés massa arreconat. Ja comprens per lo objecte que deuen ésser en castellà. Lo tema podria ser lo considerar lo vostre

nou bisbe com un plançó que ha begut la saba de la vida apostòlica del Sr. de Urquinaona; mes en aquesta part és ridícul que jo me pose a donar-te lliçons. T'escric a Mataró per a que tingues més temps. Ja pots comprendre que los versos basta que en la sessió produesquen efecte i per lo tant no t'amoïnes per son valor intrínsec: llegits per tu sempre seran de bon efecte.

Jo, en contra de lo que esperava i fins havia ja manifestat, no podré anar a Vilafranca. Tot m'hi va en contra. Lo pare té un vesper al clatell que encara que no de cuidado, té la sua importància; i no tractant-se d'una verdadera conveniència no el vull deixar, i ademés la dona viuda que ens cuida la casa ha tingut d'anar-se'n a cuidar a una filla seva que serveix a una cosina nostra que es troba a Arbúcies i allí ha marxat avui per a cuidar-la.

Que les Santes Patrones de Mataró quals glòries hauràs ja cantat al rebre la present, t'alcancen forces de *bou* per a que no t'atropelles sermonejant en aquestes calors i en unes iglésies tan espaioses. Ja ens veurem si a Déu plau. Lo Ricardo i la seua gent són fora de Barcelona, per lo tant no et canses d'anar al carrer de Sta. Anna, sinó vine de dret al Passatge Permanyer. La sortida dels Bisbes i dels seus accessoris serà lo dissabte amb lo tren que ix de Barcelona abans de les tres de la tarda.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

101. A Jaume Collell.

Barcelona, 3 d'agost de 1882.

Estimat amic: demà, si a Déu plau, amb lo tren que ix

de Barcelona a quarts de sis de la tarda, vindrem amb lo Ricardo.

Adjunt trobaràs un *suelto* per la *Veu* donant compte del llibre d'en Vallet.[1]

Disposa de ton ver amic, in C. Jesu.

Josep Torras, Pvre.

DA

1. «El llibre del doctor Vallet és *Ensayo sobre el Matrimonio cristiano y el Matrimonio civil.* — Vegeu *Obres Completes*, vol. V, *Primícies literàries*, pàg. 212» (Nota de Fortià Solà).

102. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 d'octubre de 1882.

Estimat Jaume: t'escric aquestes quatre ratlles per a insistir en lo que et diguí l'últim dia de que vingues a casa, al baixar per les presents oposicions, i no a casa lo Ricardo; puix que en les circumstàncies crítiques, los homes se fan cavil·losos, en tot veuen càbales i misteris, i per lo tant convé evitar tota apariència, per a no dar-los tema. Ha començat ja la cosa, però lo escalfament anirà venint. També me sembla que ara al Ricardo li convé cert aïslament, baix lo aspecte científic. És necessària una preparació immediata. Lo nostre company està molt trempat i serè.

Memòries als de casa teva i fins a la vista, *Deo mediante.*

Tuus in C. Jesu.

Josep Torras, Pvre.

DA

«Se fa al·lusió en esta carta a les oposicions a la Penitenciaria de Barcelona

vacant per la promoció del Ilm. Morgades a la Mitra de Vic. Després de brillants exercicis fou elegit lo Dr. Ricardo Cortès» (Nota de Jaume Collell).

103. A Jaume Collell.

Barcelona, 12 de gener de 1883.

Amic Jaume: rebí i llegí la teua olorosa i dominicana carta, precisament mentre estava treballant un poc en lo, feia temps oblidat, petit llibre en honor de Sant Tomàs i dedicat als estudiants. Ja veus que no podia ser més oportuna l'arribada de la teua interessant epístola.

No cal dir-te si l'esperava amb delera, encara que ja havia llegit la que escrigueres a l'amic Ricardo. Me sembla, a ser-te franc, que de la tua carta, ademés de l'aroma de l'hort i de la festa de Sta. Sabina, se despedia un xic d'enyorament. Perdona'm aquesta indiscreció i que no serveixen aquestes paraules d'excitatiu de nostàlgia. Comprenc, emperò, que t'has posat a cavall de la situació i és indubtable que en trauràs profit i que t'estalviaràs la tristesa de contemplar les misèries de la pàtria. L'admirable Encíclica, és cert que ha fet algun efecte, mes dista infinit de ser lo que deuria; mes a l'últim donarà son resultat. Sempre que en la Iglésia hi ha hagut qüestions i s'han format partits, la paraula Pontifícia ha terminat lo assumpte; però me sembla que los que tenien encasquetada una opinió no arribaran a posseir-se de la contrària, si bé per respecte a l'autoritat del Vicari de Cristo se subjugaran. Lo enteniment és facultat libre però molt tossuda. També jo, estimat amic, he sigut ficat en lo fandango. Lo Senyor Bisbe m'envià a buscar lo dia de Nadal al vespre, i no per donar-me algun tall de torró, sinó per a que m'encarregués de la censura del *Correo Catalán*. Dues vegades diferents m'ho havia tret de sobre, mes aquesta última no he pogut, és que Déu ho voldrà.

Al principi del meu nombrament semblava que la cosa

s'apaciguava, de modo que jo pensava si tindria la virtut apostòlica de curar amb la sombra; mes me sembla que això no durarà, segons alguna espurneta que torna a saltar. D'altra part me donen molt poca feina (i jo me n'alegro molt) perquè te participo amb molta reserva, puix no convé que es diga, que fins a l'hora present no m'han portat ni una ratlla a censurar.

Cal tenir molta calma, anar fent cada u son dever i esperar la recompensa eterna; en lo món mai s'acabaran les passions ni les disputes.

Puix que tant d'ànima com de cos vius en lo element tomístic, no deixes d'encomanar-me a l'angèlic Mestre, principalment per a que sia acertat en la petita biografia que d'ell penso fer.

Tinc la convicció de que Sant Tomàs ha de salvar la societat; no es veu ningú més fora d'ell.

Avui aquí a Barcelona enterrem al canonge ardiaca, Dr. Pau Palau. La prebenda toca proveir-la al Senyor Bisbe, i ja pots pensar que encara que hi haja un content, de segur que hi haurà molts descontents. Lo nostre Sr. Bisbe és molt reservat en aquests assumptes.

Abans de marxar me deixares un paper de diners; me sembla digueres que hi havia quaranta duros; encara los tinc en lo calaix i digues-me si vols que els guardi fins a la teua tornada o lo que n'he de fer.

Ja sabràs per los papers públics lo renovament del gabinete, i com hi ha entrat precisament en la cartera de Gràcia i Justícia un home de procedència democràtica i fins crec republicana.

Los de casa tots te saluden; los amics tots bons i sovint amb ells tu ets tema de la nostra conversa, jo t'envejo la sort, un any a Roma fóra per mi una de les poques coses que en lo món m'engresquen; mes no deu convenir.

Procura tu estar-hi bo i no t'oblides d'escriure a ton ver amic in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Memòries al P. Carbó, digues-li que lo dia que va sortir de Barcelona, jo estiguí a veure'l.

DA

104. A Jaume Collell.

Barcelona, 13 de febrer de 1883.

Amic Jaume: he fet, o més ben dit, lo Tomàs ha fet los passos necessaris per l'assumpte de les estampes que m'encomanes i lo resultat ha sigut com la mostra que t'envio, 500 exemplars i per amunt, dos duros lo cent descomptant lo cinc per cent que dóna per resultat a vuit pessetes lo cent; i de dos mil en amunt la rebaixa seria de vint-i-cinc per cent, o sia la quarta part. La llegenda pot ser la mateixa que porta la mostra o la que té la que tu m'enviares amb les mateixes condicions. Lo qui presenta aquestes condicions és lo estamper Pena i Sacanell, puix en Bordas no volgué entrar en explicacions.

Igualment t'envio una nota que em donà per a tu lo P. Josep Catà de l'Ensenyança, demanant una vida de Sant Josep. Diu que li envies pel correu, i pel pago diu que si tu tens misses celebrarà les convenients a la teva intenció, i si no, en la forma que conegues oportuna. Ell viu en lo mateix convent de l'Ensenyança.

M'alegro molt de la teua bona salut de que donen fe les garboses cartes de la *Veu* que suposen humor i cames. Déu te conserve les dues coses. Aquí l'humor no pot ser massa agradable; ja hauràs vist per los diaris l'embolic que s'és armat en esta ciutat; lo senyor bisbe sembla que mai n'ha d'eixir; ell, emperò, conserva, diuen, la sua tranquil·litat pròpia d'una ànima justa; ara predica los diumenges de Quaresma en la Seu que està plena de gent que van a oir la sua evangèlica paraula. La meua *censureria* s'és acabada

sens haver començat. Lo Bisbe l'ha retirada, quan encara no m'havien portat res, i és molt fàcil que fins al dia del Judici final hauria anat de la mateixa manera. Los devia fer por de que me'ls mengés vius. Crec que la regla de viure ha d'ésser anar complint les nostres obligacions, sens preocupar-se per aquestos *nyinc nyecs* impropis de gent formal.

Lo Ricardo ha estat un parell de dies malalt; avui compto que ja deu estar bo, perquè no era més que un d'aquells refredats amb un poc de febres que cada hivern sol tenir algun cop.

Aquestos qüentos que passen, m'han fet enrederir lo petit quadern tomístic i fins he resolt posar-hi poc més de la novena i les oracions del Sant; i fins aixís, sortirà massa tard. Ja pots pensar les moltes memòries que et dono pel Pare Carbó a qui tant devem estimar los dos a qui tan paternalment rebé a l'anar per primera vegada a Roma.

En aquella anada penso molt sovint, estimat Jaume, i fins me reca de no poder estar-hi ara amb tu; mes la vida és una cadena de sacrificis i aquest és un de tants. Aprofita't a lo menos tu; procura preparar-te per a treure'n lo resultat positiu de prendre algun grau. Seria la forma més oportuna de posar lo sello acadèmic al teu viatge a la Ciutat eterna. M'alegro del títol d'Arcade, mes crec que en aquest ram convé que sies molt moderat, perquè ningú no diga que has anat a les vores del Tíber per a pescar. Tot sovint me pregunta per tu la pobra Roseta de Valldonzella, avui Sor Plàcida; a ella conec que li fa la impressió de si t'haguesses ficat una llegua sota terra; jo li demano que t'encomane a Déu i compto que ho fa. També l'Abadessa i la Priora me pregunten per lo senyor Canonge Collell.

Tots los de casa bons gràcies a Déu, i rebent amb molt plaer los teus saludos. Lo pare ja fa molt temps que no ha anat a Vilafranca, però compto que en alçar-se un poc lo temps d'hivern, tornarà a fer les seues freqüents excursions que penso li són profitoses.

Adéu, estimat Jaume, cuida de la teua salut i dóna'ns notícies del Sant Pare.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

105. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 d'abril de 1883.

Estimat Jaume: Ja sabràs, sens dubte, la gran desgràcia que ha tingut lo nostre bisbat que ha perdut al sant bisbe Urquinaona, qui amb una especial providència havia vingut a aquest ciutat mig protestant e infiel, per a fer conèixer a Jesucrist de tants i tants enterament ignorat. No em detinc en explicar-te los detalls de la sua malaltia i mort, perquè ja en aquestes hores o a lo menos al rebre la present, los hauràs llegit en los diaris que llargament donen compte de la gran desgràcia. Mes sa mort ha sigut sa victòria. Tal volta des de l'enterro del Beato Josep Oriol, Barcelona no havia tributat tals honors ni tanta veneració al cadavre de ningú. Mentre lo venerable cos estigué exposat en lo Palau, era un riu de gent lo que de contínuo hi acudia per a venerar-lo i contemplar-lo, i lo que és més, aquesta gran concurrència durà fins los dos dies últims, en què fou tancat dins de la caixa, per a evitar la infecció. Los diaris de tota mena l'han posat a les estrelles; me recordo d'algun Sant bisbe dels primitius temps a qui fins los infiels de sa ciutat ploraren a l'hora de sa mort. Així ha passat amb nostre estimadíssim Sr. de Urquinaona. Pels carrers, enmig dels grans concursos, per més que hi hagués embolics de gent, ni una paraula inconvenient s'oïa, lo qual a Catalunya i més a Barcelona és una espècie de miracle. Tothom absolutament l'estimava...

perquè fins los que més d'un cop lo havien afligit en lo més fondo del cor, ara diuen que era son estimadíssim bisbe.

Lo triomfar amb la mort és propi dels grans homes; l'Home-Déu amb ella logrà lo triumfo sobre l'infern. Vulga lo Senyor que la preciosa vida del nostre Prelat, que sens dubte més d'un cop li havia ofert, serveixe per a consolidar la pau i unió entre lo poble cristià d'aquest bisbat i de Catalunya entera. Lo mot *talis vita finis ita* s'aplica en aquest cas literalment; morí escrivint una carta verdaderament Pastoral als seus feligresos i predicant als que el rodejaven. Quant difícil és trobar-li un hereu per aquesta gravosíssima herència!

Mes no és aquesta pena sola la que havem tingut los companys, des de la darrera volta que t'escriguí. Lo Ricardo ha estat malalt més d'un mes; començà per una gàstrica, amb ella se l'interessà la cama, en la qual li isqué un tumor d'alguna importància; rebentat aqueix, n'hi sortí un altre i juntament grans febrades que ens deien que provenien del tumor i altres que eren febres. Gràcies a Déu va bastant bé; lo tumor casi no li supura, fa tres o quatre dies a lo menos que no ha tingut febre i ahir estigué llevat tota la tarda. Mes t'asseguro que en los dies de més gravetat en la malaltia del Senyor bisbe, estava jo fondament afligit; lo Ricardo estirat en son llit, com un Job, me semblava que no se n'havia d'aixecar més. Això fou causa de no escriure't més prompte, perquè me dolia tenir que donar-te males noves de nostre estimat Penitencier. Gràcies a Déu, crec que anirà avançant, mes a mi me sembla que s'haurà de posar molt a mida en son treball, si vol aguantar lo pes que sempre té una Penitenciaria com la de Barcelona.

Ja veus com més bé t'ho passes en la Ciutat Eterna que nosaltres en la *Condal*; aixís anem fent lo camí de la vida, que es va assecant aixís que passen anys sobre d'ella. En los assumptos del «Correo Catalán», vulgues no vulgues, hi haguí de prendre una part important, mes en actes no públics, sinó secrets, si bé infielment publicats. Compto que a l'hora present hi ha qui em té molt poques simpaties, mes tot això

és ben poca cosa per a qui en lo curs de sa conducta observa aquella màxima: *respice finem*, màxima que ha tingut de reviure en tot cor sacerdotal amb la gloriosa mort de nostre Senyor bisbe. D'aquestes lleugeres indicacions no en faces menció alguna; mai seria convenient i menos ara en què estem en un període de pau i tranquil·litat, de la qual havem de donar gràcies a Déu, encara que continue roncant-li lo ventre a la cosa.

Digues al Pare Carbó que al trametre lo seu encàrrec al Dr. Estalella sobre lo assumpto P.... me digué que aquell mateix dia havia rebut un imprès clandestí sobre dit assumpto, i en defensa dels drets del marit, en què a ell se'l tracta d'una manera molt poc decorosa. Ell reparo que fuig molt d'aquesta qüestió i que la considera insuperable; i si no hi treballa, ja pots dir al P. Carbó que no és per falta de ganes; en quant a mi tinc poques relacions amb lo Senyor P. mes sempre que tinga oportunitat, secundaré lo desig pacífic del P. Pau, que lo considero molt cristià.

Penso dins de poc enviar-vos lo petit llibre que he intitulat *Preces tomísticas*; ja s'ha acabat d'imprimir.

Enmig d'aquestes coses de què abans t'he parlat, jo segueixo lo meu camí del qual cada dia estic més content; m'aplico molt lo *evangelizare pauperibus missit nos, sanare contritos corde*, i l'Hospital me dóna una tasca ben abundant. Lo dilluns passat lo vostre Senyor bisbe, que es trobava aquí per lo enterro i funeral del Sr. Urquinaona, me batejà i confirmà un jove de trenta anys empleat en les mines de Rio-Tinto, a qui jo havia preparat per a tants sants actes i doní en dit dia la santa comunió del Cos de Cristo. Lo pobre era calvinista, no havia rebut cap mena de baptisme i tenia una instrucció no vulgar. Déu li donga la santa perseverància.

Adéu, estimat Jaume, perquè distant infinit de la teua facúndia, mai acabaria d'escriure si t'anava contant les moltes coses de què parlaríem si la nostra conversa fos *os ad os;* no deixes d'encomanar-me a Déu quan visitis los piado-

síssims setis d'aquesta santa ciutat, i rep lo tendre abraç que t'envia ton amic sempitern in C. Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Tots los de casa te saluden cordialment.

DA

«Més que una Nota podria fer-se aquí un interessant capítol d'història contemporània, d'aquell tristíssim període de les divisions i lluites entre els catòlics espanyols, que obligaren al Papa a escriure l'Encíclica *Cum multa*, publicada a Roma lo dia 8 de desembre de 1882 i després inserta en els Butlletins Oficials de les Diòcesis del Regne. Mes crec que bastarà, per donar una idea de l'estat de revolta i de cismàtica desobediència que aleshores afligí a la Iglésia espanyola, publicar la següent carta que a Roma m'envià lo Bisbe de Barcelona, Dr. D. Josep Mª Urquinaona. És tal com segueix, copiada fidelment de son original que guardo ben recaptada junt amb moltes altres de Prelats i dignataris eclesiàstics:

«OBISPADO DE BARCELONA. PARTICULAR.

a 10 de febrero de 1883.

Sr. D. Jaime Collell:

Muy estimado amigo: Con mucho gusto recibo hoy su apreciable del 7. Como en ella se manifiesta V. deseoso de saber los pormenores, o antecedentes, que han dado ocasión a que haya suspendido la "Juventud Católica", ahí lleva V. en ese escrito que pensé dirigir al *Correo Catalán* una historia verídica de los hechos. No hice uso de ella porque me pareció mejor explicarme en términos más concisos en lo que había de conocer el público, a fin de no lastimar susceptibilidades. Nuestra situación cada vez es más comprometida: porque, como la Encíclica marca con tanta precisión los extravíos de los intransigentes y estos carecen del espíritu de Dios, están enfurecidos; y no atreviéndose a cebarse directamente en el Papa, lo hacen en los Obispos. Como prueba de ello remito a V. por este mismo correo con faja varios números de la *Vespa*, que parecen escritos con tinta del infierno. Llamo especialmente la atención de V. sobre la manera verdaderamente infame de tratar a los Obispos en el número 43. El "Correo Catalán" ha publicado varios artículos sobre la Encíclica interpretándola a su manera para dar a entender que el Papa los confirma en sus ideas, haciendo con este motivo indicaciones muy graves contra la actitud de los Obispos, por lo cual y por el menosprecio que hace de mi autoridad, no sometiendo sus producciones al Censor, para evitar yo el escándalo de que se creyera, como hacía él gala de ello, que llenaba los deberes de un periódico sujeto a censura eclesiástica, consideré necesario retirársela y así lo hice. Con motivo del fracaso de la "Juventud Católica", se ha permitido escribir un artículo censurando mi determinación; y tomándola con la Pastoral que dirigí a mis Diocesanos al transmitirles la Encíclica, la destroza completamente, desfigurando su espíritu y el

sentido genuino de sus palabras. Esto lo he considerado tan grave, que he pasado su artículo a la censura de nueve examinadores de lo más entendido de este Clero. Por supuesto que ya el "Correo" no publica mis pastorales; y, ¡asómbrese V.! también la "Revista popular" ha anunciado que no las publicará en adelante, *por no poder sufragar este gasto* y sólo hará un *leve resumen*; siendo tan pequeño el que ha hecho de la de la Cuaresma, que apenas coge una media docena de renglones. Ayer recibí una carta suscrita por *varios curas*, sin expresar sus nombres, en la que me dicen que ven con mucha pena que yo me inclino al liberalismo, dando por lo mismo ocasión a que me celebren los periódicos malos. También recibí por el correo una carta en lenguaje tabernario de que le acompaño copia. Sería nunca acabar el referir los hechos que se multiplican de este género; pero lo escrito basta para que pueda V. hacer una pintura exacta de nuestra desgraciada situación y muy especialmente de la mía que me encuentro en lo más desecho de esta tempestad. Por más que quiero sobreponerme, hay momentos en que se rinde el espíritu bajo el peso de tantas contradicciones y amarguras, y quisiera que Dios dispusiera de mi vida, o meterme en un rincón donde nada entendiera de lo que pasa. Cuando pienso en lo mucho que yo había ganado en mi Diócesis, lo estrechado que estaba con mi rebaño, y lo veo tan desconcertado, tocando las consecuencias funestas de la guerra intestina que han provocado y están empeñados en sostener los intransigentes, sin poder yo remediar este mal, sólo Dios sabe lo que mi corazón sufre. Al fin se convencerán en Roma de que es tan necesario condenar la intransigencia revolucionaria y anticatólica de los tradicionalistas, como lo fue condenar el liberalismo, y lo más lamentable es que el mal ha tomado tan grandes proporciones, que, según yo lo entiendo, la condenación ya viene tarde; porque V. sabe muy bien que las condenaciones de la Iglesia clasifican los errores y designan los herejes: pero no destruyen las sectas, y realmente secta es la que se nos ha introducido en la Iglesia de España y con tales bríos que no basta la fuerza moral para acabar con ella. Dios tenga misericordia de nosotros. Con los dichos impresos acompaño a V. la Pastoral que escribí para publicar la Encíclica y la que he publicado con motivo de la Santa Cuaresma, por si quiere dar al Padre Santo conocimiento de ambos documentos. Por si fuere así, remito dos ejemplares para que pueda V. reservarse uno. Agradeceré a V. que me ponga cuatro letras, para que yo sepa ha recibido todo lo que le remito. Las *Vespas* devuélvamelas cuando ya no le hagan falta; porque acaso las necesite. Encomiéndeme a Dios y disponga de su affmo. amigo y capellán

El Obispo de Barcelona».

Ocasió vaig tenir de complir l'honrosa i confidencial missió amb Sa Santedat Lleó XIII. En audiència privadíssima poguí manifestar al Papa la situació dels Bisbes i especialment del de Barcelona que era el blanc preferent de les procacitats dels anomenats intransigents, i el Sant Pare que s'escruixí de certs fets i episodis d'aquella verdadera guerra civil moral, manifestà l'esperança de que les amonestacions i regles donades en sa Encíclica portarien la desitjada unió i concòrdia en els ànims exaltats dels catòlics espanyols. Als pocs dies se rebia la trista notícia de la mort del Sr. Urquinaona, i puc ben assegurar que en lo Palau del Vaticà hi hagué un dol i una aflicció que responia al dol de la Ciutat de

Barcelona descrit en la carta del Dr. Torras i Bages. I per completar eixa Nota me sembla també del cas insertar la següent carta del Dr. Antoni Estalella.

«D. Jaime Collell.

Barcelona, 11 abril de 1883.

Estimado amigo: Estoy en descubierto con V. y no lo atribuya a mala voluntad. ¡Han sido tantas las cosas que han debido ocupar mi atención! Pero un buen amigo como V. se hace cargo de todo y todo lo disimula. Por de pronto muchísimas gracias por la instrucción que V. escribió acerca del consabido matrimonio, que no sé si podrá arreglarse a pesar de mis esfuerzos. Es tal la convicción que yo tenía de que mi estimadísimo Obispo no podía vivir mucho, que su muerte no me cogió de sorpresa, por más que me ha afectado profundamente. La espantosa serie de interminables disgustos que acibaró su existencia en estos últimos tiempos, las fatigas superiores a las fuerzas hercúleas que se imponía todos los días y su obstinada resistencia a medicarse, debían por necesidad producir el fatal desenlace, que por mucho que se ha lamentado, jamás se lamentará bastante, puesto que la pérdida del Sr. Urquinaona se comenzará a sentir de veras de aquí a una temporada. Su muerte ha sido fatal para todos menos para él, que ha muerto en las circunstancias más a propósito para servir de ejemplo a todo el mundo y de confusión para no pocos. Yo que le asistí hasta sus últimos instantes y que durante su cortísima enfermedad tuve la inefable dicha de que me hiciera ciertas manifestaciones, que jamás se borrarán de mi mente, puedo asegurarle que murió como un santo. Desde que murió me separé por completo del despacho con resolución irrevocable de no ocupar puesto alguno oficial y trabajando con eficacia para que mis compañeros no se fijasen en mí para cosa alguna. Lo logré; pero el Vicario Capitular Sr. Palá, después de muchos dias de resistencia me ha obligado (*sic*) a continuar al frente del Provisorato. ¡Pero que Palacio más desolado! Suyo afmo.

Antº. Estalella, Pbro.»

Després d'eixos documents hi seria sobrer tot comentari. Basten per lo nostre intent d'oferir un tribut i homenatge a la santa memòria de l'exemplar Bisbe a qui lo Cardenal Benavides, com altres Prelats, l'anomenava per antonomàsia *El Obispo de España*» (Nota de Jaume Collell).

106. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de maig de 1883.

Estimat amic: ahir me digué lo Ricardo que sabia que

estaves en vigílies de tornar de Roma; per lo qual t'escric quatre ratlles per a fer-te un encàrrec si t'és possible complir-lo, abans de sortir de la Ciutat Eterna.

Desitjaria anesses a veure al Procurador dels Cistercienses, i li demanesses que atès, a que en aquesta ciutat no hi ha monjos d'aquella orde i que es van acabant també en tot Catalunya, les monges de Valldonzella desitjarien en gran manera que lo seu capellà tingués facultat per a beneir les hòsties de Sant Bernat, (o sia pa) puix hi ha bastants devots que les usen estant malalts, van a demanar-les a dit monestir i elles se troben en dificultats per a fer-les beneir. Igualment pregunta-li si hi ha altres benediccions a l'orde i demana-les en los mateixos termes. Si és possible, portar dites llicències en escrit. Diga'ls també que et donguen la sua adreça per si a les monges los convé escriure per algun assumpte, com per exemple en coses de litúrgia, e igualment que se l'hi agrairia molt que sempre que hi haja algun reso nou de l'orde, lo enviessen, puix usant Valldonzella la litúrgia Cisterciense se troben sovint amb grans dificultats. Vés al Procurador i no a l'Abat general, puix aquest últim tinc sospites, per certes respostes que ha fet, que és un alemany estrambòtic de qui potser no en trauries res.

Lo Ricardo ja està bo gràcies a Déu; les coses de la terra no ho estan tant.

Sor Plàcida professà lo dilluns de Pasqua granada.

Ja la farem petar quan nos vejam, puix ara no tinc temps per a escriure més.

Memòries al Pare Carbó i al Pare Forgas i disposa de ton affm. amic in C.J.

Josep Torras, Pvre.

DA

107. A Jaume Collell.

Barcelona, 17 de setembre de 1883.

Estimat amic: un Pare Escolàpio, germà de la nostra minyona Maria, que ha tornat de les Antilles, ha deixat encarregat a dita germana seua que arreglés les dues subscripcions a la *Veu* que vénen escrites en la nota que incloc. Diu que la subscripció del Pare Esteve Terradas, cedida a un company, pot continuar en nom del primer; i que la Maria pagarà lo atrassat i la subscripció de l'any, quan te veja a tu o bé a on tu vulgues.

Ja enyoro lo tenir una sentada amb tu, una conversa d'aquelles *sui generis* místico-política-social-eclesiàstico-murmuraire, una elucubració *sobre los males de la sociedad y sus remedios*, com deia lo Pare Mariana, una lamentació o tal volta un plan de reforma, que tot és tan fàcil de fer en amigable conversa, com difícil o impossible en lo camp de la realitat, sens la gràcia de Déu, servint-se d'instruments de gran virtut i potència.

Mes la por del còlera dóna al pensament una direcció particular i lo fa reflectir en si mateix. Déu Senyor nostre volgué deslliurar-nos de l'assot de la pesta que ja ne tenim sobre molts d'altres, sempre emperò menos dels que mereixem, de collites perdudes, inundacions, falta de treball, &.

Ja veus quin Papa més rosariaire nos ha donat lo bon Déu. Això m'alegra i me dóna grans esperances de millorament en la catòlica Iglésia, i de renovament d'esperit de fe entre los fiels cristians. Ditxós tu que pots fer *Rosaris de l'Aurora*; jo no puc sortir de la clausura i lo meu ramat no pot fer professons de rosaris.

He vist en los diaris que lo vostre Senyor Bisbe està passant la visita en les Guilleries, lo qual ha de ser una feina deliciosa en aquest temps de pluges i temporals.

Memòries als de casa teva i als amics d'ací dalt i tu disposa de ton ver amic, in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

108. Declaració al bisbat de Barcelona.

El abajo firmado para dar cumplimiento a lo dispuesto por el Exmo. e Ilmo. Sr. Obispo de la diócesis, en circular de 19 de noviembre próximo pasado, declara:

1º Que se llama José Torras y Bages y que nació en el presente Obispado, en 12 de septiembre de 1846.

2º Que ha recibido los siguientes grados en facultad mayor, por el mismo orden que vienen enumerados: bachiller en filosofía y letras; bachiller, licenciado y doctor en derecho civil y canónico; bachiller i licenciado en sagrada teología.

3º Que fué ordenado presbítero en las témporas de Navidad del año 1871.

4º Que inmediatamente se le destinó, por el Superior eclesiástico, al cargo de capellán del Colegio de M.M. Escolapias de la presente ciudad.

5º Que con anuencia de sus Superiores se trasladó a Vilafranca del Penedès, donde residió más de un año, al lado de su familia, por dolorosas circunstancias que la misma pasaba; ejercitándose en aquella población en los ministerios de la confesión, predicación y enseñanza y explicación de catecismo en escuelas dominicales y otras.

6º Que en mayo de 1876 se le nombró Capellán-Confesor de la Comunidad de Religiosas del Monasterio Cisterciense de Valldonzella, cargo que aún al presente viene desempeñando.

7º Que siempre, desde los principios de su carrera eclesiástica, ha ejercido los diferentes ministerios de la misma en casas de beneficencia y de instrucción o educación, en

particular de clases populares, habiendo sido director espiritual de la escuela dominical de Santa Teresa hasta que en este mismo año despareció por fundación de una escuela parroquial en el mismo barrio; y que al presente dedica todas las tardes de los sábados y demás vigilias de fiesta a confesar enfermos en el Santo Hospital y los jueves a instruir en el catecismo la sección de niños de aquel Santo asilo; acudiendo también a las demás casas de caridad siempre que le llaman y le es compatible con sus ministerios obligatorios.

8º También ejerce el ministerio de la predicación cuando para ello es llamado; y el de la confesión en la Iglesia de Ntra. Sra. de la Enseñanza.

9º Que disfruta las licencias ministeriales que le concedió el Exmo. e Ilmo. Sr. Dn. Joaquín Lluch y Garriga en el año de 1876 *ad tempus nostri beneplaciti*.

Barcelona, 8 de diciembre de 1883.

José Torras y Bages, Pbro.

R

109. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de febrer de 1884.

Estimat Jaume: Moltes mercès per les coques de llardons, pingües i grasses com lo carnestoltes, i molt bones i agradables, encara que no obstant no ho foren tant com la presència de la tua gaia persona, que segons me digué lo Ricardo, vingueren a substituir. Suposo que encara no hauran nombrat Mestre per l'escola de la vostra Seu; per aquí, com pots pensar, ne parlem tot sovint, i ja pots pensar a qui se dirigeixen nostres desigs.

Amb sentiment dec dir-te que tinc molt males noves de la salut de Dn. Manel Milà; sembla que està afectat d'una ma-

laltia de cor, i si bé ell no en coneix la importància, diu que desgraciadament ne té molta. Vet aquí no lluny de desaparèixer (Déu li do molts anys de vida) un altre dels nostres mestres, literat verament catòlic, que difícilment serà reemplaçat. Te dono la notícia amb certa reserva, puix que anant pel món com va lo pacient, és de témer una imprudència, fins d'un amic que podria intranquil·litzar al boníssim D. Manel.

Te felicito de cor pels articles sobre lo Municipi. Has trobat lo únic i verdader camí per lo qual se pot alcançar lo bé públic en aquests temps de desbaratament e insubsistència dels poders suprems. És precisament lo pensament de la Iglésia, segons ho demostren varis datos, i és molt cert que la Santa Esposa de Cristo hi veu més clar que els altres, i fins quan les tenebres obscureixen tots los demés enteniments. No sé, emperò, si seràs escoltat, perquè desgraciadament la societat nostra de malaltissa és ja sorda, *non est auditus*, i majorment per les coses que s'oposen o no van encaminades a proporcionar la *supèrbia de la vida o la concupiscència de la carn*.

Mes veig que em poso a predicar; deu fer-ho la influència de la Quaresma, i no és cosa de que un capellà prediqui a un canonge. Que aquest sant temps te provi bé a tu i a tots els teus, als quals donaràs memòries de part de ton ver amic i S.S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

110. A Jaume Collell.

Barcelona, 4 de març de 1884.

Estimat Jaume: Després de les coques patates, i si les primeres grasses i gustoses, les segones delicades i fines, com lo Sant temps de Quaresma en què les rebérem.

Veig per la *Veu* que estàs molt satisfet per l'entrada del nou canonge; i crec que en podeu estar i que serà dintre del Capítol un element sensat i profitós en gran manera.

Compto que hauràs rebut ja la carta anterior que t'escriguí. Nos enyoram de veure't; jo penso que lo no haver baixat serà perquè treballes; mes ara a la Quaresma ten-te enteniment i pensa que d'un home valent i d'una bóta de vi bo, no n'hi ha per gaire temps.

Moltes memòries al teu pare i demés, i mana de ton afm. amic in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

111. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de març de 1884.

Estimat Jaume: lo mateix dia de rebuda la tua, o sia lo dia de St. Josep a la tarda, vaig enviar los números de la *Civiltà* que em demanaves a Casa Mossèn Cinto; mes me digué la minyona, que li havien dit que ja havies marxat, per lo qual sabent que el Ricardo tenia que enviar-te llibres, los hi he donat per a que te'ls remeti; no sabent si a l'hora present los tens ja.

Tu dius que ens enyores, i nosaltres també desitgem una temporada, per a rabejar-nos en la coral conversa d'amics, únic plaer del capellà, fora dels que deriven del compliment de nostre ministeri, que són verament los més intensos i purs i que fan la demostració evident de lo que ens diuen a l'ordenar-nos, *servire Deo regnare est*. Mes de tots modos l'amigable conversa és un gran bé; refresca l'ànima, anima al desanimat, trau lo pes dels pensaments tristos, nos fa socials, si l'hàbit de la soledat nos té taciturnos, i fa reviure

en lo cor l'amor als homes, esmorteït molts cops per desenganys i agravis. Gràcies a Déu, nosaltres som aquí los que tu saps units amb vera amistat i franquesa; per a mi ells són l'única recreació i compto que el dia que el Senyor escampi lo nostre grupo, i dic el Senyor, perquè em sembla que els homes no són prou forts per a lograr-ho, aquell dia serà per a mi una amargura. Mes entretant aprofitem lo do de Déu i tu vine a prendre-hi quan pugues, la part que t'hi correspon.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

112. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de juny de 1884.

Estimat amic: ja em digué lo Josep Marcer que havies rebut lo primer article sobre la *Maçoneria;* ara te n'envio quatre més i conclouré amb un o dos més. T'encarrego que els repasses amb cuidado; sobretot en la part ortogràfica i en general gramatical; temo, puix tenint a la vista altres escrits tots ells estrangers i capficat en anar teixint lo discurs; tinc desconfiança amb mi mateix. Com veuràs, he arreplegat varis escrits i documents de la secta espanyola, lo qual sempre dóna algun interès.

Desitjaria que aprofitant la composició del periòdic, lo Ramon Anglada me'n fes una petita tirada en forma de folleto; los companys m'ho aconsellen i jo, més que per res, ho desitjo per enviar-ne un exemplar al Feliu Sardà i veure quin paper hi faria. ¿Què et sembla si en tiressin mil? Suposo que el cost tenint ja la composició serà petit; si fos ja cosa de consideració espero que m'ho escriuràs.

Memòries als de casa teua i amics, i disposa de ton ver amic in C. Jesu.

Josep

DA

113. A Jaume Collell.

Barcelona, 22 de juny de 1884.

Estimat amic: comptava avui poder enviar-te lo darrer article sobre la *Maçoneria*; però lo pare que arribà lo mateix dia que tu sorties de Barcelona, m'ocupà en assumptos no maçònics, i això i altres coses m'han impedit d'escriure una sola ratlla.

T'escric no obstant avui, perquè si tiren prompte les primeres fulles del folleto, vull advertir-te que tal volta fóra convenient que en lo segon article, a on diu *trobem uns maçonets de Mataró que protesten davant de Déu*, etc., hi posesses aquesta nota per a indicar d'a on se trau la notícia: *Suplemento al núm. 33 de El Nuevo Ideal.* — Impt. A. Abadal, S. José 34.— Mataró.

També me recordo ara que en un dels articles que et vaig entregar, se parla més d'un cop de l'aigua beneita de la secta, ells ne diuen *agua lustral*; mira tu si trobes una equivalència que sia menos repugnant per nostra Santa Religió que la d'aigua beneita que jo li dono.

Recorda't d'escriure sempre *Maçoneria* amb M grossa perquè jo distret casi sempre ho feia amb minúscula.

M'he tornat a mirar l'article de St. Tomàs sobre la Llei natural i la cristiana de què parlàvem amb tu; i me sembla que interpreto fielment la doctrina del St. Dr. No obstant que lo doctor Sala faça lo que bé li aparega.

Ja comença a sentir-se la calor; que St. Joan te porte una bona ventura.

Tuus in C.J.

Josep

DA

114. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1884.

Estimat Jaume: que Déu, la gloriosa Verge Maria i lo Sant Patró de les Espanyes i patró teu te concedesquen un dia de Sant Jaume tan feliç com jo et desitjo pel cos i per l'ànima.

T'escric aquestes quatre ratlles, després que acabo d'arribar de més amunt dels Josepets de Gràcia, a on só anat per a que lo Llausàs que ara viu en aquella barriada, me donés alguna explicació de la joventut literària del Milà (Q.E.P.D.). Tinc ganes de dedicar-li un article; mes no parlo pròpiament quan dic tinc ganes, perquè no en tinc ni em reconec suficient; mes després que del Llorens i del Pau Milà n'he fet una necrologia, o sia lo que vulla, me remordeix la consciència de no fer igual pel gran i estimat amic D. Manel. Mes me trobo sense medis, la família del difunt fora de Barcelona i un no gosa molestar-los; l'Aguiló fora també de ciutat per uns quants dies; i aquesta és cosa, no donant al treball una regular importància, que deu fer-se a no tardar després de la mort del que és objecte de l'escrit.

Miraré d'enviar-te'l per la setmana entrant, és dir pel número del dissabte pròxim, sinó de dissabte en vuit. De totes maneres tingues alguna cosa preparada per si no venia l'article, puix abans vull veure a l'Aguiló i no sé quan podrà ser.

En l'ordre literari era verdader gegant i a mon entendre

era lo tipo perfet del savi catòlic. Vaig anar a son enterro perquè la família d'ell m'envià recado especial, i t'asseguro de que a pesar d'ésser sa mort ja de temps prevista, si bé no comptava que fos tan aviat, m'impressionà vivament.

Los companys anem seguint a Barcelona, parlant de si vindrà o no vindrà lo còlera; amb lo epílogo obligat per tot cristià: *fiat voluntas tua.*

Mes aquesta carta no sembla de bons dies, i menos de bons dies a un mestre en l'alegre i jovial ciència de la poesia. Sant Jaume te conserve molts anys, si no per a esgrimir l'espasa contra los moros moderns, per a manejar la ploma a fi de confondre llurs doctrines i costums.

Memòries als de casa teua, i tu disposa de ton ver amic in C.J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

115. A Jaume Collell.

Barcelona, 30 de juliol de 1884.

Estimat amic: amb la present rebràs la necrologia de D. Manel Milà per la *Veu*. A l'escriure-la, ja pots pensar que sovint me venia la fel a la boca, recordant la punyida amb què volgueren ferir en nom del catolicisme al savi i venerable baró, amb què s'honrava lo país i la Iglésia. Però m'he contingut; no vull que encara que sia tenint raó, per part meua se moguen raons o s'alteren més los ànimos; màxime quan crec que lo fer-ho tal volta hauria confós a algú, mes no convènce'l. Tinc aquest assumpto de la divisió dels catòlics per una cosa que no ha d'arreglar-se amb la ploma ni amb la llengua.

Tal com és, la Necrologia aquí la tens. No he pogut veu-

re a D. Mariano i m'ha sabut greu, perquè tractar jo de literatura és *meter la hoz en mies ajena*. Mira-la, doncs, detingudament i reforma-la si ho creus convenient, tant en los conceptes com en la frase, lo mateix en les imatges que en les paraules. Sobretot te demano que corregeixis l'ortografia. En lo full 2on. 3ª plana, veuràs un senyal amb lo qual vull indicar a part. Si trobes alguna notícia equivocada, com per exemple en lo referent a les Revistes en què havia col·laborat, corregeix-la.

Respecte al folleto sobre la Maçoneria res tinc que anyadir-te; sinó que mires molt no passe cap error ortogràfic; me sembla que en lo últim article ne vaig descobrir un, que no em recordo qual era. Mira de que conste que és aprovat per l'autoritat eclesiàstica.

Aquí lo temps ha refrescat un poc; potser passat lo jubileu aniré a veure al pare dos o tres dies.

Espero que de la Necrologia me n'enviaràs tres o quatre números.

Saluda quan tingues ocasió al Senyor Bisbe i al Canonge Sala i demés amics; dóna també memòries al teu pare i a la Francisca, i tu disposa de ton ver amic que ja saps quant t'estima.

Josep Torras i Bages, Pvre.

En la mateixa plana de què et parlo dessobre he posat *próceres*, perquè no sé lo plural del català *pros*.

DA

116. A Jaume Collell.

Barcelona, 25 d'agost de 1884.

Estimat Jaume: t'escric quatre ratlles sols per dir-te que

has tingut traça a donar les quatre garrotades a l'esquena del *Correu* en aquestos dies. Mes en tot és bo tenir mida i principalment en lo pegar. Quedes en bon lloc davant de la gent que discorre; respecte dels que no discorren, que són en número infinit, segons les Escriptures, no cal parlar-ne; son judici ha de ser invariable. Crec per lo tant que has de deixar en aquest punt la qüestió; i no sóc sols jo que penso aixís. Vés fent lo teu camí, que tots devem fer lo mateix, sens inquietar-nos per les vàries opinions humanes, com, si no m'enganyo, diu lo *Kempis*.

Memòries als de casa teua; jo ara tinc aquí tots los meus, però com ja presumiràs, essent encara temps de forta calor, és sols per poquíssims dies. Lo Penitencier és a Ripoll; de segur que a la tornada farà escala a Vic.

Tuus in Corde Jesu.

Josep, Pvre.

DA

117. A Jaume Collell.

Barcelona, 27 de novembre de 1884.

Estimat amic: he rebut los vint-i-cinc exemplars de l'opúscol sobre la Maçoneria, i te'n dono les gràcies.

Ja veus la carta del Papa al Nunci que té a París; penso que, si bé no acabarà les raons, tal volta mitigarà la brega, perquè més o menos tard l'autoritat pontifícia s'imposa. És un benefici de Déu que en aquestos temps en què tota autoritat és escarnida, al menos la papal sia respectada. És clar que no volen dir això va per nosaltres, perquè la culpa ningú la vol, mes no dubto de que, d'aquí en avant, tindran més cuidado en no ofendre.

Seria un gran bé que hi hagués un home que sortís amb

un tema nou, és dir que tingués la traça d'oferir un pàbul a l'apetit disputador en què poguessen desahogar-se tanta gent com hi ha i sempre hi ha hagut que necessiten baladrejar. Entretant, crec que lo més pràctic és disminuir, i en lo possible fer desaparèixer, tota discussió acerca d'aquelles matèries de les que consta que en tenen gola. Déu fes que aquestos ardents apetits se giressen envers Ell.

Me sembla que, a no tardar, se donarà son destino definitiu a la llibreria del difunt D. Manel Milà. T'ho dic, puix me sembla que em demanares que a l'arribar aquesta ocasió, t'ho avisés.

Fins a la vista.

Tuus in C. Jesu.

Josep Torras i Bages.

DA

118. A Jaume Collell.

Barcelona, 13 de febrer de 1885.

Estimat Jaume: Quan pensava recrear-me algunes estones amb la teua conversa, cosa que, sols de tard en tard, m'és possible; trobo que la *Veu de Montserrat* t'ha cridat a Vic. Aixís m'ho ha dit lo Ricardo, a qual casa he anat a primera hora d'aquesta tarda, i tinc necessitat d'escriure't tan prompte, i espero que promptament me contestaràs també, perquè lo doctor Garriga de Vilafranca m'encomanà te preguntés si podries anar a predicar en aquella Parròquia lo darrer dia de les Quaranta Hores, en què es fa funció solemne. L'hora de la prèdica és a les set del vespre; de manera que s'hi podria anar amb el tren que ix de Barcelona a dos quarts de tres de la tarda. Lo dia és lo sis de març, o siga divendres de la segona setmana de Quaresma. Escriu

prompte la teua resolució, perquè lo temps no sobra i lo Garriga creia com jo també, que t'hauria pogut parlar d'aquest assumpto a Barcelona.

Lo doctor Grau te digué alguna cosa de si pensa venir a Barcelona?

Te parlà dels assumptos del difunt Don Manel Milà?

Espero que me contestaràs a aquestes preguntes.

Que los gloriosos Sants Metges te donin salut i força per a passar la Quaresma i que amb salut i alegria nos pugam veure.

Ton ver amic in Cristo Jesu.

Josep

DA

119. A Jaume Collell.

Barcelona, 19 de febrer de 1885.

Molt estimat amic: lo sermó que has de predicar a Santa Maria de Vilafranca, lo dia 6 del pròxim març, me diu lo dr. Garriga que, atesa la solemnitat de la festa, i la costum observada fins ara, és millor que sia en castellà. A la funció hi assisteix lo Ajuntament en corporació, havent abans assistit a les diferentes *hores* los antics gremis d'oficis. Sol assistir a la funció a Prima gran concurs de gent, de manera que pots preparar-te per a veure plena la Iglésia major de Vilafranca; puix sembla que los mateixos gremis hi van a les hores privadament.

Ja he escrit al doctor Grau. La carta del Menéndez m'omplí de satisfacció i me sembla que ningú millor que ell pot aprofitar-se de l'herència literària, encara jacent, del nostre Milà.

La vida retirada i un xic monòtona a què m'ha portat l'a-

morosa providència de Déu, no és a propòsit per a inspirar articles de periòdic. ¿Què vols que n'ixi del confessionari dels convents i de les quadres dels hospitals, sinó pensaments d'un gènero poc apetitós per los lectors de periòdics? De totes maneres si alguna cosa m'acudís, i tingués temps per a executar-la, no deixaria de fer-ho, com tu m'encomanes.

Dóna moltes memòries a la gent de casa teua i demés amics d'aquí dalt de part de ton afm. amic i S.S. in Cristo Jesu.

Josep

DA

120. A Jaume Collell.

Barcelona, 25 de març de 1885.

Estimat amic: mentres tu eres a Madrid escriguí al llibreter Anglada que remetés al doctor Lino Freixas, secretari del Bisbat de la Seu, dotze exemplars del meu folleto sobre la Maçoneria, puix dit Freixas me'ls demanava en carta que m'escrigué dies atràs. Com ni privadament ni en les cobertes de la *Veu*, m'ha comunicat lo compliment d'aquest encàrrec, t'escric perquè cuides de fer-lo complir, dat cas que no ho sia. Me deia lo doctor Lino, com és natural, que pagaria los exemplars.

Ja has vist com s'explica lo *Correo Catalán* sobre la *Memòria* per vosaltres presentada, ja penso que tu t'ocuparàs de dit document, lo qual lo *Correo* califica molt justament, declinant la responsabilitat. De segur que a dit periòdic li ha plagut més l'ocasió que se li és presentada, per a atacarte, que no pas haver trobat una bossa de diners.

A l'últim lo arxipreste ha fet un pet com un aglà. Com hauràs vist, rebé emperò, los sagraments amb ple coneixe-

ment i devoció. Aquestos dies la gent sectària les ha empreses contra los rosaris de l'Aurora, principalment lo de Sant Miquel. Avui sembla, segons m'han dit, que a pesar de no haver-hi hagut rosari, una turba ha maltractat de mala manera als que anaven a la Iglésia de la Mercè, fins al punt d'haver-hi alguns ferits.

Que Déu te concedeixe unes bones i santes Pasqües i força per a acabar la Quaresma.

Memòries a la gent de casa teua i mana a ton ver amic in C. J.

Josep

DA

«Com en eixa carta al·ludeix a una anada a Madrid a presentar una Memòria, convindrà recordar aquí molt oportunament, en què consistí aqueix acte que per la història moderna de Catalunya representa un fet d'importància. En una gran reunió tinguda a la Llotja de Barcelona, per iniciativa del "Centre Català" lo dia 11 de gener de 1885, amb assistència de la major part de Societats i Corporacions, tant d'índole comercial com literària, integrant lo que en podríem dir el nucli de les forces vives de Catalunya, s'acordà dirigir una *Memòria* al Rei D. Alfons XII, que fos una clara i respectuosa manifestació de les aspiracions del poble català, i de moment, oposar-se a la *unificació del dret*, i al *modus vivendi* amb la Gran Bretanya. Fou nombrada una Comissió per a la presentació de dita *Memòria*, i el dia 10 de març de 1885, a les dues de la tarda eren rebuts pel Monarca acompanyat de S.M. la Reina Dª Mª Cristina los següents representants de totes les classes socials de Catalunya: D. Marian Maspons, advocat president de la Comissió, D. Benet Malvehy, industrial, D. Àngel Guimerà, D. Jaume Collell, pvre. D. Jacinto Verdaguer, pvre. D. Valentí Almirall, D. Manuel Vilà, obrer, D. Joan Antoni Sorribas, D. Frederic Soler, D. Josep Pella i Forgas, D. Joan Permanyer i Ayats, D. Josep Pujol i D. Ramon Torelló. Crec que jo som l'únic sobrevivent d'aquella honorable Comissió que fou amablement rebuda pel Rei; i si no fos perquè aqueixa Nota no vull que passe de la mida de simple aclaració, me plauria fer de tan solemne audiència una explicació detallada que seria certament curiosa després de tants anys com n'han passat» (Nota de Jaume Collell).

121. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 d'abril de 1885.

Estimat amic: ja creia que en aquestes hores estaries a Barcelona o quan menos a Terrassa, per a predicar de la Mare de Déu de Montserrat; mes m'acaba de dir lo canonge Estalella que no vindràs fins d'aquí algun dia. Aquesta carta és, doncs, per a fer-te precipitar la vinguda. Ahir vegí al Canonge Grau de Tarragona, i per encàrrec seu especial, t'escric a fi de que digues quin dia seràs aquí i a quina hora del mateix estaràs disposat per a anar a donar una mirada als papers del difunt D. Manel. Diu que ell, comptant amb tu, ha esperat aquesta temporada i que per lo tant espera que tu baixaràs. Lo dit Grau estarà aquí cosa de vuit dies i com sembla que té algunes ocupacions d'interès, desitja que tu contestis luego a la pregunta que et faig.

També ahir me digué Don Marian Aguiló que et digués que, al baixar, portesses son poema *Focs follets* puix diu que lo valencià Querol vol veure'l.

No vull parlar-te del gravíssim assumpto del *Siglo Futuro*, perquè d'això no se'n pot parlar poc, i ara tinc poc temps. Ja en parlarem *os ad os*, si a Déu plau dins de poc. Mes la síntesis me sembla que pot dar-se en poques paraules. Lo vi és una cosa bona, mes tothom que s'emborratxa a l'últim cau i se trenca la testa. Deu faça que els ànimos se serenin i que els cors s'ablandin.

Tuus in C.J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

122. A Jaume Collell.

Barcelona, 2 de maig de 1885.

Estimat Jaume: lo doctor Grau sortí precipitadament de Barcelona lo dimecres o dijous passat, per grave malaltia

del canonge Pedrals. Ha deixat dit que amb tu i Mossèn Cinto, si podia ser, féssem lo que ens semblés acerca dels papers de Dn. Manel. Lo Grau sembla que ara no tornarà fins acabades les oposicions de doctoral de Tarragona; és a dir, d'aquí a una mesada. Fes lo que et sembli; mes desitjo que escriguis per estar en clar i escriure al Grau lo estat de la cosa, puix ell creu que al present estem mirant los papers.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

123. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1885.

Estimat Jaume: ahir a Vilafranca, avui a Barcelona; i en una sala supletòria de la del carrer de Santa Anna, avui abandonada per ausència de son propietari; en una sala, dic, del carrer de Mercaders, te saluden amb motiu de Sant Jaume tos afms. amics.

Antoni Josep Almera[1]

DA

1. «Els tres noms de la firma corresponen als doctors Antoni Estalella, Josep Torras i Jaume Almera. La sala del carrer de Mercaders és el pis del doctor Ricard Cortès, en el qual tenen lloc les juntes de la Penya d'estudis. Vegeu *Biografia*, vol. I, pàg. 157» (Nota de Fortià Solà).

124. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1885.

Estimadíssim amic: prou desitjaria de paraula donar-te les bones festes de Sant Jaume ton patró, mes ja que això no sia possible, rep en aquestes quatre ratlles tot lo entranyable afecte que cada any, com lo vi, va essent més fort i dolç. Déu faça que tots los nostres sentiments sien tan purs com aquest de l'amistat, nascut quasi bé en la infància, produït per la naturalesa en virtut de misterioses relacions entre els esperits, i santificat per la gràcia i la religió i fins per nostra comú professió sacerdotal.

Los anys van passant i no en va per sobre nostre cos caduc; a voltes això entristeix lo natural, lo pensament melancòlic de que lo nostre esperit al fer-se vell, lo mateix que l'arbre que perd les fulles o l'aucell que perd les plomes, ha de trobar-se despullat d'afeccions, podria alterar la serenitat de nostre cor, si la santa fe catòlica i la caritat divina no ens fessen esperar una vida, per la qual los sants perdien la temporal, en la que la felicitat se funda i se manté d'una amistat sublim. Déu faça que aquesta sia lo coronament de la nostra amistat. Amén. (Com deia Santa Teresa).

Tuus in S. Corde.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

125. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 d'agost de 1885.

Estimat Jaume: des de Valldonzella, a on estic des de dilluns en què tancàrem la caseta del Passatge de Permanyer, te poso aquestes quatre ratlles, per a que m'envien la *Veu del Montserrat* a aquest convent fins a nova ordre.

Aquí me tens doncs, fet una espècie d'ermità, però ermità com pots pensar més ben peixat que els que hi havia que

menjaven pa de glans. És dir un ermità del sigle dinou, sigle d'exterioritats i apariències, mes no de realitats.

L'epidèmia, com ja saps, fins ara gràcies a Déu no ha pres grans proporcions; mes en aquest barri, en què al present estic, hi ha picat més que no pas la febre groga del setanta. Les monges fins ara no han tingut res, si s'exceptua alguns còlics, que havent sigut cuidats esmeradament des del principi, no han tingut conseqüències. En lo hospital militar, veí immediat del Convent, hi ha hagut varis morts. Ara veig que van a fer hospital especial pels soldats colèrics. Avui he vist que també en la ciutat de Vic teníeu còlera de què suplico a Déu vos vulla deslliurar.

Los companys tots sens novetat; veient-nos sovint i *echando pláticas* que distrauen los mals humors.

I del company *ganxet*, què te'n sembla de la sua darrera *fazaña*, deslliurant als perseguits per la justícia? Què hi dirà son amo al veure sacrificat a un company en ares de la santa intransigència? En fi ja saps que de temps li coneixia lo respirar.

Déu volgués que el còlera se n'emportés tot aquest veneno que corromp l'atmosfera i que respira la societat catòlica de nostre país, i la presència del flagell nos donés a tots humilitat verdadera i verdader amor de Déu que purifica de tota mena de passions.

Com pots pensar, jo encara que aquí estic molt bé, passo pena pel pare al considerar lo desastrós que fóra que trobant-se, se pot dir sol amb minyones, ell o algú altre de la casa tinguessen alguna novetat, sobretot en un temps en què de vegades la mort ve tan executivament. Però confiem en la providència divina, i deixem-nos a les seues mans, i havem d'esperar, com diuen los sants, que no deixarà als seus sirvents.

Conserva't bo, i si Déu nos deixa veure lo acabament de la campanya colèrica, aleshores recuperarem lo temps *perdut*, fent llargues enraonades que seran més sabroses per lo molt temps que ens n'estem.

Memòries als de casa teua i demés amics, i disposa de ton ver amic in Jesu et Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

126. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 de setembre de 1885.

Estimat Jaume: en efecte no s'hi està mal en un racó de convent; i encara que aquest sia en un carrer tan poc quiet i tan revolucionari com lo carrer de Ponent, se disfruta d'aquella pura atmosfera moral aromatisada per les oracions dels justos, que fa passar suaument les hores de la vida i que deixa pressentir lo que ha d'ésser la vida profunda i verament monacal dels monestirs de les soledats. Però Déu ha volgut que féssem la nostra tasca en una ciutat populosa i revestir-nos d'un ministeri incompatible amb la vida monacal, i havem de seguir lo camí que la sàvia i amorosa Providència nos marca. Mes sempre una temporada de soledat és profitosa i la vida moderna tan frenètica i lleugera, necessita amb necessitat absoluta d'un contrapès de tranquil·litat i assiento.

No pensis per lo que acabo de dir-te, que aquesta temporada d'estar a Valldonzella haja deixat cap de les meues ocupacions ordinàries; però solament lo trobar-se lliure dels cuidados domèstics, lo aïslar-se de la carn i sang, i fins lo lloc sagrat en què un hom habita, donen a l'esperit un tremp especial i al cor lo gaudir-se en una especial complacència. Mes també et diré que no és la meua celda de Valldonzella lloc a propòsit per a escriure articles de periòdics; no dubtes que farien flaire de monjam, amb lo qual no són capaços de recrear-se la major part de nassos dels nostres catòlics,

que troben les sues delícies en sensacions menos pures però més fortes. D'altra part, cada dia tinc menos confiança amb la vèrbola i més amb les obres. Jo, i amb lo que vaig a dir-te coneixeràs la meua falta d'humilitat, sento fàstic per l'abundància, i de totes les abundàncies la més fastigosa, és l'abundància de paraules. Lo nostre ministeri se funda en una *Paraula*, en lo Verb de Déu, i tots els meus esforços s'encaminen a sentir lo ressò d'aquesta eterna paraula en totes les direccions de la vida. Dic mal s'encaminen, deurien encaminar-se; puix moltes vegades lo esperit s'adorm en braços de la carn, i aleshores un veu clarament que res és de si, i que mai pot gloriar-se de res, sinó de la seua misèria. No em culpes lo fil místic que tot escrivint-te ha anat prenent lo meu pensament; puix la teua carta piadosa és una pregunta que ha excitat una resposta congruent.

En fi Déu nos valga, estimat Jaume, i servesquen aquestes quatre ratlles per donar-te fe de vida, no solament de mi, sinó també dels companys, quals reunions continuen inalterables, si bé per raó de les cirumstàncies lo lloc és diferent; ara anem al carrer de Mercaders, perquè lo carrer de Santa Anna amenaçava ruïna. Del pare he tingut carta avui mateix i està bo, aixís desitjo que estiguen també lo teu i demés de la família, i tu disposa de ton amic in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

127. A Jaume Collell.

Barcelona, 13 d'octubre de 1885.

Estimat amic: t'escric des de ma celda de Valldonzella a on m'estic per haver enviat les minyones una temporada a Vilafranca, per a refer i arreglar aquella casa que estava

necessitant mans de dona que la conduïssen un poc. Jo avui hi vaig per tres o quatre dies amb lo intent d'anar a fer exercicis lo pròxim diumenge, aprofitant l'ocasió de tenir tancada la nostra casa; però ahir vaig veure en lo *Diari* que predicaves diumenge en Santa Maria, i en lo *Correo* que hi predicava un capitular de Vic, i suposant jo que los dos són una mateixa persona, ço és tu, amb qui desitjo fer-la petar després de tant temps de no haver-nos vist; desitjaria saber quins plans portes, quan arribaràs i quan t'entornaràs, puix si passaves aquí alguns dies, tal volta guardaria los exercicis per una altra ocasió.

Espero, doncs, que m'escriuràs luego a Vilafranca, a on marxo aquesta tarda per a tirar mos plans.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras, Pbre.

DA

128. A Jaume Collell.

Barcelona, 30 d'octubre de 1885.

Estimat Jaume: só secretari d'edat d'aquella colla de companys que tu saps lo molt que per tu s'interessa i llegit lo discurs que lo P. Ll. ha pronunciat; te poso quatre ratlles sobre lo mateix terreno, per a indicar-te la conveniència de que no parlis de l'assumpto en la *Veu*. Deus aplicar-te molt lo refran *el buey suelto bien se lame*. Quan vinguis ja parlarem de l'assumpto; però cregues més que no pas los teus dos ulls, los nostres vuit.

Tuus in corde Jesu.

Josep

DA

129. A Jaume Collell.

Barcelona, 25 de novembre de 1885.

Estimat Jaume: ja em tens altra vegada en mon domicili ordinari del Passatge Permanyer, que enmig del bullici de la gran ciutat, sembla una celda enmig d'una llotja. I no t'estranyis de que use imatges, puix acabo de llegir lo cant de la *Maladetta* de Mossèn Cinto, a on les riques imatges abunden més que en una corona de rei les perles. M'ha fet censor de son nou poema i n'estic content, puix és una verdadera delícia sa lectura. I en la vida fan servei aquestes pures delícies per a aliviar de les amargures que es passen. Aquestos dies d'arribada de Vilafranca, los he passat entre malalts i morts. Ha mort la compradora de Valldonzella, filla ja del Convent i dona molt apreciable, i també ha mort un antic condeixeble, Joan Amell, a qui vegí i vaig confessar en los últims dies de la seva vida.

Mes lo gran consol del cristià en lo present moment és l'Encíclica, que bé podria ésser anomenada la constitució dels estadistes cristians en lo temps modern, l'ensenyança pràctica de com han de portar-se en les dificultats de tot gènero que porta lo embolic de la vida moderna. Ja sabem que la Religió és la sabiduria, mes a voltes un s'afigura aquesta sabiduria en un terreno especulatiu, que el Mestre cristià és un catedràtic, essent aixís que aquí lo veiem en mestre de la vida, no un dialèctic que trau conseqüències de principis, sinó que aplica al món, sempre inconstant i variable, les immutables i eternes màximes de la Religió revelada i de la Llei natural. Llàstima que continue la comèdia del *pollós, pollós*, que tant temps que dura i converteix la vida catòlica de nostre país en una ridícula i contínua disputa que suposa més que tot vanitat i tonteria.

Ja hauràs vist lo estat perillós de Don Alfonso; ara que és hora de sortida de cor dels canonges, sento que toquen molt a la catedral, que penso que no sia senyal de rogati-

ves, com veig que fan a Madrid a la capella real.

Te demano que encomanis a Déu la nostra herència de confiança de Don Lluís Serra puix està en mal estat lo assumpto, i com lo impugnador, home ficat en escrivanies, que ja ha lograt notables ventatges, pertany als partits avançats, podria facilíssimament, aprofitant certes antipaties, destruir l'obra de caritat que ens deixà encomanada lo difunt Serra.

Ja pots fer tornar al Passatge la *Veu*, igualment t'estimaré que, quan te sia fàcil, m'envies los llibres del Roser que creguis més del cas per mon objecte.

Lo pare encara estarà alguns dies a Vilafranca. Dels viatgers romans hi ha bones notícies; de segur que tornaran contents del seu viatge, que sembla que serà bastant ràpid.

Memòries al teu pare i demés de la família i disposa de ton amic in C. Jesu.

Josep

La Maria ha rebut carta de son germà i desitjaria tenir rebut de les dues subscripcions de Cuba, perquè sembla que no reben la *Veu*, i voldria remetre lo justificatiu d'haver complert lo encàrrec als dos Escolapis.

DA

130. A Maria del Socors Posas.

Barcelona, 20 de gener de 1886.

Sra. Dª Maria del Socors Posas.

Muy señora mía y respetable amiga: recibimos la esquela mortuoria de su señor esposo con la amargura que siempre causa la muerte de los amigos. Comprendo cual ha de ser la pena de usted y pido a Dios le dé resignación y valor,

y al difunto el eterno descanso. Mi padre les envía sus recuerdos y sirviéndose usted saludar muy afectuosamente a su hija y yerno se le repite amigo y S.S.

José Torras y Bages, Pbro.

F

131. A Jaume Collell.

Barcelona, 2 de març de 1886.

Amic Jaume: sento molt no poder-te acompanyar; però no crec convenient lo viatge per vàries raons que et diré quan nos vegem; ademés *persones respectables* creuen lo mateix, i fins me sembla que lo sigilo que recomanes se rompés per la necessitat de demanar comendatícies.

Tuus in C. Jesu

Josep

DA

«Aqueixa anada a Roma que s'havia de fer amb *sigilo*, demana una explicació: Quan amb lo Sr. Bisbe Morgades donàrem principi a l'obra de restauració del Monestir de Ripoll, li vaig aconsellar que tots dos anéssem a Roma a demanar una benedicció especial del Papa Lleó XIII, i a la vegada indicar-li que Catalunya veuria amb singular devoció i complacència que fos Sa Santedat qui ens fes present d'una imatge en substitució de l'antigua que es perdé amb l'incendi del 35. S'excusà el Prelat, i em digué que convenia hi anés jo tot sol; però com el Dr. Torras m'havia manifestat que li plauria fer junts un altre viatge a la Ciutat Eterna, li proposí si volia acompanyar-me, procurant que no es fes pública la nostra anada, per motius especials. Per això parla del *sigilo*. Així és que tot solet me n'aní a Roma, tenint la bona ventura de que, mercès a una alta influència, me concedís aquell gran Papa una audiència que, per les circumstàncies que hi concorregueren, puc calificar de solemne; i en ella després d'haver-se enterat Sa Santedat de l'obra que s'anava a emprendre, i beneint-la efu-

sivament, estampant sa augusta firma en el primer àlbum de la restauració, s'oferí generosament a regalar lo retaule magnífic de la *Madonna* ripollesa en mosaic de lo millor que ha eixit de les oficines especials del Palau del Vaticà. Per bona memòria, vull fer constar que eixa audiència del gran Pontífice, tingué lloc en lo dia 10 d'abril de 1886» (Nota de Jaume Collell).

132. A Josefa Rossell de Mandri.

Barcelona, 15 d'abril de 1886.

Sra. Dª Josefa Rossell de Mandri.

Mi amada Prima: Hoy mismo hablaré con un amigo, que lo es mucho de los Salesianos, acerca de si es posible que el Venerable Dom Bosco venga a ver a Paco; y de todas maneras ya te haré saber el resultado, que procuraré eficazmente sea de la manera que tu deseas. — Espero que Paco se mejore, y salúdale, lo mismo que a Paquita de parte de tu primo.

José Torras y Bages, Pbro.

F

133. A Josefa Rossell de Mandri.

(Sense data)

A la Sra. Dª Josefa Rossell de Mandri s. s. y p. JOSÉ TORRAS Y BAGES, Pbro. saluda a sus primos, y, si para ellos es buena hora, a las nueve o nueve y media le parece que sería hora cómoda para ir a Sarrià, a cuyo objeto les esperará en esta su casa.

F

134. A Jaume Collell.

Vilafranca, 21 de juliol de 1886.

Estimat amic: me tens a Vilafranca des del diumenge, i me sembla que per llarga temporada, si bé que amb condició de fer viatge setmanalment a Barcelona, com recader, perquè les missenyores de Valldonzella ja pots comprendre que no volen passar més enllà de vuit dies sens confessarse. De consegüent espero que des de lo pròxim número inclusiu me faràs enviar la *Veu* a esta Vila.

Avui ha sortit envers Tarragona, Tortosa i Cardó lo nostre estimat amic Ricardo que ha estat aquí un dia i mig només; però que havem aprofitat per a visitar Olèrdola, com espero més tard fer-ho amb tu.

Quant me plauria tenir-te al costat en aquesta temporada! Quin goig ha d'ésser lo viure en semisoledat, o total soledat, en companyia d'alguns amics d'inclinacions similars! Los afectes en esta situació se multipliquen i s'exalten, i l'ànima busca d'un modo natural sa refacció en lo espiritualisme de la verdadera amistat.

Mes a l'escriure les anteriors ratlles tal volta m'oblidava de que ja vaig a complir quaranta anys, i sobretot de que só sacerdot; i que per lo tant no dec entregar-me a l'especulació de l'enteniment o al conreu dels afectes com un filosop o un artista, sinó en adreçar la pròpia i l'agena voluntat envers lo Sumo Senyor de lo criat i de son Fill Jesucrist. Mes de tots modos per los que no arribam a la mida de sants, és convenient lo estímul de les ordenades i nobles afeccions humanes, sobretot en qui no té una vida activa; puix de lo contrari queda esmortuïda la flama de l'esperit i fins fàcilment pot prendre una direcció falsa i malsana.

I totes aquestes retòriques que sens saber per què m'han sortit de la ploma, tiren a dues conclusions pràctiques: la una ja te l'he dita, que m'envies la *Veu* que és un solaç setmanal que ara ve més bé que mai; l'altre que escriguis al-

guna vegada, lo qual supleix en cert modo la conversa de l'*amic i de l'amat*. Mes quin home Mossèn Cinto que podria passar tota sa vida en lo forat d'una roca en contemplació de la poesia, com un sstilita. Nosaltres som d'una altra fusta, més flonja, i tenim necessitats potser més vulgars, però que en deguda mida havem de satisfer.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

135. A Fèlix Sardà i Salvany.

Vilafranca del Penedès, 5 d'octubre (1886).

Rdo. Dn. Félix Sardá y Salvany, Pbro.

Mi querido amigo: es usted tan bueno para conmigo que siempre que publico alguna cosita al ocuparse de ella usted en su *Revista*,[1] lo hace de manera que parece que empuja mi inercia y me mueve a salir de mi encongimiento habitual. Me alegro de que mi librito le haya agradado, pues pocos como usted pueden conocer la disposición de las gentes y de consiguiente lo que puede serles de provecho para su vida espiritual. Supe por Casals que su excursión a la montaña, de que me habló por mayo en Montserrat, no fué favorable a su salud. Yo he pasado este tiempo en Vilafranca, al lado de mi Padre, con una excursión semanal obligada a Barcelona, y en esta villa pienso permanecer hasta concluído el presente mes. Si mi casa pudiese convenirle para apartarse de sus tareas ordinarias y pasar tranquilo unos días ya sabe usted que tendría un gusto particular en ello su afmo. amigo y S.S.

José Torras y Bages, Pbro.

H

1. La «Revista Popular» (1871-1916), dirigida per Fèlix Sardà i Salvany. El llibre de Torras i Bages deu ser *El Rosario y su mística filosofía* (1886). Hi ha una carta de Sardà i Salvany, amb data de Sabadell, 15 d'octubre de 1886, contestant la de Torras i Bages, que diu: «Querido amigo y señor mío: no merecían la tan afectuosa de V. las pocas líneas que dediqué a su hermosa obrita trabajada *tan a conciencia* como todas sus cosas. Me gusta lo que V. escribe, precisamente porque domina en ello la nota reflexiva tan poco común en nuestro siglo, donde la moda o mejor manía es hacerlo todo a vuela pluma, que a eso nos ha acostumbrado el periodismo, género clásico de la generación actual. / Yo que soy un triste ejemplar de la especie dicha, con haber puesto años ha todo mi empeño en escribir a la moderna, envidio siempre a los que saben escribir a la antigua, que es el verdadero modo de escribir. Ya ve V. que inconsecuencia! / Gracias mil por sus finos ofrecimientos. He visto dos o tres veces la villa de Vilafranca y me ha encantado su aire de Edad media tan distinto del de nuestros centros industriales donde todo huele a carbón de piedra. Le parecerá otra inconsecuencia que hable así? Ya ve V. qué periodista tan raro. / A Dios amigo. Consérvese y mande siempre a este su afmo. y amigo y Cap. in C.J. / Félix S. y S.»

136. A Jacint Verdaguer.

Vilafranca, 14 d'octubre (1886).

Amic Mossèn Jacinto: li retorno son llibre ja llegit; i encara que sens donar-hi cap importància, puix me sembla que un altra volta ja en parlarem, li encarrego que es fixe bé en si la manera d'administrar lo Sant Baptisme que vostè vegé en Alemanya (pàg. 140) és tal com ho conta, perquè a alguns los causà gran estranyesa.

Crec que en Matheu ha fet un bon pensament de publicar això; a mi me fan lo efècte totes aquestes relacions de brins d'espígol que formen un manat que despedeix lo bon olor de Cristo. I això és molt convenient quan tenim tants diaris de touristes que exhalen la ferum del sensualisme que s'és ensenyorit del món.

Tuus in Corde Jesu.

Josep, Pvre.

VP

137. A (?).[1]

Vilafranca del Penedès, 14 d'octubre de 1886.

Excmo. e Ilmo. Sr.
He leído el libro de que se hace mérito en la presente solicitud, y cuya censura se sirve a V.E.J. confiarme, y en mi juicio no hay inconveniente alguno en su publicación.
B.E.A.P. de V.E.J.

José Torras y Bages, Pbro.

VP

1. Datada el mateix dia que l'anterior, aquesta carta ha d'ésser relacionada amb alguna de les obres de Jacint Verdaguer.

138. A Jaume Collell.

Vilafranca, 28 d'octubre de 1886.

Estimat amic: al tornar d'exercicis he vist a Dn. Fèlix Barba per a que m'ensenyàs los papers de nostre difunt mestre Llorens que obren en poder de dit senyor Barba i d'ells he fet l'adjunta nota de son contingut. Lo fer això és amb motiu de que dit Dn. Fèlix diu que ell no vol desposseir-se, ni enviar los manuscrits, mes sí que en deixarà treure còpia; per això t'envio la nota, perquè lo Masferrer puga resoldre si li convé o val la pena de fer transcriure aquells papers, o bé si creu que no val la pena d'això, per lo benefici que d'ells pot resultar. Jo penso encara passat Tots Sants estar dos o tres dies a Vilafranca, per lo qual, si pots, torna'm luego resposta per a que jo en puga parlar a Dn. Fèlix.

Què te'n sembla de l'Encíclica Pontifícia als Bisbes de

Portugal? Verdaderament lo govern de l'Esperit Sant és visible en la Iglésia en nostres dies, puix apar miracle lo contrast del Papa amb son temps, o sia d'un home amb sos contemporanis; mes és clar que lo contrast és entre Déu i la desencaminada humanitat. La ignorància moderna se troba en realitat avassallada per la sabiduria del Papa, i això si bé no sembla suficient per a contenir la ruïna, dóna grans esperances de reconstrucció.

Me sembla que per aquí dalt ja us deveu començar a bufar los dits. Te desitja una bona entrada d'hivern i sobretot unes bones festes de Tots Sants ton amic i S.S. in C.J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

139. A Jaume Collell.

Barcelona, 18 de novembre de 1886.

Estimat amic: altra volta me tens en lo niu del Passatge Permanyer, després d'haver allargat més l'estada a Vilafranca, a conseqüència d'haver tingut de predicar lo Novenari d'ànimes, puix lo tenia encarregat un frare caputxí que a les vigílies de Tots Sants va dir que no podia anar-hi. Consti, doncs, que no són solament canonges sinó també caputxins, los que de vegades deixen desesperats als encarregats de fer les funcions d'Iglésia.

Suposo ja rebries una carta en la que et parlava de l'assumpto dels apuntes d'en Llorens (q.a.c.s.).

Mes tornant amb los canonges de Vic; veig que són molt esplèndids en presidir funcions cívico-religioses, puix he vist que eren quatre a presidir l'última que s'és feta aquí dalt; cosa que solament s'explica per l'abundor del sentiment que la inspirava, puix la regla general i ordinària és que en tota

presidència sien tres; mes *de bono numquam satis*. A Girona he vist que lo jovenívol entusiasme que es vol encendre havia fet lo seu efecte en lo seminari, i amb això és d'esperar que a l'hora menos pensada te veurem a tu, home d'acció i d'atractius, instituint los *requetès de l'oració* obeint lo voler de la Cúria madrilenya. Me sembla que per aquesta Plana la idea faria forrolla. Per lo que puga servir-te estic a la teva disposició.

Mes aqueixes quatre ratlles de bon humor no les cregues expressió de mon ànim en lo present assumpto. L'amo xiula, mes l'ase no vol veure. A Roma diuen una cosa i aquí ne fan una altra enterament diferenta. La verdadera fe catòlica, l'amor a la verdadera Iglésia, lo zel apostòlic se van apagant. Sort que un veu encara tot sovint ànimes generoses, com lo noi segon d'en Fèlix Vives que aquest matí m'han dit que son pare venia d'acompanyar-lo a Ocaña, a on va a vestir l'hàbit del gloriós St. Domingo, aqueix tendre noi de divuit anys deixeble de la Facultat de Lleis. T'ho escric, perquè penso que et consolarà.

No et descuides d'enviar-me la Veu altra vegada al Passatge, puix tinc interès en llegir tes cartes a En Duran. Si podies enviar-me també lo número anterior t'ho agrairé, puix jo ja era aquí, i va anar a Vilafranca i no l'he llegit.

Quan te vingui bé envia'm la direcció de la Revista Dominicana de què em parlares. Memòries als teus i disposa de ton ver amic in C.J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

140. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de desembre de 1886.

Estimat amic: recordo que l'última vegada que ens ve-

gérem a casa d'en Cortès parlant de catalanisme, te deia la conveniència, a mon entendre, de fer, més que lo que avui ne diem propaganda, ço és, propagació viva, moure els esperits, *seminació*, és dir, l'operació tranquil·la de tirar los gèrmens saludables en temps i llocs a propòsit per a que *in tempore suo* donguin lo fruit saludable. I aqueix record, a manera d'exordi, és perquè després de l'esmentada conversa he vist lo Almanac de la *Campana de Gràcia* que m'ha deixat aplanat. No perquè jo deixés de figurar-me que era una publicació, no solament obscena sinó impia i fins sectària, que porta lo segell de la *Bèstia* en la mateixa coberta, mes l'estranyesa dolorosa ha sigut veure los que no es desdenyaven de col·laborar en opúscol tan endiablat i anticristià essencialment, que no té ja lo to de l'esperit vacil·lant, ni sisquera despullat de la fe, sinó lo accent de l'odi envers lo cristianisme. Allí hi ha l'Almirall, lo Ubach i Vinyeta entre altres que no em recordo i al veure tal cosa un diu: *non sunt de genere illorum per quos salus facta est in Israel.* No poden ésser aquesta gent los restauradors de Catalunya. Per això al llegir ta última carta al Duran, bastant entusiasta i de to un xic pujat, a un li acut preguntar: està la nostra gent bona en disposició de contrarestar, en punt a catalanisme a aquells altres més vitandos que els mateixos socialistes? I de conseqüent, convé seguir la gresca que ells mouen, o bé val més anar per altre camí que si no van tan de dret, en canvi és més segur? Lo evolucionisme, que en certa manera és admissible, crec deu ésser lo procediment; i evolucionisme vol dir no precipitar les coses, sinó que naturalment la fruita per si mateixa maduri sense empènyer-la.

Vet aquí doncs per què t'he escrit aquestes quatre ratlles, a pesar d'estar molt ocupat. Ja volia cridar-te l'atenció sobre lo Almanac citat, però lo article d'avui m'ha posat la ploma als dits.

Avui aquest matí a les set ha mort a Vilafranca la mare del canonge Estalella (R.I.P.).

Tuus in C. Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

141. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, primeria d'abril de 1887.

Amic Mossèn Cinto: a l'últim he trobat lo fet de Sant Benet que a vostè li interessa. Lo trobarà relatat en lo Rodríguez,[1] en la part que hi ha la senyal, i veurà la referència al llibre dels Diàlogos de Sant Gregori, d'a on està tret.

Tuus in Corde Jesu,

Josep Torras i Bages, Pvre.

Li recomano que sobretot no se li extravie lo llibre de les monges que li vaig portar l'altre dia; i perdoni la impertinència.

Me sembla que el fet de Snt. Benet li vindrà admirablement pel seu objecte. És lo símbol i expressió de la transcendental novetat de l'ascetisme cristià que es personificà després en lo sagrat Cor.

Ja que tinc la ploma als dits, també vull apuntar-li la idea que m'acut. Recordo que entre els sants hi posa un sant bizantí desconegut i obscur. ¿No li aniria bé, en son lloc, o santa Tecla o Dionís l'Areopagita; o S. Joan Crisòstom, que és una reproducció de Sant Pau; o bé los dos amics Basili i Gregori Nazianceno, lo primer, pare d'innumerables monjos, i lo segon, poeta tan il·lustre que introduí en la poesia clàssica la inspiració cristiana?

Me sembla que el sant que vostè hi posa és com un anís petit que s'empassa sens adonar-se'n.

Item més: me sembla que de dret li pertoca entrar en lo cicle dels *cordícolas* a St. Atanasi, lo hercúleo atleta de la divinitat del Verb encarnat, l'hèroe de la invasió arriana.

Me sembla que el sagrat Cor ha de ser l'astre que il·lumina l'orient i l'occident.

E

1. Fa referència Torras i Bages al jesuïta Alonso Rodríguez, les *Obras espirituales* del qual veieren la llum a Barcelona en 1885-1887.

142. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 20 d'abril de 1887.

Exmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. José Morgades y Gili.

Mi querido Señor Obispo: de regreso de una corta expedición al campo, y antes no parta hoy mismo para Vilafranca quiero ponerle cuatro líneas.

Nadie tachará a usted de cobarde pues ha dado el golpe en medio del fragor de la pelea, y aun cuando gritaban victoria los que usted castiga. Creo que este acto de usted ilustrará el asunto más que muchos artículos, y muchas inteligencias sinceras comprenderán que ganar un incidente no es ganar un pleito, que de otra parte está ya fallado una porción de veces. El acto de usted dejará huella; y es posible que vaya penetrando la luz en muchas inteligencias preocupadas que deberían comprender que hasta por interés temporal no les conviene mortificar y ofender a los Prelados.

Consérvese bueno y reciba los cordiales afectos de su S.S.q.b.s.p.a.

José Torras y Bages, Pbro.

SH

143. A Jaume Collell.

Vilafranca, 22 d'abril de 1887.

Estimat Jaume: acabem de traslladar lo cos de Dn. Manel Milà, que es conserva sencer i amomiat, al Panteó-Capella que li ha erigit en lo cementiri d'aquesta vila sa piadosa muller. Lo Menéndez y Pelayo, llur futur biògraf, li ha dictat també lo epitafi i és com segueix:*.

.....

Prop del Milà jau també lo cos d'en Llorens. Demà, dia de Sant Jordi, compliran quinze anys de sa planguda mort. Tu amb ell vingueres per primera vegada a esta vila, per a oir ambdós ma primera missa, pocs mesos abans de la mort de l'estimat filosop. Fou sa darrera visita, en vida, a sa natiua vila.

Lo Milà i lo Llorens foren nostres pares en les lletres profanes; encomanem-los a Déu i entretant nosaltres *oremus ad invicem ut salvemini*.

Josep Torras i Bages, Pvre.

* «Se descuidà de ficar-lo a la carta» (Aclariment de Jaume Collell).

DA

144. A Jaume Collell.

Barcelona, 18 de juny de 1887.

Estimat Jaume: per lo amic Estalella t'envio los articles 10 i 11 de la sèrie que tens la bondat de publicar en la *Veu*. Ja sols me'n resta un a fer, i seran de consegüent una dotzena justa. Lo darrer tindrà aquest títol *¿qui reconstruirà la regió?* essent la resposta que sols pot fer-ho lo clero. En mon interior me contestaré ademés que, encara que ell deu fer-

ho, no crec que ho face; mes això m'ho callaré perquè ningú està obligat a dir los pecats de la seua classe.

¿Quan portes les monges a Martorell? Penso que aleshores nos veurem.

Pensa si seria convenient, quan sia l'ocasió de compondre l'opúscol, de posar-hi com per apèndice al capdavall, citant-lo per nota en lo capítol de la predicació, la pastoral o edicte aquell que et llegí del Bisbe de Solsona. En cas afirmatiu, lo copiaria i te l'enviaria. Avui, dia del Sagrat Cor, he tingut i tinc de tenir encara, lo dia molt ocupat; per lo qual poso fi a aquestes quatre ratlles, desitjant que aquell immens foc d'amor diví encenga les nostres ànimes i moga les nostres plomes a esparramar pel món la caritat de Crist.

Memòries als de casa teua i amics i disposa de ton amic in C. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

145. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 de juny de 1887.

Estimat amic: aquí t'envio alguns articles sobre la Iglésia i el Regionalisme. Me sembla que te n'enviaré encara tres més. Desitjo que te'ls miris molt, puix l'altre dia hi havia algun error. Ja saps que tens les facultats més omnímodes per la correcció en tots sentits. L'Aguiló l'altre dia m'envià un *volant* entusiasta i m'oferia los seus tresors, dient que d'aquesta matèria se'n podria fer un llibre. Aixís ho crec; mes en tal cas s'hauria de prendre un altre to i fins un caràcter expositiu que el faria sols a propòsit per los especialistes. Me sembla que tal com ho faig va millor per un setmanari com *la Veu*, i ha de ser més del gust de la generali-

tat. Penso fer un article: *la Revolució és antiregionalista*, en contraposició a l'altre: *la Iglésia és regionalista*, que avui t'envio.

Respecte de col·leccionar-los, aprofitant la composició, segons parlàrem, fes lo que et sembli; perquè d'una part me sembla que el folleto seria massa petit, i d'altra m'agradaria veure lo conjunt de les idees vertides.

Los vigatans Salés i Errando fan brillant paper en les oposicions a la doctoral. Los dos ho han fet molt bé. Lo jovenet demostra una gran perspicàcia, claredat, ordre i coneixement en lo dret civil i canònic; l'altre manifesta lo mestre escolàstic avesat a tractar qüestions i dominant completament les dificultats de l'exposició i de l'argumentació.

Tingau bones Pasqües i que el Sant Esperit vinga sobre nosaltres per a cremar lo dolent i animar lo bo.

Tuus in C. Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

146. A Jaume Collell.

Barcelona, 13 de juliol de 1887.

Estimat amic: veig que estàs espantat dels teus mals; mes jo crec que tens nou vides, i que sortiràs dels Banys de la Garriga, impenitent, o a lo menos reincident, com has sortit de tots los teus mals i malalties. Tant de bo que reposesses una temporada; fins l'aigua reposada s'aclareix, i la teua salut se refaria i lo teu esperit adquiriria noves forces.

Penso, i quasibé estic segur, de que la setmana entrant encara serem al Passatge Permanyer, puix si bé espero al pare per a tancar casa i anar-nos-en a Vilafranca, m'escriu l'altre dia que abans de venir m'ho farà saber i encara no

he rebut tal notícia. Compto doncs que serem aquí, i aleshores te faré alguna observació sobre los articles que has de publicar encara; puix entre altres ara me recordo que en un d'ells cito a aquella poetissa gallega Rosalia qual nom de casa no sé si vaig encertar; i t'entregaré lo darrer article.

Cuida't doncs molt, estimat Jaume, reposa, repeteixo, i pensa que un ciri que sempre crema luego és acabat.

Avui he contestat en quatre ratlles afectuoses al *Centre escolar*, qual escrit publicat per tu en lo últim número de la *Veu*, fa per cert molt mala'ferum.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

147. A Jaume Collell.

Vilafranca, 27 de juliol de 1887.

Estimat Jaume: penso hauràs ja rebut per Mossèn Cinto los llibres del Roser i de Sant Tomàs i també lo article XII del Regionalisme.

No crec convenient lo que em proposaves de contestar públicament als joves del *Centre escolar* per a refutar la doctrina de l'Almirall en lo escrit que publicares en lo darrer número. Seria això com voler presentar-me lo antagonista de l'Almirall, i jo sols só lo sembrador que escampa bona llavor, en aquest camp del periodisme, no pas constantment sinó quan la cosa se presenta. Mon ofici és altre i lo de periodista no sabria fer-lo encara que volgués.

Mes la una cosa porta l'altra, i en lo article *epílogo*, que t'envio, crec que sens nombrar ni *Centre escolar* ni Almirall, combato les idees no acceptables de tots. Tal volta sia aquest últim article d'un to massa autoritari i magistral, en tal cas

suavitza lo possible la forma, que no sembli tant de mestre fanquet. En fi, fes lo que et sembli.

Desitjo molt que et trobes aliviat, i si pogués, te manaria per santa obediència un repòs absolut per molt temps. Deixa tots los sermons, busca en algú d'aquí dalt qui et faci uns quants articles i vine per Sant Fèlix amb Mossèn Cinto i quedeu's-e a menjar raïms. Amb la salut no sempre s'hi pot jugar, i amb la teva has fet més encara que jugar-hi.

T'envio la present encara a La Garriga, quals banys desitjo que et proven molt.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

148. A Jaume Collell.

Vilafranca, 3 d'agost de 1887.

Estimat Jaume: penso hauràs rebut un plec certificat que des d'esta vila vaig enviar-te amb un *epílogo* pels articles sobre lo Regionalisme. Lo remetí a la Garriga pensant que encara series allà.

¿Veus com també lo Sant Pare és regionalista? Les sues nobles paraules en forma dubitativa en l'última carta al Cardenal Secretari, al tractar del regne d'Itàlia, i que manifesten la predilecció del gran Pontífice per la forma regionalista, m'han alegrat, aixís com m'ha desagradat molt aquell *respectabilíssim col·laborador* que em regala la *Veu de Montserrat*. Eixa alabança interessada i excessiva me sembla cosa *cursi* i agena al bon sentit i enteniment que sol haver-hi sempre en la redacció del setmanari.

Avui t'escric amb dos motius, lo primer és saber de la teua salut i del teu paradero; lo segon advertir-te abans no feu la tirada del folleto d'algunes incorreccions que s'han es-

capat en lo article *Ideal cristià*, que més o menos alteren lo sentit. Primera columna de la pàg. 242 diu: «que ama *vent-se* emparades etc.» i deu dir *veure*. En la mateixa pàg. columna 2ª «lo Pare Bresciani, en Itàlia Enric Conscience» la coma deu ésser després de la paraula Itàlia — pàg. 243 columna 1ª «Aquest diuen ells, en substància se troba,» i la coma deu ésser després de la paraula substància.

La contestació del *Centre* de Sabadell ha vingut com lo anell al dit i me sembla que la gent calenta baixarà una mica los fums.

No voldria cansar-te, mes voldria quatre ratlles per a saber lo estat de la teua salut. Demà dia del gloriós P. S. Domingo t'encomanaré a Déu i tu igualment recorda't en tes oracions de ton ver amic in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

149. A Ramon Sagalés, Pvre.

Vilafranca del Penedès, 18 d'agost de 1887.

Rdo. Dn. Ramón Sagalés, Pbro.

Muy señor mío y apreciado compañero: como no sé bien si le acierto el nombre, pongo sólo en el sobre Cura-párroco de Montmell.

Espero se servirá usted celebrar cincuenta misas para difunto a mi intención y le remito la limosna en el billete que incluyo.

Deseo le vaya bien el curato de Montmell, donde si no encuentra usted grandes alicientes humanos, en cambio pienso que encontrará docilidad y relativa moralidad y religión en los feligreses. Tengo yo cierto afecto a ese pueblo donde radican algunas fincas de mi familia, por lo cual y por mi

carácter de sacerdote aprovecho la ocasión para ofrecerme de usted amigo y

S.S.q.b.s.m.

José Torras y Bages Pbro.

F

150. A Jaume Collell.

Vilafranca, 22 agost de 1887.

Estimat amic: celebro la resolució d'anar-te'n a la muntanya per a alcançar lo robustiment de la salut. No està la vida de la campinya desprovista d'atractius, majorment quan la naturalesa se presenta hermosa en lo lloc, i la gent del país guarden la naturalitat i la senzillesa antigua; jo he pogut molt poc disfrutar de tal cosa, mes estic segur que mon esperit s'hi assaonaria més que en la lectura d'un llibre de filosofia o teologia. Estudiam avui dia poc en lo gran llibre de la naturalesa i tenim poca afició a disfrutar dels plaers que ella proporciona.

Veig que no vols venir fins a setembre i comprenc les tues raons higièniques; mes si Mn. Cinto vol venir per Sant Fèlix escriviu, que jo seré a Barcelona lo diumenge vinent antevigília de la festa i podríem anar junts.

No sé si saps que lo Ricardo i lo Almera avui o demà han de sortir a fer una petita expedició per les Vascongades; me sembla que serà curta.

He llegit des de que só a Vilafranca lo llibre del Hitze *Problema social i sa solució*. Com obra d'alemany és nutridíssima, animada d'un esperit generós, amb una verdadera intel·ligència de la Religió catòlica i erudició en la ciència econòmica moderna. Lo traductor és l'Ortí y Lara, lo qual se

coneix que s'espanta tot sovint de la mànega ampla de l'Autor, lo qual si bé alguna vegada potser té alguna cosa d'utopista, és cert que té una idea exacta de les tendències socials modernes i que mai s'aparta del recte principi catòlic. Quina diferència entre els catòlics de la Germània, tractats de racionalistes, i no obstant tan ferms en lo sacrifici en favor de la Iglésia, i la fullaraca de nostra terra que, tot alabant-se de gran potència, no sap fer més que barallar-se seguidament entre si!

Desitjo molt que aquestes quatre ratlles te troben millorat, i tot esperant lo dia d'abraçar-te en Vilafranca, dóna molts recados a Mossèn Cinto a qui també espero veure per aquí, i disposa de ton antic amic in Corde Jesu. Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

151. A Jaume Collell.

Vilafranca, 25 de setembre de 1887.

Estimat Jaume: Jo prou pensava tenir-te al costat uns quants dies, per a entregar-nos, usant la frase evangèlica, a la borratxera de l'amistat, a l'expansiva conversa que mai cansa, a la comunicació d'esperits que tan dolça és i que, dins de les coses humanes, és potser la més deleitosa; però se coneix que los raïms rossellonesos han sigut més poderosos que los del Penedès i per lo tant l'expedició a aquest país ha quedat frustrada.

Desitjaria saber alguna cosa de l'opúscol sobre *La Iglésia i el Regionalisme*; però me sembla que seria convenient no retardar molt la sua publicació. Espero per lo tant que em diràs alguna cosa d'aquest assumpto.

Los companys de Barcelona ja em digueren la darrera vegada que els he vist que estaves millor, mes crec per això

que no t'has de precipitar a tornar a treballar. Ja arribarà l'hora quan estigues enterament restablert.

Quants temes, estimat Jaume, tenim per les nostres futures converses, si Déu nos concedeix poder-les tenir a nostra saó! La Santa Sede i les coses d'Espanya, lo manifest del Comte de París que jo trobo que es lliga amb l'Encíclica sobre la Societat civil de Lleó XIII, etc. etc.

Amb los bons companys d'aquí fem també los nostres comentaris i tenim les nostres converses i tot sovint amb lo doctor Garriga i Mossèn Anton parlem de tu.

Aquí a la vila i sos voltants la collita del vi serà molt mala i aquestes darreres pluges encara l'han empitjorada.

Dóna moltes memòries als companys d'aquí dalt, en particular a Mossèn Cinto, si encara hi és, i saluda també als de casa teua de part de ton afm. amic in C. Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

152. Censura del *Luter* de Joaquim Rubió i Ors.

M.I.S.

De orden de V.S. he leído el libro titulado *Luter* que en nuestra materna lengua catalana ha escrito el Señor Don Joaquín Rubió y Ors y que desea dar a la imprenta.

Tiene este libro especial importancia porque «si bien es cierto que el inmortal Bossuet, con su mirada de águila, penetró hasta en las más íntimas fibras del carácter y personalidad del funesto hereje alemán, y con su elevada elocuencia supo retratarle con exactitud admirable quedando la supuesta Reforma, en el terreno de la ciencia y de la historia, aniquilada, y su principal autor despojado de la auréola de que le rodearon sus fanáticos discípulos, no obstante el espíritu luterano perseveró informando de una manera más o menos marcada no sólo los países que definitivamente se se-

pararon de la Unidad cristiana, sino que desgraciadamente invadiendo las naciones católicas minoró en ellas el fervor religioso y las virtudes que suelen acompañarlo. En las altas esferas de la ciencia ya Lutero no tiene devotos y queda reducido a su verdadera categoría; mas refugiándose el espíritu apologético y proselitista del fraile apóstata en el terreno del Arte y de la amena Literatura, que por su naturaleza es más difícil de ser expugnado por la verdad, siendo de otra parte allí su maligna influencia de mayor eficacia, ha visto la Europa la personalidad de Lutero convertida en tipo poético, y la imaginación popular tal vez le ha concebido como un héroe legendario, que destruyó la esclavitud espiritual de una época ominosa abriendo una era de esplendorosa civilización». El Autor del presente libro, a la vez historiador y poeta, ha escogido precisamente este mismo terreno para tratar la persona del famoso hereje, y con verdadera intuición se vale de la forma dramática, muy a propósito en este caso particular. «En efecto no fué Lutero un contemplativo visionario que en la soledad de su claustro fomentándole la imaginación se enamorase de un ideal religioso producido por sí mismo y que prefiriese a la obra de Dios; no se le apareció la duda descendiendo de las celestiales alturas en la soledad del templo al tiempo de cantar en la oscura iglesia los devotísimos nocturnos, no puede pues considerársele como el caballero de la Duda, como N.N. P.P. Santo Domingo y San Francisco con profunda verdad histórica, en la poesía cristiana, son los desposados de la Fe y de la evangélica Pobreza; no, no tiene derecho Lutero a ocupar un lugar en el cielo humano del Arte; y consagrar el entusiasmo lírico a celebrar un tal personaje es en mengua de la verdad histórica y de la ciencia cristiana». Muchos poetas modernos han seguido en parte considerable este mal camino, y la duda, décima musa de la nueva tendencia, es la materia favorita de tales ingenios que la consideran como un estado eminente del ánimo, cuando en realidad es el caimiento del mismo arte el obstáculo material de la contra-

dicción de las múltiples concupiscencias que hemos de arrollar para proseguir el camino de nuestro perfeccionamiento racional. Con profundísima verdad el poeta Zorrilla escribió aquel verso:

que dudar es tener miedo
de creer en la verdad.

Lutero no fué el héroe de la duda, primero porque la duda no transforma al hombre en héroe, la duda es estéril por naturaleza; sólo las grandes afirmaciones o negaciones, nos enseña la razón y la historia humana que produjeron actos heroicos, y por ésto el poeta alemán Werner, que después vencido de la gracia vivió y murió santamente en el gremio de la Iglesia, al poetizar a Lutero no le presenta en el desfallecimiento de la duda, sino poseso de una idea y de un proyecto, y aún iluminado y predestinado por Dios, desde toda la eternidad, para llevar a cabo una obra sublime; ni pudo además ser el héroe de la duda porque sabido es que ésta en Lutero vino detrás de la rebeldía de su soberbia ultrajada, que vino paulatinamente, hasta el punto de haberle costado mucho el desechar como regla de Fe la autoridad de la Iglesia, y aún como el mismo Lutero afirma *había sido traído por fuerza al público, y compelido a aquellas turbulencias, más por acoso que por intento, ni de propósito deliberado*, y como con profunda elocuencia enseña Bossuet los movimientos, impulsos y juicios tan diversos como se leen en las obras de Lutero prueban las interiores luchas de este desgraciado, a quien su diabólica soberbia de una parte y los residuos de la Fe por otro lado no cesaban de despedazar dentro de sí mismo, de manera añade el célebre Obispo de Meaux, que parece que la gracia tenía dificultad en abandonar a aquel hombre infeliz. «Nunca fué incrédulo en el sentido que hoy damos a esta palabra, antes al revés, fué un fanático rebelde que una vez abandonada la regla infalible del magisterio de la Iglesia anduvo errante por los es-

pacios del mundo sobrenatural a merced de su fantasía, gobernada por diversos móviles».

En este estado psicológico, M.I.S., presenta el Señor Rubió el carácter de Lutero, siendo en su ruina espiritual una víctima de sí mismo, presentando su herejía como una obra de la carne, según la doctrina del apóstol San Pablo. En sus principios no aparece odioso, tiene cierta timidez y encogimiento, mas después que las pasiones crecieron en su interior, aquel hombre quedó transformado, cuando se hubo separado de la Iglesia *cayó en una especie de desesperación*, mas luego, dice el mismo, era imposible comprender de qué *flaqueza o debilidad le había Dios elevado a tanto valor, ni cómo de tal temblor había pasado a tanta fuerza*. La influencia diabólica en Lutero fué extraordinaria; él mismo afirmaba que más noches dormía con el diablo que con Catalina, por lo cual este singular hereje presenta los dos rasgos que suelen distinguir a los que siguen los impulsos del primer hereje y apóstata, Satanás: la crueldad y la lujuria. El antiguo fraile tímido y devoto coge un aire de violenta autoridad que hace temblar a sus secuaces; y cuando la guerra de los campesinos, curiosamente expuesta por el Señor Rubió en este cuadro dramático, que el mismo Lutero había exacerbado, pasándose al partido de los príncipes, enseñaba ser obra de Dios el exterminio de aquellos infelices fanatizados por sus predicaciones y las de los *profetas* que le precedieron. Una vez Lutero tuvo asegurada su obra convirtióse en cortesano adulador del despotismo de los Príncipes. No menos profundo fué el cambio que experimentó en sus costumbres. El honesto religioso que vivió castamente en su estado hasta aquella edad en que suelen enfriarse las pasiones, casóse después con una joven religiosa de la cual parecía padre y si bien al principio tan sacrílega unión excitó las murmuraciones, hasta de parte de muchos de los partidarios del heresiarca, luego con tan escandaloso ejemplo rotos los frenos a la natural honestidad, vióse a frailes y monjas huir de sus conventos para casarse; los mismos herejes

y sus concubinas trabajaban para corromper a la juventud y Lutero, ya casi viejo, en sus escritos descubre el desenfreno de un sátiro brutal.

Tal es el hombre a quien la culta Alemania ha solemnizado no ha mucho con fiestas centenarias como fundador y padre de su civilización, siendo así que si aquella nación posee elementos valiosos en el terreno de la ciencia es en cuanto no sigue los principios de aquel famoso hereje que enseñaba ser pecado el estudio de las ciencias especulativas, que si posee honestidad en las costumbres es porque olvida la doctrina del desalmado teólogo que enseñaba que el pecar era a mayor gloria de Dios y honra de Cristo, y que si goza de alguna prosperidad en las artes es contra de la tendencia de Lutero, aborrecedor de los monumentos que nos legó la civilización pagana, hasta el punto de lanzar horribles maldiciones contra los papas porque los conservavan con amor.

«Lutero es en la literatura actual más que un personaje histórico un símbolo que a su manera han procurado idealizar, y que es aprovechado por la tendencia hostil al Catolicismo»; por esto ha hecho el Señor Rubió y Ors una obra meritoria presentándole en su verdadero valor histórico; y sirviéndose de la forma poética que siempre engolosina más al lector hace revivir el turbulento fraile tal cual «fué en la realidad: un hombre pernicioso y execrable».

Por ésto, M.I.S., no conteniendo a mi juicio la obra cosa alguna contra la Fe y la Moral, creo que su publicación ha de ser oportuna para la defensa de la verdad y el prestigio de nuestra Santa Madre la Iglesia tan calumniada en este asunto de la herejía luterana.

Barcelona, 15 de Febrero de 1888.

José Torras y Bages, Pbro.

SH

153. A Joan Mañé i Flaquer.

Barcelona, 24 de juliol de 1888.

Sr. Dn. Juan Mañe y Flaquer.

Muy Señor mío y de toda mi consideración: el oportuno artículo sobre el flamenquismo publicado con la firma de usted en el Diario de Barcelona del último domingo, me excita a ponerle cuatro líneas, en las que no ha de ver ningún intento de mortificarle en su calidad de Director del Diario, sino simplemente la intención de lograr un bien que me parece ha de estar en su mano.

Viene desde hace tiempo el Diario publicando anuncios de espectáculos del propio género que usted con cristiana indignación fustiga en el citado artículo; en el número de hoy, por ejemplo, veo el *Edén-Concert* y el *Palais de Cristal*, el contenido de cuyos anuncios revela su linaje fornicario; y además me consta que en uno de dichos inmundos lugares fué a perderse un jovencito, hijo de una familia morigerada y piadosa.

Si usted, escritor temeroso de Dios y que siente profundamente la degradación de nuestra gente, pudiese evitar este mal, no dude de que el Señor le pagaría tal servicio; debiendo de otra parte quedar en la completa seguridad de que, en este caso, no me mueve otro estímulo que el de la salvación de las almas, anejo a mi ministerio, mirando si puedo alcanzar que un periódico que entra en tantas casas cristianas, y en la mía propia, no sea para alguien ocasión de ruina espiritual.[1]

De V.

a S.S. q.b.s.m.

José Torras y Bages, Pbro.

Pasaje de Permanyer nº 13.

F

1. Amb data d'Olot, 7 d'agost de 1888, Joan Mañé i Flaquer contesta a Torras i Bages dient-li que l'explotació dels anuncis dels diaris va a càrrec d'agències alienes a la direcció del periòdic, i que el director no pot refusar un anunci si no hi ha motius legals per fer-ho. Joan Mañé deia, en aquesta mateixa carta, que havia rebut les dues que li havia enviat Torras i Bages, una amb data de 12 de juliol i una altra del 24. La del 12, que no era de Torras i Bages, deia així: «Sr. Director del Diario de Barcelona. / Mi respetable Señor: suscritor desde mucho tiempo del periódico de su digna dirección, es por demás decirle que me hallo completamente identificado con las ideas que en él se defienden y especialmente las morales. / Esto sentado no extrañará V. que encuentre muy oportuna la carta de Madrid publicada en ese diario en su edición de esta mañana con el epígrafe "Un drama siniestro". En ella están indicadas de mano maestra las llagas que corroen y pudren a la generación actual y se anatematizan los funestos principios que nos han traído las libertades modernas y que si Dios no pone un pronto y eficaz remedio, acabarán con la sociedad dentro de un plazo relativamente corto. / Ahora bien: Qué efecto cree V. que debe producir y produce poner en parangón las ideas y los principios defendidos por su bien cortada pluma y la de muchos otros que le van en zaga, con los anuncios que publica ese diario de las funciones que se celebran en el Edén-Concert y en el Palais de Cristal, en cuyos antros se reúne la flor y nata flamenca masculina y femenina, y los espectáculos que en ellos se dan son hechos de molde para despertar y avivar las más bajas pasiones, convirtiéndose dichos centros en verdaderas *juelgas*, esto es, orgías, donde sólo se rinde culto a Venus y a Baco, deidades mitológicas que por desgracia de la sociedad en los tiempos modernos disputan su culto al verdadero Dios. / No puedo creer, Sr. Director, que dichos anuncios se publiquen con su anuencia, porque esto me demostraría que, así como V. con gran acierto ha varias veces calificado de farsa el parlamentarismo y la política imperante, también son una solemne farsa los escritos que se publican en ese periódico. / La aprobación de V. a tales anuncios demostraría que el Diario de Barcelona se vende por el vil metal; que el Diario de Barcelona condena las orgías, las bacanales, los excesos de la concupiscencia, los crímenes horrendos que acarrean estos vicios, pero que por el importe de un anuncio esparce a los vientos de la publicidad el cebo halagador que precipita a los incautos en aquellos cenagosos abismos donde se engendran los crímenes que todos deploramos. / No es posible, Sr. Director, no puedo creerle a V. cómplice: tiene V. demasiado buen criterio para no comprender que de aquellos polvos nacen estos lodos. / Como mi objeto es sólo que se enmiende esta falta, no tengo interés en que se publique este escrito, lo que sí deseo vivamente es no ver más anuncios por el estilo en un periódico tan respetable por todos conceptos. / Pídele mil perdones por la molestia quedando a sus órdenes muy atento S.S. / Q.B.S.M. / José Torras.» Torras i Bages contestà a Mañé i Flaquer (la carta no es conserva) dient-li que la primera carta no era seva, i aquest se li tornà a adreçar des d'Olot el 14 d'agost, dient-li: «Sr. D. José Torras y Bages, Pbro. / Muy Sr. mío y de mi mayor consideración: contesto a la de V. del 12 enviándole las dos cartas a que me refería en mi anterior. Después que V. me ha advertido que sólo una de ellas es de V., confrontando las letras me ha parecido que no eran iguales; pero antes que no hice este cotejo, la similitud del nombre y del asunto me indujeron a considerarlas de la misma persona. / Aprovecho esta ocasión para repetirme de V. su afm°. at°. S.Q.B.S.M. / J. Mañé y Flaquer». Fortià Solà anotava aquesta carta

de la següent manera: «Aquesta carta dóna lloc a corregir la inexactitud que ha aparegut en la *Biografia*, vol. II, pàg. 129, que ja és la mateixa que ací consta al senyor Mañé, o sia a l'origen idèntic de dues cartes adreçades al Director del *Diario de Barcelona* amb data respectivament del 12 i 24 de juliol. Ambdues tenen una mateixa motivació, i porten respectivament la firma *José Torras* i *José Torras y Bages, Pbro*. Mes la inspecció que darrerament s'ha pogut practicar dels dos documents originals convenç de seguit que no són de la mateixa ploma, contràriament al que convidà a pensar llur contingut, i havia estat calculat quan no es tenia d'ells més referències». Encara, F. Solà anotava en un altre lloc: «Són aquestes dues cartes, molt semblants en el fons, fruit d'una simple coincidència de dues persones que tenen el mateix nom? Això sembla; per bé que es podria haver donat el cas que algú, coneixedor del pensament concret del Doctor Torras, s'hagués avançat zelosament, i hagués fet ús del nom Josep Torras».

154. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 25 de novembre de 1889.

Mon car amic: encara que em sembla ja li vaig dir lo dia que vostè me llegí lo *Nazareth*, ara, després d'haver llegit lo segon full de proves, crec necessari recordar-li la conveniència de que, o bé en la introducció o bé per nota, faça constar explícitament que els fets miraculosos i extraordinaris de què és protagonista lo Diví Infant, no sols no els vol donar valor històric, sinó que són pures formes poètiques o al·legories místiques, manifestatives de les qualitats i virtuts de l'adorable Infant. Vostè recordarà que, segons lo sagrat Evangeli, lo miracle de Canà fou *initium signorum Jesu*, i per lo tant los suposats miracles anteriors no sols són *praeter Evangelium*, sinó *contra*; ademés, la mateixa existència dels Evangelis apocrífics exigeix una major cautela.

Suposo haurà vist al Rt. Alfonso Arnaud.

Ja sap que sempre li és afectuós amic s.s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

E

155. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 19 de febrer de 1890.

Apreciat Peret: He escrit a l'editor de «La Veu del Montserrat» per a que enviés a la «Joventut Catòlica» dit periòdic. — Dóna memòries als teus pares i germanes, i també molt en particular als teus joves companys de l'expressada societat, als quals professo un dolç afecte i disposa de ton s.s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

156. A Narcís Vilarrasa.

Barcelona, 25 de juny de 1890.

I. ac R. DD. Narcisso Vilarrasa, Promotori Fiscali.[1]
Colendissime Domine,
Promotorem Fiscalem agens in Informativo Processu hic Constructo, juxta petitionem Vicensis Tribunalis, super Fama Sanctitatis vitae, Virtutibus et miraculis Servi Dei Antonii Mariae Claret, quanti momenti esset munus hoc ab Illmo. et Revmo. D. Episcopo Jacobo Català mihi collatum statim sensi. Ut igitur omnia juxta S. R. Congregationis Constitutiones et Ven. Innocentii XI Decreta fierent, ea qua par erat solertia, sedulo incubui. Numquam proinde hujusce Processus confectioni in quavis sessione defui, sicut et Delegati Judices sancte praestiterunt. Omnes, qui huic construendo Processui operam dedere, iureiurando ex praescripta formula sese obligarunt tam ad rite obeundum munus, quam ad secretum servandum. Testes insuper, uti par est, juramenti religione devicti sunt. Interrogatoria autem semper sigillis clausa una cum depositionibus retenta sunt et in

examine dumtaxat reserata. Ut factorum insuper narratio a Testium scientia minime abluderet, et cujusvis notitiae causa in quovis depositionis articulo diligenter adnotaretur, intento animo operam dedi. Praeterea, quia conveniens iudicatum fuit, contestem induxi, qui iuxta generalia Interrogatoria examinatus etiam ad opportunas interrogationes sibi factas legitime deposuit.

Denique, si de Testium auctoritate me interloqui sinas, id Circumspectioni Tuae testari mihi fas est, eos omnes morum integritate et prudenti iudicio adeo pollere ut quamcumque mendacii vel erroris suspicionem amoveat. Quod vel ex ratione compertum habui, qua interrogationibus respondebant. Nihil ergo modo restat, nisi ut omnia haec subjiciam Sapientiae tuae.

Amplitudinis tuae Servus addictissimus:

Barcinone, die 25 junii anni 1890. Josephus Torras et Bages.

Promotor Fiscalis.

F

1. «El Doctor Torras actua de Promotor Fiscal substitut en el procés rogatorial de l'Il·lm. Antoni Maria Claret a Barcelona» (Nota de Fortià Solà).

El text diu: «A l'Il·lm. i Rev. Sr. Narcís Vilarrasa, Promotor Fiscal. / Venerabilíssim senyor, / Actuant de Promotor Fiscal en el Procés Informatiu aquí instruït, segons la petició del Tribunal vigatà, sobre la Fama de la Santedat de vida, de les Virtuts i els miracles del Servent de Déu Antoni Maria Claret, de seguida vaig adonar-me de la gran importància que tenia aquesta funció a mi encomanada pel Sr. Bisbe Jaume Català. Així doncs, vaig vetllar curosament amb la diligència adequada perquè totes les coses es fessin segons les Constitucions de la Sagrada Congregació de Ritus i els Decrets del Ven. Innocenci XI. Per això mai no vaig deixar d'assistir a cap sessió de la instrucció d'aquest Procés, segons religiosament manaren els Jutges Delegats. Tots els qui es dedicaren a la instrucció d'aquest Procés s'obligaren per jurament segons la fórmula prescrita a assumir degudament llur funció i a servar el secret. A més, els testimonis s'obligaren, tal com cal, mitjançant el lligam del jurament. Els documents dels interrogatoris sempre foren guardats closos juntament amb les declaracions dels testimonis, i només foren oberts per a ésser examinats. Amb esperit atent, a més, vaig vigilar que la narració dels fets no diferís del coneixement dels Testimonis, i que qualsevol informació quedés diligentment reflecti-

da per escrit en totes les declaracions. Altrament, perquè hom ho cregué convenient, vaig aportar un altre testimoni, el qual, examinat segons els interrogatoris generals, també contestà a les preguntes fetes legítimament a ell. / Finalment, si em deixes parlar de l'autoritat dels Testimonis, m'és lícit de certificar a la Teva Prudència que tots ells gaudeixen d'integritat de costums i de judici prudent, fet que allunya tota sospita de mentida o d'error. Això ho vaig tenir clar per la manera com responien a les interrogacions. I ja no em resta sinó sotmetre tot això a la teva Sapiència. / De la teva Dignitat servent fidelíssim. / Barcelona, 25 de juny de l'any 1890. / Josep Torras i Bages / Promotor Fiscal».

157. A Enric Prat de la Riba.

17 de gener (1891 ?).

Estimat amic: me convé donar una mirada al volum de Taine: *L'ancien Régime*. Prometent tornar-l'hi molt aviat desitjaria que l'hi deixés per medi de la dadora son afm. s.q.l.b.l.m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

N

158. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1891.

Estimat Jaume: que Déu i lo gloriós Sant Jaume t'omplen de benediccions i gràcies temporals i espirituals, i després la vida eterna, Amén.

Aquí em tens altra volta fet lo que els mestres de cases ne diuen un barraquer, enmig d'una turba de mestres, pintors, fusters, lampistes, estucadors, etc. etc. A la pregunta *¿quid hoc ad vitam aeternam?* costaria potser lo contestar, si no fos que les exigències socials s'imposen fins al cristià més ferrenyo, a no ser que es faça frare caputxí. Jo home tan

amic de la quietud de la meua cambra, me faig també al tràfec d'unes obres, lo qual vol dir (posant-me a fer lo paper de filòsof caricaturesc) que l'home viu en totes les latituds.

Més alegre encara, potser, que tu, tindrà la diada del gloriós Sant Jaume lo Dr. Vallet, que com hauràs vist, ha sigut elegit canonge magistral. Per cert que lo dissabte, sortint d'oir los exercicis, vegí en lo claustre de la Seu, voltats d'una colla de quitxalla i estudiants de pocs anys, la *Madame* i *le Commandant*, i poso primer la una que l'altre, perquè me sembla que ella mena a ell; nos férem recíprocament uns quants saludos a la francesa, i després d'haver-me *le Commandant* preguntat per Mr. *Colet*, los deixí, continuant ella la còpia dels claustres que estava dibuixant.

Ahir rebí carta del Rector de Vilafranca a qui havia escrit per lo assumpto dels sermons de la festa major, i me diu que los administradors espontàneament havien ja escrit anticipadament al Pare Goberna oferint-los-hi. Ja tindrem, me diu, altra volta ocasió de sentir-lo.

Nostre estimat Ricardo diu que té l'encàrrec de fer lo sermó de Sant Domingo a Santa Clara de Vic, i que el farà tot anant a Ribes. Ja veus que aquest any no podràs queixar-te de no tenir visites dels amics de Barcelona.

Adéu, estimat Jaume, i donant memòries a tots los de casa teua, disposa de ton ver amic in C. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

159. A Jaume Collell.

Vilafranca, 16 d'agost de 1891.

Estimat amic: aquí va un article per la *Veu*, corregeix-el de la manera que et sembli, sobretot la part gramatical, i

fins en alguns fets que jo cito de memòria, en cas de que tu sàpies lo contrari.

Jo estaré aquí llarg temps encara, mes anant cada setmana a Barcelona, per lo qual desitjaria saber a temps la tua vinguda. Si vinguessis per Sant Fèlix, és fàcil aleshores que vaja en aquella setmana extraordinari a Valldonzella, i ja estaré deu o dotze dies o quinze sens moure'm d'aquí.

Te recomano que miris molt l'article perquè lo he escrit molt de pressa tot aquest dematí. També desitjo que escrigues sobre la tua vinguda.

Mossèn Anton te saluda i diu que lo àlbum de Ripoll és a Casa la Vila, i que lo alcalde ha promès encabeçar-lo a la primera sessió.

Tuus in Corde Jesu.

Josep

DA

160. A Jaume Collell.

Vilafranca, 16 de setembre de 1891.

Estimat amic: abans-d'ahir, al tornar d'una excursió a Barcelona, me vaig trobar amb la teua carta escrita des de Montserrat, amb la marca del Santuari i fins amb l'olor del místic consol que despedeix la sagrada Muntanya. Jo ja fa anys que no hi he estat, i t'asseguro que de bona gana hi passaria una temporada; mes no podem gosar de tot lo que voldríem. M'alegro de les noves que em dónes de la teua salut, i prec a Déu que te la torne completa, si aixís te convé, i si no, que et dongués resignació i fortalesa per portar lo mal; creu que la providència t'ha carregat, com a cada u dels homes amorosament afligeix per a purificar-los. En fi, tornes de Montserrat i no cal parlar-te espiritualment.

En efecte la Toneta Pasqual sembla ja una jove mestressa, i no m'estranya que tu quedesses ben impressionat d'aquella bona família.

Me recomanes que menge molts raïms, però desgraciadament les vinyes d'aquests països fa uns quants anys que van tan malament, que és difícil trobar aquell fruit ric, sa i saborós que abans tant abundava. Ara gairebé sols se pot esgotimar.

Respecte de mon treball vaig fent.[1] Estic acabant l'època o grupo d'escriptors que encloc en la Universitat de Cervera, que és un mal pas per los aires que venturosament avui corren per Catalunya; emperò los dos o tres savis de què m'ocupo són interessants i dignes d'ésser més coneguts de lo que són. Al darrer poso un pàrrafo pel Balmes, deixeble de la Universitat Filipina, mes és molt curt, puix me sembla ociós parlar del conegudíssim pensador del nostre temps.

Respecte a la publicació (quan sia hora) me decanto més a fer un volum, com ja em sembla t'havia dit. En la necessitat, per mon temperament, trista, de mirar lo efecte de la publicació, me sembla que el meu llibre necessita la simultaneïtat per a produir bona impressió. En fi, allà veurem. Des de que só a Vilafranca he treballat poc. La vida aquí està més sol·licitada, i potser me convé, per les influències externes de ma situació, i lo enteniment de vegades descansant s'adorm.

M'ha fet gràcia lo de la carta ferrenya. L'altre dia complí 45 anys i això ja és ferreny. Nos ha passat lo temps de l'idil·li i anem entrant en lo de les elegies, o sia com diu la nostra gent devota, arriba ja el temps d'agafar los rosaris grossos. — Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. Es refereix a *La Tradició Catalana*.

«Com en aquesta i en altres cartes de la temporada se fa referència al meu estat de salut; crec convenient recordar que per haver abusat de mes forces durant el decenni de 1878-88, sobrevingué un aplanament i un tal desarreglo del sistema nerviós que, en 1889, havent volgut lo Bisbe Morgades que l'acompanyés a Madrid al Congrés Nacional Catòlic d'Espanya, tinguí ocasió de veure i consultar dues eminències mèdiques, un tal Dr. Buisen i el Dr. Joan Creus, famós catedràtic de la Central, a qui m'havia enviat lo Buisen per a que *de un tijeretazo* me tallés l'úvula o campanilla del paladar. Tots dos metges foren de parer que si no suspenia tot treball i no em *seqüestrava* de totes mes relacions i dels actes externs del ministeri, com la predicació, la paràlisis de la part dreta era inevitable, i el Dr. Creus la considerà imminent. L'úvula no la volgué tallar. Ja me'n doní compte del meu estat amb tres setmanes de repòs absolut, absolutíssim (vint hores de llit i quatre de moderat exercici) fet a La Garriga, i en conseqüència, per la tardor fiu algun viatge per mar i a primers de gener de 1890 dava fondo a Santa Creu de Tenerife. Algun benefici vaig obtenir de l'estada en aquell benigne clima (gener-maig) però a la tornada fou precís anar seguint la prescripció del descans, que per mon caràcter no podia ésser tan absolut com los doctors aconsellaven. Alguns treballs literaris fets amb parsimònia, m'ocupaven sense fatigar-me molt; i a l'últim, gràcies a Déu i a Maria Santíssima, fou vençuda la dolència i des de l'any 1894 poguí tornar a una vida relativament moderada de treball, millora que s'accentuà i consolidà a l'entrar en el sigle XX. I encara que molts d'ells són morts, me plau aquí fer agraïda memòria de les persones que durant la pertinaç i traïdora malaltia me donaren consols i amorosa assistència, especialment los Srs. Marquesos de Comillas i la família Blancafort de La Garriga» (Nota de Jaume Collell).

161. A la Il·ltre. Sra. Abadessa i religioses de Valldonzella.

Vilafranca, 21 de setembre de 1891.

Señoras y hermanas mías: amando en nuestro Señor Jesucristo a todas y a cada una de ustedes desde la Prelada a la última postulante, me veo no obstante precisado a dejar el cargo de confesor de esta comunidad venerable. Hace ya cerca de tres años les manifesté las razones que tenía para tal resolución; y las dichas razones son de las que con el tiempo se agravan, poniéndome a mí en el peligro de que en ciertas ocasiones no pudiese cumplir con mis deberes, teniendo que dejar o desatendida la Comunidad o sin cumplimiento mis deberes domésticos. A tiempo hemos de prevenir los conflictos y no esperar a que vengan, y en este sen-

tido he escrito al Sr. Obispo, manifestándole que dejaba el cargo. Quizás a ustedes les parezca extraño que realice esta resolución estando ausente, pero precisamente con todo estudio he aprovechado esta ocasión. De hacerlo estando en Barcelona hubiese salido del confesionario despellejado, es posible que hubiesen venido exigencias de dirección espiritual, cosa contraria a la unidad de la Comunidad y que naturalmente hubiese desagradado al que haya de sucederme; pues tienen un piadoso y prudente sacerdote para oir sus confesiones ordinarias, y no faltan en Barcelona distinguidos ministros de Jesucristo, a quienes pueden acudir si hay necesidad de consejo o de mayores luces para encontrar un confesor ordinario definitivo. — Sólo me falta rogar a Vdes. me perdonen las faltas que he cometido en el largo plazo de cerca de diez y seis años que las he confesado; y si por ellas me encomiendan a Dios cumplirán el precepto evangélico de orar por los que nos dañan o mortifican. El día último que estuve en la Iglesia de Vdes. habiendo el Señor expuesto pedí perdón a S. Benito y a S. Bernardo de las faltas cometidas en mi oficio, y ruego ahora a Vdes., hijas de aquellos santísimos Patriarcas, pidan a Dios para que me las perdone y no me sirvan de cargo en el juicio tremendo. Por lo demás ya pueden Vdes. pensar que no las olvidaré jamás en mis pobres oraciones, ni a las vivas ni a las difuntas. El curso del tiempo nos arrebata precipitadamente y nos hunde en el mar inmenso de lo pasado. Por esto conviene, hermanas mías, colgar nuestro corazón en Aquél que es siempre presente y Sol que nunca se apaga. He pasado con Vdes. si no muero viejo, la mayor parte de mi vida sacerdotal, por lo cual Vdes. y yo juntos nos hemos de ver en el juicio de Dios. Oremos, pues, los unos por los otros. El lazo que nos unía era sagrado y fuerte, por esto al romperle con las presentes líneas, que tal vez no tengan ilación, he de interrumpirme para enjugar mis lágrimas, a pesar de la aparente sequedad de mi carácter. Tengo la costumbre de hacer las cosas de veras aunque las haga defectuosamente. — Pórtense

bien con el que vaya a sucederme, busquen más su dirección que su consuelo y así no se cansarán de él. El consuelo del espíritu no viene del hombre. El «Dios mío y todas mis cosas», de San Francisco, ha de ser también nuestra máxima de conducta. El afecto desordenado a los confesores, aunque sea puro, impide en gran manera la perfección evangélica y mayormente en los monjes. — Hacía tiempo que quería corregirles la parte referente a la elección de la Abadesa de la pequeña colección que les hice de las definiciones aplicables a VV., que posteriormente en vista del Ritual y de la costumbre de esta Casa, he conocido que di importancia a un texto que quizás jamás tuvo aplicación. El no ser la cosa perentoria y estar yo ocupado en otras atenciones, me han impedido hacerlo. No obstante al escribir al Sr. Obispo se lo manifiesto para que oportunamente pueda enmendarse. Amén la observancia de sus reglas, teniendo presente que únicamente así serán amadas por Dios y prosperará el monasterio. No importa que encuentren dificultades; el sostener una ley siempre es difícil, pero en cambio proporciona inapreciables ventajas y nos sirve de mérito delante de Dios. Esto por lo que toca a la Comunidad, pues las religiosas en particular conviene que sean discretas y rindan su observancia delante de la que es la primera de las observancias, la sujeción a la obediencia y a la dirección espiritual. — Recuerdo particularmente a Doña Visitación porque sufre y va subiendo su calvario; pero tenga presente que la cima del Calvario toca a la gloria; haga por mi un memento en el sacrificio de su cuerpo que se va aniquilando, que yo lo haré por ella en el sacrificio del Cuerpo de Cristo en el ara del altar. — De todas, pues, se despide, como confesor, y a todas envía la expresión de sus más sinceros afectos, el que siempre de todas y cada una en particular será en Jesucristo Señor Nuestro sincero amigo y s.s.

José Torras y Bages, Pbro.

F

162. A Narcís Verdaguer i Callís.

Vilafranca, 13 d'octubre de 1891.

Estimat Narcís: estic al capdavall del sac, és dir del llibre, i ara trobo les engrunes; feina enfadosa i de prolixitat tractant-se d'una matèria en què hi ha molts caps per lligar. No obstant compliré lo promès quan vinga a Barcelona, que em sembla que si no hi ha novedat no tardaré molt. — Li recordo que diga als Senyors de la «Unió catalanista» lo significat condicional de la meua acceptació del càrrec de delegat, cosa que no he pogut encar discernir per no haver vist al Sr. Bisbe.

Moltes memòries a Mossèn Cinto i al canonge Collell, si és per Barcelona, i vostè, Benjamí dels catalanistes, ja sap que sempre l'estima son amic i s.s.q.b.s.m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

N

163. A Joan Ballester.

Vilafranca, 17 d'octubre de 1891.

Mi querido amigo: Con sumo gusto he visto en la tuya que acabo de recibir, el nombramiento a tu favor para el cargo de Confesor de la Comunidad de Valldonzella. Creo que el confesor es digno del Monasterio, y éste de aquél. A entrambos amo, y de consiguiente ya puedes pensar que estoy dispuesto a hacer todo aquello que sea conveniente, si bien tengo la opinión de que te bastas y sobras, con el auxilio de Dios y la santa virtud de la paciencia, para llenar cumplidamente tu misión. En cuanto a los consejos que pides, creo que te los sabes bien. Conoces la condición de la mujer, sa-

bes que ellas tienen buen corazón pero mala cabeza, y que de consiguiente es cosa de aplicar un principio que había oído a mi abuelo, autoridad en la materia, porque era hombre muy listo y fué dos veces casado, que decía que a las mujeres no se les debía contrariar, pero tampoco seguir. Las tempestades mujeriles, es decir las turbaciones internas de las monjas, las inquietudes de su espíritu se calman con el tiempo y las buenas palabras. Son espirituales, y la *palabra de Dios* tiene sobre ellas una influencia mayor que en el resto del linaje. Lo que no hay que fiar en ellas es que guarden secreto, por lo que lo mejor es confiarles muy pocos. En fin, amiguito, a Dios rogando y con el mazo dando, vas a ser un Padre espiritual de primera. — Se encomienda a tus oraciones y S. S. sacrificios tu afmo. amigo y S. S.

José Torras y Bages, Pbro.

F

164. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 de novembre de 1891.

Estimat Jaume: estic ja preparant la publicació de mon llibre, i seguint indicacions que tu m'havies fet, he anat a trobar al Matheu perquè em donés algunes indicacions, havent-ne quedat molt satisfet. Me sembla que lo imprimirà lo Giró, que es veu ne fa bona feina, i em sembla que no és dels més cars. No em faig il·lusions sobre lo èxit de l'obra; té un caràcter més o menos filosòfic, i domina un fondo sentit catòlic, i les dues coses desgraciadament no són del gust d'aquesta generació; però continuo creient que val la pena de que es publiqui. Entregats com estam de cos i d'ànima a la Iglésia, fiu mon llibre com una Apologia indirecta de l'acció de la Iglésia a Catalunya; però tinc la convicció de

que avui dia lo treball verament fructuós envers la Iglésia consisteix en dirigir l'activitat prudent del clero a la gran qüestió que anomenen social. A mi em semblen petites totes les altres; i si la del Regionalisme me crida l'atenció és més que no pas per son sabor arcaic, patriòtic i dolç, tan agradable a mon temperament, per son caràcter humà que es lliga molt bé amb la qüestió social, que d'altra banda les enclou totes. Havem de demanar a Déu que envie a la sua Iglésia sacerdots de talent i bona voluntat; puix estic segur de que el clero s'hauria de posar al davant d'un moviment que exigeix talent, prudència i caritat. Lo clero que avui dia no té béns, se troba més disposat que mai, en cert sentit, per a intervenir en la qüestió entre rics i pobres, ja que ell no pertany a cap de les dues classes que estan pledejant.

Te participo que he deixat les monges. Feia prop de setze anys que era lo confessor del monestir; havia professat a la meitat de les quaranta de què es compon la Comunitat; me tingueren sempre respecte i obediència i per lo tant per mi, i penso que per elles, la separació ha sigut dolorosa; però lo pare se va fent vellet i tinc d'ajudar-lo a portar la càrrega i a vèncer les dificultats que es presenten sovint en les cases; i d'altra banda, lo llarg temps que passam a Vilafranca podia posar-me en un conflicte entre els devers domèstics i els que imposa l'ofici de Confessor d'una Comunitat claustral, i a mi sempre m'ha agradat posar lo peu pla per a evitar caigudes.

Memòries al teu pare i companys d'eixa i tu disposa de ton amic i S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«Lo llibre a què fa referència és lo de la *Tradició Catalana*, l'obra cabdal i més llegida del Dr. Torras i Bages, en la qual hi desplegà a veles teses, no sols lo seu talent d'envergadura escolàstica, sinó també les seves conviccions respecte del Regionalisme. Les sèries d'articles publicades en *La Veu del Montserrat* fo-

ren los *prodromos* de la clàssica obra de *La Tradició Catalana*. Un dels primers exemplars bellament enquadernat me l'envià l'amic, amb aquesta dedicatòria: *Al canonge de Vic, en Jaume Collell, poeta, predicador i agitador príncep en lo moviment regional, s. s. i a. L'Autor*» (Nota de Jaume Collell).

165. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 22 de desembre de 1891.

Estimat Pere: Aquí tens l'article que em demanes; però no em prenguis per periodista, puix no tinc temperament de tal cosa. Un cèlebre poeta deia que la indignació feia versos; jo puc dir que l'amor fa articles, i per això corresponc tan prompte, a pesar d'estar molt ocupat, a la teva pretensió i dels teus companys. — Espero que m'enviareu les proves; puix si no les veia, fóra fàcil que sortissen errors substancials. No vull que porti firma; si voleu posar una lletra com inicial, poseu la *X*, que és de tothom, i si no res, que és lo millor. Entenga's que això és una exigència absoluta, i que no vull indicació directa ni indirecta de qui sia l'autor. — Ahir vingueren la teva mare i germanes. Memòries al teu pare, als bons xicots del Centre Català, a Mossèn Àngel, a qui suposo que teniu per àngel custodi, i tu disposa de ton afm. s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

166. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 31 de desembre de 1891.

Estimat: aquí van les proves corregides. Deixa la *X* a la fi de l'article, puix la *xeix*, com li deien los vells catalans, és

lletra de bon geni, que s'avé amb tots els noms; això no vol dir que no m'alegri de vostra devoció al Sant Patró de Vilafranca. — Memòries als teus pares i germanes, a ells i als de la colla diga'ls que els desitjo un bon principi d'any, i al vostre periòdic molts anys de cristiana i digna vida.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

167. A Manuel Duran i Bas.

(sense data) (1891).[1]

Josep Torras i Bages, Pvre. b.l.m. a son inolvidable mestre, Dn. Manuel Duran i Bas, li dóna les gràcies pel Discurs inaugural de l'Acadèmia de Jurisprudència, que ahir rebé, i si bé fins ara no ha pogut fer més que olorar-lo hi ha sentit la bona aroma de les demés obres del mestre, a qui suplica a Déu concedesca salut i forces, per a que puga continuar essent un dels cabdills en la propagació de les bones doctrines.

N

1. M. Duran i Bas publicà aquest any *La escuela jurídica catalana*.

168. A Lluís Álvarez.[1]

Barcelona, 25 de febrer de 1892.

Mi siempre querido y buen amigo: Recibí con placer la suya, que interrumpe el largo silencio, que suele durar todo el invierno, en nuestras frecuentes conversaciones, en las

que siempre se manifiesta la nota artística, tan del gusto de V. Pero la parte prosaica de su entusiasta carta, es decir el dinero, me hacer presumir que esta celosa Junta[2] ha olvidado que en uno de los últimos meses del próximo pasado verano entregué, de parte de mi Padre, veinte duros, si mal no recuerdo, a Mosén Ignacio Raventós, individuo de la misma, para los gastos y obras de esta benéfica institución, y ya sabe usted mi querido amigo, que dejó escrito el gran Cervantes que *nunca segundas partes fueron buenas*, y menos aún aquellas que por su naturaleza son cáusticas.

Mis recuerdos a esos señores de la Junta; salude también a su amable familia, y ya sabe que tiene siempre a sus órdenes a su S. S. q. b. s. m.

José Torras y Bages, Pbro.

F

1. Advocat, de Vilafranca del Penedès.
2. «Junta de l'Hospital de Vilafranca» (Nota de Fortià Solà).

169. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 21 de març de 1892.

Estimat Peret: *Les Quatre Barres*, que acabo de rebre, i he llegit, m'han mortificat fortament. L'article titulat *Curiositats* i firmat *Follet* és una cadena d'heretgies, calúmnies i mentides vulgars i tontes, i que descobreix la malícia d'un esperit sectari i enemic de la Religió. Dic tontes, perquè acaba dient que l'excomunió als maçons es donà a conèixer en 1881, quan és vulgar ja el coneixement que la secta porta a sobre una pila de censures, ja des de son naixement, començant pel sapientíssim Papa Benet XIV, i seguint d'altres fins al Papa Lleó XIII. Les heretgies hi són arreu. Així posa

els Sagraments (institució del mateix Cristo Senyor Nostre), com a inventats en l'any tal o qual. Les impietats hi són com el puny; així suposa del segle onze el culte de les imatges, essent així que són ja a les Catacumbes. Les bestieses hi són tan grosses, com que suposa que Pere Llombard, qual obra avui encara és en ús, inventà quatre Sagraments. Suposo que l'infeliç autor no sap qui era Pere Llombard, i potser no sap encara quants són els Sagraments. — Ja veus, estimat Pere, quanta raó tenia de no fiar-me del vostre periòdic, i de pensar que un dia o altre li sortiria ronya. Mes mai m'ho hauria pensat tant. En vista d'això, espero que reprovareu lo tal article. Si això no feu, lo periòdic no es pot llegir, ni el pot tenir cap cristià; penso que tu el deixaràs, i en quant a mi, dóna ordre de que se m'esborri de la subscripció, i de que no se m'envie cap més número del periòdic. Jo t'asseguro que els del Centre, en publicar en el periòdic, que n'és eco, aquella llista tan tonta com malvada, us acrediteu d'ésser una colla de sectaris o de bèsties. De segur que la Tronada no ha estampat res pitjor. — Memòries als de casa teva, i disposa de ton afm. s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

170. A Jaume Collell.

Barcelona, 26 d'abril de 1892.

Estimat amic: primerament te dono moltes gràcies pel llibre *Roma* que m'has enviat, tan elegant per lo contingut, com per la forma i part tipogràfica. Lo meu sortirà rabassut, puix per error de càlcul tindrà me sembla passa de 700 planes i per aquest gruix és massa petit. Estam ja acabant. He pensat en la Dedicatòria i te l'encloc; si et sembla bé, no

cal que contestes tan de pressa; si et semblava que hi havia alguna modificació a fer, digues-ho prompte perquè convé no tardar. L'han vista lo Aguiló, lo Balari i el Matheu. M'han dit si per la publicitat del llibre fóra bo que es publiqués lo dia dels Jocs; jo m'inclino a açò però si et semblava que era cosa *cursi*, escriu-m'ho. — Memòries als de casa teua i disposa de ton s. s. i a. in C. J.

Josep Torras i Bages.

DA

171. A Jacint Verdaguer.

(abril 1892).

Rt. Verdaguer Pvre.

Estimat Mossèn Cinto: aquí l'hi deixo les proves de la seva poesia que deu anar en lo pròxim número del *Missatger del Sagrat Cor*. M'han dit convindria molt que demà al matí estés ja corregida i aixís és, que espero que, o bé la portarà a Betlem, a on seré pels funerals del Sr. Llorens, o bé la deixarà a casa sua, que jo passaria a buscar-la.

Espero veure'l abans no torni a Vic.

Son afm. amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

172. A Jaume Collell.

Barcelona, 7 de maig de 1892.

Estimat amic: crec que fas molt bé de no anar a predi-

car al Bruc, i ni enlloc, a lo menos per espai de molt temps, fins que la teua curació estiga ben assegurada. Jo sento de no poder complaure't; però no só home de sermons *guerreros*; si alguna cosa pogués fer seria en la forma reflexiva que m'és natural, i que aquella bona gent no entendrien i de segur que a l'oir-me tindrien un desengany. Per lo tant me sembla a mi que lo millor que podrien fer los bruquetans és quedar-se amb l'ofici sens sermó, que no en tenen cap necessitat; i si sermó volen, encara que sia un bon xic esvalotat, mentres tinga lo bon sentit de la fe, de segur que els agradarà i no els farà cap mal.

Me penso que demà deurà publicar-se lo meu llibre, si bé m'estranya que havent-me dit lo Matheu que aixís que hi hagués exemplars me n'enviaria, a l'hora present, que és migdia, encara no en só rebut cap.

No sabia lo del Renau i fins feia molt temps que ignorava si era mort o viu.

Desitjo que es millore la tua salut, i donant memòries a la teua família se't repeteix de nou afm. amic i S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Sies segur de la reserva.

Moltes mercès per la dedicatòria; l'he aprofitada, si bé modificant-la; puix la forma exclusivista en què la redactares me semblà que podia ofendre.

DA

173. A Antoni Rubió i Lluch.

Vilafranca del Penedès, 11 de juliol de 1892.

Sr. Dn. Antoni Rubió i Lluch.

Molt estimat i distingit amic: tinc en mon poder la seva

carta de l'11, i avui, en una estona que he sigut a Barcelona, he rebut, per medi d'un dependent, la seva obra sobre el Renaixement clàssic a Catalunya. D'ambdues coses li quedo agraït, com també de la promesa que em fa de dir-me lo seu parer sobre la «Tradició Catalana». Vostè coneix la nostra literatura i moltes d'altres, i encara que jo no he intentat escriure una història literària, sinó exposar lo pensament nacional en les grans qüestions, considerant-lo en los grans pensadors, no obstant qui coneix la literatura, essent home reflexiu, coneix també lo pensament. Emperò no sempre se fa la deguda distinció entre la forma i la substància, aquella molt més variable i variada que aquesta, i per açò sens dubte un distingit crític troba que el llibre s'hauria d'haver ocupat més en los *dii minores*. És cert que així fóra més complert i jo mateix ho declaro més d'un cop; però a mon parer lo pensament fonamental queda conegut coneixent los grans pensadors, dels quals són com eco los demés; i això passa a Catalunya i a totes parts del món. No en va les escoles són batejades amb lo nom de llurs fundadors.

M'alegro de que surti una temporada, atenent lo molt pes literari que porta sobre. Dongui's repòs per amor de si mateix, de la seva família i dels amics, i de la Veritat. Aquesta té pocs seguidors i apòstols, i Vostè, jove e instruït, està destinat a fer grans serveis pledejant per sa noble causa.

Déu li dó molts anys de vida i salut.

Ja sap que en totes ocasions li és ver amic i

S. S. q. b. s. m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

174. A Jaume Collell.

Vilafranca, 23 de juliol de 1892.

Estimat amic: la missa i l'ofici canònic me recorden la vigília del Sant Patró d'Espanya, i teu, per lo qual t'escric aquestes quatre ratlles per a donar-te els bons dies. Que Déu te'ls concedesca plens de goig espiritual i de salut corporal. Fa temps que portes a sobre la prova de la malaltia; mes aquesta, com totes les proves i contrarietats, no fa a l'home més fràgil de lo que era, sinó més humil i desprès. Me sembla que a l'últim, si no enterament sana, al menos la teua salut se normalitza i la tardor de la vida, en la que ambdós havem entrat, promet ésser serena i tranquil·la i sobretot aprofitable. Jo no sé si a tu te passa; però la meua imaginació ja és més retrospectiva que no pas tirada a l'esdevenidor, i fins aquells treballs que un fa, perquè creu que deu fer-los, la voluntat los emprèn amb resolució, sí, però no amb entusiasme. Verdaderament, de la naturalesa humana se n'evaporen una pila d'elements a còpia d'anys. Si això és perfet o imperfet que ho escatesquen los savis; però per lo que a nosaltres toca, la bellesa de la vida disminueix; però tot escrivint me ve a la memòria que potser nos passa lo que a l'arbre que s'asseca, que si bé perd l'hermosura, la seua substància, la fusta, se fa més dura, resistent i per lo tant més útil.

I ara perdona'm aquestes filosofies; cada u té lo seu tarannà i els que vivim en una semisoledat buidem lo sac allà a on ve, sens mirar-s'hi prou.

En fi, doncs que la diada de Sant Jaume sia per tu alegre, amb bona salut, en companyia del teu pare i demés de la família i dels bons amics i ciutadans d'eixa ciutat de Vic; i ja que apartats per la distància i lo espai, acostem-nos en esperit, ja que el món espiritual és superior als entrebancs del món físic.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

175. A Celestina Clot de Ballester.

Vilafranca, 22 de setembre de 1892.

Mi buena y distinguida amiga: No he contestado antes a la suya, porque ignoraba el número de su casa en Barcelona, y aún si estaba V. en la ciudad o en el campo, hasta el día que la vi con su Mamá en la estación de esta villa. De otra parte su escrúpulo, el que motivó su carta, era tan tenue que para su absolución no se necesitaba más que olvidarlo. No tiene la menor importancia. — Supongo a su señora Madre y Esposo y a Usted todos buenos y entregados, como de ordinario, al ejercicio de la piedad y de la caridad cristianas. Siempre el ejemplo de estas excelentísimas virtudes es fecundo; pero en los pueblos de corto vecindario, hoy tan olvidados y abandonados, lo es aún más y están más necesitados de ejemplos en cuanto desgraciadamente son víctimas de una propaganda impía, que no es contrarrestada. — Le escribo en la víspera de dos fiestas que estimo le han de ser a usted muy caras. La fiesta de la interesante Santa Tecla, Patrona de esa archidiócesis, la primera mujer que derramó su sangre por Cristo, dando al mismo tiempo el ejemplo de la virginidad, patrona de la vetusta catedral, madre de todas las iglesias de Cataluña; y la fiesta dulcísima de Nuestra Señora de las Mercedes, recuerdo del amor maternal que siempre la Virgen ha profesado a los redimidos por Cristo. Que todos Ustedes pasen con gozo espiritual estas Santas Festividades les desea su afmo. s. s.

José Torras y Bages, Pbro.

F

176. A Jaume Collell.

Barcelona, 23 de desembre de 1892.

Estimat amic: he rebut la teua carta de bones festes, agraint-te lo record.

També jo demano a Déu te les donga bones i felices, amb la santa virtut de la paciència i fortalesa, i amb lo intern consol que fa suportables les contrarietats de la vida per amargues que sien.

En efecte, com dius, fa llàstima en nostres temps veure quan pocs són los qui saben contentar-se de la felicitat cristiana i cerquen en lo món lo que el món mai podrà donar-los.

Gràcies al diví Infant, nosaltres sabem viure contents amb lo nostre breviari, amb la nostra Iglésia i amb algun amic amb qui eixamplar lo cor.

Tuus in Jesu et Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

177. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 10 de gener de 1893.

Estimat Pere: Encara que en les *Quatre Barres* haveu publicat una completa necrologia de Don Fèlix Barba, aquest matí, en un moment, he escrit un petit article en memòria d'aquell venerable patrici. Si us apar bé, publiqueu-lo; si us sembla que, publicada ja la necrologia, l'article hi seria de massa, esquinça'l sense cap compliment. En tal cas, corregeix bé les proves, i no hi poseu firma, com si fos de redacció. Los *pàrrafos* convindria que estiguessen separats per asteriscs. — Memòries als teus pares i germanes, al senyor Sacases i demés de la colla.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

178. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 21 de febrer (1893).

Exmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. José Morgades y Gili.

Muy estimado señor Obispo: hasta hoy no contesto a la suya, porque hasta hoy no he podido ver a Mosén Jacinto. Ha estado fuera de Cataluña con el Sr. Dn. Claudio, y no había podido contestar a la carta de V. Nos ha parecido que había tiempo de sobras para tratar el asunto, y que iniciarle ya ahora, tal vez fuera prematuro.

Pero, ¿no fuera mejor que V. mismo viniera a ocupar aquel sitial de la Presidencia, que no han querido manchar los mismos de ideas extraviadas que en alguna ocasión lo han ocupado? Son los Juegos florales una institución que a nadie es antipática, que tiene su resonancia en el país, que coaduna a muchos que están muy distantes entre sí por los sentimientos y las ideas que profesan, por lo cual un obispo presidiéndolos me parece que honra a la Iglesia honrando al mismo tiempo a la institución. Es un acto que concuerda perfectamente con la doctrina y con la conducta de León XIII. De otra parte la más insignificante alocución que V. se sirviera dirigir a aquel auditorio sería recibida con agradecimiento y amor, sobre todo en este año de la inauguración de Ripoll. Usted uniría con su persona la institución de los Juegos florales con el venerable Santuario de la Restauración. Yo aún espero que podrá cumplir este acto de patriotismo y de religión, que es indudable caracterizaría dignamente la institución tan simpática a todos los catalanes.

Deseando que Dios Señor nuestro le fortifique y consuele, y que pase una buena cuaresma, se le repite afmo. amigo q.b.s.p.a.

José Torras y Bages, Pbro.

V

179. A Jacint Verdaguer.

23 de febrer de 1893.

Estimat amic: lo dador de la present, lo jove Manuel Savall, a qui conec des de la infància, pertanyent a una família molt cristiana i piadosa i al mateix temps desgraciada, i que ell mateix ha estat sempre fill exemplar i bon cristià, i diligent en lo treball necessita ésser recomanat al Sr. Satrústegui. Espero, doncs, de son cor i bona amistat que li farà aquest favor de lo qual li quedarà agraït son sempre amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

VP

180. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 27 d'abril de 1893.

Estimat Pere: He vist que els companys del Centre Catalanista pensaven organitzar un Certamen poètic en eixa vila, en los dies de la festa major, i com conec que tu tens certa influència entre els dits companys, t'escric aquestes quatre ratlles, per a fer-te observar lo desencertat de tal pensament. I pensa que lo que et vaig a dir, no és judici particular meu, sinó que és comú entre tota la gent que pensa una mica, dintre de l'aspiració regionalista. Crítics notables han proposat, uns fer sols cada cinc anys los jocs florals, per la misèria poètica dels temps, i altres fins traure lo caràcter poètic de la festa, convertint-la en solemnitat patriòtica. I les raons són molt fundades; puix la multiplicitat de certàmens vulgaritza la poesia, potser fins la corromp, en lo sentit de convertir-la en una exhibició convencional i vanido-

sa, despareixent aquell caràcter natural i espontani, que és lo natural i propi de la poesia. — Afegeix a aquestes consideracions lo que ha d'ésser un certamen en una població secundària, i veuràs la misèria que aneu a fer amb lo propòsit de la festa intentada per vosaltres. A mi, que conec la corrent racional i justificada que domina entre la gent de lletres, m'entristeix lo vostre propòsit, no sols per la ferida que en rebrà la vera poesia, sinó també Vilafranca. En efecte, fins ara la nostra vila fou tinguda per il·lustrada, coneixedora de la manera que li pertoca, i enemiga de lo *chillón* i vulgar. Si ara feu aquest certamen, donareu motiu perquè es crega que els catalanistes vilafranquins són com aquelles cracs que adopten les modes ja passades, i quan en los altres llocs ja van per terra. — Altres consideracions te faria, però m'estan esperant, i no puc seguir. Espero donaràs notícia de la present al senyor Sacases i altres companys de la colla, donant-los al mateix temps afectuoses memòries. Perdoneu tots plegats, si em fico amb les vostres coses, i ho haveu de prendre com mostra d'afecte i naturalitat de caràcter. — Expressions als de casa teva i disposa de ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Escrita ahir la present, avui, abans de tirar-la al correu, lo Pare ha rebut la teva.

F

181. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 26 de maig de 1893.

Estimat Pere: no veig motiu, si tens ganes d'anar a Reus, de contrariar-les. Lo que sí crec deus fer, com jove, és seguir aquell consell de la Sagrada Escriptura que diu que val

més escoltar que no pas parlar. — Per lo demés, segueix la corrent més directa, que em sembla que personificarà, per la importància del seu càrrec, el Sr. Permanyer. — Desitjo que l'expedició te vaja bé, i que tornis a casa amb alegria, per a donar-te de nou al treball i al compliment dels modestos devers domèstics, profitós a l'home per a aquest món i per l'altre. — Memòries als teus pares i germanes, i ja saps que t'és sempre afm. amic i s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

182. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de juny de 1893.

Estimat amic: ara que ja he pogut donar una llegida a *La Musa latina en Montserrat*,[1] t'escric per a donar-te l'enhorabona d'aquesta publicació. És un goig veure en lo vell Montserrat, en temps en què ja havia passat lo esplendor de l'orde dels monjos, com la bella literatura i la tradició clàssica, renovada pel renaixement, floreixen en lo venerable monestir. Al costat de la glòria religiosa li va bé la glòria literària. — La Verge te pagarà lo servei fet a la sua santa casa.

Memòries al teu pare i disposa de ton amic in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. Jaume Collell publicà el 1893 a Barcelona l'obra *La Musa latina en Montserrat. Antología de poetas latinos de los siglos XVI y XVII.*

183. A Pere Bolet i Artigas.

Barcelona, 13 de juliol de 1893.

Estimat Pere: he donat una llegida a l'escrit que m'enviares, i que amb la present te retorno, havent procurat que sens dilació lo pugues altra volta tenir. — Convé que el repassis amb diligència, puix hi ha moltes construccions defectuoses, paraules no catalanes i repeticions de conceptes. Algunes les he notades en llapis, mes no totes. Jo també, en lloc teu, trauria certes reflexions i filosofies innecessàries i que destorben la naturalitat de la corrent de l'ordre d'idees pràctiques que han de fer la substància de l'escrit. La concisió, mentre no impedesca la claretat, dóna noblesa i valor al dictat. — En quant a l'ortografia, no cal parlar-te'n, puix vosaltres, per sistema, seguiu, no la que ensenya la tradició literària, sinó la que usen les dones del Born i de la Boqueria. — Tot amb tot, me sembla que pots tenir esperances. — Memòries als de casa teva, i als de la colla, i ja saps que pots disposar de ton afm. s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

184. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 20 de juliol de 1893.

Rnt. D. Jacinto Verdaguer.

Estimat amic: pensava poder-lo veure i tenir ocasió de conversar amb V. amb motiu del casament del Narcís, però la seua estada ha sigut tan curta que no ha donat lloc a res. Penso que el Joanet del carrer de la Canuda li entregaria lo

volum de Goethe que V. tingué la bondat de deixar-me, i que dit noi s'encarregà de retornar-li.

Jo li dono les gràcies d'haver-me'l deixat. És un poema que val la pena d'esser llegit fins pels qui no som poetes, ni conreadors de la bella literatura. A mi me féu fonda impressió i me donà a conèixer lo poc que val un esperit que sens rebutjar la revelació de Jesucrist, Fill de Déu, tampoc la rep amb submissió i acció de gràcies, admetent-la com un recurs filosòfic o estètic, que és com desgraciadament se sol avui tenir la religió. Per açò no consola ni alegra, ni dóna repòs a l'esperit; lo supera, però no lo assenta sobre ses naturals bases, puix no edifica sobre lo ferm fonament de la fe. Quina diferència de l'Alighieri! No obstant, quan consideram la major part de la poesia moderna materialista, atea i sens cap ideal, lo mateix Goethe sembla un hèroe.

Vostè per ací dalt no es donga massa a la poesia i a la mística; convé que terrege un poc com les perdius. Lo exercici corporal i l'espectacle de la naturalesa, que ara té tan avinents, fortifiquen cos i ànima.

Donga moltes memòries a mossèn Jaume, amb qui penso que farà bones passejades i tindrà llargues enraonades.

I saludant respectuosament a l'Exc. Sr. Bisbe, s'encomana a les oracions de V. s.a.s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

185. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1893.

Estimat Jaume: desitjo que el teu Sant Patró t'obtinga de Déu totes les benediccions temporals i eternes, i aquestes més que les primeres; puix així que un va fent anys, veu

més clarament que tot lo del món és com un vapor que es desfà.

Cada dia envejo més als Sants, qui tingueren la vera saviesa de donar a cada cosa son valor. És molt humiliant lo que ens passa de conèixer que som víctimes de la il·lusió; continuant, emperò, amb les mateixes il·lusions d'abans. Coneixem l'ideal, és a dir lo fi de nostra existència, i no sabem descansar en ell, fins los qui havem tingut la sort de tenir a Jesucrist per mestre.

L'altre dia escriguí a Mossèn Cinto. Volia veure'l a Barcelona; però se'n tornà tan de pressa que no em fou possible. Digues-li, per si no hagués rebut la carta, que vaig entregar al Joanet lo volum de Goigs que ell m'havia deixat.

Un d'aquests dies acabaran d'estampar l'opúscol que em premiaren en els Jocs Florals, i del que, aprofitant la impressió del volum de la festa, me n'he fet fer una petita tirada pels amics. Anem sembrant la bona llavor que Déu, si convé, li donarà increment.

Moltes memòries al teu pare, i que per molts anys te puga acompanyar en la festa, que et desitja felicíssima ton amic in Corde Jesu i S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

186. A Jaume Collell.

Vilafranca, 8 d'octubre de 1893.

Estimat amic: moltes mercès per haver-me enviat lo llibre d'en Quadrado, tan estimable com a memòria del dignament famós escriptor mallorquí.

Jo he remès ja al Museu Balaguer lo volum que equivocadament m'havien duit. Feia dies esperava que anés a Vi-

lanova una persona de confiança per a donar-l'hi, i a la fi veient que la cosa se retardava massa, lo he enviat pel correu.

Aquí em tens donant exercicis a les monges carmelites, és a dir, sens poder eixir-me de la vereda en què em ficaren des de la primera joventut d'eclesiàstic. Jo trobava pesat exercir lo ministeri sacerdotal en les dones, de natural lleuger i d'intel·ligència més curta generalment parlant que no pas los hòmens, i vet aquí que ànimes de dones són les que m'han tocat en sort per a portar-les a la santificació. Açò no vols, açò menjaràs, sol ésser lo procedir de la Providència; i en l'acceptació de lo que ens contraria se sol trobar lo equilibri i la pau del nostre esperit. Ademés, ja no sols per dever de cristià, sinó que també per demostració experimental, havem d'acceptar la mortificació que porten les menuderies de les dones, per la raó de que som en un temps en què gairebé no hi ha hòmens; puix comptats són los qui saben viure sens arrossegar-se per la terra i alimentar-se de món, de qual menjar, desgraciadament, solem estar més afamats que no pas de Déu.

La situació d'esperit de l'home que dóna exercicis t'explicarà d'a on surten les anteriors filosofies.

Dóna memòries a Mossèn Cinto i als demés amics d'ací dalt i disposa de ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

187. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 25 de novembre de 1893.

Rnt. D. Jacinto Verdaguer.
Mon car amic: encara que em sembla que ja li vaig dir

lo dia en què V. me llegí lo *Nazareth*, ara, després d'haver llegit lo segon full de proves, crec necessari recordar-li la conveniència de que en la introducció o bé per nota faci constar explícitament que els fets miraculosos i extraordinaris de què és protagonista lo Diví Infant no sols no els vol donar valor històric, sinó que són pures formes poètiques o al·legories místiques, manifestatives de les qualitats i virtuts de l'adorable Infant. Vostè recordarà que, segons lo Sagrat Evangeli, lo miracle de Canà fou *initium signorum Jesu*; i per lo tant los suposats miracles anteriors, no sols no són *praeter Evangelium*, sinó *contra*; ademés, la mateixa existència dels Evangelis apòcrifs exigeix una major cautela. — Suposo haurà vist al Rnd. Alfonso Arnaud. — Ja sap que sempre li és afectuós amic S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

188. A Narcís Verdaguer i Callís.

(sense data). (1893).[1]

Estimat Narcís: moltes mercès per la seua invitació. Faré un *memento* per Vostè i la núvia en la missa de demà, demanant a Déu que els beneesca en lo nou estat. Precisament vegí, fa pocs mesos, a la seua Francisca per primera i única vegada en una reunió de senyores piadoses i açò me fa creure que ella també ho és.

L'amor de Déu i l'amor de pàtria, que és la nostra divisa, los revestirà de virtut i de felicitat.

Josep Torras i Bages, Pvre.

N

1. Narcís Verdaguer i Callís i Francesca Bonnemaison i Farriols es casaren el 1893.

189. A Narcís Verdaguer i Callís.

(sense data) (1893 ?).[1]

Amic Narcís: acabo de rebre la seua carta en la que em recorda lo de l'articlet de l'Ilm. Grau (q.a.c.s); però sens dubte v. s'oblida de que em prometé enviar-me los diaris que daven notícies biogràfiques del difunt Prelat. Com aquests diaris no han vingut i ademés en lo primer número que sortí de *La Veu*, després de la nostra conversa, hi havia una bastant llarga relació de les fetes del Bisbe d'Astorga, estava en la idea de que es prescindia de son primer pensament, i jo ja no em recordava de tal cosa. I a la veritat ara ja em sembla una mica massa passada. D'altra banda tota aquesta setmana he de donar exercicis a les monges carmelites d'aquest convent i en la vinenta he d'anar algun dia a Barcelona i per lo tant ara me vindria molt malament de fer, lo que en temps oportú, si hagués tingut los datos, hauria fet sens dificultat.

No crega que m'oblide de «La Veu», al revés sento que mon natural i mes habituds especialíssimes, que em fan tot lo contrari d'un periodista, no em permeten ajudar-la com ella se mereix. Moltes memòries a la seua apreciable família i ja sap que li és amic i s.s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

N

1. Torras i Bages es refereix en aquesta carta a Joan Baptista Grau i Vallespinós (Reus 1832 — Tábara, Lleó 1893), bisbe d'Astorga des del 1886. La carta deu pertànyer a l'any de la mort de Grau.

190. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 10 de gener de 1894.

Estimat amic: He rebut la seva carta de pèsam per la mort del meu Pare, i li quedo agraït per ses oracions i consols. Era el darrer que em quedava de casa, i per lo tant l'amargura és major, i encara que sovint m'imaginava el cas, la realitat sempre és nova. Morí amb molta enteresa, contestava les deprecacions de la recomanació de l'ànima, i potser no tardà una hora en morir, que resà encara amb nosaltres el Sant Rosari, que havia dit el dia d'enllitar-se, retardant amb aquest objecte, a pesar de trobar-se molt malament, lo ficar-se al llit. Per a mi ha estat una altra prova de l'eficàcia espiritual del Rosari de Maria. — Encomani'm a Déu també a mi, que m'haig de trobar amb dificultats i obstacles, més grossos per mi, que tinc principalment la inclinació a la vida especulativa. — Ja li volia jo escriure per a donar-li gràcies per l'exemplar de la *Fugida a Egipte* que m'envià. No m'ha fet cap extorsió per la censura de dit llibre i del *Roser de tot l'any*. Són llibres que consolen l'esperit, i dec dir-li que a mon parer aquests dos llibres manifesten un sentit intern i místic superior als anteriors. La mina d'on ve l'aigua és més fonda. — Sempre amic i germà de V. in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

191. A Francesc Sostres.

Barcelona, 3 de febrer de 1894.

Sr. Dn. Francisco Sostres.

Mi querido amigo: agradezco tu carta de pésame y los sentimientos que en ella manifestáis tu, y tu esposa María.

Harto os conozco a ambos para estar convencido de que tomábais parte en la aflicción, que no puede menos de causar la muerte del Padre. Era el único lazo que me unía a la tierra, en el orden natural; Dios quiera que sepa ahora vivir para la eternidad.

Con afectuosos recuerdos a María se te repite cariñoso amigo.

José Torras y Bages, Pbro.

F

192. A Pere Bolet.

Barcelona, 12 de febrer de 1894.

Estimat Pere: los nous horitzons i el nou món que et sembla que ja comences a descobrir és clar que et plauran; però d'açò no n'hi (ha)[1] prou. És necessària la conquista d'aquest nou món, la qual no s'obté tan fàcilment i requereix fatigues i treballs i rebre potser fins ferides. Al diví Capità el nafraren. Sant Ignasi ja t'ensenyarà la tàctica militar per a guanyar lo regne de Cristo, i potser mentres jo t'escric tu ja medites *les dues banderes*. Per a no tornar enrera, és necessari imitar a un d'aquells conquistadors del nou Continent, cremar les naus, i també St. Ignasi d'això n'és mestre. Per a anar segur fes-te lo darrer de la companyia; encara no arribes a soldat, ni a trompet, lo darrer dels darrers.

Potser és ridícul que jo et sermonege estant a la casa a on estàs; però la teva imperfecció present potser faran que la meua paraula tinga alguna eficàcia per lo afecte natural que als dos nos lliga; perquè em penso que no ets encara l'*home nou*, sinó l'*home vell* que no s'ha revestit de lo sobrenatural.

T'agraesc les oracions; ja fa molt temps que jo cada dia me recordo de tu en lo Sant Sacrifici; de des que et comença-

res a decantar cap allà a on has caigut, per a ressuscitar a una vida nova. Jo ara necessito molt l'auxili de Déu.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages Pvre.

Memòries de tots los de casa.

F

1. Omès en l'original.

193. A Antoni Bolet.

Barcelona, 16 de març de 1894.

Estimat Anton: un dia d'aquests vindrà lo masover de Les Cabanyes a portar-te l'import d'un vi que havem venut. Espero faràs lo favor de guardar la quantitat, puix s'acosta l'hora de pagar contribucions i sulfat i sofre, i així no hi haurà necessitat de trasladar lo diner d'una part a l'altra. — Lo teu fill Pepet estigué a casa abans d'ahir, està amb bona salut, i me digué teníeu bones notícies del Pere, de lo qual m'alegro. — Memòries a la Toneta i a les noies, i ja saps que pots disposar de ton cosí i s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

194. A Antoni Bolet.

Barcelona, 20 d'abril de 1894.

Estimat Anton: he rebut la teva molt apreciada del 18

corrent, i m'alegro de la vostra bona salut (a Déu gràcies). — Te participo que he nombrat procurador per a cuidar de mon patrimoni lo jove Pere Santacana, de La Granada, que em digué que era conegut teu. Necessitava jo descarregarme d'aquestes atencions, puix lo sacerdoci i les lletres ja m'ocupen prou. Ara jo te dono les gràcies per los encàrrecs que m'has fet, i a l'objecte de no mortificar-te sens necessitat, escriuré, quan tinga lloc, al Pere Santacana, que passe a casa teva a recollir la cantitat que tens, a fi de que faça alguns pagos. No obstant, espero de la teva bondat te retindràs cinc duros per l'objecte que et vaig a dir. — L'home de la Roseta de (Fumet) de Sant Cugat, després de fer los gegants per davant de casa, me va venir a trobar un dia de bon matí a l'anar a dir missa, demanant-me per la Roseta, que diu que està impossibilitada. Com tinc entès que en ell no s'hi pot tenir massa confiança, li vaig dir que ja li faria donar alguna cosa a la dita Roseta; i així escriuré a la mare d'una de les minyones, que és de Sant Cugat, per a que vinga a casa teva a cercar cinc duros, i los entregui a la pobra malalta. — Moltes memòries a tota la teva família, i disposa de ton cosí i s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

195. A Antoni Bolet.

Barcelona, 27 d'abril de 1894.

Estimat Anton: t'escric quatre ratlles sols per a dir-te que ahir vàreig rebre els 188 duros per mans del Pere Santacana, i la carta teva en què em participaves l'entrega. — També ahir vaig veure lo teu fill Pepet, que està sens novetat. —

Memòries a tots los de casa teva, i disposa de ton cosí i s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

196. A Jaume Collell.

Barcelona, 8 de maig de 1894.

Estimat amic: amb gran plaer trobí ahir a casa, me digueren que tu mateix lo havies duit, lo bonic volum de les teues poesies, de què em parlares, i del qual és tant d'alabar lo primor tipogràfic, com la frescor i vida de les composicions. I veig pel pròleg que la vena, poètica com abans, o evolucionada, no porta camí d'estroncar-se. En tu la imaginació és la força essencial, i per lo tant perdurable.

Jo t'agraesc l'obsequi i et desitjo molts anys de vida per a fer tan bones obres.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

197. A Antoni Bolet.

Barcelona, 27 de juny de 1894.

Estimat Anton: lo teu fill Pepet, en carta de 23 dels corrents, m'explica la vostra traslació a la casa vostra de la Torre, i lo mal estat en què trobàreu totes les coses. Per dificultats que tinga la casa i desagradosa que sia, me sembla que pots donar-te per content, puix així has resolt un conflicte

que un dia o altre havia de venir, que hauria sigut més dolorós que hagués vingut a la mort de la Tia; i que ara a lo menos t'has carregat de raó davant de tothom. Tingueu paciència amb la Marieta, que si és possible que aguante en companyia vostra, hi guanyareu econòmicament i fins amb lo bon exemple que donareu al món. — M'alegro de les bones notícies que teniu del Pere, puix són satisfactòries, i fan esperar una santa perseverància en sos propòsits religiosos. Memòries quan li escriureu. — Saluda també a la Toneta, al Pepet i a les noies, i tu disposa de ton cosí i amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

M'alegraria que la Tia seguís bé en son estat.

F

198. A Carme Montsorí.[1]

Vilafranca, 15 de juliol de 1894.

Josep Torras i Bages, Pvre., saluda afectuosament i desitja un bon dia de la seva Patrona a Donya Carme. Demana a Déu li donga augments d'alegria i gràcia, en companyia de la senyora Abadessa i demés monges. També suplica a Donya Carme se servesca trametre a Donya Remei son pèsam per la mort de la bondadosa i jove esposa de son germà Anton, que havia vist en lo periòdic, i després li fou comunicada pel Dr. Ballester. Que Déu la tinga al cel, i ens hi porte a tots nosaltres quan hora sia.[2]

F

1. Priora del Monestir del Valldonzella.
2. «La carta anterior (15 juliol 1894) i les demés dirigides al monestir de Vall-

donzella, que per torn figuren en l'Espistolari, foren remeses per la Molt Reverenda Dª Maria de l'Esperança Roca, Abadessa del dit Monestir, junt amb una lletra datada d'11 d'abril de 1916, que, transcrita fragmentàriament, diu: — «Muy Iltre. Sr. D. José Dachs, Pbro. Ecónomo de la Mitra. — Vich. — En Cristo apreciado Sr. Canónigo: Vacilaba si mandar por el correo o bien esperar alguna ocasión, para hacer llegar a sus manos la copia de las cartas de nuestro inolvidable Sr. Obispo (q. d. g. g.); me decido al fin mandárselo por correo en rollo separado. — Como dije a V. I. sólo tenemos las que nos escribió desde después de los por demás memorables sucesos del mes de Julio de 1909. Las de fecha anterior, que eran muchas, fueron pasto de las llamas, y desaparecieron con el archivo incendiado. Si bien mando algunas con fecha anterior al 1909, dirigidas a la Sra. Priora Dª Carmen Montsorí (q. e. p. d.), es porque se encontraron entre los papeles de su celda. Dª Carmen apreciaba muy mucho al Dr. Torras, siendo correspondida cual merecían sus muchos años, talento y virtud. Se levantó a las tres de la madrugada hasta muy a las últimas, y se ve que tenía pena de no levantarse a la hora que se levantaba la Comunidad. — También va copia de una carta a una religiosa enferma, que aún vive. — Dejo a su reconocida prudencia el publicarlas o no publicarlas. Si V. I. cree que harían una bien para edificación, no tengo inconveniente formen parte del Epistolario...» — Més tard, en 1923, el mateix Monestir ha remès als ordenadors de l'Epistolari vint-i-set cartes autògrafes del doctor Torras, amb les quals han pogut compulsar-se les còpies trameses primerament, i ha augmentat el nombre de cartes dirigides ja a la Comunitat, ja a religioses particulars de Valldonzella» (Nota de Fortià Solà).

199. A Pere Bolet.

Barcelona, 31 de juliol de 1894.

Estimat Pere: no vull deixar passar lo dia de Sant Ignasi sense escriure't quatre ratlles, que faig ja al vespre, tornant de visitar la Iglésia de la Companyia. Pocs dies me descuido de pensar en tu en los *mementos* de la missa, però avui li demano d'un modo particular al Sant Patriarca de l'institut a què Déu t'ha cridat que et donga perseverància en ta vocació i la plenitud de l'esperit religiós. No vulgues fer les coses a mitges, i sies religiós de debò.

A casa teua me penso que no tenen novedat.

Encomana'm a Déu; i ja saps que més ara que abans t'estima ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

200. A Antoni Estalella.[1]

Vilafranca, 10 d'agost

Estimat amic: Lo Dr. Garriga me sembla que està bastant serè i el tinc per resolt; la gent me sembla que anirà entrant en reflexió i se convenceran de que el *héroe por fuerza* és una creació dramàtica i no una realitat. Això és sols una primera i molt superficial impressió. Tal volta el mateix Garriga, sitiat per una quatreta de gent d'església, s'exagerava la cosa. En fi, corrent l'aigua s'aclareix, i així és de creure que passarà en aquest assumpto. — Sobre aquell assumpto d'en Celestí Ribera he sabut aquí notícies verídiques, puix un senyor que tu coneixes i que ha estat per aquest Penedès, digué a un amic que acabava de tenir carta de Madrid, en la qual li deien que el Consell de Ministres havia resolt deixar la resolució de l'assumpto al Ministre de Gràcia i Justícia, qual opinió, digué, en sentit afirmatiu, és coneguda. Com la cosa té importància, no he volgut deixar d'explicar-t'ho, a fi de que faces lo que pugues, per a que no hi prenga mal cap dels nostres amics. — Ja saps que sempre t'és amic afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Bisbe electe de Terol.

201. A Jaume Collell.

Barcelona, setembre de 1894.

Estimat amic: avui he demanat al Sr. Rector de la Concepció la fulla històrica i estadística d'aquesta parròquia

que tu desitjaves tenir, i me l'ha donada. Ja te l'enviaria amb la present, però com no sé ben bé la teua direcció, temo que no es perdés i així la guardo fins que tu la reculles, o me digues a on vols que te l'envie.

Desitjo que les ensofrades vagen bé, i tornes ben restaurat de forces. Prop de la Mare de Déu de Montserrat sempre s'hi està bé. Feliç aquell que sap viure de la dolça pietat mariana.

Jo, aprofitant un dia sens quefers, vaig anar a Vic a veure lo Museu. Sols tinguí la contra de trobar-vos fora lo Bisbe i tu; però no em dolen aquelles quantes hores passades entre les relíquies de la vellura, que exhalen en sa major part lo bon olor de la nostra terra. Jo no só artista, ni só arqueòleg; però la meua ànima sent les emocions de la bellesa i de l'antiguitat, i se'm passarien hores en la contemplació dels objectes que la representen; me desperten l'esperit i la intel·ligència se m'activa més que no pas rumiant los principis de la filosofia.

L'art, les antiguitats, la filosofia, són los darrers amors humans: fins quan un fa el propòsit de trencar tots los llaços terrenals, aquells subsisteixen en lo esperit, perquè se divinisen i se converteixen en una espècie de simulacres als quals sens idolatria se'ls pot donar culte.

Però perdona'm aquestes xerramequeries i cavil·lacions de solitari, i encomana'm a Déu que molt ho necessita ton afm. amic.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

202. Notes del Dietari particular.

1895 (?) , 22 maig.

«Escribo a Calaf entreguen de mis fondos 50 pts. al Rec-

tor de Montmell para veinte y cinco misas a mi intención.

Recibo carta de Santacana en que me dice ha entregado 80 duros a Mn. Albert y 10 a Mn. Jordi también para misas. Me dice también ha pedido 400 duros a (.....) a cuenta del vino vendido que no acaban de sacar».

(Nota transcrita del Dietari particular)

F

203. Nota del Dietari particular.

1894. 19 octubre.

Carta del abogado Fàbregues, pidiendo si Bolet debe pagar un censal en que el que ha de percibirlo no prueba que Antonio no es el sucesor del que la tomó. Contesta que si moralmente consta, no hay necesidad de hacer producir instrumentos legales.

(Nota transcrita del Dietari particular).

F

204. A Jaume Collell.

Barcelona, 28 d'octubre de 1894.

Estimat amic: Déu nos porta, per lo que ateny a la família, per camins molt semblants a tu i a mi. Les morts dels nostres pares i dels nostres germans han gairebé coincidit, i ara nos trobam sols amb Déu que nos ha criat, amb Jesucrist que ens ha redimit, amb la Verge Maria i Sant Josep nostres pares en l'ordre de la vida piadosa.

Però desgraciadament, a mi me passa que un cop eixa-

lat per tots cantons per la podadora de la mort, en lloc de brostar amb més força en la vida espiritual, a pesar de sentir lo nihilisme mundà, no sé trobar les conjuntures per a unirme amb Déu, a on sols la criatura troba la perfecció i lo descans. No ens cansem d'esperar i preguem per a que Déu nos face sants.

Demà, si Déu vol, oferiré la Missa pel teu pare (q. a. c. s.) i per a que tu tingues aquell consol i aquella pau pròpies dels fills de Déu; dóna lo pèsam a la teua bona marastra, i recorda't tu també de mi en les tues oracions.

Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

205. A Marian N. N.

Barcelona, 17 de desembre de 1894.

Estimat Marianet: corresponent a la invitació de Vostès, los envio una *Dècima*[1] per Nadal, per si els convé per als seus subscriptors. Si la volen publicar per aquestes festes, li recomano que es mirin bé les proves, puix la lletra escabrosa fa que els caixistes ensopeguin. Lo escrit ja ve a poca diferència amb l'ortografia que Vostès usen, i fins encara la poden modificar, si els convé. — Memòries a tots els companys, en particular al senyor Sacases, i ja sap prou que sempre desitja complaure'ls son amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. «Al·ludeix a l'article titulat "Per Nadal cada ovella a son corral", que li ha estat demanat per a publicar-lo a "Les Quatre Barres"» (Nota de Fortià Solà).

206. A Pere Bolet.[1]

Barcelona, 29 de desembre de 1894.

Estimat Peret: amb molt gust llegí la carta que m'escrigueres contant-me la teua peregrinació o capta. Déu te pagarà aquella obra que feres per amor seua com paga sempre excel·lentment tota generositat dirigida a la seua glòria.

Precisament t'escric avui perquè estam en vigílies de la Circumcisió festa principal en la Compayia de Jesús i qual celebració de segur que t'omplirà de goig espiritual i te farà comprendre encara millor la naturalesa de la vocació que Déu t'ha donat i lo camí que has de seguir per a complir-la dignament.

Però tornant a la capta jo me n'alegrí molt, i me féu una satisfacció major lo imaginar-te amb la sotana polsosa i enfangada i amb les alforges al coll, que no pas que et veges revestit de la púrpura cardenalícia. Per a enriquir-nos espiritualment és necessària la pobresa i la humilitat, i jo algun cop m'espanto al llegir aquella sentència, que d'altra banda trobo evident, de que difícilment los rics entraran en lo regne del cel.

En fi, feliç tu si perseveres en lo camí començat i en la imitació dels sants que t'han precedit en aquest mateix camí, i recorda't d'encomanar a Déu als qui vivim en la tempestat del món en perill de naufragar; però recorda't que en lo teu estat és molt possible que hages d'anar al combat del món i per lo tant aprofita lo temps per a blindar-te per a quan hages d'anar a la guerra.

Agraesc molt als Pares Superiors la invitació que per medi de tu me fan de visitar aquest noviciat i és possible que lo acepte alguna dia amb la seguretat de que lo meu esperit hi guanyarà amb lo espectacle de virtut i de l'aroma de santedat que sempre solen exhalar aquests asceteris a on

se cria lo jovent religiós. — Los de casa teua no crec que hagen novetat. — Saludant als Pares superiors se despedeix de tu ton afm. que ja saps que amb lo bon Jesús t'estima

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Germà coadjutor de la Companyia de Jesús.

207. A Josep Bolet i Artigas.[1]

Barcelona, 18 de febrer de 1895.

Estimat Pepet: acabo de rebre la teva carta, en la que em participes la mort de la Tia (q. a. c. s.) El molt temps que ja era més de l'altre món que d'aquest no impedeix que un senti la mort d'aquells qui estima. Celebraré algunes misses, començant demà, per la seva ànima, i desitjo que Déu vos doni a tots lo consol, i la pau. Encara ha sigut providencial que tu t'hages trobat a casa teva. — Moltes memòries als teus pares i germanes, i disposa de ton afm. s. s.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. A Sant Martí Sarroca.

208. Censura d'un llibre indeterminat.

M.I.S.
El Sumo Pontífice León XIII, en sus admirables enseñan-

zas sobre Derecho político y social, ha derramado torrentes de luz que han desvanecido las tinieblas que dominaban en el mundo, merced a los sofismas, preocupaciones y utopías que se habían apoderado de la mayor parte de los espíritus, máxime de los cultivados bajo la influencia nociva de los modernos sistemas, elaborados sin tener en cuenta para nada la revelación cristiana; antes al contrario, a efecto de un sincero odio a la misma, informados de una tendencia adversa hacia la constitución social que al calor de la influencia cristiana se había desarrollado en todas las naciones civilizadas, el inspirado Pontífice haciéndose cargo del estado de los espíritus, de las exigencias de la época, de las mismas flaquezas de que adolece el pueblo moderno, con divina maestría ha sabido indicar la manera como éste debía enlazarse con la Verdad perdurable, que rige en materia política y social y obliga a todos los hombres. De aquí una mayor actividad en los publicistas católicos para acomodar sus doctrinas y su propaganda a los moldes que el Romano Pontífice ha indicado como los más idóneos para alcanzar el bien espiritual y temporal de los ciudadanos. Sin duda la obra, que V.S. ha sometido a mi censura, responde a dicho nobilísimo impulso, pues en ella el Autor haciéndose superior a toda afición política, respetando todos los ideales nobles y sensatos, aspira a la unión de todos los católicos para alcanzar más fácilmente la salvación de la sociedad, por tantos lados amenazada de muerte. El esclarecido patricio, hombre de aquellos que dedican la vida a hacer el bien en la comarca donde les ha tocado ser lo que Le Play muy justamente llamaba autoridades sociales, al escribir este libro no ha pretendido hacer un trabajo de índole científica, sino un escrito de propaganda popular, desvanecer de las mentes de los ciudadanos los múltiples sofismas que el artificio político moderno ha acumulado en nuestra atmósfera moral, y cual denodado paladín, luchar para restablecer la Verdad en las relaciones políticas y sociales. No es, pues, una lucubración filosófica en la cual llame a juicio los diversos

sistemas para aquilatar lo aprovechable que cada uno de ellos tenga; acude a los resultados, estudia los frutos producidos, y, cual pintor, exhibe la imágen del llagado pueblo y con colores vivísimos, sin duda para herir más eficazmente la imaginación popular, le saca al balcón de la publicidad y viene a exclamar: ahí le tenéis al pueblo tal cual le ha puesto el liberalismo.

Una fe sincera, un celo ardiente del bien de la patria, un conocimiento exacto de los males que la afligen, adornan estas páginas en las cuales a mi parecer no hay nada que se oponga a los dogmas y prescripciones de Nuestra Santa Madre la Iglesia.

Barcelona, 21 de febrero de 1895.

José Torras y Bages, Pbro.

SH

209. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 16 de març de 1895.

Estimat amic: No sé si V. tindrà notícia d'una comissió nombrada per la Unió Catalanista, a l'objecte de fomentar la publicació de fulles i llibres piadosos en llengua catalana. Jo só en ella, en la qual hi ha gent tan piadosa com l'Estanyol, lo notari Permanyer, lo Josep Mª Valls, Rivera, etc. Després de molt temps, nos havem reunit, i crega que dits Senyors tenen una activitat verament consoladora en aquests temps d'universal indiferència. Lo primer pensament, perquè és lo de més fàcil i econòmica execució, ha sigut fer fulles amb oracions o lectures piadoses per a ús del poble. Amb aquest objecte jo li escric en nom propi i també molt en nom de dits companys, per a que vulla ajudar-nos.

¿Qui ho pot fer més bé que Vostè, en aquest piadós recés de la Mare de Déu de la Gleva? Jo crec que, més que fer coses noves, podrien reproduir-se d'antigues, i li agrairia se servís indicar, i fins enviar, si ho té a mà, lo que li semble més convenient. Alguna cosa nova amb la firma de Vostè aniria molt bé. Per exemple parlàrem d'una fulla per la festivitat del Corpus, que es podria estampar amb una certa elegància. ¿Li vindria a V. bé de redactar-la? També parlàrem amb dits companys de la conveniència de publicar un Devocionari en llengua catalana, i lo nom de V. vingué a la boca de tothom. Sempre vostè ha sigut a propòsit per això; però ara, ja que s'ha fet anacoreta, faça'n les obres, escrivint un llibre amb què els catalans moderns se puguen encomanar a Déu. Prescindint de que V. té personalment més qualitats per a un llibre com aquest, s'hi ajunta lo seu nom, la situació d'esperit en què V. deu trobar-se, lluny del mareig del món, i el coneixement que V. té de llibres antics d'aquesta espècie. — Esperam, doncs, que no ens desairarà. — Cada dia, estimat Mossèn Cinto, la meva càrrega augmenta; no perquè ella sia en si molt grossa; però me priva d'una forma de vida per mi molt agradable, i en la qual és més fàcil guardar l'equilibri espiritual. — Mire que la Quaresma no l'aixafe, i en ses oracions recorde's de son amic i servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

210. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 18 de març de 1895.[1]

Exm. e Ilm. Sr. Dr. D. Josep Morgades i Gili.

Estimat senyor Bisbe: demano a Sant Josep, nostre comú patró, que li obtinga abundància de gràcies i molts anys de

tranquil·la i santa vida per a continuar treballant en la vinya del Senyor, i així acumular mèrits per a l'eternitat. Perquè no és V. d'aquelles que amaguen lo *talent* sens fer-lo guanyar; la seua darrera Pastoral mostra l'home a qui res s'escapa, i està al corrent de tots los incidents que ocorren en la batalla humana, i veu amb claretat los esculls en que fàcilment pot naufragar l'home modern. Rebí a son temps un exemplar de dita Lletra, i darrerament los llibrets amb los passatges de les Santes Escriptures, excel·lent recordatori pastoral de la Quaresma de 1895. Per tot li dono les més expressives gràcies i li quedo agraït.

I ara, a pesar de que sembla que en cartes de bones festes no s'ha de parlar d'altra cosa, li vull participar una obra que sens dubte li plaurà i que de dret li toca saber-ne qualque cosa, encara que en si sia humil i petita. No sé si es recordarà que fou nombrada una comissió, en la qual m'hi posaren també a mi, a l'objecte de que publicàs i propagàs lectures piadoses en llengua catalana. Jo em creia que això no era res, però després de molt temps manifestant alguns d'ells ganes de que els convocàs ho he fet, i los he vist amb una resolució i activitat que m'han deixat agradat, sobretot tractant-se d'hòmens que tots tenen feina de sobres. Entre ells hi ha l'Estanyol, lo notari Permanyer, lo mestre d'obres Rivera, lo banquer Valls i Vicens. Ja han fet una campanya per les Parròquies de la ciutat a fi de que fos adoptat lo Mes de Sant Josep en llengua catalana, i ha donat son resultat.

Com V. comprendrà lo més fàcil de realisar econòmica i literàriament parlant és la publicació de fulles per a repartir gratis en certes funcions d'Iglésia o per los individus que es dediquen a obres de misericòrdia i de propaganda. Si a V. li vingués a la memòria alguna oració, consideració & oportuna li estimaria que me la fes remetre; així com també lo consell o advertència que sa pràctica i experiència en tractar espiritualment amb lo poble li sugeresquen per la bona direcció d'aquesta obra, que no dubto li serà simpàtica per ésser cristiana i patriòtica juntament. Mon pensa-

aprovechable en escritos de autores como el que hablamos.

He encomendado a Dios el alma de su tío Felipe, hombre que como Álvarez tenía la fe y el digno amor de las cosas respetables que ahora por desgracia van faltando. Que el Señor le tenga en su santa gloria.

Desea para V. y toda su amable familia que las próximas solemnidades de la Pascua de Jesucristo sean días de devoción y consuelo interno su afmo. a. y s. q. b. s. m.

José Torras y Bages, Pbro.

F

1. Advocat, de Vilafranca del Penedès.

212. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 22 de maig de 1895.

Exmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. José Morgades y Gili.

Mi querido Señor Obispo: he recibido, con sobre de V., el boletín en que se relaciona y razona la restauración episcopal de Solsona.

Verdaderamente la Iglesia es la única restauradora, la sola que tiene el poder de renovar el mundo por viejo que sea, de hacer revivir las cosas que ya parecían muertas y enterradas. Entre el clero aún son muchos los que sienten amor por lo pasado, pero son pocos los que tienen la intuición de dar condiciones de presente a lo pasado y hacer agradable a los hombres modernos lo que parecía que no debía estar conforme a sus gustos.

León XIII es el gran maestro de tal procedimiento; en Cataluña tenemos a V., restaurador regional que calladamente habrá hecho más para la vida del país que todos los políticos juntos.

Le desea toda felicidad y gracia en las próximas fiestas su a. s. q.b.s.m.

José Torras y Bages, Pbro.

V

213. A Tomàs Costa.[1]

Barcelona, 12 de juliol de 1895.

Exmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. Tomàs Costa.

Mi querido y respetado Señor Arzobispo: ayer me entregó de parte de V.E.I. cuarenta pesetas, importe del premio de los Juegos Florales, el joven Francisco Vidal; y hoy he recibido la carta que V.E.I. se ha servido escribirme. Ya sabe, Señor Arzobispo, que me tiene siempre a sus órdenes en cuanto pueda servirle.

Le supongo enterado del viaje de Pepita y Paquita Mandri a diferentes puntos de España y a Lisboa. Han escrito que les va muy bien el viaje y que están muy contentas.

Desea a V.E.I. y a los buenos amigos que forman su familia que pasen con perfecta salud estos calores su afmo.

S.s.q.b.s.p.a.

José Torras y Bages.

T

1. Arquebisbe de Tarragona.

214. A Jaume Collell.

Barcelona, 24 de juliol de 1895.

Estimat Jaume: ja sé que aquest any no estàs de festes;

però per açò t'escric amb més puntualitat, jo que tot sovint descuido lo dever social de les felicitacions, per lo antagonisme que tinc amb certes pràctiques exagerades que no són més que pures fórmules, sens significat real, de la vida actual. I los que nos trobam sols en la vida, sembla que certs records de família, de la que la Providència sapientíssima i benèfica nos ha desposseït, en aquests dies se renoven i aviven i la tristesa ocupa lo lloc que en los altres té l'alegria.

És un consol, no obstant, lo que diu la Sagrada Escriptura de que la tristesa, moderada s'entén, és principi de la Sabiduria. La llàstima és, i ara parlo principalment per mi, que un no sap aprofitar aquesta situació fecundíssima pel bé en què Déu nos ha posat, i anam vegetant i passant la vida i nos acostam a l'eternitat sens aprofitar-nos per la nostra santificació, finalitat de l'existència, general a tothom; i que no obstant sovint descuidam en aquest temps en què lo interès per la col·lectivitat, a lo menos de paraula, arriba a anul·lar a l'interès propi i personal ben entès, que d'altra banda és lo mellor do que podem fer a la societat. ¿Quin bé més excel·lent podem dar al proïsme que un bon capellà?

I perdona'm sermons tan fora de lloc i propis únicament d'un capellà ranci.

Fins penso que a l'agafar la ploma m'han vingut aquestes ratlles un xic melancòliques, perquè se m'ha renovat la idea de Mossèn Cinto, que com pots pensar, moltes vegades me preocupa per la situació especial en què s'ha posat, entristint a tots els bons cristians. ¿A on va lo nostre amic per lo camí que ha agafat, en una edat en què la reflexió sol guiar més a l'home? Jo en mes pobres oracions l'encomano a Déu, perquè tals coses, en l'ordre eclesiàstic, se lliguen molt estretament amb l'eternitat, i molt fàcilment poden dur a la perdició. ¿Quan acabarem de tenir passions? ¿Quan nos sabrem governar per la recta raó adornada de les regles i principis de la Iglésia? Ja em penso que tu t'has preocupat més que no pas jo d'aquest assumpto; però no he sabut prescindir de parlar-te'n, per més que em sembla que sobre lo

ànimo del nostre amic, fora de Déu, poc s'hi pot influir. Tal vegada també lo dia del desengany.

Ahir vaig anar a Ripoll a veure Santa Maria, i un bany d'antiguitat, sota d'aquelles voltes, com sovint tu hauràs experimentat, sempre fa bé a l'esperit.

Guarda't de les calors i pensa en tes oracions amb ton amic i S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

215. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 29 de juliol de 1895.

Merceneta: La seua darrera carta, rebuda avui, m'ha amargat molt. Me sembla per lo que diu en ella que ama lo perill, i aquell qui ama lo perill, diu la Sagrada Escriptura, caurà en ell. Desgraciadament, en los nostres temps naturalistes, les coses no les relacionem més que amb lo present, i la filosofia cristiana nos ensenya a relacionar-les amb l'eternitat. La satisfacció de certs sentiments naturals en certes ocasions convé sacrificar-la i açò, quan se fa per Déu, dóna per conseqüència l'obtenir aquella suavíssima unció interna superior a tots los deleites humans. — En fi crega que no hi ha més amic de debò que Jesucrist, i aquesta amistat prengui-la de veres i faça's digna d'ella.

De V.

J. T.

Escriga sovint.

No sé si li encertaré la direcció.

F

216. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 3 d'agost de 1895.

Merceneta: Després d'haver respost a la seva darrera he passat grans angúnies, perquè amb totes quatre potes li vaig posar en la carta, coses que s'han de dir només que de paraula, o en tal cas d'escriure's solament d'una manera que no puga prestar-se a la indiscreció en un cas de perdre's la carta. — Per a assegurar-me de que no s'ha perdut espero carta de V. lo més aviat possible; i li demana que perdone sa indiscreció innocenta son afm. servidor

J. T.

F

217. A Jacint Verdaguer.

Barcelona, 3 d'agost de 1895.

Rnt. D. Jacinto.

Estimat amic: feia dies que desitjava veure'l o escriure-li, per a posar-me a la seva disposició, si ho creia convenient, i servir-lo en lo que bonament podés, en la situació en què es troba. Havent de marxar a Vilafranca a mitja setmana entrant, avui m'he resolt a posar-li aquestes quatre ratlles. — No m'agrada ficar-me en les coses dels altres; però en certes circumstàncies, la caritat ordena que ens hi fiquem, i tinga per segur que la caritat és tan sols lo mòbil de la present carta, que li escric per propi i personal impuls. Lo assumpto de V. toca a lo més íntim de la Iglésia i al principi fonamental que Jesucrist posà a la seva divina institució, això és, l'ordenació jeràrquica en lo govern i la inter-

venció de la superioritat en l'exercici del ministeri. D'aquí que el pecat contra la Iglésia sia lo pecat contra l'Esperit Sant; puix tanca la porta de la gràcia, lo conducto espiritual que posa en comunicació a l'home amb son Déu. No crega en altra comunicació que aquesta, clara, solemne, irrevocable, palpable, pública, per a que ningú puga enganyarse en un cas de transcendència eterna. Per molt que pregue, per penitències que face, per hores que passe invocant Déu, no farà res, *curris extra viam*; ve-li aquí la possibilitat d'una oració que allunye de Déu; perquè, essent lo culto cristià un culto racional, deu començar, tenir per base un principi racional també, com és la subjecció del nostre judici al judici de l'autoritat establerta per Jesucrist sobre la terra. — Per això li demano que en sa situació no es fie de si mateix, *vae soli*, i que prenga consell leial d'un eclesiàstic savi i prudent, procurant V. abans aquella humilitat d'esperit necessària per a veure clar les coses. Los seglars, per més que ens vulguen bé, no tenen los coneixements eclesiàstics necessaris per a dirigir-nos en les coses de l'ordre espiritual, ni aquella gràcia de l'ofici amb què Déu afavoreix als seus ministres encarregats de sostenir en lo món son regne. — Tant aquí com a Vilafranca me té a les seves ordres, i la meva casa està a la disposició de V. si V. pensa, com un dia o altre pensarà en regularitzar la seva situació, reconciliant-se amb la Iglésia, de qual amor no dubte, puix sens dubte és un dels sacerdots més estimats. Així com també li diré lo que V. ja sap que diu l'Escriptura, que qui no estima a Déu, tampoc pot estimar al pròxim. De consegüent no es fie de certes ofertes de gent que no estima a Déu. — de V. amic in J. C.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

218. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 5 d'agost de 1895.

Merceneta: He rebut les sues cartes, avui la darrera, i li escric per dir-li que, si Déu vol, dimecres o dijous penso anar-me'n a Vilafranca. Per conseqüent si vol escriure faça-ho pel correu i millor dirigint la carta a Vilafranca (plaça de l'oli). No s'estranye si jo no li escric gaire, perquè só un xic mussol de mena. A la seua amiga Miquela digue-li que necessita fer l'ull viu, i que es recorde del *vigilate et orate* i que pense que més havem de procurar agradar a Déu que als hòmens. Vaig anar a Ripoll perquè feia vuit anys que no hi havia estat, i aleshores no sabia res ni de la festa ni de son projecte.

De V. S. S.

J. T.

F

219. A Maria Torras.

Vilafranca del Penedès, 15 d'agost de 1895.

Sra. Dª Maria Torras, Vda. de Almirall.

Apreciada prima y buena amiga: Aunque con frecuencia me acuerdo de V., de un modo particular espero acordarme mañana, en la presencia de Dios, durante el Santo Sacrificio de la Misa. Las fiestas cristianas unen entre sí las almas de los que se quieren y las juntan con Dios; son como una anticipación de aquella eterna fiesta de la gloria en que las almas de los justos unidas con Dios gozarán de la inefable felicidad.

Como le había indicado a V., tenía el proyecto de pasar

el día de Nuestra Señora en París; pero me lo ha estorbado el Señor Obispo de Vic que con mucha instancia me escribió pidiéndome que fuera a predicar en una fiesta solemne que se celebrará en el restaurado templo de Santa María de Ripoll, el día 15 de septiembre con motivo de ofrecerse a la Virgen una corona o álbum poético que le han dedicado varios poetas catalanes y extranjeros, y como me alegaba razones poderosas el Señor Obispo, creí de mi deber condescender aunque siempre me viene mal predicar en estas fiestas solemnes y más aún en ésta, a la que me parece es fácil asista el Señor Nuncio de Su Santidad que el domingo anterior habrá consagrado en Solsona al que ha de ser Obispo de aquella Diócesis.

Consérvese V. buena y en sus piadosas oraciones no se olvide de su primo que en Nuestro Señor Jesucristo la ama y le es servidor affm°.

José Torras y Bages, Pbro.

F

220. A la Rda. Mare Abadessa del Monestir de Valldonzella.

15 d'agost de 1895.[1]

Sra. Abadesa: Acabo de rezar los maitines del glorioso San Bernardo, y después he leído un trozo de sus maravillosos escritos, y ahora me aguijonea el deseo de ponerles a V.V. cuatro lineas siquiera. A más que en recuerdo de lo que fui, en felicitación a una Comunidad religiosa para mí siempre querida, y en homenaje de simpatía a una orden de contemplativos en el día de la fiesta de su Padre, gran contemplador de las cosas divinas e insigne intérprete de las misteriosas relaciones entre el espíritu del hombre y su Dios y

Señor. Ya saben V.V. la importancia que siempre he dado, en la vida cristiana, a la contemplación divina, y tal vez recordarán que en mí dominaba siempre la idea de que la decadencia de la vida espiritual provenía de la poca contemplación. En nuestros días domina, aún entre la gente de Iglesia, una actividad nerviosa y febril, y se tiene como más perfecto el que más se mueve, y sin embargo, Dios es inmutable... Es claro que nosotros mientras peregrinamos debemos movernos, y que el reposo en Dios absoluto y perfecto no lo podemos alcanzar hasta que estaremos en el cielo; pero ahora, avezados los hombres al continuo trato de las criaturas, a la superficialidad de las relaciones sociales, a una locuacidad que es el distintivo del siglo, no saben vivir en el trato tranquilo y silencioso con Dios, en el apartamiento de las criaturas, en la dulce consideración de las eternas Verdades, que son el manjar substancioso del espíritu, al cual dan vigor y regla fija en las vicisitudes de la vida... — Pidan, pues, al glorioso San Bernardo que acerque a Dios mediante el espíritu de oración, a este sacerdote que mañana orará especialmente para el monasterio de Valldonzella, de cuyas religiosas es afectuoso amigo

José Torras y Bages, Pbro.

1. «Copiada de "Vida Cristiana": Quaresma 1916» (Nota de Fortià Solà).

221. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 23 d'agost de 1895.

Merceneta: M'alegro de que la Miquela vaja essent més senyora de si mateixa, i sàpia dominar més los seus afectes, evitant la desviació d'ells. Aquest és lo fi principal de la gràcia divina: evitar les desviacions de la flaca criatura que corrompuda pel pecat d'Adam no sap guardar lo equilibri de-

gut, ni mantenir-se en aquella dignitat que resulta de la recta direcció de la nostra vida envers Aquell qui és lo primer principi i deu ésser lo fi de la nostra vida. Així solament nos fem mereixedors del repòs etern amb una felicitat divina. V. que és *sàvia* faça entendre a la Miquela aquestes filosofies, i ademés explique-li que una quietud passatgera no l'ha de fer massa confiada. Les inclinacions rebroten, i és necessari estar amb la podadora contínuament a la mà per anar escapçant aquests afectes que fàcilment podrien perdre'ns. La pietat suavitza aquestes amputacions que són doloroses majorment quan de vegades nos semblen que no són justificades, perquè lo plaer amb què es desenrotllen nos enganya i nos tapa la malícia fina que en elles s'amaga. La Verge Puríssima qual cor immaculat fou sempre un tabernacle diví és advocada especial en casos com lo de l'amiga de V. Faça per ella tot lo que puga.

Me complasc amb les bones noves que em dóna de V. i de la Dolores, i de lo bé que estan en eixa pacífica i piadosa ciutat. Jo, voltat de pagesos i d'assumptos que sempre m'han mortificat i que ara per obligació dec fixar-me en ells, gràcies a Déu estic també bo i les calors no em maltracten; faig també l'ofici de capellà en favor dels meus paisans i en compliment del dever que tinc envers Déu que em cridà al seu sant servei, i així vaig passant aquesta vida que el Senyor vulga me servesca per a obtenir després l'eterna.

Memòries a la Dolores i V.V. dues que poden viure com unes santetes no s'obliden en ses oracions del qui és de V. en Jesucrist amic i servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

222. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 26 de setembre de 1895.

Merceneta: En efecte me feia falta recordar lo número de la seua habitació a Barcelona que V. oportunament m'indica en la carta que he rebut avui. Tinc per tot poca memòria, però en quant a números ne tinc poquíssima. Déu fes que a lo menos sempre lo tingués present a Ell. Aquests dies estic, teòricament, més espiritual, perquè avui he acabat de donar exercicis a un conventet de monges carmelites que d'antic hi ha en esta vila; aquella sèrie de pensaments, aquella espècie de mística escala formada de veritats sòlides que comença a la terra i acaba en lo cel; quant menos, solament tingam fe, nos desperten la curiositat i deixen en lo nostre esperit un sediment racional que en la pràctica de la vida destrueix les il·lusions mundanes de què sovint som víctimes. En l'ordre sobrenatural i de la gràcia la misericòrdia divina se revela també pràcticament en l'ànima dels qui, seguint los consells de la Iglésia, se retiren a estudiar lo camí dreter que porta a Déu.

Amb la present rebrà lo full en què V. escrigué sos pensaments i resolucions, i afectes, al practicar dits exercicis. Los trobo molt a propòsit i encara que V. no els haja executats perfectament no s'ha de desanimar, i convé que els guarde. És lo paper en què V. escrigué la solfa de l'harmonia de la vida; la música és un art difícil, requereix molts assaigs, i la música divina de l'ordenació interior del nostre ser envers Déu, vol que hi consagrem tota la nostra vida. Demane a la Verge Santíssima, qual festa patronal acaba V. de celebrar, que l'ajude, i que m'ajude també a mi que tot dient bones coses als altres m'acosto a l'eternitat sens passar de la virtut teòrica.

Quan sia a Barcelona, que no tardaré gaire, ja li faré saber perquè no es canse inútilment.

Agraesc a la Dolores son bon record i d'ella i de V. és atent servidor i bon amic en Nostre Senyor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

223. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 14 octubre (1895 ?).

Merceneta: Me pensava que ja amb la present podria dir-li que per Sant Lluc me'n tornaria a Barcelona per a quedar-m'hi, però m'han fet falla uns masovers de lluny que devia veure, i açò farà que dega tornar després de la festa dels pintors, si bé, no havent-hi novedat, tres o quatre dies abans de Tots Sants penso ésser ja definitivament a Barcelona. A eixa ciutat dirigesc la present, si bé amb un cert temor perquè mai me recordo del número de la casa, i de vegades tinc por que no es perde.

Ara trobarà la gran ciutat més bona. Qui ama la independència de la soledat està millor en la gran ciutat que en la ciutat petita, a on domina més la batxilleria, los comareigs i les petites murmuracions en què solen entretenir-se molta gent, i que forma tot plegat com la novel·la recreativa de la gent frívola de la ciutat gran.

Nosaltres havem de saber viure i nodrir-nos d'un aliment més noble. Quan més alçam les idees i los sentiments més lo caràcter guanya, lo cor se redreça i la voluntat cerca a Déu, objecte últim de la vida i de l'existència. Per açò la gran ciutat no és despreciable instrument de perfecció cristiana per a qui sap fer-se independent del món i amic de Jesucrist. L'obscuritat personal tan fàcil d'obtenir, lo quedar amagat entre la turba, és lo primer pas per a unir-se íntimament amb Jesucrist. — Que tinguen les dues germanes un bon dia de Santa Teresa, i en sos rosaris que es recorden de son afm. servidor en N. S. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

224. A Mercè Vilaclara.

No hi ha cap dificultat en que vinguen a cercar-me si se posàs malalta de gravetat; però aquest cas ja no vindrà si a Déu plau. Ha d'esperar a morir-se a lo menos fins que surte d'exercicis son S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

225. A Jaume Collell.

Barcelona, 8 de novembre de 1895.

Estimat Jaume: he començat a corregir lo *Mes del Sagrat Cor de Jesús*, perquè ja fa temps que no n'hi ha cap exemplar i s'ha de fer segona edició. Hi trobo, fixant-me més de lo que acostumo, bastantes coses que corregir; seguint la discreció pràctica que exigeix la naturalesa del llibret, procuro la puresa possible en lo llenguatge, i en l'ortografia me valc principalment dels principis d'en Balari que he seguit en altres ocasions. Amb aquest motiu, com que et conec lo bon nas i lo bon paladar que tens en tals matèries, te poso aquestes quatre ratlles per a demanar-te si creus oportú ferme alguna observació sobre dit llibre que es pogués executar sens gaire feina ni alteració de l'estat actual; perquè és clar que no somio convertir lo imperfet en perfet. En cas afirmatiu, espero no tardaràs a respondre, perquè porto certa pressa i desitjo fer aviat lo que mesos ha deuria estar fet.

Ahir al vespre marxà lo Bisbe de Teruel i encara que els anys que anam posant i la pràctica de la vida sacerdotal nos donen un cert desprendiment; encara que mon esperit un xic filosòfic procura posar-se en lo immutable i permanent, sento i sentiré alguns dies la impressió de la soledat, a la qual la Providència divina ha volgut consagrar-nos a tu i a mi. ¡Que miserable és l'home no bastant-li la contemplació

de la veritat infinita, que tenim sempre a la nostra disposició, i és una de les obligacions més pròpies del nostre estat! Encomanem-nos l'un a l'altre a Déu. Tuus in Corde Jesu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

226. A Mercè Vilaclara.

Mercè: Fa deu o dotze dies que no em moc de casa resolt a fer lo possible, en quant dependeix de mi, per a que se'm tanque la petita llaga que se'm féu per haver donat una camallada. Dues vegades que per compromís contret i per a exercitar mon ministeri he sortit he conegut al vespre que açò m'havia ocasionat un retrocés.

D'altra banda a tot arreu s'està bé, o millor malament. És a dir, a tot arreu s'està igual, fora del cel, perquè los dos factors de la vida de l'esperit, Déu i l'home, se troben, se junten i s'alien, o bé se separen i renyeixen independentment del lloc. Lo lloc dels esperits té quelcom de l'eternitat que és pertot. És cert no obstant que per les ànimes pies hi ha un lloc preferent, deliciós, una estància pròpia els enamorats, un estrado a on se despatxen les sol·licituds e instàncies que el cor de l'home presenta al Cor amorosíssim de Jesucrist i és la capella a on està lo Santíssim Sagrament. Però quan no és culpa nostra lo no poder-hi assistir, quan no és la delícia mundana la que ens separa de la delícia celestial, sinó la inefable Providència de Déu la que ens reté prosaicament dins dels llençols del llit, o asseguts a la cadira, aleshores des de casa podem adorar al Santíssim sagrament i el Rei dels hòmens i dels Àngels rebrà aquest humil tribut i correspondrà a la nostra resignada súplica.

Jo m'avergonyesc de parlar i encara més d'escriure, de coses espirituals; si no fos capellà me sembla que no n'es-

criuria un mot, però ara lo dever sacerdotal s'imposa, i encara que sia fent de trompeta, o de telèfono, és a dir, transmitint sens posar-hi res de propi, idees, sentiments i paraules que plouen a l'esperit des de les divinals Escriptures, dels teòlegs i dels místics i ascètics, que són com los nostres àngels inspiradors mentres estam en lo món, ara, dic, quan l'ocasió ho porta, com avui, escric a l'esperit del qui em demana que li parle, pensant que en lo nostre enteniment i en lo nostre cor les paraules i els sentiments del pròxim tenen de vegades la propietat d'encendre un petit foc que la gràcia multiplica i la caritat completa essent Déu lo qui perfecciona l'obra començada per ministeri de l'home.

Donga's, doncs, aquests dies a la vida de l'esperit, ja que el món lo va expel·lint de si; cerque en Jesucrist la sola i noble amistat que ens fa possible la unió amb Déu i recorde's d'aquest capellà que necessita per viure de la caritat del pròxim, de les oracions dels altres, perquè sàpia viure en conformitat a l'alt estat sacerdotal. — No s'enamore de les paraules altes dels teòrics de la virtut, com solen fer les dones i potser jo tinc la desgràcia d'induir-les a açò; sinó cerque la pràctica de les virtuts menudes, casolanes, humils, i en açò imitarà a Jesucrist, i Ell complirà en V. aquelles paraules: *abscondisti haec a sapientibus et praesentibus et revelasti parvulis*. — De V. en J. C.

Josep Torras.

No l'hi envio pel correu perquè no sé lo número de casa seua.

F

227. A Mercè Vilaclara.

Lo seu ploricó me mou a escriure-li aquests quatre mots,

estant a punt de sortir de Barcelona, per a tornar avui mateix, si Déu vol, per a visitar a un masover meu viaticat. — Tinga paciència i serà santa. Qui no té penes en si mateix, li han de venir de fora, si no Déu li enviaria algun àngel per a assotar-lo. Lo pa de l'ànima, sobretot de les ànimes santes, és la contradicció. Feliç qui en té i sap aprofitar-se'n. — Respecte de *Niño*, diga-li *Infant*, i parlarà més bé, sense valer-ne de menos. — Veig que em coneix; però lo que li agrairé és que demane que arribi al Passatge l'auxili del graciós Fillet de la Immaculada Verge Maria.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

228. A Mercè Vilaclara.

Lo dolcíssim *Nom* de Jesús és per tothom, mes pels pecadors que pels Sants, puix és nom de Salvador, de Metge i de medicina. Llegesca si pot los himnes de St. Bernat que són en lo reso del dia i encara sentirà més la dolçura d'aquest Nom, *únic* que pot traure l'amargura de la vida humana.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

229. A Salvador Bové.

(sense data) (1895).[1]

A Mossèn Salvador Bover b.l.m.s.a. i s. Josep Torras i Bages, Pvre. i li dóna grans mercès per lo profitós llibre «Ins-

titucions de Catalunya» que s'ha servit enviar-li i li desitja molts anys de vida per a servir a Jesucrist i a la Iglésia.

BC

1. *Institucions de Catalunya* aparegué el 1895.

230. A Pere Bolet, S.J.

Barcelona, 2 de febrer de 1896.

Estimat Pere: comprenc l'alegria que et domina per acostar-se lo dia en què vas a pronunciar los vots de religió. Dóna moltes gràcies a Déu per haver-te cridat a la Companyia, puix la salvació i la santificació són molt més fàcils en l'estat religiós que no pas en lo món. No obstant la batalla no s'ha acabat amb la professió; la vida és un perpetu noviciat i l'hora de la vera perfecció no s'obté sinó al sortir d'aquest món de pecat. L'hàbit no fa el monjo, i no convé dormir-se, lo qui es dorm en aquest camí que porta a Déu que en diem la vida espiritual està perdut. Afortunadament Déu no oblida a la criatura que el cerca i per mil medis de què disposa sa misericordiosa providència, fins sovint se val de la malícia humana, nos trau de l'ensopiment en què li és tan fàcil caure a nostra pobríssima i flaquíssima naturalesa, a nostre enteniment petit i avassallat pels sentits. L'activitat espiritual, dirigida envers tu mateix no deu desemparar-te mai. Vivim en un segle de frenesí d'esperit, d'excés d'activitat; fins en l'ordre religiós se fan moltes coses i no obstant tots nos queixam d'una esterilitat del treball espiritual, i és sens dubte perquè a la nostra ànima per falta de contacte amb Déu li falta aquell calor sobrenatural que donava tant de vigor al ministeri apostòlic en altres temps.

Feliç tu que en la Companyia podràs més fàcilment arribar a aquest estat d'esperit. T'he encomanat a Déu, en par-

ticular avui festa de la Purificació de la Mare de Déu i me'n recordaré en particular en lo dia 8. Prega tu també per mi. La Providència del Senyor al despullar-me, per la mort de tots los meus, de les més íntimes afeccions humanes, al posar-me en una situació en què no he de menester pensar en los medis de subsistència, al donar-me una certa llum intel·lectual, sembla que m'exigeix una total donació a Ell, i no obstant no sé sortir de mi mateix i aquella Summa Veritat que es reflexa en mon enteniment no la sé fer la regla pràctica i el mòbil de la meua voluntat. La santedat és difícil per això me sembla que S. Berchmans deia que si no se'n feia quan era jove mai arribaria a ésser-ho. Tu doncs que ets jove tens lo camí més expedit i encara que jo sia ja en lo començ de vell no deixes de pregar que a tu Déu te faça un sant jesuïta i a mi a lo menos un bon capellà.

I perdona aquests sermons (que avui poden passar *ratione solemnitatis*) dirigint-se a qui com tu ne sent de més autoritzats, per los molts anys que he passat dirigint comunitats de monges, i avui encara ne dirigesc, me donen certa facilitat de parlar d'aquestes matèries; més, encara que no t'ho penses, que no pas parlar de *catalanisme*, objecte dels teus antics amors i que em penso que, purificats i sobrenaturalitzats, encara te duren.

I poso punt a aquesta carta perquè han entrat ara dos congregants de St. Lluís dels del Pare Fiter i los faria esperar.

Sempre teu en nostre Senyor Jesucrist.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

231. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 29 de febrer de 1896.

Mi querido Señor Obispo: gracias por su Carta pastoral

que he leído con deleite y admirando el conocimiento de los males de la sociedad que V. tiene, el vasto repertorio de materias oportunas que posee y lo familiares que le son las Sagradas Escrituras. Cuanto más años voy viviendo me encuentro más identificado, sin pretenderlo, con el criterio práctico de V. Con mi temperamento algo filosófico e individualista no daba quizás en el orden sobrenatural la importancia debida a la limosna, concentrado en la idea del perfeccionamiento individual y propio no penetraba en la ciencia revelada que nos enseña que la limosna es la llave para entrar en el reino de Cristo. Y esta idea madre informa su escrito pastoral.

Le besa afte. las manos

José Torras y Bages.

V

232. A Francesc de Bofarull.

Barcelona, 23 de març de 1896.

Señor y compañero mío: Acúsole con la presente, y con el oficio adjunto, recibo de su grata de 13 del corriente, en que me indica en la carta el nombramiento de individuo de esta Academia de Buenas Letras.[1] Agradecido a la Academia, en Vd. lo estoy más particularmente, por los sentimientos de compañerismo que manifiesta hacia quien nada ha hecho para merecerlos. No obstante tenga la seguridad del propósito que tiene de corresponder a los mismos s. a. s. s. compañero q. b. l. m.

José Torras y Bages.

F

1. No es tracta de cap nomenament. La carta de F. de Bofarull, Barcelona, 13 de març de 1896, diu: «Ilmo. Sr. D. José Torres. / Muy Sr. mío y distinguido compañero: la enfermedad del secretario Sr. Barallat y otras causas me impidieron remitir a V. en su día el adjunto oficio comunicándole el acuerdo de la Academia. Dispense V. la falta y disponga de su compañero afmo. / Francisco de Bofarull». I tot seguit l'ofici: «La Junta de gobierno de esta Real Academia acordó, en sesión del día 4 de noviembre último, señalar un nuevo plazo definitivo de cuatro meses, que empezará el 1° de los corrientes y terminará el 31 de marzo del año próximo, para la presentación del discurso según lo prevenido en el artículo 12 de los Estatutos por haber trasncurrido con exceso el tiempo señalado al comunicar a V.S. la elección. / Lo que tengo el honor de poner en conocimiento de V.S. para su gobierno, advirtiéndole que la memoria, según acuerdo de la Academia, puede estar escrita en catalán o castellano. / Dios gue. a V.S. ms. a. / Barcelona 1 de diciembre de 1897. / El Secretario, Francisco de Bofarull».

233. A Maria Bruix.[1]

Terol, 24 abril 1896.

Maria: suposo que hauràs rebut el telegrama en què participava que havíem tingut un bon camí. Ja ho diries a la Senyora Ursuleta i també portaries la notícia que te deia del sermó als frares de Sant Domingo.

Portaràs aquesta carta a ca la Senyora Ursuleta. Aquí tots estan bons i encara que havent rebut un cop tremendo, no obstant hi ha la satisfacció de que lo Senyor Bisbe[2] ha sigut valent a la mort com ho havia estat a la vida, serè, tranquil, ple de fe i amb la tranquil·litat alegre de l'home que se'n va del món amb la consciència d'haver complert la seua obligació. Per volguer-la complir massa s'ha mort, i per això ha mort com los sants.

Verdaderament enganyà a tothom la malaltia. Lo dilluns encara prengué xocolata i al migdia menjà amb gana sopa i una mica de carn. Lo capvespre se posà mal; los sagraments ja els demanà ell mateix lo dimarts a la tarda, però los metges encara no ho deien. Al vespre ho digueren i a les nou lo combregaren assistint-hi més de dos mil, me sembla que m'han dit tres mil hòmens, amb ciri de manera que es

gastaren tots los de la ciutat i fins los trossos que hi havia pels altars per a dir missa.

Està embalsamat a la capella pública de palàcio a on acabo de dir missa aquest matí. S'hi diuen misses des de les cinc fins a les dotze i sempre és ple de gent que amb molta devoció fan oració. Ara acaben de venir los de la vetlla nocturna del Santíssim Sagrament demanant que els donessen una hora per ells i lo doctor Pere los ha senyalat de vuit a nou del vespre. — Demà dissabte li faran los funerals i tota la ciutat, que coneix lo que ha perdut, hi prendrà part. Sembla que en senyal de dol totes les botigues tancaran, i los hòmens molts van en capa que aquí és senyal de respecte i de dol. Ha mort en bona hora, quan estava en lo ple de son zel; és un sol que no ha tingut ponent; un home que no ha tingut decadència; sa bona germana Concepció així ho comprèn i està admirablement serena i contenta d'haver-lo assistit fins a la darrera hora. Jo li deia que ses germanes li envejarien la sort.

Tingué coneixement fins a l'últim moment i des de lo viàtic demanà al doctor Pere que no se li mogués del costat i li anés dient jaculatòries fins que finàs, com així ho féu i fins quan, en los darrers moments ja no podia parlar però amb la mirada donava a conèixer la intel·ligència i pietat amb què escoltava les santes paraules.

La gent de la casa tots estan molt ocupats com ja poden pensar. Los de ca l'Estalella que prenguen aquesta carta com per ells.

He d'escriure sentint al doctor Pere que està donant disposicions pel cas, i que en aquesta ciutat, encara que no sia gran, fan les coses amb solemnitat, hi ha molta feina.

Penso que lo Manuel Guasch s'haurà recordat d'anar a la impremta d'en Fidel Giró per a dir-li lo pas en què em trobava que a la impremta los vindrà mal; però ja miraré de venir quant més aviat puga millor. — No sé encara quan vindré però me penso que serà a primers de la setmana en-

trant. — Aquest matí ha arribat un capellà en representació del Sr. Bisbe de Vic.

Vostè, Ursuleta, i tots los demés queden tranquils. Son germà ha mort en lo punt més alt de la glòria episcopal.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. «Maria Bruix, minyona de servei del Dr. Torras».
2. «Il·lm. Dr. Antoni Estalella i Sivilla, bisbe de Terol» (Notes de Fortià Solà).

234. A Mercè Vilaclara.

Mercè: li torno la carta del difunt bisbe,[1] perquè comprenc que l'ha de trobar a faltar, majorment havent sortit de la vida present aquell qui l'havia escrita.

Convé molt pensar que per a revestir-se de Déu és necessari despullar-se dels sentiments d'home o a lo menos alçar-los a una categoria sobrenatural, és a dir, divinitzar-los. Jo en aquesta matèria tinc molta teoria, mes desgraciadament poca pràctica; però per açò no resto de parlar lo llenguatge de la veritat, puix si el meu egoisme m'allunya de la santedat m'agrada acostar-hi als altres. Lo *Déu meu i totes les coses* (Deus meus et omnia) de Sant Francesc serà perpètuament no solament lo remei i consol de l'ànima humana, sinó lo medi d'arribar a la possessió de l'Eterna Veritat i Bellesa que constitueix lo sol repòs de la criatura racional.

L'oració fúnebre me penso que ni arribà a manuscrita.

Encloc amb la present dos recordatoris que jo em creia que ja tindrien.

Lo funeral de Les Corts serà lo dissabte i no lo divendres i de consegüent divendres seré a l'Ensenyança e hi faltaré lo dissabte.

Encomane'm a Déu i V. mire de fer-se santa de debò.

J. Torras, Pvre.

F

1. «Il·lm. Estalella, de Terol» (Nota de Fortià Solà).

235. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 3 de maig de 1896.

Merceneta: Amb la seua carta demostra que fa meditació, mes en l'aplicació de la doctrina evangèlica del *hominem non habeo* del paralític, cerca massa les conveniències, encara que sien d'ordre elevat, puix l'*home* que ens ha d'aidar, l'únic en qui havem de confiar és l'Home Cristo Jesús qui mai falleix. L'experiència li ha demostrat quan falsament edifica qui edifica sobre fonaments humans encara que aquests en son ordre sien immellorables. Jesús ho ha d'ésser tot per nosaltres; i demane-li que jo sàpia practicar aquesta doctrina que li predico.

Desitjaria que a la Dolores li hagués passat lo reuma; i si no que pense que és un cilici que li ha posat S. Miquel dels Sants. A darrers de la setmana, si Déu vol, aniré a Vilafranca; si m'hi escriu pose la direcció perquè tinc poca memòria.

Quan era aquí de la carta i la volia tancar m'han portat[1] la carta del Jubileu, però no crec lo que em diu de l'anèmia al cap, perquè a lo menos la ploma no és anèmica sinó valenta. En fi tinga o no anèmia faça que no ho sia l'amor a Jesucrist, que per ell no se necessiten forces físiques.

Ja fa bé de donar-se a la lectura espiritual; això nodreix l'esperit, consola lo cor e il·lumina l'enteniment.

Me sembla que Vic és per V. lloc a propòsit per a trobar-hi l'equilibri de l'esperit, les afeccions naturals legítimes i les sobrenaturals santes vindran en son auxili. — Desitjo

una bona salut pel dr. Marcer a qui si ho creu convenient saludarà. A la Dolores també moltes memòries, i totes dues com Marta i Maria, servesquen al Senyor i preguen per son inútil sirvent i de V. V.

Josep Torras i Bages.

F

1. «L'expressió "m'han portat" es troba repetida a l'original» (Nota de Fortià Solà).

236. A Lluís Álvarez.[1]

Barcelona, 23 de maig de 1896.

Estimat amic: Amb la present li envio 500 duros per l'Hospital de Vilafranca. Vull que el meu nom no consti enlloc, i en els llibres de la casa poden posar-los com a procedents d'una caritat rebuda. Desitjo, doncs, que això no es vulgaritzi, i solament dirà a l'Hermana Engràcia que amb els pocs malalts que vulguin seguir-la passi una part de rosari a intenció del donador.

Ja sap que li és afectuós amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Advocat, de Vilafranca del Penedès.

237. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 7 de juny de 1896.

Excmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. José Morgades y Gili.

Mi querido Señor Obispo: ayer el doctor Jocundo me en-

tregó una carpeta conteniendo borradores de convenios y escrituras, talones de contribución, cuentas de obras y otros papeles por el estilo referentes al establecimiento de Las Corts. Aunque después de la escritura de cesión condicionada en favor de las hermanas me parece que aquellos papeles no tienen interés vivo para nadie, sin embargo a V. es a quien han de interesar, por lo cual se lo pongo en su conocimiento para que disponga lo conveniente.

Más interés que lo que acabo de decir tiene otro asunto referente también al establecimiento del Buen Consejo.

V. recordará que los herederos de confianza de la Señorita Palau, hermana del Vicario general Don Juan, fundaron unas plazas para el sustentamiento y educación e instrucción gratuita de unas niñas. Los títulos de valores que responden de esta obligación estaban depositados a nombre del difunto Don Antonio Estalella (q. e. p. d.) y de su sobrino Doctor Jocundo. Debe pues ahora pensarse en colocar aquellos títulos que fueron entregados en virtud de un documento que V. firma como Director del Establecimiento, y en dicho documento se previene que muertos todos los herederos, y sólo ya resta uno, no sólo el derecho de presentación corresponde al diocesano sino que además éste puede reivindicar los títulos en determinadas circunstancias que el documento especifica. ¿No le parece a V. que ha llegado la ocasión de prescindir del depósito a nombre de particulares depositando los títulos en la Caja diocesana? Me parece que esta solución es la que pone al sobredicho capital más a cubierto de eventos contrarios tanto intrínsecos como extrínsecos; no obstante como me tengo por muy torpe en cosas de intereses y aún me cuesta de fijar la atención en ellos, he querido consultarle máxime cuando el establecimiento es de su fundación y los sobredichos títulos ingresaron con la firma de V.

Como el doctor Jocundo me había dicho que iría a Vic a ver a V. le había encargado le hablase de este asunto; pero después me ha parecido que valía la pena de escribirle directamente.

Deseo que la piadosa y dulce octava del Santísimo Sacramento lo consuele y fortifique para proseguir sus nunca interrumpidas pastorales tareas.

Le besa las manos

S. A. S.

José Torras y Bages, Pbro.

R

238. A Carme Montsorí.[1]

Senyora Priora: Visca molts anys, i que en vida i en mort no li falte la protecció de la seva Santa Patrona.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Priora del Monestir de Valldonzella.

239. A Josep Llimona.

Vilafranca, 8 d'agost de 1896.

Estimat Pepet: rebí la de V. a l'endemà d'haver arribat a Vilafranca, lo qual vol dir que V. és home qui sap prendre les mides justes. La influència francesa ja s'hi coneix, puix l'extensió amb què escriu demostra que ja ha adquirit la fecunditat i facilitat de paraula característica dels galos. O bé serà que de tant de callar, després li vénen necessitats de desbotar-se? De totes maneres vinga de lo que es vulga jo hi guanyo puix me delecto llegint *Les aventures d'en Pepet*

Llimona a les aigües de Vichy. L'acudit d'anar a les botigues a regatejar me sembla molt encertat, a lo menos per un quant temps, puix si arriben a conèixer-li la mònita, ja els gavatxos sabran espolsar-se'l.

Me penso que li hauran enviat los articles crítics del Diari de Barcelona i de La Vanguardia sobre la pintura d'en Joan a Montserrat; me sembla que és una sort, encara que justa, puix l'opinió la formen los periòdics i l'opinió la necessita tothom qui treballa pel públic. Tal volta hauria anat bé que el *Correo Catalán* n'hagués parlat per l'especialitat de públic que té i pel caràcter religiós de l'obra de què es tracta. Potser que V. li fes alguna indicació; jo me n'aní de Barcelona sens pensar en portar-me la seua adreça i ara tinc peresa d'escriure-li tenint que remetre la carta a la babalà. Per aquí la calor apreta. V. mire ara d'aprofitar lo temps reposant molt. Tal volta aquesta soledat que lo amoïna, és una condició ventatjosa per a vegetar, que és lo que a V. li convé. Ara fora d'encomanar-se a Déu no ha de treballar més de cap: menge i dormi tant com puga, passege discretament, com un burgès, fuge de somnis i suggestions artístiques, pense que ara està en un armistici, adobant forats i refent lo cos que mentres som ací a la terra l'ànima lo necessita. De V. afm amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

240. A Josep Morgades i Gili.

Vilafranca, 10 d'agost de 1896.

Excmo. e Ilmo. Sr. Dr. Dn. José Morgades y Gili.

Mi estimado Señor Obispo: a mi llegada a esta villa me han pedido que redactara una pequeña inscripción en lengua catalana para que, grabada en una lápida, fuese colo-

cada en la casa en que nació nuestro malogrado amigo el doctor Estalella, según acuerdo de este Ayuntamiento. La he formulado en los términos que V. verá, pues la incluyo en la presente. No digo *nasqué en esta casa*, porque la casa no es ya la misma, y en lo demás me he ceñido al mayor laconismo posible consignando el acuerdo municipal y el motivo principal del mismo que es al propio tiempo el rasgo más saliente de la fisonomía moral del difunto y querido Obispo. Aún no la he enseñado a nadie y no hablaré de ella hasta tener contestación de V., que deseo no tarde en venir pues parece que tienen ganas de ejecutar muy luego el proyecto.

Ya casi se habrá hecho a estas horas la distribución de joyas o alhajas siguiendo las indicaciones del difunto. El pectoral que V. le regaló lo tiene ya esta parroquia de Santa María para su Custodia; igualmente tiene el báculo que le dedicó la villa, la casulla blanca y un jarro y palangana. Al convento de monjas, donde celebró su primera misa, se le ha dado su cáliz más precioso con copa y patena de oro. El Cabildo de Barcelona tiene el pectoral preciosísimo que le regaló la Señora Doña Pepita y varios anillos. Se han destinado a esta villa una gran cantidad de misas que sobre todo los beneficiados que estaban muriendo de inanición han recibido como maná del cielo.

Después de la amargura de la muerte siempre es un lenitivo poder dedicar al culto de Dios los despojos del antiguo amigo.

Le supongo en San Hilario donde dirigiré la presente; pero si ha llovido como aquí es fácil que tenga que tomar abrigo a pesar de estar en el día de la fiesta de San Lorenzo que murió tostado por el amor de Jesucristo.

A Él pide le conserve por muchos años la salud y la vida su afmo.

S. q. l. b. s. m.

José Torras y Bages, Pbro.

F

TEXT DE LA LÀPIDA REDACTADA PEL BISBE TORRAS COL·LOCADA A VILAFRANCA, QUE FIGURA EN LA CASA NATALÍCIA DEL SR. BISBE ESTALELLA.

Ací nasqué en lo dia XII de Setembre de MDCCCXLIV lo Doctor en Drets Antoni Estalella i Sivilla, gloriós Bisbe de Teruel ahont morí lo dia XXII de Abril de MDCCCXCVI. Havent amb son saber i virtuts honrat a sa pàtria i afavorit sempre ab consells i almoinas a sos conciutadans en nom d'aquests lo Municipi de la Vila li decretà aquest públic testimoni d'estimació.

241. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 21 d'agost de 1896.

Merceneta: La por guarda la vinya, diuen los pagesos de la nostra terra i nosaltres hem de tenir por de que los fruits de la nostra ànima, la vinya espiritual, és a dir los nostres afectes, sien per son Senyor i no per criatura alguna. Alcem sempre lo nostre cor, los nostres sentiments, no els deixem arrossegar per la terra que els enterboleix i corromp.

No podem servir a dos Senyors; nostre cor no en pot tenir més que un, feliç aquell qui pot arribar i ésser una propietat de Déu, i de Jesucrist nostre adorable Redemptor.

A esta Vila han arribat ja, i han sigut degudament distribuïts entre les iglésies los objectes i joies que li han pertocat del difunt Bisbe de Teruel. Ditxós ell que ja no necessita res, ni robes, ni llibres, ni joies, sinó que ja en té prou amb la unió amb Aquell Ser infinit i perfectíssim que ha de fer la felicitat eterna i completa de la humanitat glorificada. Jo aquí dec sentir molts gemecs i veure moltes llàgrimes de pagesos i mares quals fills estan en les quintes, perquè en aquest país als mals generals s'hi afegeixen los destrossos de la fil·loxera.

Molts recados a la Dolores i diga-li que m'alegro que es

dedique a la indústria patriarcal de l'agricultura, com és lo collir peres, i de que totes dues se facen amb la gent popular sobre la qual és més fàcil infundir lo bon esperit de Jesucrist. — V. procure fer més bona lletra i si no bona, a lo menos entenedora, recordant-se de que la caritat ensenya a plànyer la vista del pròxim.

De V. S. S.

Josep Torras, Pvre.

F

242. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 1 de setembre

Merceneta: Verdaderament l'Eucaristia és com la substància del cristianisme i la manera *oficial*, establerta d'una manera inefable per nostre adorable Redemptor per a comunicar-nos no sols amb la seua amorosa Persona sinó també amb les altres Persones divines. De conseqüent tant com pugam honrem-la, venerem-la i estimem-la. Recorde's d'aquella, me sembla una Condesa de Feria, a qui anomenaven amb lo dolç nom d'esposa del Santíssim Sagrament. Si és la devoció de tot cristià molt més ho ha d'ésser de les verges cristianes puix a Jesús en lo Sagrament és a on més particularment li escau lo nom d'Espòs. V. que tantes vegades, i no sempre acertadament, cerca lo consol de l'amor espiritual pense que de veres lo trobarà en Jesucrist sacramentat, sens mediació de ningú, sinó directament, de tu a mi, i aquestes expansions faran que espere lo etern matrimoni de la glòria amb més conformitat.

De conseqüent ja pot pensar si aprovo les seues inclinacions a fomentar lo culto eucarístic; però especificar-lo ja és més difícil sobretot no coneixent los llocs de què V. me par-

la. Si es tracta d'un poble molt petit potser amb exposició d'un diumenge cada mes ja n'hi ha prou; perquè la gent popular encara que sia piadosa de lo que veu cada dia no en fa cas i majorment en aquest misteri tan superior als sentits i que la mateixa Iglésia revesteix de certes solemnitats per a despertar lo nostre esperit adormit amb la comunicació amb les coses temporals. — ¿Què els semblaria de que la fundació fos per a tenir Exposició tots los dies de festa d'octubre cantant-se en ella (si és possible) lo Sant Rosari? Així resultaria la fundació en obsequi de les dues devocions, digam millor, dels dos cultos preferits de V.V. i verdaderament clàssics dies de la pietat catòlica. Pensen V.V. amb calma, que nostre Senyor ja els farà conèixer lo seu beneplàcit. Entretant conserven-se bonès. Que a la Dolores aprofite molt aquest mes que avui comença dedicat a commemorar lo misteri de Maria qual nom ella porta, que V. també lo dedique a preparar-se per la gran solemnitat de la misericòrdia o mercè de Maria baix qual protecció la col·locaren a V. a l'entrar a la vida cristiana i que totes dues m'encomanen a Déu per a que sàpia seguir lo bon camí sacerdotal en què me posà la Providència divina.

De V. S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Perdone la lletra d'aquest que es queixava de la dels altres.

F

243. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 8 de setembre

Merceneta: Avui al tornar d'una curta anada a Barcelo-

na he trobat la seua carta, en què se plany amargament de si mateixa. En efecte nostre principal enemic som nosaltres mateixos i si volem seguir la doctrina evangèlica devem fernos una guerra contínua. Lo corcó del pecat viu en lo nostre cor, i no podem mai abandonar-nos a la inactivitat, si no volem venir a parar a una verdadera degeneració.

És molt cert que la vida és trista i que la mort és una gran ganància; que la virtut és dificilíssima i que l'home és una misèria sobre la qual res se pot fundar; però tampoc convé deixar-nos dominar de la pusil·lanimitat, sinó que confiant en la gràcia del Senyor hem d'ésser valerosos. Un mal hàbit dels nostres sentiments, és a dir, una inclinació defectuosa de les nostres afeccions, s'adreça, i si no ho fem amb l'esforç de la voluntat aidada de la gràcia, Déu envia una amargura o desolació que com per força nos fa cercar l'única afecció digna, dolça i permanent, açò és, l'amor de Déu.

Faça's un reglament del cor, és a dir, regularitze les sues afeccions, propose's cada dia trencar alguna afecció que V. conega que no va a Déu, previnga les ocasions que V. coneix que s'han de presentar, particularitze, i aleshores reeixirà en lo camí de perfeccionar lo seu esperit.

Fomente en si mateixa la vida interior i faça al Bon Jesús una capelleta en lo cor de V. Considere que és una Verge consagrada a Ell i no vulga saber de les criatures. Jo no he tingut virtut per anar-me'n a un monestir o viure solament per la contemplació i l'exercici de la virtut, però estic convençut de que encara que estem en lo món havem de seguir aquest camí estret, i que si badoquegem en les criatures és molt fàcil que es perde l'amor que ha posat Déu en nostre cor envers lo dolcíssim Jesús, i, baix apariència de pietat no siam més que uns mundans. La criatura és no res i ¿com podem posar en ella lo cor? Com podent beure de l'aigua cristal·lina de l'amor de Déu, pura dolça i sanitosa ¿abeurem lo nostre cor en les criatures?

Al parlar-li d'aquest recolliment no vull pas dir que no

dega ocupar-se de les coses externes, al revés entenc que li convé com igualment també lo practicar algunes obres de caritat envers lo pròxim, no precisament de donar diners, sinó caritat personal com és visitar i curar malalts, acompanyar a gent desemparada i altres per l'estil.

En fi convé, Merceneta, que ens fem nous, puix passen los anys i no ens aprofitam de la gràcia de Jesucrist a qui devem lo tribut de totes les nostres afeccions, que bé les guanyà dalt de la Creu del Calvari. Demane-li per aquest flac servidor seu i de V. que li desitja la santedat de la vida.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Vilaf^a^ Dia de la Nativitat de N^a^. Sra.

A lo menos estaré aquí fins a primers d'octubre si Déu vol.

F

244. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 17 de setembre de 1896.

Merceneta: Me penso que la malaltia[1] no serà grave, sinó de les petites molèsties passatgeres que Déu vol que passem a fi de recordar-nos que estam de viatge.

Jo aquests dies he hagut d'anar dues vegades a Barcelona per una persona que ha mort, a la qual devia certes atencions de família, de quan jo tenia família. La mort és lo espectacle permanent mentres estam en aquesta vida passatgera.

Lo pectoral del Sr. Bisbe de Teruel fou estrenat per Jesús Sacramentat en les Quaranta Hores que celebraren, com cada any, les monges calçades del Carme d'aquesta vila.

Desitja a les dues germanes bona salut i alegria i pau de consciència i que l'encomanen a Déu son S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Una mà anotà en una còpia de la carta: «Sens dubte de l'Il·lm. Dr. Estalella».

245. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 23 de setembre

Merceneta: Avui vespre, vigília de la Mare de Déu de la Mercè, li escric quatre ratlles, sortint del Convent de les Carmelites a qui dono exercicis, desitjant que la seua santa Patrona li obtinga moltes i grans mercès com son nom ho promet i sa història ho fa esperar.

Prenga la salut que Déu li donga i no en desitge més ni menos; la que li dóna és la que li convé. Feliç aquell qui sap fer en tot la voluntat de Déu, puix això constitueix la summa regla de la Santedat.

He vist que el doctor Marcer ha tingut millora, lo qual ha alegrat a sos molts amics que són tants com les persones que el coneixen, puix és tan excel·lent lo caràcter del Secretari que tots los qui el coneixen l'estimen. Jo el conec de molts anys i al suplicar a Déu li concedesca la salut si li convé, més encara que l'afecte d'amic me mou la convicció que tinc de que és un sacerdot que exerceix una benèfica i saludable influència amb lo exercici de son ministeri.

Déu nos ajude per a complir la nostra missió sobre la terra i per a atresorar cabals que ens servesquen en l'altra vida ja que la present no és més que misèria i pecat.

Diga a la Dolores que aguante fort ja que V. necessita

puntals, i totes dues encomanen a Déu a son afm. S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

246. A Pere Bolet, S.J.

Vilafranca, 29 de setembre de 1896.

Estimat Pere: he rebut a Vilafranca la teua carta i abans, a son temps, tinguí lo gust de rebre l'altra a la qual volia respondre lo dia de Sant Ignasi, però no havent tingut ocasió de fer-ho aleshores, he anat passant.

M'alegra veure que prens de debò la vida religiosa que a l'edat en què tu l'abraçares obliga més i requereix una abnegació major. No hi ha ser més insignificant que un religiós inútil; així com no n'hi ha de més digne que el religiós que treballa contínuament lo seu esperit per a ésser llevat de la massa social. Me dius que has acabat de fer exercicis espirituals; jo ara los estic donat al Convent de monges carmelites d'aquesta vila, a qual Comunitat tinc afició des de quan era xic que em donaven coquetes i melmelades i ara jo les hi pago amb meditacions i plàtiques.

A casa teua no hi ha novetat. Lo diumenge vegí la teua Mare, i ton germà en aquestes hores ja serà al Seminari.

Respecte de l'obra de què em parles no en tinc coneixement directe, tampoc sé que sia o no traduïda, o que al present se traduesca. Sols recordo haver-ne llegit, no sé a on, alguna exposició o crítica i aleshores me semblà que aquí a Catalunya, en nostres dies, si bé en treballs separats, se poden trobar notícies més encertades de l'asumpto de què tracta l'obra en qüestió, més que en la mateixa. Però repetesc que no en puc respondre. Si fos a Barcelona podria donarvos més notícies; però si al Pare que desitja saber del llibre

li convé me sembla que lo millor és que escriga al Pare Fiter per a que s'entere de la cosa amb lo Sr. Rubió i Lluch que està molt al tanto del moviment literari i és amic seu; com també podria consultar amb lo Sr. Balari, puix són igualment coneguts, i aquest és molt germanòfil en lo bon sentit de la paraula.

Encomana'm a Déu i disposa de ton parent i amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

247. A Jaume Collell.

Vilafranca, 5 d'octubre de 1896.

Estimat amic: he rebut *La Voce Cattolica* avui, l'endemà del Rosari de tot lo món, i de seguida he llegit lo Discurs que tu vares llegir en lo Congrés antimaçònic de Trento. Te'n dono l'enhorabona per la substància i per la forma; en aquest cas, l'última de gran dificultat per tenir que usar llengua estrangera. Pero tu de tot t'ixes. En quant a la substància, o fondo, m'ha sigut enterament simpàtic, cosa que no és estrany, perquè en les grans qüestions, en lo elevat curs de les idees, a pesar de la diferència de nostre caràcter intel·lectual i fins del nostre temperament, crec que sempre havem estat identificats. Lo del Rosari sobretot m'ha ferit molt i ho trobo molt oportú, perquè em sembla que és lo remei espiritual més oblidat i més culpablement, perquè lo Papa no pot fer més de lo que fa per a sa restauració. La Mare de Déu te pagarà ton esforç en Trento a on la teua veu haurà tingut eficàcia.

Com a bon predicador català has sabut valer-te de les manyes que conten dels famosos frares d'Escornalbou. L'exhibició del punyal i Crucifix maçònic comprenc que fes gran

impressió en aquella multitud dominada per l'horror i odi a la secta malvada.

Conserva't bo i encomana a Déu al teu antic i sempre carinyós amic.

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«A instàncies repetides del Cardenal Sancha, i amb lo consell de mon Prelat, lo Dr. Morgades, vaig acceptar l'encàrrec d'anar al *Congrés Internacional antimaçònic* de Trento, com a representant d'Espanya. Allí vaig anar servint-me de bon company lo Rnt. Sr. D. Xavier Padrós, un xic temorós de que lo traqueteig del llarg viatge i després la part del treball que allí em tocaria, no perjudiquesen la meva salut. Déu Nostre Senyor me donà forces per tot, tant per contribuir a les tasques del Comitè, format de distingides personalitats de diverses nacions, com per portar dignament la presidència de la 3ª secció del Congrés, i sobretot per pronunciar lo discurs que m'havia sigut senyalat sobre el tema de l'*Oració com arma poderosa contra la Maçoneria*. La vigília els companys del Comitè me demanaren, com un favor especial, que en un indret del meu parlament, mostrés al públic un Sant Crist de dimensions regulars, que dintre de son pal buit hi amagava un punyal de tres caires, un estilet, arma terrible que un francmaçó a l'hora de la mort havia entregat a son confessor. En les Actes del Congrés ja es féu constar l'efecte que produí la vista del punyal maçònic, i un crit d'horror amb visques a Jesucrist ressonà en aquell temple on se celebrava el Congrés internacional. Lo discurs lo vaig pronunciar en italià, i així lo duia escrit, i fou tal l'entusiasme que despertà, particularment en la nombrosa colla de periodistes, que el públic començà a cridar, *alla stampa, subito, alla stampa*! i pujà a l'estrado presidencial una comissió a demanar-me el manuscrit. Però com estava acordat en lo reglament del Congrés que no es permetria publicar cap treball, abans de l'edició oficial de les Actes, jo m'hi vaig negar; però ells insistiren i el President del Congrés donà la seva autorització; de modo que mon discurs a la tarda ja era cridat pels carrers. Al tornar a l'Hotel, la primera persona que hi trobí i em donà l'enhorabona, fou lo Senyor D. Carles de Borbón, qui amb sa esposa Dª. Mª. Berta, havien sigut per assistir a la conclusió del Congrés. A la tarda SS.AA. volgueren tenir amb mi llarga e interessant conversa, i per record me regalaren unes belles fotografies amb ses firmes autògrafes, posant-hi Don Carles en la seva: *Trento, 30 de Septiembre de 1896*. I plau-me fer constar que després vaig rebre cartes de Rectors d'aquella regió del Tirol, dient-me que durant lo Mes d'Octubre llegiren des de la trona a sos feligresos mon discurs, segurament per la referència al Sant Rosari que el Dr. Torras en sa carta diu que *l'havia ferit molt i ho trobava molt oportú*. Aqueix episodi de Trento que tingué per venturós terme, al cap de pocs dies, la inauguració solemnissima del *Quint Misteri de Dolor* a Montserrat, ha sigut sens dubte un dels fets més memorables i de més fortes emocions de la meva vida sacerdotal» (Nota de Jaume Collell).

248. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 11 d'octubre

Merceneta: les seues darreres cartes me sembla que són més tristes i ha de procurar allunyar de si la passió de la tristesa que el gran Sant Tomàs diu que és la pitjor de les passions. Recorde's de que Santa Teresa, que és dijous, deia que a les melancòliques no les volguessen per monges. Jo en sóc tan enemic d'aquesta passió perquè és una de les que més m'han envestit, i li conec la mala bava per experiència pròpia. És causa de què caiguem en pecats, defectes i faltes.

La Mare de Déu és advocada especial per a adquirir la virtut de l'alegria. Per açò la Iglésia la invoca *Causa nostrae laetitiae*, mots que no traduesc perquè V. que és una mica lletrada ja entendrà.

A una monja a qui confessí molts anys un frare de Sant Domingo molt respectable, dels d'abans del 35, aconsellava que per traure's la tristesa del damunt passés lo Rosari. V. recordarà l'alegria i goig i expansió amb què la bona gent canta lo Rosari de Maria; seguim nosaltres la veu del Pastor universal i cantem l'himne angèlic que ens curarà de tots los mals.

Los nostres defectes i fins los mateixos propis pecats no ens han d'entristir, perquè aquelles llagues la melancolia encara les enfondeix. Pobrets i alegrets. La consideració de les nostres misèries nos ha de consolar perquè per la llei del contrast nos recorda les infinites misericòrdies del Redemptor i de la seua amorosa Mare.

A ells encomane aquest pobre capellà

Josep Torras i Bages, Pvre.

Memòries a la Dolores que em sembla que ha d'ésser més roserista que V.

F

249. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 25 d'octubre

Merceneta: acabo de rebre la seua melancòlica carta. Que Déu li donga la santa alegria. No em cansa sentir la trista cantarella d'afligit, perquè precisament lo escoltar-la és un dels oficis de la caritat cristiana.

Penso a les darreries de la setmana anar ja a Barcelona. Aquí sempre, en esta terra, un hi té obligacions. Lo propietari no ho és solament per a aprofitar-se del suc de la terra.

Aquests dies ha estat aquí lo dr. Garriga; feia dos anys que junt amb son difunt Bisbe entraven a Teruel. Altra lliçó de la importància que havem de donar a l'eternitat.

Memòries a la Dolores.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

250. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 4 de novembre de 1896.

Exmo. e Ilmo. Sr. Dr. D. José Morgades.

Mi querido Sr. Obispo: he recibido con mucho gusto la Pastoral que se sirvió remitirme «El rescate de Roma». Realmente, como Vd. indica es grande el marasmo que hay en España; hemos llegado a un punto en que sólo interesa lo pequeño, lo personal, las pandillas que se forman, los grupitos en que se descomponen, y comentar todo eso es la comidilla de la mayor parte de los españoles, y los que blasonan de católicos son quizás de los que están más tocados de tal miseria.

Afortunadamente los espíritus algo elevados sienten fas-

tidio para todo lo presente y anhelan horizontes más dilatados y limpios; por ésto creo muy oportuna y al caso su Pastoral, *ne veritas prescribat* para avivar la atención pública hacia la cuestión más trascendental en el orden político moderno, clave de todo el orden público.

Con el favor de Dios un día de estos saldré para Balaguer a predicar los sermones en honor del Santo Cristo que allí se venera. Ya el año pasado me lo pidieron y me negué, ahora han reproducido con mucha insistencia la pretensión alegando que el Ayuntamiento había acordado que fueran en catalán, por esto y porque tenía cierta ilusión para ver aquella típica ciudad consentí, por lo demás como yo no tenga la actividad de Vd., me encuentro agobiado con una porción de cositas que no dejan a mi entendimiento el espacio suficiente para entregarse a la reflexión. No obstante me consuelo pensando que todo es servir a Dios; sólo que a veces me inquieto y entonces sirvo al diablo.

Le besa afectuosamente la mano y se encomienda a sus oraciones y sacrificios su atento servidor y humilde amigo

José Torras y Bages, Pbro.

SH

251. A Mercè Vilaclara.

Quan vejam una animeta que ha volat a la vida celestial, hem de procurar nosaltres que la nostra vida no sia gens terrenal.

F

252. A Mercè Vilaclara.

Llegesca lo capítol 23 del Llibre 3 de la *Imitació* de J.C.

intitulat *De quatre coses que porten gran pau*. — Sobre aquestes quatre columnes s'ha d'edificar la reial cambra a on reposen les esposes de Jesucrist.

F

254. A Jaume Collell.

Barcelona, 2 de gener de 1897.

Estimat amic: te desitjo per l'any que ahir vàrem començar abundants benediccions i gràcies celestials. Tu i jo havem complert ja la mitja centúria, per lo tant nos acostem més al cel i nos allunyem de la terra. Déu sia amb nosaltres.

Mai he pensat en contestar a lo de Mossèn Bover; he cregut sempre que la cosa se desfaria per si mateixa, com una gavella mal lligada i aixís ha succeït. Ademés, sempre he pensat que un cop publicat un llibre, lo lector instruït, *el público ilustrado*, és lo qui té la missió de fer-li justícia i que l'autor no devia entrar en polèmiques. Bé que és veritat que no sempre existeix *el público ilustrado*.

L'ermita o petit Santuari del Sepulcre situat en la parròquia de St. Miquel d'Olèrdola, realment perteneix a la Viuda d'en Rius i Taulet, la qual l'adquirí de son pare. Perteneixia als canonges de Santa Anna, qui eren successors d'uns monjos o frares del Sac (?) crec dedicats al Sant Sepulcre, d'a on deriva lo altar del Sepulcre que encara té certa importància piadosa en dita parròquia. Me sembla haver oït dir que en lo arxiu de Santa Anna hi havia documents que feien referència al petit Santuari veí de Vilafranca, quals ciutadans, en temps de més fe, solien anar a fer-hi les estacions de la Via-Crucis. És tot lo que puc dir-te del *Sant Sepulcre* com solen anomenar-lo la nostra gent, que encara se paren en Sants.

Diu en Ricardo que el *Drac* és en francès, fora del text bíblic que està també en llatí. Això per lo que atany al *Drac*, és a dir, a l'obra escrita per ell, puix les demés publicades baix la seua direcció però per altres escriptors, diu que creu que són en llatí.

Suposo que rebries un discurs que vaig llegir a l'Acadèmia de Belles Arts.[1] No tenia ganes de fer-lo i m'ho van demanar molt a última hora; però com altres anys ja me demanaren lo mateix, pensí que d'un cop acabaríem. De vegades tinc por d'escandalisar que, havent passat la joventut entre monges, hospitals, etc. etc. ara me trobi entre artistes i obres d'art. Però en fi, los capellans havem de fer tots los papers de l'auca; i en certes maneres Sant Pau ja ens diu que ell feia lo mateix.

Conserva't bo, encomana'm a Déu i rep los bons afectes de ton antic amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

1. «*La Belleza en la vida social* és el títol del discurs» (Nota de Fortià Solà).

255. A Josep Morgades i Gili.

(1897).[1]

...Contesto que a su benevolencia se debe el buen concepto que tiene de mí, respecto a mi influencia en el regionalismo; pero que me alegro de su estado de espíritu respecto de mí, ya que ni mi carácter, ni mis hábitos, ni mis aptitudes son a propósito para el cargo, que si se me hubiese impuesto, quizás me hubiese hecho infeliz a mí, sin provecho de los otros, antes con perjuicio, porque hubiesen que-

dado sin el fomento oportuno, su bien más interesante...

José Torras y Bages, Pbro.

SH

1. No es tracta de cap carta. Són, simplement, els mots manuscrits de Torras i Bages que figuren al peu de la carta que el bisbe Morgades envià a Torras i Bages amb data de Vic, 10 de gener del 1897, que diu: «Dr. D. José Torras y Bages. — Mi muy estimado amigo: Leí con gusto su discurso leído en la Academia, y le felicito. Un día quise trabajar para que nombrasen a V. obispo. Voy convenciéndome que su puesto es ahí, para ser el *verbo* del renacimiento catalán de buena ley. Ello es que en el terreno del catalanismo más bien se gana que se pierde, a pesar de las malas corrientes de la época. Creo bien que V. principalmente forma el muro de contención. Dios le conserve. — Suyo afmo. *in C.J.* / El Obispo de Vic».

256. A Maria de la Concepció Ribas.[1]

En Cristo hermana: He recibido su muy grata en la que se sirve participarme su admisión para la profesión religiosa en ese monasterio; le doy por ello mi cordial enhorabuena y participo de su santa alegría que será ésta duradera mientras sea fiel a la gracia de su santa vocación. No en vano dice el salmo y Vdes. lo repiten con frecuencia en el coro, que un dia en la casa del Señor vale por más de mil; y muchas veces le habían repetido aun antes de entrar en el claustro aquello del Evangelio en que se dice que el que deja las cosas temporales por amor de N°. Señor aun en esta vida recibe ciento por uno.

Entienda sin embargo que no todo está hecho con pronunciar el voto, al revés, entonces empieza la vida de espiritual matrimonio con Jesucristo y de consiguiente el tiempo de la abnegación, del sacrificio, de la humillación porque la esposa ha de conformarse con la situación y estado del esposo, y éste ya lo sabe V. en la celda tiene su retrato, pero crucificado y la corona nupcial no de flores, sino de espinas. Pero ámele V. mucho y no tema ni humillaciones, ni

cruz, ni espinas, porque padecer por el amado es dulce al que verdaderamente ama; desprécielo V. todo aun a sí misma y quédese sola con el amor de Jesucristo que nadie puede arrebatarle y cuando V. no ame ni comodidades, ni distinciones, ni conversación, ni propia voluntad, ni nada que no sea el Esposo, ni aun a sí misma; entonces es imposible que pierda la paz, que siempre que la perdemos es porque algún deseo nuestro experimenta contradicción y por tanto si nada deseamos no podemos sentir contradicción ni perder la paz. No es la contradicción la que nos da a veces malestar, sino nuestro desordenado deseo y pretensión, como no es la primavera la que altera el cutis del herpético, sino el mal humor que tiene dentro de su cuerpo. A destruir, pues, el mal humor, a purificar el espíritu de toda impertinencia para esto se ha hecho V. religiosa y discípula de Cristo y con su santa ayuda alcanzará la destrucción de sus defectos, el aumento de gracia y fundir su corazón con el de Cristo que es el ideal a que ha sido llamada y al cual por lo tanto con todas sus fuerzas debe aspirar.

Pise y repise el mundo le diré con Sta. Teresa, y no tema dificultades, porque todo lo podemos con Aquel que nos conforta, y que nunca nos permite que seamos tentados ni probados más de lo que nuestras fuerzas permiten; no rehúse V. nunca la cruz, sino aplique valientemente a ella el hombro, y Jesucristo le hará de Cirineo, aun más. El llevará todo el peso y V. en su dulcísima compañía aun la vida con cruz encontrará feliz.

Aproveche el tiempo que le queda antes de la profesión y vaya limpiando el corazón de todos sus defectos, desocupe el alma de todo afecto que no sea divino a fin de que en el momento de firmar el contrato nupcial, que tal es el voto, no encuentre en V. el celestial Esposo ni la más leve sombra de terrenas afecciones, pídaselo con fervor en la santa oración, y en ella no se olvide del que le escribe esta carta con aires de sermón pero que hacen oportuno la solemnidad de las circunstancias en que V. al presente se encuentra.

Salude afectuosamente a su digna maestra.
Af°. S. S. S. in corde Jesu.

José Torras y Bages, Pbro.

F

1. Religiosa de Valldonzella.

257. A Joaquim Rubió i Ors.

Barcelona, 10 de febrer

Distingit amic: trobarà tatxada en la nota (29), fulla 13, la paraula *sectaris*. La crec injuriosa quan la Iglésia no l'ha aplicada; i em sembla que V. que tan bé defensa la moderació, no s'haurà de fer violència per substituir-la amb una altra. Encara, i això va no com a Censor sinó com a amic, m'atreveixo a dir-li: ¿perdria res l'obra, ni la mateixa veritat, amb la supressió d'aquelles quatre ratlles, tractant-se d'un llibre que V. no destina a ser una peça en los autos de litigi a què fa V. referència?
De V. respectuós deixeble i sempre amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

258. A Joan Costa.[1]

Barcelona, 18 de febrer de 1897.

M. I. Sr. Dr. Dn. Juan Costa.
Mi querido amigo: suponiendo que ha regresado ya V.

de Calella cumplo con la presente el deber de amistad de darle el pésame por la muerte de su Señor Padre, deber que pude cumplir de palabra con su Exmo. Sr. Tío.

Generalmente los eclesiásticos sentimos mucho la muerte de nuestros padres; son casi las *únicas* afecciones naturales que tenemos y por lo mismo son más intensas, cuanto más concentradas. Mas la Providencia va expurgando estas nobles afecciones sin duda para que crezca con mayor lozanía la nobilísima afección del amor a Dios. Que este divino Señor le conceda a V. muchos años de vida para rogar per el alma de su difunto Señor Padre.

Con afectuosos recuerdos al Señor Arzobispo y a los amigos sacerdotes de esa Casa se repite de V. afmo. amigo y s. s. q. b. s. m.

José Torras y Bages, Pbro.

T

1. Nebot de l'Arquebisbe de Tarragona.

259. A Joaquim Rubió i Ors.

Barcelona, 13 de març de 1897.

A l'Exm. Sr. D. Joaquim Rubió i Ors, B.L.M. son antic deixeble Josep Torras i Bages, Pvre., i lo felicita per la festa aniversària i per la distinció tan merescudament rebuda, i se felicita a si mateix de veure distingit al poeta, al literat i al professor catòlic, sempre a punt de treballar dins de la literatura en la difusió del bon esperit; i encara que abans en la missa, que ha sigut en honor de S. Tomàs, ha demanat al Senyor ses benediccions pel antic mestre, li torna a demanar per ell, molts anys de vida i de salut.

F

260. A Dolors Vilaclara.

Josep Torras i Bages, pvre. A la senyoreta Dolores Vilaclara saluda afectuosament i li desitja solaç espiritual en la festa dels Dolors de Maria *Josep Torras i Bages, pvre.*, i en unió de la seva germana, demana a Déu que les faci santes, reproduint en sa casa el cas de Marta i de Maria, unides en l'amor de Jesucrist i passant la vida en son servei. Això que ja practiquen desitja sia repòs i consol per les seves ànimes ja en aquest món de desterro, que únicament alegra la vida cristiana i l'esperança de la immortalitat. Que l'Esperit Sant visqui en son cor.

F

261. A Antònia Mata i Puig.[1]

Barcelona, 14 d'abril de 1897.

Apreciada Senyora: encara que la mort mai no ens ha de sorprendre, he quedat parat amb la d'en Sacases. Déu lo tinga al cel. Comprenc l'estat de V., al perdre lo bon company de la vida, l'espòs amable, l'home intel·ligent en el qual V. tenia concentrats los seus afectes. Però Déu l'ajudarà a V., i conformant-se amb la seva voluntat santíssima, trobarà una compensació amb el consol intern que Déu envia a les ànimes que el serveixen i amen. A l'últim, l'eternitat és lo fi de tots los fills d'Adam; i en aquest cas lo coneixement i fervor amb què ha rebut los Sagraments són un lenitiu de natural sentiment. L'encomanaré a Déu, i li oferiré lo sant sacrifici de la missa, com acostumo amb los amics. — De V. S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. «Vídua de Sacases, de Vilafranca del Penedès. Datades respectivament de 1 d'octubre de 1892 i 10 de maig de 1893, el doctor Torras escriu a Don Pere Sacases, notari de Vilafranca, dues cartes, que no ha estat possible recollir, per extraviament» (Nota de Fortià Solà)

262. A Jaume Serra.

Barcelona, 29 d'abril de 1897.

M.I.S. Dr. Jaume Serra, Pvre.

Estimat amic: Tinc lo gust d'enviar-li un exemplar de la Conferència sobre «Del Verb artístic» i juntament dos exemplars de la titulada «De l'Infinit i del límit de l'Art» i una «Del Verb artístic» que espero se servirà entregar als jóvens i il·lustrats preveres que cuiden de l'admirable Museu. Diga'ls que no pensen o que no em prenguen per raquític a l'enviar-los una Conferència per a dos, essent cosa que no es pot partir com una taronja, sinó perquè me'n resten poquíssims exemplars. Prenguen tots la bona voluntat. La petita passejada a Vic deixà en l'esperit de tots los qui la férem una dolçor de pàtria, de fe i d'amistat que durarà molts dies. Al saludar al venerable i estimat Prelat i a tots los bons amics de sa simpàtica família, rebe també vostè los afectes de

S. S. q. l. b. l. m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

263. A Mercè Vilaclara.

Srta. Mercè Vilaclara. — Amb goig he ensumat les lletres tan espirituals i suavíssimes que m'envia. Donat habi-

tualment, més per dever que per gust, a l'estudi o consideració científica de la Religió, l'esperit més o menos se seca. St. Tomàs, per a evitar-ho, llegia les Col·lacions o Conferències dels primitius anacoretes i monjos. Aquestes cartes dels seus espirituals amics, aquesta societat que V. manté amb ànimes que viuen vida interior i cerquen lo consol amb el tracte de Déu li serà profitosa.

Tant de bo que tots sapiam aprofitar-nos de la batalla de la vida, cada u en lo lloc en què la Providència l'ha posat. De V. en Cristo servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

264. A Mercè Vilaclara.

Rebregada d'anar per la butxaca a on me la posí després de rebre-la, li envio la carta que li volia dar quan V. vingué a l'Ensenyança i no me'n vaig recordar. Déu faça que mai nos oblidem d'Ell i el tinguem sempre al cor. Lo Sant d'avui deia que si tenia al cor una fibra que no fos pel Senyor se l'arrancaria. — Jo desgraciadament tinc moltes atacades de mal humor d'amor a si mateix.

Memòries a la germana.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

265. A Mercè Vilaclara.

Conteste la carta perquè mereix ésser contestada. En quant a lo que ha de dir, ha de dir lo que li diga a V. lo cor.

Lo cor en contacte amb lo cor mai se queda mut, i de consegüent V. contestarà a la carta. Aquestes correspondències, converses espirituals, sempre són útils i eleven l'ànima i consolen lo cor. No deixe les bones companyies, que parlar de Jesús és suavitzar la vida i preparar l'eternitat. Encomane-m'hi a mi en aquests dies tan sagrats i de tan útils ensenyances d'amor. Moltes memòries a la Dolores; i V. pose's aviat bona i ara aguante lo mal de cap recordant-se de la corona d'espines.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

266. A Mercè Vilaclara.

29 de juny de 1897.

Mercè: per a no exposar-la a perdre passos li escric aquestes quatre ratlles a fi de dir-li que demà, si Déu vol, sortiré de Barcelona al matí, i estaré fora vuit o nou dies, de manera que és fàcil que fins lo dia 11 no em torne a atansar. Com V. digué que pensaven sortir després de S. Miquel tal vegada no ens podam veure. De totes maneres sia ben santa, pense que per la virtut no hi ha ni estiu ni hivern, que havem d'aprofitar lo temps que com una corrent irresistible nos va arrastrant envers la pròxima i temible eternitat, i no oblide en les seues oracions al qui li escriu aquest bitllet.

Dia de S. Pere de 1897

F

267. A Maria Bruix.

Lleida,

Maria: he arribat sens novetat. Amb pluja i boira, però a Lleida amb temps ben regular. Com que ha plogut lo riu és molt bonic i gros. No havent-hi res de particular no tornaré a escriure.

Memòries a la Dolores i a l'Emília, i als de cal Casals si pregunten per mi.

Josep Torras i Bages

F

268. A Mercè Vilaclara.

Mercè: me sembla que ha de fer la novena al B. Oriol i demanar la salut per la glòria divina i la del B. Estiga tranquil·la que si no li convé no li darà; però sí una cosa millor, com indica lo Sr. Cardenal. La falta de salut és per a unir-la més amb Déu, la novena té lo mateix objecte, i si alcançava la salut fóra també que amb ella s'uniria més amb Déu. Ell és l'Autor de tot i té molts camins per a anar al mateix fi, i de consegüent tots los camins del Senyor los havem de seguir amb confiança, i lo medi que li proposa lo Sr. Cardenal és un camí del Senyor. — Memòries a la Dolores.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Dilluns no vaja a l'Ensenyança perquè aniré al Pi a dir una missa promesa per un soldat que ha tornat bo de la guerra de Cuba.

F

269. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 26 de juliol de 1897.

Senyoreta Mercè Vilaclara.

Mercè: he rebut les seus dues cartes i m'alegraria, com deien los nostres bons passats, que la present les trobés, a V. i a la germana, en bona salut, com és la meua a Déu gràcies, i fins a V.V. lliures de la calor que per aquí se sent, i de la qual a Barcelona és impossible escapar-se.

Però ni V.V. ni jo som d'aquells pobrets que han de passar lo dia al raig del sol i careixen de recursos per a proporcionar-se aquells auxilis que ajuden a passar la calor i lo fred.

No tenim dret a queixar-nos de res, només que de nosaltres mateixos; i no obstant lo egoisme nos domina i mai estam contents. V.V. a Vic poden posar-se en son si, és a dir en aquell estat de vida cristiana, que fent-se superior a la vanitat humana i apartant l'esperit de les dissipacions externes que ens atabalen i debiliten la consciència, nos permet fer de la Veritat eterna lo aliment del nostre cor i lo principi de la nostra alegria, rectificant i dirigint tota la nostra vida envers son veritable fi.

Respecte de lo que V. me parla del seu esperit fa bé d'expansionar-se i manifestar-se clarament al confessor, i després d'això no pensar més en res, ni preocupar-se, no vulga preocupacions, ni encaparraments de cap mena. Si per cas un sol encaparrament li permeto, que és tenir a Déu sempre ficat al cor i a l'esperit. Feliços los sants que així practicaven lo primer manament de la Llei de Déu!

La setmana que ve, és a dir poc passat lo Jubileu de la Porciúncula, penso anar-me'n a Vilafranca a sentir gemecs i misèries dels pagesos; puix de lo que mengem la carn hem de rosegar los ossos, encara que al present les nostres terres tenen molt poca carn. És bo posar-se en contacte amb les misèries humanes; les misèries humanes i los espectacles de la naturalesa parlen de Déu i del món moral amb una eficàcia

superior a les pàgines d'un llibre ascètic, per açò jo li recomano aquestes dues coses. Diga a la Dolores que li agraesc los seus bons records, que s'aprofite de la temporada de Vic, a on se respira més encara que la fresca de la muntanya, una atmosfera cristiana, i totes dues preguen per aquest sacerdot que és de V.V. S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

270. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 30 de juliol de 1897.

Mi querido y venerado Señor Obispo: Recibí con agradecimiento y he leído ya su folleto sobre los sucesos de Oriente, de tanta gravedad y consecuencia para los intereses humanos y religiosos y que no obstante no despiertan nuestro marasmo, de los católicos, a quienes incumbe todo lo que en el mundo afecta a la humanidad y a la religión. Nuestro criterio y el círculo de nuestras aspiraciones sociales se achican, olvidando el carácter universal y cosmopolítico del Catolicismo. — Yo pienso, y me parece que V. ha de pensar lo mismo, que en la conducta pública de la inmensa mayoría de los católicos creyentes hay una evidente antinomia: en discusiones y escritos periodísticos se ha tratado con exceso, especulativamente, del liberalismo, que consiste en separar el elemento divino del elemento humano; pero en la manifestación práctica de los principios que informan nuestra vida, es decir, en la conducta social, dejamos desarrollar los grandes problemas que interesan a la humanidad sin intentar siquiera infundir en ellos el elemento divino, quedando éste cohibido y como encogido, y cuando más expansionándose en ridículas contiendas de bandería. Y sin

embargo no hay nadie más *entrometido* que el Papa León XIII... — Puede V. Señor Obispo, tener la satisfacción de que se eleva por encima de aquel común proceder, de que con una sensibilidad racional exquisita siente los grandes intereses humanos y religiosos, interviniendo en los mismos con pública ejemplaridad; los sucesos de Oriente y las actuales huelgas industriales son testigo de que el centinela, el *custos* del profeta, no duerme. — Dentro de pocos días, probablemente, Dios mediante, inmediatamente después de Santo Domingo, pienso trasladarme a Vilafranca, a ver y a sentir miserias de la pobre gente campesina; allí, como en todas partes, tendrá a sus órdenes

s. a. s. q. b. s. p. a.

José Torras y Bages, Pbro.

F

271. A Pere Bolet, S.J.

Barcelona, 30 de juliol de 1897.

Estimat Pere: t'escric la vigília de Sant Ignasi perquè em sembla que així compleixo respecte de tu amb totes les festes i solemnitats de l'any; ja que el Sant Fundador ha d'ésser per a tu lo estel de ton procedir en la vida religiosa, és a dir, en tota la teua vida natural i sobrenatural, devent creure que Déu al dar-te la vocació a la Companyia te'l proposa per guia i exemplar.

Te desitjo, doncs, que celebres aquesta solemnitat amb goig espiritual i amb gràcia que vaja creixent de dia en dia.

No dubto que estàs alegre i de que ets feliç puix lo cent per u promès per Nostre Sr. Jesucrist s'ha complert fins ara i se complirà fins a la fi dels segles, en primer lloc perquè així ho digué la paraula infal·lible del Redemptor i ademés

perquè és una llei natural psicològica de que l'ànima repose al trobar lo que és son objecte natural, la Veritat, i la vida religiosa consisteix precisament en lo conreu pràctic de la Veritat i en la destrucció permanent de les mundanes il·lusions que per desgràcia amb funesta fecunditat rebroten contínuament en nostre cor, en demostració de l'animalitat humana esclava dels sentits, de la concupiscència i de la mentida.

Dóna cada dia gràcies a Déu de que t'haja portat en los atris de sa casa. Tota la filosofia no basta per a adreçar a l'home; i fins la gràcia, en lo món, en la vida secular, sembla que sia com aquell mannà que es fonia al tocar-hi el sol, que sens una gran diligència, difícil a la torpesa humana quan se troba estimulada per les ardències humanes, se desvaneix sens arribar a fecundar l'esperit.

Açò vol dir que m'has d'encomanar a Déu.

Moltes memòries al Rt. Pare Provincial si es troba aquí, al P. Lluís Carles de qui agraí molt lo record, al P. Lluís Fiter, al postulant vilafranquí Anton Giralt i a tots los altres que tal vegada hi ha a Veruela, coneguts meus, sens jo saber-ho i disposa de ton parent i amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

Ahir estigué a casa ton germà i ta família no té novetat.

F

272. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca del Penedès, 13 d'agost de 1897.

Merceneta: L'*unum necessarium* de l'Evangeli l'experiència nos va demostrant que és una veritat indestructible. Començam a tenir aquell principi perquè la fe nos lo proposa, però així que anam fent anys l'experiència corrobora la fe i

l'única necessitat humana, o sia Déu, queda triomfant. La nostra misèria és, no obstant, tanta, és tan gran la nostra imbecil·litat que en la pràctica de la vida la sensualitat i la vanitat s'interposen entre lo nostre cor i aquell Summe Bé seu, únic en lo qual pot reposar.

No em cansaré mai de repetir-li aquesta Veritat, com mai cap cristià deu cansar-se de treballar per a fer-la prevalèixer en son cor i posar-la com fonament de l'edifici de sa vida espiritual. Aquesta ha d'ésser la nostra batalla, lo punt a on tingam sempre fixa la vista, lo perpetual *memento* del nostre esperit quan se veu sol·licitat per atraccions impures i vanes.

Precisament la Iglésia en la pròxima festivitat de la Verge Maria, com a gran alabança i mèrit d'aquesta Senyora, li aplica aquesta Veritat de l'*unum necessarium*, ja que essent la criatura més pura i més allegada a la Divinitat, sempre tingué a Déu com a fi de totes ses operacions.

Nosaltres avergonyim-nos; però confiem en la intercessió de la Verge Immaculada a la qual espera que lo encomanarà vostè son afm. servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

A la Dolores moltes memòries desitjant-li també una santa octava de la Verge.

F

273. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca del Penedès, 23 d'agost

Merceneta: No convé encaparrar-se en res; explicar i tornar a explicar sensacions, estímuls e inclinacions que deriven del desequilibri humà és inconvenient i en lloc de sere-

nar, crida altra volta la tempestat. Hi ha coses que convé despreciar-les, i la de que V. me parla en sa carta és una d'elles, en aquesta matèria ni es necessita direcció i quan se confesse passi-hi de llarg a l'arribar a aquest punt. A mi no me n'escriga res.

Desitjo que la novena al Puríssim Cor de Maria resulte profitosa. És un Cor aquell que havem d'estudiar i amb lo qual nos havem de consolar. Cerque sempre aquestes expansions i aquestes amistats espirituals i sobrenaturals. Les bones companyies aprofiten; i en les companyies convé ésser molt discret, puix influeixen molt en lo nostre modo d'ésser moral, tan com en lo nostre ésser físic contribueixen la temperatura i les altres condicions climatològiques.

Encara que li parlo de les amistats amb los sers sobrenaturals, açò no vol dir que no crega convenient que V. tinga relacions d'amistat amb senyores i altres persones piadoses. Fins en sa situació actual li convé per a canviar l'escena interior de què em parla. Igualment li recomano l'ocupació i la lectura, aquesta encara que sia d'obres recreatives. ¿No ha llegit Fernán Caballero?

Moltes memòries a la Dolores, convendria que la burxés a V. una mica per a que no es capfiqués en res. V. encomane'm a Déu.

Josep Torras, Pvre.

F

274. A Josefa Rossell.[1]

Vilafranca, 29 d'agost de 1897.

Apreciada Cosina: no em canses per demanar-me consell en les obres piadoses que practiques. És lo meu ofici ajudar a tals empreses.

Amb en Peric quedàrem, me sembla, que l'assumpto dels dos quadros podien ser lo naixement i la mort de N. S. Jesucrist, principi i acabament de la Redempció humana. Los evangelistes si els vol l'artista, com sembla natural, relacionar-los amb dits santíssims successos, Sant Lluc és lo més adequat pel naixement en quan és lo qui el conta amb amplitud i el qui més parla de la infància de Jesús; en quant a la crucifixió o mort de N. Senyor tots ne parlen, però potser Sant Joan, que hi assistí seria lo més propi. De tot això me sembla que en Peric se'n queda nota, i si tenien alguna dificultat que escriga. En quant a lo secundari, determinada l'escena principal que desarrollarà l'Antoni Torres, en lo demés lo deixaria amb llibertat mentres faça bon efecte i així si en lloc dels evangelistes li venia bé un tema decoratiu de bon gènero i religiós l'hi deixaria fer.

Veig que et tornes rodaire. Que us prove molt la passejada, procura aquesta cristianitzar-la tant com sàpies i donant memòries a la Paquita i a l'Antoni disposa de ton cosí i servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Vídua de Mandri.

275. A Frederic Clascar.

Vilafranca, 3 de setembre de 1897.

Frederic: Tindré present la recomanació que em fas en nom propi i de la Senyora Galofré del noiet de Cerdanyola. Sempre m'ha agradat protegir aquestes vocacions i més venint aquesta amb la vostra aprovació. Respecte de que puga estar a Valldonzella no és fàcil. En lo Convent ordinària-

ment no tenen més que el sagristà; era un cas excepcional lo que en tinguessen un altre, que era precisament germà del sagristà, i com a aquest li resta un tercer germà, de segur que fóra ell lo preferit en cas de que les monges consentissen a tenir a casa un altre escolà.

Dóna memòries a Mossèn Pere Canut, Rector de Cerdanyola, i que fou abans vicari de la parròquia vilafranquina de la Santíssima Trinitat. Te recomano la relació freqüent amb ell, és un bon sacerdot, home piadós i de bon sentit, i de tracte fructuós. Aprofita l'estiu, i si pots fer vacacions del treball científic, mai deus fer-ne del treball espiritual que deu durar tota la nostra vida. Fes-te piadós i tindràs consol i trobaràs solaç en la vida eclesiàstica, i la teua acció tindrà més eficàcia.

A veure si aprofitant los bons aires, la taula més substanciosa i lo menos treball d'aquestes vagues tornes al Seminari més fort i més sa de lo que acostumes.

Ja saps que t'estima de veres

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

276. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 6 de setembre de 1897.

Merceneta: Aprofito una estona buida que em queda abans de l'hora del tren que em portarà a Barcelona per poquet temps, per a contestar a les seues dues cartes. — Fa bé de confiar en la Verge Maria i d'estimar-la. És lo més pur i més dolç dels amors. Per açò l'anomenam Mare de l'Amor hermós i Ella és Mestra de l'Amor. O si tinguéssem la unitat d'Amor que té la Verge Maria! — A Ella, doncs, sacrifique les altres afeccions. La mortificació cristiana en açò con-

sisteix, en sacrificar les afeccions, los gustos, los plaers, totes les nostres inclinacions en honor d'aquella summa i gloriosa inclinació de l'ànima racional que cerca a Déu per a solaç i fi de tota la vida temporal i eterna.

Aquesta és la nostra batalla contínua, aquesta la guerra que no obtindrà segura victòria fins que la mort mate los estímuls que exciten aquí a la terra la nostra activitat, essent poquíssims los qui obtenen suplantar-los sobreposant-los l'amor diví.

Guarde's de la fresca, que aquí encara nos hem de guardar de la calor, moltes memòries a la Dolores i pregue a Déu per aquest capellà que té més traça en parlar de la virtut que en practicar-la

J. Torras, Pvre.

F

277. A Josefa Rossell.

Vilafranca, 9 de setembre de 1897.

Pepeta: espero entregaràs la carteta que encloc a l'Anton Martí, qual número ignoro. He vist la mort de la seua Mare, que us haurà trobat de viatge i com suposo que haveu tornat li poso quatre ratlles de pèsam.

Me penso hauràs rebut la contestació que t'escriguí a la teua carta.

L'espectacle de la mort volta des de molt jove a la pobra Paquita; però aquest espectacle alça l'ànima cristiana de les vulgaritats de la vida mundana, i de les frivolitats socials.

Ton cosí

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

278. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 25 de setembre de 1897.

Merceneta: ahir, festa de la seua Patrona, la vaig encomanar a Déu, i desitjo que la celestial Advocada li haja donat unes bones estrenes.

Jo, en efecte, estic donant los Exercicis al Convent de Carmelites d'aquesta vila: hi ha una pila d'anys que els faig la mateixa feina i de vegades me sembla que n'han d'estar embafades; però com per a elles té dificultats fer venir forasters i aquí hi ha pocs elements, continuo jo, esperant que Déu suplirà les meues deficiències.

Aposentada ja a Barcelona lo canvi és fàcil que produesca un xic de fervor espiritual. Los hòmens som de tal naturalesa, nos cansem tant de les coses, fins d'estar bé nos cansam, que els canvis i variacions donen com nou moviment a la vida i a l'esperit, i encara que aquest moviment sia purament natural lo havem d'aprofitar per a convertir-lo en sobrenatural, com aprofitam les malalties i altres accidents d'ordre material per a reviscolar lo nostre esperit, que no té forces per a alimentar sa vida amb lo contacte i contemplació directa de Déu Senyor Nostre.

No deixe la lectura espiritual del Faber de què em parlava, i si no té a mà les obres d'aquest escriptor agafe'n algun altre. Aquesta conversa muda i tranquil·la dels llibres sòlidament piadosos aprofiten a l'ànima més que els mateixos sermons.

Moltes memòries a la Dolores i V. no oblide en seus oracions a son servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

279. A Josep Dachs.

Vilafranca, 6 d'octubre de 1897.

Estimat Pepet: comprenc les teues angúnies per la situació espiritual en què et trobes, segons m'expliques en la teua carta. L'esperit és més delicat que la nina de l'ull i qualsevol brossa no sols hi fa nosa, sinó que hi causa dolor.

Lo director espiritual no és infal·lible ni molt menos, i pot haver i n'hi ha hagut que han anat erradíssims. La infal·libilitat és pròpia i exclusiva del Papa i encara quan parla *ex cathedra*. La direcció espiritual de part del Director és un acte racional i de consegüent fal·lible com fal·lible és la nostra raó. D'aquí que els sants consultaven a diferents persones, i mentres açò no sia una lleugeresa, efecte d'escrúpols, o falta de rectitud no és reprovable. Ademés la direcció espiritual de cada individuu no és un acte de jurisdicció eclesiàstica, i tu fas molt bé la distinció entre l'autoritat en matèries de confessió, i en les de direcció. Fins en matèries de confessió, a on hi ha verdadera jurisdicció, lo cristià té llibertat omnímoda per a escollir-se confessor, i quan se tracta de religiosos la Iglésia mana que se'ls donguen extraordinaris sovint. I si hi ha llibertat en quant a la confessió ¿què farà en quant a la direcció?

L'obra de la gràcia la fan Déu i l'ànima del cristià; lo director no ha de fer més, generalment parlant, que vigilar l'extraviació, fomentar lo desig de perfecció i deixar en llibertat l'esperit del penitent, perquè l'Esperit de Déu és Esperit de llibertat, que ve de Déu i no de l'home, i mai és pertorbador, sinó suau i quan vol fer créixer l'ànima ho fa sens violència.

Santa Teresa cercava los confessors que no fossen místics, sinó hòmens de llei i raó, perquè N. Sr. Jesucrist un cop donades les bases de la vida sobrenatural, vol que la seua Iglésia se regesca racionalment, informada la raó per la fe per suposat, mes sempre amb discreció humana, i no per vies misterioses, sinó clares i segures. No vulgues mai

imposicions, cerca a Déu amb sinceritat, domina les teues passions, no et deixes enganyar per l'amor del món, ni de tu mateix, i trobaràs la Veritat. No cregues tampoc que els directors t'hagen de portar al cel, la gràcia de Déu i l'esforç de la teua voluntat t'hi duran; lo confessor sols és un auxiliar.

Sento no tenir més temps; puix avui és per mi, i demà també un dia ocupat, però me sembla que amb lo dit ne tindràs prou i d'altra banda tu amb la doctrina moral ja havies resolt, a mon entendre, rectament lo cas.

No deixes l'oració, la lliçó espiritual i l'examen, mes en aquest de certes matèries agafadisses passa-hi ben de pressa.

Encomana a Déu a ton afm. amic in C. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

280. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 14 d'octubre de 1897.

Merceneta: demà, dia de Santa Teresa, de qui Vostè me parlava en la darrera carta, rebrà la present, la qual desitjo li servesca d'incentiu en la pràctica de la virtut i de la santedat, cim de la muntanya del Carmel a on pujà amb gran esforç la gloriosa i humil Reformadora. Lo *quien a Dios tiene — nada le falta — sólo Dios basta,* ha d'ésser la llei de la nostra vida. No cerque, doncs, comunicacions amb la criatura, per falaguera que sia, aquestes comunicacions sovint són corruptores, quan menos malaguanyades, i sempre, a no ser que tinguen per motiu la caritat, impedeixen la nostra comunicació amb Déu. Ja sé jo que fins poden ser útils les comunicacions amb la criatura, puix necessitam una expansió, però ha d'ésser aquella molt triada, que no ens porte a ella cap inclinació ni de sensualitat ni de vanitat. La sole-

dat és una gran cosa, en ella s'inspiren les ànimes, en ella se despullen de l'esperit mundà, se'ls desvaneixen les boires que tapen lo sol etern de la Veritat, trobant en la contemplació d'Ell lo repòs que enlloc més trobarien.

Fins en la vida activa i social és necessària aquesta soledat per a qui vol conreuar la perfecció cristiana, i s'ha d'acostumar a saber tenir en lo món aquesta soledat santificadora.

Per açò Santa Teresa destinada per Déu a exercir tanta influència en lo món, parla del profit que en treia de *tener soledad*, com deia ella, que cercava *ratos para tener soledad*; i ningú arribarà a la vera santedat cristiana si no ama i practica aquesta soledat, que ja practicaven los primers cristians, i nostre diví Mestre Jesús. Si es fa difícil, l'Esperit Sant ja ajuda i ens ensenya lo Rosari que és molt a propòsit per a tenir *ratos de soledad*, com la Santa Reformadora nos diu que ella ho feia, quan se trobava amb lo enteniment pertorbat o distret i li era difícil la meditació. — Penso estar ja a l'Ensenyança lo dissabte abans de Tots Sants, salude molt afectuosament a la germana i pense a encomanar a Déu a son servidor

J. Torras i Bages, Pvre.

F

281. A Josep Dachs.

Vilafranca, 20 d'octubre de 1897.

Estimat Pepet: T'escric quatre ratlles esperant de paraula, si ho creus convenient, explicar mon pensament, quan tingam ocasió a no tardar.

De lo que em dius resulta: 1° que la teua vocació eclesiàstica és indubtable. 2°. Que tens dubtes i cavil·lacions,

que fundes en motius disconformes a la doctrina dels sants, sobre si tens o no vocació religiosa. 3°. Que el teu esperit està excitat i tens lo cap calent al tractar de l'assumpto de referència. 4°. Que no tens aquella normalitat d'esperit necessària per a aprofitar-te dels exercicis escolàstics i piadosos del Seminari.

En sa conseqüència d'aquest resumen, o diagnòstic, de l'estat del teu esperit crec que lo que et convé és sortir d'aquesta excitació, tant com és bo tenir lo cor encès, és mal tenir lo cap calent, i en la vida mística sol ésser de deplorables conseqüències. Nos havem de governar per la raó, informada per la fe, i les nostres resolucions han de provenir de la reflexió i no d'un entusiasme encara que sia piadós. També ho era lo dels quàqueros i altres sectaris. La Iglésia procedeix sempre amb reflexió i desconfia d'exaltacions místiques. La santedat no consisteix en un estat neuròtic sinó en una gran rectitud de totes nostres facultats i sos actes envers Déu, fi de nostra existència, amb entera indiferència respecte dels medis que ens hi han de portar, sens voler això ni allò sinó lo que Déu vulga. La mateixa afició excessiva als estudis eclesiàstics és perillosa; fins en la vida d'eclesiàstic secular lo proposar-se un fi determinat resulta contrariat sovint per la Providència. En la vida regular és origen de malestar i principi destructiu i contradictori de l'essència d'ella.

De consegüent la meua opinió és que tanques aquest período de la teua vida que no et fa créixer ni espiritual ni literàriament, que és oposat a les condicions en què et trobes; i tot volguent ésser un bon religiós, perds lo temps que hauries de consagrar a ésser un bon sacerdot. *Fac quod facis*. No perds lo temps essent un seminarista i estudiant de teologia exemplar, allunya tot pensament que te'n distraga. La confusió amb què et trobes prova que el teu esperit no està en possessió de la Veritat, perquè aquesta dissipa totes les boires. Lo convençut de la vocació no ha d'ésser lo director, sinó lo penitent. T'aconsello que deixes aquest direc-

tor, a pesar d'ésser molt virtuós i amic meu *sed magis amica Veritas*. Li pots dir que vols que se't sossegue l'esperit, que tens lo cap calent i que tals circumstàncies han de desaparèixer per a resoldre amb discerniment i prudència en una cosa de tanta importància; que no vols dar l'espectacle, per desgràcia freqüent, d'entrar i sortir de l'estat religiós. Sies virtuós i piadós però juga a pilota amb los altres seminaristes.

Tuus in Corde Jesu

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

282. A Jaume Collell.

Barcelona, 6 de desembre de 1897.

Estimat amic: encara que el mal t'aprete alguna mica, la vivor de l'enginy persevera, i les mostres d'activitat literària que tot sovint dónes, proven que si la carn és feble, l'esperit està prompte. Així aquest en tots dos nosaltres sia sempre pur i recte, cercant a Déu fi de les nostres ànimes.

En quant als encàrrecs, dec dir-te que a Valldonzella tinc per segur que no posseeixen lo cor de Santa Quitèria. Vegí jo en dit monestir relíquies i fins me sembla algun índex de relíquies i no hi havia tal. Respecte a que hagués sigut en un convent cisterciense de Barcelona, podria referir-se a l'antic Priorat de Nazaret, dependent de Poblet i suprimit ja fa, me sembla, cosa de dos sigles. Aleshores potser hauria anat a Poblet, en quals Rituals i consuetuds sembla que n'hi havia referents al mal de ràbia.

He fet preguntar al Convent dels Àngels sobre lo Jesuset de l'Abat Domènec, i diuen que no el tenen o a lo menos que no ho creuen, perquè lo més antic que tenen sembla relati-

vament modern. Ademés me donen la següent nota que t'encloc, tant si et fa servei com no.

Jo estic fent de molts oficis, a pesar de volguer viure arraconat, lo qual vol dir pobre segur; i tindria desig de saber-ne fer un sol, i me temo que em moriré sens arribar-hi.

Te desitja bones festes de la Puríssima i de Nadal ton afm. amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

DA

«L'últim parrafet d'aqueixa carta en què diu lo Dr. Torras que *està fent de molts oficis... i que tindria desig de saber-ne fer un sol*, tingué lo seu complement en la carta següent, en què es parla del seu nombrament per Bisbe de Vic, altíssima dignitat i gravíssim ofici que feren resplendir les dots i talents que Déu li havia atorgat» (Nota de Jaume Collell).

«La "carta següent" a què al·ludeix el canonge vigatà en aquesta nota transcrita de *Dulcis amicitia*, és datada del 19 d'abril del 1899, i amb ella el Doctor Torras li agraeix la felicitació per la seva elevació a la prelatura. I per bé que amb aquesta dignitat Torras queda constituït «home d'un sol ofici», sembla que el sentit de la carta precedent s'ha de referir a l'anhel d'ingressar en una comunitat religiosa. — Vegeu *Biografia*, vol. II, pàg. 130» (Nota de Fortià Solà).

283. A Josefa Rossell.

S / C. 11 de desembre

Apreciada Cosina: aquí t'envio quatre ratlles pel recordatori de la Tia (q.a.c.s.) que m'encarregares. Me sembla que amb naturalitat, i valent-se de paraules sagrades queda caracteritzada. Si no és de ton gust amb tota llibertat ho pots esquinçar, perquè aquestes cosetes de vegades les ensopeguen millor la gent senzilla que els lletrats. No hi he posat l'oració del S. Sudari que desitjaves perquè no he sabut com encabir-la, i ademés com me digueres que tindràs indulgències del Sr. Arquebisbe i del Sr. Bisbe, ells ja diran a quines

oracions les concedeixen; i per lo tant aquella ja no és necessària.

Disposa de ton cosí i S. S.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

284. Al senyor Eduard (de la casa Mir de Sant Sadurní d'Anoia).

Estimat Eduardo: per no ser-me fàcil venir personalment, li envio les *Lletres* del Sr. Bisbe a on consta la concessió d'indulgències en sufragi de la Ramona (q.a.c.s). — També li remeto lo projecte de recordatori que pot retocar si li sembla. Tal volta la concessió d'indulgències resulte massa llarga per la fulleta, però ho he fet perquè així tots los amics sabran los perdons que han concedit los Prelats, lo qual a les persones piadoses les estimule. Suposo que hauran rebut resposta del Sr. Arquebisbe. Lo de Vic diu que les concedeix, les indulgències, en la forma de Prelat diocesà i així ho he posat, pensant que lo de Tarragona haurà dit lo mateix. Si no és així, V. ja modificarà la redacció, per a que resulte exacta. — Jo escriguí pel de Vic a Mossèn Manuel, qui me contestà amb la carta que li encloc. — De V. cosí i amic afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Avui dijous.

F

285. A Mercè Vilaclara.[1]

Les il·lusions, les caigudes, les errades, les flaqueses, fins

los pecats, són medis de santificació. Tot coopera al bé d'aquells a qui Déu destina a la glòria, diu Sant Pau; per açò deia aquest gloriós apòstol que ell se gloriava en ses flaqueses. Com més atrotinada se veja, com més flaca se sente, aleshores està més a prop del Summo Bé, que abans de prendre possessió d'una ànima la buida de tota vana afecció.

Aniquileu, Senyor Omnipotent, tanta vanitat com hi ha en nostres esperits!

F

1. «Carta escrita en un petit paper sense firma» (Nota de Fortià Solà).

286. A Mercè Vilaclara.[1]

La mostra que he llegit denota un esperit ascètic serè, elevat e instruït.

En quant a l'ús, la virtut de la temperança sempre deu aplicar-se fins en los aliments més exquisits així corporals com espirituals.

F

1. Carta escrita en un petit paper sense firma» (Nota de Fortià Solà).

287. A Ferran de Sagarra.

b. l. m.

Josep Torras i Bages, Pvre., i després d'haver pensat les seves coses, deu manifestar-li que no li és possible fer el sermó de Valls, puix que aquells dies té obligacions i quefers que fan de mal deixar. Suplica també a Don Fernando que a l'escriure a Valls, es serveixi dir a aquells senyors que queda agraït a la seva atenció, i que els saluda afectuosament.

F

288. A Josep Morgades i Gili.

2 de gener de 1898

Mi querido señor Obispo: en la dificultad de verle, atendidas sus muchas ocupaciones, le pongo estas cuatro líneas, para transcribirle un párrafo de una carta que he recibido de Madrid, y que hace referencia (el párrafo) a Mosén Jacinto Verdaguer. La carta es de mi amigo, el Maestrescuela de aquella Catedral, Camilo de Palau, y dice así: — «Por aquí anda el desdichado Verdaguer, que me parece será otro de tantos desgraciados corifeos como la impiedad lanza al escándalo, aunque sean clérigos, y acaso por serlo los aprovecha con más afán que a otros. Dios haga que su talento no sea para su perdición». — Me ha parecido conveniente participarle la apreciación de una persona calificada acerca del estado de ánimo de Mosén Jacinto, que anda metido en un mar de pasiones con la brújula perdida. — Le besa la mano su humilde amigo y s. s.

José Torras y Bages, Pbro.

P. D. — Creyendo que estaba en Barcelona, esta mañana le había enviado la presente a casa Bach, y, enterado de su partida, se la remito a Vic.

F

289. A Marcelino Menéndez y Pelayo.[1]

Barcelona, 5 de gener de 1898.

Excmo. S. D. Marcelino Menéndez y Pelayo.

Muy Señor mío y de toda mi consideración: la fama de su generosidad literaria me anima a ponerle cuatro líneas

para pedirle un favor. Estoy preparando un trabajo sobre Fray Juan Tomás de Rocabertí, arzobispo de Valencia, inquisidor general, provincial y después general de su orden y que publicó como V. sabe obras muy importantes. Estas las conozco, pero su biografía, datos referentes a su vida práctica, que fué muy práctica y ya no sólo en el orden eclesiástico sino en el político pues fué dos veces virrey de Valencia, estos no los conozco. Es decir, conozco sus ideas, pero muy poco sus hechos. En su gran conocimiento de libros ¿podría V. indicarme alguno que se encuentre en Barcelona, para sacarme de apuros?

Si le es a V. fácil le quedará sumamente agradecido s. s. q. l. b. l. m.

José Torras y Bages, Pbro.

Carta extreta de: M. Menéndez Pelayo, *Epistolario*, vol. XIV, Madrid 1987, p. 312.

1. Menéndez Pelayo contesta en una carta amb data de Madrid, 14 de febrer de 1898, dient-li que no té estudiat aquest autor, i que no li pot donar cap dada.

290. A Mercè Vilaclara.

26 de febrer.

Merceneta: Comprenc que totes plegades les coses que m'explica se li facen feixugues i que la malaltia de la germana li donga una certa soledat d'esperit, per no permetre-li los acostumats exercicis de pietat i la freqüència de les Iglésies, a on l'esperit se troba a l'aire lliure, com l'aucell al bosc, i vola a son plaer.

Afortunadament Jesucrist Senyor nostre digué a la Samaritana que s'acostava lo temps (i ara hi som) en què Déu pertot arreu seria adorat. La gàbia del carrer de la Palla que la conté a V. està plena del mateix Déu i V. li trobarà aju-

dada de la pròpia misèria. Quan més sente la misèria més a prop estarà del misericordiosíssim Senyor com vingué a dir la Verge Maria en lo Magnificat. Quantes més contrarietats tinga tindrà més consolacions celestials, quanta més soledat, més experimentarà la companyia del bon Jesús.

Si es pogués escapar demà a la festa oratoriana de Sant Felip Neri, hi trobaria consol. Me penso que d'ella n'han d'estar enterades per ser-ne veïnes i més o menos parroquianes. És la restauració d'aquell sistema del Sant Fundador en què la pietat, la simplicitat i l'art s'agermanaven i satisfeien als esperits que no cerquen la mundanitat. Si no hi pot anar oferesca al Nazareno aquesta privació i encara hi guanyarà més. Lo bon cristià mai pot perdre.

Vostè me parla de la Quaresma com si no pogués V. santificar-la, i tot lo que V. me diu són elements per a una Quaresma santíssima. En la pràctica de la pietat per desgràcia més hi cercam lo consol, la dolçor de l'esperit, que no pas lo profit de l'ànima, i així pel cos com per l'ànima lo dolç, lo agradable, les llamineries delecten però no augmenten la substància. Però amb tot Déu és tan misericordiós que no deixa de donar-nos qualque conhort i consol en totes les situacions de la vida. — Desitjo que la Dolores vaja bé, digali de part meua que s'anime molt, i que torne a Sant Felip Neri a on se reforçarà; i que si Déu li vol allargar aquest consol que ho prenga bé, i que esperi que després trobarà multiplicada la compensació. Los qui passen més gana són los qui disfruten més del plaer del menjar. Ja saben que la salsa de Sant Bernat fa gustoses totes les viandes. Així passa també amb lo menjar de l'esperit, a lo menos mentres som en aquest món.

En fi queden les dues germanes, com Maria i Marta, consolades amb la seguritat de que tenen a prop a l'estimat Jesús; facen lo via-crucis i el tindran per company i no es descuiden de pregar-li per aquest

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

291. A Mercè Vilaclara.[1]

Li agraesc que m'encomanàs a Sant Felip Neri. Era un gran cor. Durant trenta anys confessà a la Senyora més hermosa de Roma, i tot Roma la coneixia menos ell.

Havem de sobrenaturalitzar nostres afectes; açò no els fa més més dèbils, sinó més purs. Castificar l'amor és lo fi de la vida espiritual; aquesta té per objecte aquell Esperit immens i etern a Qui lo Catecisme qualifica de *puríssim*.

F

1. «Carta escrita en un petit paper sense firma» (Nota de Fortià Solà).

292. A Mercè Vilaclara.

Los hòmens, i encara més les dones, patim molt del mal de perdre temps amb pensaments i paraules ocioses. Cada dia, diu l'Escriptura, ne té prou amb sa pròpia malícia. La primera necessitat espiritual de V. en lo dia d'avui és aquietar la seua fantasia; és aquesta la gran pertorbadora de la vida ascètica i l'obstacle més gran que trobam en la vida de perfecció, més que no pas la mateixa realitat de la malícia mundana, perquè aquesta no té tanta facilitat de promoure motius dins del nostre cor. La fantasia és la gran revolucionària. Guarde's d'ella.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

293. A Mercè Vilaclara.

La curiositat és un defecte que reprèn S. Pau dient: «no vulgues saber més de lo que et convé saber i sàpies sòbriament». Seguesca, doncs, lo precepte del gran Apòstol si vol ésser espiritual de veres. Una imaginació incontinent causa malestar; i aquest no es mitiga dant-li per la banda sinó contrariant-la. I estiga bona que me n'he d'anar per a sortir de seguida cap a Les Corts a confessar les monges franceses.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

294. A Mercè Vilaclara.

No es deixe governar per impressions, i renove l'antic esperit, que és lo verdader.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

295. A Mercè Vilaclara.

D'aquest assumpto mai n'he sabut res i com menos ne sàpia millor. — No deia *m'he deixat* sinó *m'he fet*.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

296. A Mercè Vilaclara.

No es capfique amb res més que en estimar a Jesucrist, a aquest sí, fiqui-se'l al cap i al cor; tot lo demés deixe-ho per Ell; però com les oracions sempre són bones les hi agraesc.

Moltes memòries a la Dolores; que sa celestial Patrona li endolcesca fins les amargures de la vida, que Ella és tan dolça que fins açò li és molt fàcil. Ha d'estar molt contenta del nom.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

297. A Mercè Vilaclara.

Lo sacrifici sempre és agraït per tot cor noble, ¿com l'agrairà i recompensarà lo Cor misericordiós que fins ama als qui l'avorreixen?

L'amor a les criatures no ha d'ésser extirpada sinó adreçada, purificada i tenir-la sens que mai perde la moderació, ni es desvie; sinó que com corrent d'aigua clara, no es perde pels prats de l'amor natural sinó que vaja a parar a l'immens mar salat i aspre però incorruptible i sublim de la divina Amor.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

298. A Joan Costa.

Barcelona, 28 d'abril (1898).

M. I. Sr. Dr. Dn. Juan Costa.

Mi distinguido amigo: sirva la presente de cordial felicitación por el feliz éxito de sus oposiciones en la Colegiata de San Ildefonso, y por el nombramiento de prebendado para esa iglesia metropolitana. Dios le deje ser por muchos años el *auxiliar* de su venerable *Tío*.

Ayer me dijeron que había estado pidiendo por mi un capellán de S.E.I. y diciendo que deseaba saber el coste del objeto ofrecido por premio al Certamen de la Juventud Católica. No se lo puse en la carta porque la cosa no tiene importancia y no lleva ninguna prisa. Valió quince duros, y aunque el Señor Arzobispo no me citó cantidad, sirvióme algo de norma el saber que el Exmo. Sr. Vallmitjana, en un caso idéntico, fijó como coste diez y seis duros. Diga al Sr. Arzobispo que no se moleste en lo más mínimo para pagar esa pequeña *deuda*, sirviéndose Vd. presentarle mis afectuosos saludos.

Con expresiones al Sr. Dr. Olea y al amable Mossén Enrique se le repite de Vd.

a. s. s. q. s. m. l.

José Torras y Bages, Pbro.

T

299. Al Vicari general de Barcelona.

M. I. S.

El que suscribe, sacerdote de la presente diócesis, a V.S. expone

que ha escrito un opúsculo en lengua catalana titulado «Miniatura psicològica de Sant Lluís Gonçaga» y como desea imprimirlo a V.S. suplica

Se sirva nombrarle censor de dicho escrito y en caso de merecer censura favorable que le permita la publicación.

Gracia que espera del recto proceder de V.S.

Barcelona, 1 de mayo de 1898.

José Torras y Bages, Pbro.

M.I.S. Vicario general del Obispado de Barcelona.

SH

300. Al Sr. Rector de Montmell.

Barcelona, 21 de maig de 1898.

Estimat Mossèn Anton: he rebut la seua carta i me faig càrrec de les mortificacions i gravàmens que V. ha de trobar en la parròquia de Montmell, dat lo modo d'ésser de V. i les condicions tan diferents amb què s'ha criat; no obstant dec dir-li que a mi no m'és fàcil de parlar al Senyor Bisbe: moltes vegades passen un i dos anys en què ni el veig i si alguna vegada el veig com ha succeït aquest any amb motiu de la constitució del tribunal que intervé en la causa de Canonització del Beat Josep Oriol del qual m'ha tocat ser fiscal, el veig d'ofici i en companyia d'altres persones. Per lo tant V. comprendrà que aquestes relacions nascudes de la pura dependència jeràrquica del súbdit al Prelat no són suficients per autoritzar una ingerència en un assumpte com el de V.; si jo vegés al Sr. Bisbe confidencialment i en relació particular la cosa fóra més fàcil, però no succeeix així, com li acabo de dir.

Com a amic, no obstant, dec aconsellar-li que al gestionar sa trasllació a un lloc per a V. en més consonància i de menors dificultats, estudiï un procediment que no mortifiqui al Sr. Bisbe. Potser V. abans de quedar-se a Montmell hauria fet bé d'exposar al Superior les raons que a mi em dóna; però ja que hi és, repeteixo, procuri ésser moderat i discret i tingui paciència, amb la qual diu Santa Teresa que tot s'alcança. Potser les raons de salut i fatiga, i les dificul-

tats que presenta per la residència de la seva mare, essent V. fill únic, serien fàcilment escoltades.

Jo per ma part insisteixo en demanar-li que el temps que sigui per est terme, no estableixi antecedents que puguin ocasionar l'abandono de l'antiga parròquia de Sant Miquel que portaria un mal immens a la majoria de les cases que són les cases de pagès, i que obligaria a acudir al Tribunal Eclesiàstic perquè fes respectar els drets dels feligresos injustament perjudicats.

Permeti'm ara com a consol literari que li digui que Montmell té quelcom de poètic, un antic rector féu versos cantant com els vents es barallaven per abraçar-lo, lo qual vol dir que és poesia d'estiu; i com a consol espiritual que la soledat i les muntanyes tenen certa sanitat espiritual i porten més a l'home a la regió de la pau i de la puresa.

Ja sap que l'estima en Jesucrist son company i amic

Josep Torras, Pvre.

F

301. A Pacià Amiguet.[1]

Barcelona, 11 de juny de 1898.

Estimat Pacianet: he sabut la mort de la seua bona mare, que al cel sia. Los pares, encara que ells sien vells i els fills grans, sempre fan falta. Jo els dono a tots vostès lo pèsam, i desitjo que per molts anys la puguen encomanar a Déu. Espero que vostè participarà aquest pèsam a l'Enric, amb qui m'uneix una particular relació espiritual, i qual domicili ara no em recordo. — De Vostè afm. amic q. l. b. l. m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. De Vilafranca del Penedès.

302. A Pere Garriga.[1]

Barcelona, 13 de juny de 1898.

Estimat amic: lo dador, lo diaca Dachs, va a Tarragona per assumptos de *grau*. Com porta carta per lo Sr. Arcipreste, potser no necessita res més; però per qualsevol cosa que se li oferesca espero que el guiarà, puix és jove que s'ho mereix.

Memòries a la germana i dispose de son afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Canonge de Tarragona.

303. A Francesc Brunet i Recasens.

Estimat Francisco: vine avui, dissabte, entre set i vuit del vespre, que amb molt gust t'escoltaré.

Teu afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

304. A Maria Bruix.

Manresa, 8 de juliol de 1898.

Maria: com que estic bé i me prova, i la calor no me mortifica tant com me pensava, he resolt allargar la tornada que

serà, si Déu vol, lo dimarts me penso a l'hora de dinar encara que crec que arriba un xic tard.

Memòries a l'Emília i a l'Elena i encomanau-me a Déu.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

305. A Josep Dachs.

Barcelona, 12 de juliol de 1898.

Estimat diaca: al tornar a Barcelona lo dimarts passat trobí la teua carta tan contemplativa com ho havia d'ésser escrita des de la Gleva, al costat del Santuari devot, i al davant de la Naturalesa i sobre del Ter, sempre bell.

Jo tornava d'una expedició en globo aerostàtic i encara que no ho dic gaire a tu, *os ad os*, ja t'ho diré: a la Cova de Manresa a on passí vuit dies tement que a l'hivern no ho podria fer, com és bo fer-se mentres se puguen aquestes ascensions aerostàtiques.

Tu aprofita't per la salut i per l'estudi posant sempre en primer terme, sens excepció, lo que té lo primer lloc, és a dir lo cultiu espiritual.

Per falta d'aquest lo món mor i és necessari que els jóvens qui sortiu vos prepareu i blindeu bé i aprovisioneu per los combats de Jesucrist en una societat que presenta la pitjor de totes les resistències: la de la bestial indiferència nascuda d'un epicureisme que s'ha apoderat de tothom.

Encomana'm a la Mare de Déu, *Causa nostrae letitiae*; tot entristeix; no solament tanta desgràcia, sinó la bogeria en què estan la major part de les intel·ligències amb les idees desentonades. Guarda't bé d'aquest mal que no té més remei que l'estudi de Sant Tomàs com nos ho ha dit Déu per medi de son Vicari.

Memòries a Mossèn Pere i ja saps que t'és afectuós amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

306. A Jaume Bofarull.[1]

Barcelona, 20 de juliol de 1898.

Estimat Diaca: amb molt gust serviria a V. remetent-li les Conferències artístiques que em demana, però ne tinc poquíssims exemplars i no puc quedar-me sens alguns; precisament de la que tracta «De l'Infinit i del Límit» ne tinc exemplars per a donar, però d'aquesta me diu V. que ja la posseeix. — Per lo demés sento aquest cop no poder correspondre-li com hauria desitjat, tractant-se d'un jove eclesiàstic que manifesta unes inclinacions intel·lectuals que naturalment me complauen. — De V. afm. s. s. q. l. b. l. m.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. De Tarragona.

307. A Mercè Vilaclara.

Barcelona, 31 de juliol de 1898.

Merceneta: que els vinents dies, plens de significació espiritual, la Porciúncula i St. Domingo, tinguen per a V. l'eficàcia de la consolació, que V. esperava dies passats d'una manera més humana. Jo, des de que prenguí ordres, no acos-

tumo a visitar dones si no és per malaltia o altra semblant necessitat; alguna vegada, encara que rara, he trencat aquesta regla anant a casa d'unes amigues de V. del barri de cal Bisbe en homenatge a la memòria d'un difunt i car amic, qual exemple és invocat amb freqüència. En la vida cada home té son sistema que correspon a ses condicions personals, i les deficiències les havem d'omplir amb la plenitud divina. L'Esperit Sant és lo Consolador; qui cerca lo consol dels hòmens mai tindrà repòs.

Penso anar a Vilafranca a les darreries de la setmana que avui començam. Que Sant Ignasi, festa d'avui, nos ensenye de prescindir de lo humà per a que sapiam nodrir-nos de lo diví, com ell ho féu al fugir de sa terra i anar-se'n a Montserrat.

Memòries a la germana, i dongui-li l'enhorabona del padrinatge, i encomane a Déu aquest capellà

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

308. A Josep Bolet i Artigas.[1]

Vilafranca, 14 d'agost de 1898.

Estimat mossèn Josep: l'altre dia vingué mossèn Feliu, de Tarragona, i de part del Doctor Pere vingué a dir-me que t'escrivís, que fóra convenient de que a l'hora oportuna escrivisses al Secretari del Seminari de Tarragona, Reverend Cartanyà, demanant-li que se servís participar-te lo dia que et senyalin per als exercicis del grau. Així, diu, entenent-se directament, la cosa resulta menos complicada. — Crec que verdaderament val la pena de que aprofites l'ocasió, i te vages a Llicenciar, i, com ja et diguí, lo diaca Dachs tornà de Tarragona amb la impressió de que, lluny d'ésser exigents,

tenien grans consideracions. — Suposo que mossèn Eduardo rebria dies enrera una carta meva, en què li dava lo pèsam per la mort del seu germà; li donaràs moltes memòries, com també al Clascar, si el veus, i ja saps que pots disposar de ton parent i amic

Josep Torras i Bages, Prev.

F

1. Vicari de Ripollet.

309. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 21 d'agost de 1898.

Merceneta: ahir a la nit arribí d'una petita excursió a un patrimoni dels meus avis materns que posseesc en unes aspres muntanyes entre el Vendrell i Valls; ahir dia de Sant Bernat diguí missa en lo famós cenobi que fou de Santes Creus i recordí amb gran pena los temps esplendorosos en què la Comunitat de monjos feia los seus cultos al Senyor.

Li aconsello lo recolliment de sentits en tot allò que la danye, i la sobrietat amb lo tracte de les criatures, majorment amb les més agradables. Així d'una part se fa un sacrifici agradable a Déu, i d'altra s'evita lo perill de les afeccions excessives i sensibles. Si a pesar d'això V. no pot evitar lo de que se'm queixe, quede tranquil·la amb lo Senyor.

Escriguí la meua felicitació al Dr. Marcer per la promoció tan merescuda. — Memòries a la Dolores i dispose de son afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

310. A Josefa Rossell.

Vilafranca, 21 d'agost de 1898.

Apreciada Cosina: responc a la teua carta després de tants dies de rebuda perquè fins avui no l'he llegida, puix faig a Montmell tota la setmana i no arribí a Vilafranca fins ahir a la nit. Dels teus projectes de fundació tan laudables, ja me'n recordava; dues voltes diferentes volia parlar amb lo Secretari del Banc de Barcelona però tenia molta gent i me semblà que potser valia més esperar altra ocasió per a fer-li consultes.

Respecte dels desitjos de tornar a la casa de Medinaceli los comprenc perfectament, per a tu té records i evoca sentiments íntims, i l'home no viu solament de pa, diu l'Evangeli, i encara viu menos solament de pa la dona. Lo anar-te'n a l'antigua casa, no obstant, suposa un gasto considerable no solament en concepte de lloguer sinó també perquè tal volta hauries de tenir més servei i més mobles i també perquè tota casa d'exterior gran crida més a la gent que demana i sembla que obliga més a donar perquè l'una cosa crida a l'altra com una peça de roba luxosa que portis t'obliga a que les demés se diguen amb ella. Lo anar-te'n tu al pis de 45 duros fóra ja una cosa diferenta i econòmicament se pot dir que tu no en reportaries cap perjudici, però realment te trobaries lluny de les teues afeccions i no seria ja allò d'estar al costat de la Paquita que per tu és un consol. És a dir a mi em sembla que ton pensament s'ha d'executar complert, o quedar-se com ara, lo altre no et deixaria satisfeta. Potser moralment lo estar prop de la Paquita tindria l'avantatge de que la podries encaminar un xic en l'administració i govern domèstic; si bé que l'una i l'altra convé que conserveu una certa independència.

No has de témer d'escriure'm; me faig càrrec de que necessites comunicar los teus pensaments amb algú i és acte

de caritat escoltar al qui, cercant a Déu, desitja encertar les seues obres.

Encomana'm a Déu, procura tu santificar-te en lo teu estat i ja saps que pots disposar de ton cosí

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

311. A Lluís Valls.[1]

10 de setembre.

Estimat Pare Lluís: reflexionant, m'ha semblat que potser convindria que mitigàs un xic la poesia patriòtica que em llegí ahir, sobretot l'estrofa en què parla de llibertat. La forma poètica de si ja enardeix, amb la música encara més; i fora de l'amor de Déu, que el podem predicar sens mida, los demés amors, fins lo noble amor de pàtria, convé que els sacerdots ne parlem amb moderació i templança. — Rebi aquestes quatre ratlles com prova de l'afecte que li professa son amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. De l'Oratori de Barcelona.

312. A Josep Bolet i Artigas.

Vilafranca, 13 de setembre de 1898.

Estimat amic: Mossèn Anton Capdevila me digué abans

d'ahir que li havies fet dir, i que m'ho digués a mi, que no tenies intencions per les misses; de consegüent pots aplicar-ne vint-i-cinc en sufragi dels meus pares i germans i per les seves obligacions. Com comprens, no porten pressa, i, si entretant te'n donen d'altres, les pots anar celebrant. Quan nos vegem, ja et donaré la limosna. — Per aquí no hi ha novedat; los pagesos demanen aigua, però lo cel únicament l'ensenya. — Memòries al Senyor Rector i disposa de ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

313. A Mercè Vilaclara.

Vilafranca, 14 de setembre de 1898.

Merceneta: Mossèn Tomàs no està malalt, tingué sí a son Pare de molt cuidado i ell, com és natural, participà de la sotragada; sa sortida de Barcelona fou, la de Mallorca, per a acompanyar a un frare de S. Domingo francès que li convenia anar-hi, la de Vilafranca per a tenir un xic de repòs puix ell porta la vida un xic afeixugada, sobretot atenent a son caràcter vehement.

Les misèries i les desgràcies i els encegaments de l'hora present nos conviden a donar-nos més a Déu i a viure per Ell i en Ell, perquè el repòs i la perfecció solament se troben en Ell. Ni vostè ni jo estam destinats a dirigir la societat, però sí a dirigir nostra vida a la qual devem orientar envers aquella Llum sobirana a la qual tan sovint tancam los ulls, o tal volta los dirigim als focs follets de la vida terrenal.

Donga moltes memòries a la Dolores que prenga aquesta carta com dirigida a Ella, perquè vostès dues són com les dues rodes d'un carro que han de caminar per un mateix

camí i lo Carreter excels que les hi ha posades i mena lo carro de la seua vida és la mateixa Sabiduria.

Encomanen a Déu a son afm. servidor

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

314. A Salvador Bové.

Vilafranca, 19 de setembre de 1898.

Estimat amic: moltes mercès per la tesi teològica que m'has enviat. Que sia l'enhorabona per lo grau. L'estudi teològic tan interessant en si mateix i necessari per a fonamentar-hi tot l'edifici intel·lectual, ho és molt més encara pel qui com tu exerceix lo noble ofici de la direcció espiritual del poble; per açò m'alegro de que t'aficiones a l'estudi de la Revelació.

Tuus in Ch. J.

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

315. A Josep Mª.[1]

Vilafranca, 5 d'octubre de 1898.

Estimat Josep Mª: t'hauràs quedat orfe lo dia de Sant Francesc; i amb aquest motiu tu podràs dir lo que ell digué en altres circumstàncies al Bisbe d'Assís: «ara podré dir més que mai *Pare nostre* qui estau en lo cel». La paternitat divina, cultivada per la pràctica de la pietat cristiana, omplirà

ton esperit de les suavitats i energies que es necessiten en l'aspre camí que ens porta a l'eternitat. Ja saps que t'estima

Josep Torras i Bages, Pvre.

V

1. No hi ha, a la targeta, cap altra indicació sobre el nom del destinatari. Possiblement es tracta de Josep Mª Sert.

316. A Josep Dachs.

Vilafranca, 10 d'octubre de 1898.

Estimat amic: no t'havia respost a la carta anterior perquè en ella me deies que em tornaries a escriure i pensava aleshores respondre d'un cop a totes dues. Avui he rebut la d'ahir i per açò t'escric quatre ratlles, i no més, perquè verbalment me sembla que si no hi ha novetat la setmana entrant podrem comunicar-nos.

En quant a lo que em deies en l'anterior, respecte a ton esperit, me fas l'efecte de minuciós d'encaparrar-te per coses que no valen la pena i en les quals convé que obres amb llibertat d'esperit, pròpia dels fills de Déu. Les minuciositats roben l'energia de l'esperit; sies resolt, procura afavorir la tendència interna que cerca a Déu i encara que et sentes contínuament la pruïja de l'amor pròpia, tira avant.

Respecte de l'objecte de què em parles avui, no convé que et resolgues precipitadament i en virtut solament de principis teòrics, sinó que mires molt la realitat, lo quadro de símptomes del cas, les teues forces físiques que no són gaire abundants, i el teu temperament moral, summament impressionable, i hi ha càrrecs que per necessàriament porten emocions de diferent caràcter. En assumptos importants, com ho és aquest per a tu, convé no resoldre de moment, sinó després

de reflexió, de serenitat d'esperit, i d'oració. Les coses s'han de sospesar. De totes maneres has de quedar agraït al Sr. Director que t'ha mostrat una verdadera estimació.

Si vegesses als Llimonas digue'ls que penso anar a Barcelona lo dilluns, però no faça passos perquè ja saben que tinc aquest propòsit. Tu conserva't bo i disposa de ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

317. A Josep Dachs.

26 d'octubre de 1898.

Estimat amic: grans mercès pel record de la teua Missa nova que ahir me portà en Vicens Nubiola i meresqué l'alabança de tota la colla reunida. Precisament representa un pas del qual havia primer pensat traure'n lo text pel sermó: *supra pectus Domini in Coena recubuit*. És sempre una conjunció la del qui diu la primera missa i del qui predica, tan íntima i duradora que sempre se recorda. Així aquests actes que celebram amb tanta cordialitat ho sien amb igual puresa i rectitud que meresquen ressonar eternament davant del Senyor. *Oremus ad invicem ut salvemini*; perquè aniràs veient que el sacerdoci que té grans gèrmens de santificació se troba igualment amb freqüents ocasions de deixar aquella rectitud de voluntat que forma la substància de la perfecció cristiana.

Digué ahir en Vicens que estaves millor de salut de lo qual m'alegro; cuida't d'ànima i de cos i disposa per lo que puga servir-te ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

318. A Ricard Permanyer.[1]

28 d'octubre de 1898.

Amic Ricard: li envio les oracions per a l'Estació del Santíssim Sagrament; prenga-se'n la bona voluntat. Si no li escauen les pot esqueixar sens cap compliment, i encara que li escaiguen si n'ha trobat algunes de més oportunes aprofiti-les.

De V. afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Notari.

319. A Salvador Bové.

Barcelona, 17 de novembre de 1898.

Estimat amic: he rebut la teua en la que em participes haver donat ordre al Joanet Batlle de que m'entregàs un exemplar del teu llibre. Te quedo agraït a l'atenció.

Fas molt bé de dedicar-te a l'estudi fondo i reflexiu de la Teologia, i si t'és possible fes de la *Summa* de St. Tomàs lo teu breviari científic. No sols per l'exercici del ministeri és necessari estar revestit d'un esperit sobrenatural; sinó que fins si vols dedicar-te més o menos a escriure la doctrina revelada ha de compenetrar tot lo teu ser. En cas contrari no compliries la missió sagrada d'infundir per tot la sabiduria cristiana, que St. Pau caracteritzà perfectament al dir que devíem *instaurare omnia in Christo*. — Ademés pretenent lo càrrec de Pastor d'ànimes aquestes mires espirituals t'obli-

guen molt més que a mi simple sacerdot que mai he exercit cura d'ànimes. En lo concurs pròxim te desitja ventura i s'encomana a tes oracions ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

320. A Josep Morgades i Gili.

Barcelona, 30 de novembre de 1898.

Mi querido y venerado Señor Obispo: he leído con sumo gusto la Carta-Circular que he recibido hoy, y mientras precisamente hacía poco que estaba pensando en si sería conveniente escribir un artículo titulado «La Fiebre Política», y en mi pensamiento tenía importancia especial la consideración del estado de ánimo de una parte considerable del Clero. Esta parte vive a mi entender muy lejos de las realidades cívicas y de las realidades humanas; no hablo ya de los de nuestra clase que son bullangueros y adoptan cierta posición política para tener quien le salve las espaldas, pero aun entre eclesiásticos buenos se oyen teorías tan descabelladas que entristecen, y buscan el remedio, lo mismo que los liberales, en alteraciones y trastornos, o en cambios de situación como si el bien público se improvisara, cuando la teología misma nos enseña que aun la gracia, según regla común, no improvisa la santidad en el hombre particular.

Creo profundamente acertada y oportuna la Circular, en primer lugar porque la palabra divina nunca es estéril, y además porque la moderación, el sentido común y el tono paternal que en ella dominan la harán penetrar en los espíritus que no anden enteramente fuera de la órbita eclesiástica.

Aprovecho esta ocasión para desearle de nuevo muchos años de vida, salud y tranquilidad y para besarle afectuosamente la mano.

José Torras y Bages Pbro.

SH

321. A Narcís Verdaguer i Callís.

9 de desembre de 1898.

Estimat Narcís: al Sardà sols el coneixia de la manera que solem dir: lo conec, i no sé de què. Tenia idea de sa personalitat literària massissa i exquisida, però ni em recordo del nom dels escrits que em formaren lo concepte d'ell, ignorant lo fruit de sa activitat literària. Així és que si volia dir alguna cosa, seria frivolitat, i ell, al cel sia, se mereixia més.

De V. afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

Memòries a la muller.

N

322. A Antoni Rubió i Lluch.

(figura al desembre del 1898)[1]

Estimat amic: no he pogut llegir lo volum de Hegel que li retorno i me sembla que tardaria a poder-lo llegir. Un al-

tre dia ja me'l deixarà. Això me serveix i dóna ocasió de desitjar-li unes bones festes de Nadal en la dolça companyia de l'Esposa i dels fills.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Escrit a mà per F. Solà.

323. A Victorià Amer.

Josep Torras i Bages, Pvre. b. l. m. al Sr. D. Victorià Amer, i li recomana amb eficàcia al jove dador de la present, parent seu, a qui convé enterar-se d'algun dato, que suposa podrà adquirir en l'Administració del Carril de França.

F

324. A Mercè Vilaclara.

Una gran santa monja, no em recordo si era Santa Brígida o Santa Gertrudis, conta que tenien una Abadessa molt virtuosa, però d'un geni fort que feia patir a totes les seues súbdites. La Santa amb gran fervor pregava a Déu que canviàs lo caràcter de la Superiora; quan un dia lo Senyor li digué, que amb aquella imperfecció de la Superiora totes hi guanyaven. Les súbdites perquè exercitaven la paciència i la humilitat; i la Prelada perquè encara que tingués aquella imperfecció, després s'humiliava i tenia tals sentiments de menyspreu de si mateixa, que amb ells glorificava més a Déu que no pas l'ofenia amb lo mal geni o caràcter dur que debades la dominava. De consegüent la Santa comprengué

que lo que devien fer les monges era prendre paciència i complir gustoses la Santa voluntat de Déu.

F

325. A Francesc Matheu.

11 de gener de 1899.

Estimat Matheu: aquest mateix vespre he llaminejat ja un bon xic son bell volum de rimes. Me semblen d'un Ausias March del sigle XIX, i més apetitoses que les d'aquell gran poeta massa escolàstic. Jo li dono moltes gràcies pel present, i com a sacerdot li dono unes altres gràcies encara més íntimes per la poesia «al ball» tan delitosa per a l'artista com per al cristià. — De V. afm. amic

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

326. A Salvador Bové.

Barcelona, 21 de gener de 1899.

Estimat amic: al meu entendre qui té llicència pontifícia per a llegir llibres prohibits pot llegir los que prohibí lo tribunal del Sant Ofici, puix la jurisdicció que aquest exercia al prohibir certes lectures, no era jurisdicció ordinària i per lo tant li venia per concessió de la Santa Sede; ademés per lo mateix que la darrera Constitució apostòlica exceptua de la llicència los llibres prohibits per los *ordinaris tantum* hem de resoldre que solament aquests queden exceptuats, puix no havem d'entendre la llei més enllà de sos tér-

mens. Per lo tant crec que pots deixar molt tranquil al Senyor que fa la consulta.

Ja saps que pots disposar; la fraternitat sacerdotal és la més íntima de totes, i quan a aquest caràcter sobrenatural comú s'hi afegeixen aficions d'ordre natural també comunes, la intimitat encara creix.

No obstant aquestes aficions ara tu les has de tenir entrenades, ets *piscator hominum* i aquest noble ofici ha d'omplir tot lo teu esperit. Quan jo era jove com tu ara, la meua summa aspiració se dirigia a aquesta complerta dedicació al ministeri espiritual; la Providència m'empengué per altres camins i ara miro amb certa melancolia les campanyes espirituals exclusivament d'alguns antics companys, més afortunats que jo en la destinació de la seua vida. Veritat és que *in domo Patris mei mansiones multa sunt.*

Encara que no t'hagen proveït ja estàs bé a on t'han posat; a veure si a l'estiu fem una sentada.

Ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

BC

327. A Joaquim Miret i Sans.

S. / C. 29 de gener de 1899.

A Don Joaquim Miret i Sans saluda afectuosament Josep Torras i Bages, Pvre. i el felicita pel article d'ahir, demostració d'idees sòlides i coneixement directe del temps migeval, i encara que ja li sabia dites qualitats intel·lectuals, s'alegrà ahir de veure per sos ulls la demostració recordant al *Quimet* quasi infant que conegué per antigues relacions de família; suplicant-li ademés, aprofitant l'ocasió, que se servesca saludar a la mare i germans.

BC

328. A Francesc Figueres.[1]

Barcelona, 3 de febrer de 1899.

Estimat Francisco: li envio les pregàries a Nostra Senyora de Montserrat que m'encarregà redactés. Miri si omplen l'objecte que V. se proposava. En cas afirmatiu, i obrant amb entera llibertat, vinguin a casa el dilluns pròxim de cinc a sis de la tarda, per a determinar el títol de la fulla. Si la troba massa llarga, podria acabar a on hi ha aquesta senyal.

Potser no entendran la lletra. Memòries als joves amics i disposi de son afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. «Gravat tret de l'original, que es conserva a la Secretaria de la Lliga Espiritual, i publicat a "El Matí", dia 26 d'abril del 1936» (Nota de Fortià Solà).

329. A Sebastià Puig.

(Barcelona), 9 de febrer de 1899.

Al M.I.S. Doctor Sebastià Puig saluda i felicita s. a. s. Josep Torras i Bages, Pvre. per haver sigut proveït amb la canongia d'aquesta Seu de la que acaba de prendre possessió; lloc a què el predestinaven sa distinció, son talent i l'alt càrrec que exerceix en la Diòcesis; i li desitja molts anys de vida pel bon servei de la Iglésia.

SH

330. A Josep Dachs.

Barcelona, 4 de març de 1899.

Estimat amic: molt m'ha complagut lo veure que si escrivies ho feies per a parlar de N. S. Jesucrist; a mi me dóna pena veure tants jóvens eclesiàstics que els agrada escriure però a cap d'ells los hi acut de fer-ho per a complir la missió de son estat, açò és la propagació de la fe. Per molts anys. Cuida't i no et canses massa, que la Quaresma és un xic feixuga.
Ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

331. A Sor Dª. Mª. N. Religiosa cistercenca del Monestir de Valldonzella.

Apreciada N.: Estos días, por encontrarme muy ocupado, no me ha sido posible ponerle cuatro líneas y hoy lo hago aprovechando la ocasión de mandar a ese Monasterio, por encargo de su buen padre de V., una esquela mortuoria. — Ya me figuro que su sentimiento será más para los que se quedan que por la que se fué. Y en efecto tiene Vd. razón por sentir de esta manera. La niña Mercedes salió de este mundo sin haberse contaminado con él, inocente y sencilla se habrá presentado delante del Tribunal de Dios y habrá sido colocada entre aquellas almas bienaventuradas que no conocieron la malicia y sí las gracias y las ventajas de la Redención de Nuestro Señor Jesucristo. Recibió los Sacramentos con gran deseo y alegría, la misma mañana en que murió la estuve exhortando mucho rato y su espíritu buscaba a Dios de continuo y le invocó con la boca mientras tuvo expedita la lengua y de seguro que la idea del Señor y Redentor de los hombres estuvo presente a su inteligencia hasta

el momento de ser trasladada a la eternidad. Esté, pues, V. confiada de la suerte de la Niña a la cual, repito, hemos de confiar que ha sido colocada en el coro de las almas sencillas e inocentes que fueron santificadas por el Cordero sin mancha. — En cuanto a los que quedaron, es decir, sus buenos Padres, Dios no les ha olvidado y a pesar de sus fatigas y de las amarguras consiguientes, han aguantado firmes, y hasta su misma Madre se maravilla de sí misma recordando que en la muerte de Enrique estuvo mucho más abatida y enferma que ahora. Y así me encarga que se lo diga. Es que Dios no olvida que le han consagrado dos de sus hijas, que a todos los han criado cristianamente, y dentro de la soledad en que quedan, les hará sentir aquel consuelo, asistencia y paz que no tienen muchos padres que hay por el mundo cargados de hijos. A mí me admira la entereza y resignación de esos buenos Señores que se sobreponen a la tristeza de la pérdida de la última hija que quedaba en su compañía y que debía ser el báculo de su vejez. Pero Dios tiene, como médico sapientísimo, remedios por dentro que sabe propinar convenientemente a las almas que en El se confían. — Tengo encargo de sus Padres de participar la muerte de Merceditas a Adelaida y a Alfredo, como hoy mismo pienso hacerlo. — Me parece que la buena Señora Abadesa no ha de tener inconveniente, aun cuando sea dentro de Cuaresma, en que sus Padres vengan a ese Monasterio cuando ellos estén en disposición de hacerlo. Han dedicado dos hijas a Dios y son merecedores de este pequeño privilegio. Ellos me han preguntado si yo iría, y les he dicho que no, por razón de ser Cuaresma; pero ellos se encuentran en un caso muy distinto. — Sirva para V., N., esta muerte de nuevo acicate para aprovecharse el tiempo de la vida que corre precipitado al mar de la eternidad, y saludando a la Señora Abadesa y a la Señora Priora y demás hermanas le suplica se acuerde de él en sus oraciones, como yo lo he hecho ya por la hermana de V., su afmo.

José Torras y Bages, Pbro.

F

332. A Josep Dachs.

Barcelona, 25 de març de 1899.

Estimat amic: desitjo que la feina i l'abstinència de la Setmana Santa no et faça decaure les forces físiques i que la pietat d'aquests Sants dies fortifique lo teu esperit. No t'inquietes si no pots fer les devocions amb l'extensió que desitjaries mentres lo que t'ho impedeixe no sia la peresa, o les ganes mundanes de converses i passatemps. Aprofita les estones, sobretot en les funcions sagrades recull lo teu esperit; un amic meu de joventut a qui posaren de vicari en una parròquia molt populosa me contava que feia la meditació portant lo S. S. Viàtic o acompanyant morts. Tot lo temps és bo per Déu, i és Ell tan bo que fins admet les engrunes.

Tampoc t'has d'inquietar si no pots estudiar. A l'home lo governen les circumstàncies. Consulta la moral quan sia necessari, no deixes la lectura espiritual o de les Sagrades Escriptures i de lo demés no t'inquietes. És clar que la vida parroquial, i més en temps de Quaresma, no deixa gaire temps pels llibres. Respecte de l'escriure convé que et tempteges a tu mateix si tens més condicions de predicador que d'escriptor. Potser posseeixes més les primeres; aleshores, si així resulta, fixa't en la predicació tan pròpia del nostre ministeri. Rares vegades se té igual aptitud per a les dues coses, i convé aprofitar-se a si mateix per lo que més se serveix. — Si algun cop escrius alguna cosa per a publicar-se recorda't de presentar-la o fer-la presentar a la censura. Nosaltres hem de ser los primers en donar bon exemple. Ja comprenc que de vegades no hi ha temps material, per a seguir los tràmits del dret. — Has d'estar content dels exercicis que em deies havies parcialment donat als joves. La joventut ha d'ésser objecte preferent del zel sacerdotal que no obstant abraça a tothom, en especial als pobres. En aquests

dies tan devots encomana'm a Déu. Lo dar consells espirituals és molt fàcil, però no és tant portar-hi la vida.

Ton afm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

333. A la senyora N. N.

31 de març de 1899.

Alma querida: Por lo mismo que no la conozco puedo tratarla con más cariño, con el amoroso afecto de Nuestro Señor Jesucristo, de cuyo amor debo ser tesorero por razón de mi estado. Por esto respondiendo a su consulta le diré que de las enfermedades del alma son más temibles las que provienen de tener el corazón frío que de tenerle muy encendido, porque estos últimos no necesitan otro régimen curativo que el freno y la recta dirección. Por lo cual lo 1° que debo aconsejarle es que procure V. no perder la serenidad y tranquilidad de espíritu, porque aun cuando caigamos en pecado nuestra flaqueza no nos ha de perturbar sino que la Fe que nos enseña la Misericordia divina nos enseña también que la contrición sincera nos alcanzará la gracia que Jesucristo nos mereció con su Cruz. En 2° lugar le diré que el régimen no debe ser uniforme, ni siempre encendido afecto, ni siempre reserva. En unos casos conviene lo uno y en otros lo otro. Dios nos da ejemplo en la manera con que nos gobierna a nosotros, unas veces con suavidad y otras con dureza, y no obstante el amor es el mismo en ambos casos. 3° Con suave esfuerzo, y sin precipitación, con mucha paciencia, trabaje en que el afecto de él, y el de V. se dirijan a Dios, fin y remate del amor que El mismo puso en los corazones

de los hombres. Acuérdense de que el santo matrimonio es un estado temporal y no eterno, porque en la eternidad no hay casamientos, sino una maravillosa unión de la criatura con su Criador, mediante la cual participa de la vida de Este. 4º Cuando haya de contrariarle no lo haga nunca directamente porque esta forma es exasperante y no tiene eficacia; a la Verdad se llega por un camino algo largo y que no siempre se presenta luminoso, por vicio de nuestras pasiones; mediante un rodeo se llega al punto que intentamos con mayor seguridad. 5º Procure con mucha discreción y pausa acostumbrarle a la oración, porque ella es un grande ejercicio de amor divino, que mitiga la virulencia y desorden del afecto humano, dejando orientada debidamente la facultad sensitiva de nuestra alma.

Y ahora concluyo pidiéndole muy ahincadamente me encomiende a Dios que yo también estoy espantado del ministerio con que vengo obligado a ganar el cielo.

José Torras y Bages, Pbro.

F

334. A Mercè Vilaclara.

Sento la mala salut de la Dolores; però diga-li que ja és cosa pròpia de Quaresma lo tenir algun sofriment corporal, així s'imita més a Jesucrist pacient. — L'oració a Nra. Senyora de Montserrat fa molts dies que està entregada als qui me la demanaren, però no està encara estampada, perquè demanen abans indulgències als Prelats; quan me'n donguen alguns exemplars, ja n'hi donaré un.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

335. A Daniel Pasqual i Torrents.[1]

Barcelona, 7 d'abril de 1899.

Estimat nen: m'alegro que diumenge faces la primera Comunió; jo t'acompanyaré pregant al bon Déu Jesús en la santa missa que et prenga per company i no et deixe mai més; tu promet-li d'ésser-li fiel fins a la mort i de no trencar mai la seva amistat amb lo pecat mortal. Lo dia que puga anar a la Llibreria t'enviaré un llibre, com a record de ta primera Comunió. En ella prega per mi.

Memòries al teu avi i als teus Pares de part de ton affm.

Josep Torras i Bages, Pvre.

F

1. Del Bruc.

ÍNDEX

Pròleg, per Jaume Medina 5
Prefaci, per Jaume Collell 19
Nota editorial, per Fortià Solà 29
1. A Francesc Torras i Gomar 35
2. A Antoni Torras i Bages 36
3. A Jaume Collell 36
4. A Jaume Collell 37
5. A Jaume Collell 38
6. A Jaume Collell 39
7. A Jaume Collell 40
8. A Jaume Collell 41
9. A Jaume Collell 42
10. A Jacint Verdaguer 43
11. A Jaume Collell 43
12. A Jaume Collell 44
13. A Jaume Collell 45
14. A Jaume Collell 46
15. A Jaume Collell 46
16. A Jaume Collell 47
17. A Jaume Collell 48
18. A Jaume Collell 50

19. A Jaume Collell 51
20. A Jaume Collell 53
21. A Francesc Torras i Gomar 54
22. A Francesc Torras i Gomar 55
23. A Francesc Torras i Gomar 57
24. A Francesc Torras i Gomar 59
25. A Tomàs Mestre 60
26. A Jaume Collell 61
27. A Jaume Collell 62
29. A Jaume Collell 63
30. A Francesc Torras i Gomar 65
31. A Francesc Torras i Gomar 66
32. A Francesc Torras i Gomar 67
33. A Francesc Torras i Gomar 69
34. A Francesc Torras i Gomar 71
35. A Francesc Torras i Gomar 74
36. A Francesc Torras i Gomar 76
37. A Francesc Torras i Gomar 79
38. A Jaume Collell 82
39. A Jaume Collell 83
40. A Jaume Collell 85
41. A Jaume Collell 87
42. A Jaume Collell 89
43. A Jaume Collell 91
44. A Jaume Collell 94
45. A Jaume Collell 96
46. A Jaume Collell 97
47. A Jaume Collell 98
48. A Jaume Collell 100
49. A Jaume Collell 100
50. A Jaume Collell 101
51. A Jaume Collell 102
52. A Jaume Collell 103
53. A Jaume Collell 104
54. A Jaume Collell 106
55. A Jaume Collell 107

56. A Jaume Collell 108
57. A Jaume Collell 110
58. A Jaume Collell 111
59. A Jaume Collell 114
60. A Jaume Collell 115
61. A Jaume Collell 117
62. A Jaume Collell 118
63. A Jaume Collell 121
64. A Jaume Collell 122
65. A Jaume Collell 123
66. A Jaume Collell 125
67. A Jaume Collell 126
68. A Jaume Collell 127
69. A Jaume Collell 128
70. A Jaume Collell 130
71. A Antònia Mestre i Solà 131
72. Al governador eclesiàstic de la diòcesi de Barcelona 134
73. A Jaume Collell 135
74. A Jaume Collell 135
75. A Jaume Collell 137
76. A Jaume Collell 137
77. A Jaume Collell 138
78. A Jaume Collell 139
79. A Jaume Collell 140
80. A Jaume Collell 143
81. A Jaume Collell 144
82. A una religiosa professa del Monestir de Valldonzella 145
83. A la Senyora Dona N.N., Religiosa novícia del Císter del Monestir de Valldonzella 145
84. A Jaume Collell 145
85. A Jaume Collell 147
86. A Jaume Collell 148
87. A Jaume Collell 148
88. A Jaume Collell 149

89. A Jaume Collell 150
90. A Jaume Collell 151
91. A Jaume Collell 152
92. A Jaume Collell 153
93. A Jaume Collell 154
94. A Jaume Collell 155
95. A Jaume Collell 156
96. A Jaume Collell 157
97. A Jaume Collell 158
98. A Jaume Collell 159
99. A Jaume Collell 160
100. A Jaume Collell 161
101. A Jaume Collell 162
102. A Jaume Collell 163
103. A Jaume Collell 164
104. A Jaume Collell 166
105. A Jaume Collell 168
106. A Jaume Collell 173
107. A Jaume Collell 175
108. Declaració al bisbat de Barcelona 176
109. A Jaume Collell 177
110. A Jaume Collell 178
111. A Jaume Collell 179
112. A Jaume Collell 180
113. A Jaume Collell 181
114. A Jaume Collell 182
115. A Jaume Collell 183
116. A Jaume Collell 184
117. A Jaume Collell 185
118. A Jaume Collell 186
119. A Jaume Collell 187
120. A Jaume Collell 188
121. A Jaume Collell 189
122. A Jaume Collell 190
123. A Jaume Collell 191
124. A Jaume Collell 191

125. A Jaume Collell 192
126. A Jaume Collell 194
127. A Jaume Collell 195
128. A Jaume Collell 196
129. A Jaume Collell 197
130. A Maria del Socors Posas 198
131. A Jaume Collell 199
132. A Josefa Rossell de Mandri 200
133. A Josefa Rossell de Mandri 200
134. A Jaume Collell 201
135. A Fèlix Sardà i Salvany 202
136. A Jacint Verdaguer 203
137. A (?) 204
138. A Jaume Collell 204
139. A Jaume Collell 205
140. A Jaume Collell 206
141. A Jacint Verdaguer 208
142. A Josep Morgades i Gili 209
143. A Jaume Collell 210
144. A Jaume Collell 210
145. A Jaume Collell 211
146. A Jaume Collell 212
147. A Jaume Collell 213
148. A Jaume Collell 214
149. A Ramon Sagalés, Pvre. 215
150. A Jaume Collell 216
151. A Jaume Collell 217
152. Censura del *Luter* de Joaquim Rubió i Ors 218
153. A Joan Mañé i Flaquer 223
154. A Jacint Verdaguer 225
155. A Pere Bolet i Artigas 226
156. A Narcís Vilarrasa 226
157. A Enric Prat de la Riba 228
158. A Jaume Collell 228
159. A Jaume Collell 229
160. A Jaume Collell 230

161. A la Il·ltre. Sra. Abadessa i religioses de Valldonzella 232
162. A Narcís Verdaguer i Callís 235
163. A Joan Ballester 235
164. A Jaume Collell 236
165. A Pere Bolet i Artigas 238
166. A Pere Bolet i Artigas 238
167. A Manuel Duran i Bas 239
168. A Lluís Álvarez 239
169. A Pere Bolet i Artigas 240
170. A Jaume Collell 241
171. A Jacint Verdaguer 242
172. A Jaume Collell 242
173. A Antoni Rubió i Lluch 243
174. A Jaume Collell 244
175. A Celestina Clot de Ballester 246
176. A Jaume Collell 246
177. A Pere Bolet i Artigas 247
178. A Josep Morgades i Gili 248
179. A Jacint Verdaguer 249
180. A Pere Bolet i Artigas 249
181. A Pere Bolet i Artigas 250
182. A Jaume Collell 251
183. A Pere Bolet i Artigas 252
184. A Jacint Verdaguer 252
185. A Jaume Collell 253
186. A Jaume Collell 254
187. A Jacint Verdaguer 255
188. A Narcís Verdaguer i Callís 256
189. A Narcís Verdaguer i Callís 257
190. A Jacint Verdaguer 258
191. A Francesc Sostres 258
192. A Pere Bolet 259
193. A Antoni Bolet 260
194. A Antoni Bolet 260
195. A Antoni Bolet 261

196. A Jaume Collell 262
197. A Antoni Bolet 262
198. A Carme Montsorí 263
199. A Pere Bolet 264
200. A Antoni Estalella 265
201. A Jaume Collell 265
202. Notes del Dietari particular 266
203. Notes del Dietari particular 267
204. A Jaume Collell 267
205. A. Marian N.N. 268
206. A Pere Bolet 269
207. A Josep Bolet i Artigas 270
208. Censura d'un llibre indeterminat 270
209. A Jacint Verdaguer 272
210. A Josep Morgades i Gili 273
211. A Lluís Álvarez 275
212. A Josep Morgades i Gili 276
213. A Tomàs Costa 277
214. A Jaume Collell 277
215. A Mercè Vilaclara 279
216. A Mercè Vilaclara 280
217. A Jacint Verdaguer 280
218. A Mercè Vilaclara 282
219. A Maria Torras 282
220. A la Rda. Mare Abadessa del Monestir de Valldonzella 283
221. A Mercè Vilaclara 284
222. A Mercè Vilaclara 285
223. A Mercè Vilaclara 287
224. A Mercè Vilaclara 288
225. A Jaume Collell 288
226. A Mercè Vilaclara 289
227. A Mercè Vilaclara 290
228. A Mercè Vilaclara 291
229. A Salvador Bové 291
230. A Pere Bolet, S.J. 292

231. A Josep Morgades i Gili 293
232. A Francesc de Bofarull 294
233. A Maria Bruix 295
234. A Mercè Vilaclara 297
235. A Mercè Vilaclara 298
236. A Lluís Álvarez 299
237. A Josep Morgades i Gili 299
238. A Carme Montsorí 301
239. A Josep Llimona 301
240. A Josep Morgades i Gili 302
241. A Mercè Vilaclara 304
242. A Mercè Vilaclara 305
243. A Mercè Vilaclara 306
244. A Mercè Vilaclara 308
245. A Mercè Vilaclara 309
246. A Pere Bolet, S.J. 310
247. A Jaume Collell 311
248. A Mercè Vilaclara 313
249. A Mercè Vilaclara 314
250. A Josep Morgades i Gili 314
251. A Mercè Vilaclara 315
252. A Mercè Vilaclara 315
254. A Jaume Collell 316
255. A Josep Morgades i Gili 317
256. A Maria de la Concepció Ribas 318
257. A Joaquim Rubió i Ors 320
258. A Joan Costa 320
259. A Joaquim Rubió i Ors 321
260. A Dolors Vilaclara 322
261. A Antònia Mata i Puig 322
262. A Jaume Serra 323
263. A Mercè Vilaclara 323
264. A Mercè Vilaclara 324
265. A Mercè Vilaclara 324
266. A Mercè Vilaclara 325
267. A Maria Bruix 326

268. A Mercè Vilaclara 326
269. A Mercè Vilaclara 327
270. A Josep Morgades i Gili 328
271. A Pere Bolet, S.J. 329
272. A Mercè Vilaclara 330
273. A Mercè Vilaclara 331
274. A Josefa Rossell 332
275. A Frederic Clascar 333
276. A Mercè Vilaclara 334
277. A Josefa Rossell 335
278. A Mercè Vilaclara 336
279. A Josep Dachs 337
280. A Mercè Vilaclara 338
281. A Josep Dachs 339
282. A Jaume Collell 341
283. A Josefa Rossell 342
284. Al senyor Eduard (de la casa Mir de Sant Sadurní d'Anoia) 343
285. A Mercè Vilaclara 343
286. A Mercè Vilaclara 344
287. A Ferran de Sagarra 344
288. A Josep Morgades i Gili 345
289. A Marcelino Menéndez y Pelayo 345
290. A Mercè Vilaclara 346
291. A Mercè Vilaclara 348
292. A Mercè Vilaclara 348
293. A Mercè Vilaclara 349
294. A Mercè Vilaclara 349
295. A Mercè Vilaclara 349
296. A Mercè Vilaclara 350
297. A Mercè Vilaclara 350
298. A Joan Costa 350
299. Al Vicari General de Barcelona 351
300. Al Sr. Rector de Montmell 352
301. A Pacià Amiguet 353
302. A Pere Garriga 354

303. A Francesc Brunet i Recasens 354
304. A Maria Bruix 354
305. A Josep Dachs 355
306. A Jaume Bofarull 356
307. A Mercè Vilaclara 356
308. A Josep Bolet i Artigas 357
309. A Mercè Vilaclara 358
310. A Josefa Rossell 359
311. A Lluís Vallas 360
312. A Josep Bolet i Artigas 360
313. A Mercè Vilaclara 361
314. A Salvador Bové 362
315. A Josep Mª 362
316. A Josep Dachs 363
317. A Josep Dachs 364
318. A Ricard Permanyer 365
319. A Salvador Bové 365
320. A Josep Morgades i Gili 366
321. A Narcís Verdaguer i Callís 367
322. A Antoni Rubió i Lluch 367
323. A Victorià Amer 368
324. A Mercè Vilaclara 368
325. A Francesc Matheu 369
326. A Salvador Bové 369
327. A Joaquim Miret i Sans 370
328. A Francesc Figueres 371
329. A Sebastià Puig 371
330. A Josep Dachs 372
331. A Sor Dª. Mª. N. Religiosa cistercenca del Monestir de Valldonzella. 372
332. A Josep Dachs 374
333. A la senyora N.N. 375
334. A Mercè Vilaclara 376
335. A Daniel Pasqual i Torrents 377

Darrers volums publicats:

118. **Actes de les Primeres Jornades d'Estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís «Víctor Català».** 1993. 604 pp.
119. **Miscel·lània Joan Fuster, VI.** 1993. 368 pp.
120. FORTIÀ SOLÀ I MORETA. **Biografia de Josep Torras i Bages**, vol. I. 1993. 548 pp.
121. JORGE PABLO MARTÍNEZ DE PRESNO. **Moviments socials a Igualada al segle XIX (anys 1854-1890).** 1993. 280 pp.
122. JOSEP M. TORRAS I RIBÉ. **La comarca de l'Anoia a finals del segle XVIII.** 1993. 548 pp.
123. **Actes del Col·loqui sobre cançó tradicional.** 1994. 620 pp.
124. **Actes del IXè. Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes**, vol. I. 1993. 496 pp.
125. **Actes del IXè. Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes**, vol. II. 1993. 544 pp.
126. **Actes del IXè. Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes**, vol III. 1993. 468 pp.
127. **Miscel·lània Joan Triadú.** 1993. 360 pp.
128. **Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó.** 1993. 464 pp.
129. FORTIÀ SOLÀ I MORETA. **Biografia de Josep Torras i Bages**, vol. II. 1993. 416 pp.
130. **Miscel·lània Joan Fuster, VII.** 1993. 416 pp.
131. HILARI RAGUER. **Salvador Rial, Vicari del Cardenal de la Pau.** 1993. 330 pp.
132. CHRISTIAN GUILLERÉ. **Girona al segle XIV.** 1993. 506 pp.
133. AGUSTÍ COLOMINES I COMPANYS. **El catalanisme i l'Estat.** 1993. 368 pp.
134. PERE FULLANA PUIGSERVER. **El moviment catòlic a Mallorca.** 1994. 648 pp.
135. JOSEP TORRAS I BAGES. **Obres completes.** Vol. X. 1994. 924 pp.
136. JOAN BUSQUETS DALMAU. **La Catalunya del Barroc vista des de Girona.** La Crònica de Jeroni del Real (1626-1683). Vol. I. 1994. 664 pp.